

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07252

GRINE FELDER

Peretz Hirschbein

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פרץ הירשביין

גרינע פעלדער

(טרילאָגיע)

א. גרינע פעלדער

ב. צוויי שמעט

ג. לוי יצחק

ארויסגעגעבן דורך „פרץ הירשביין-ביכער-קאָמיטעט“
ניו-יאָרק — לאַס אַנדזשעלעס, 1951

PERETZ HIRSHBEIN
"GREENE FELDER"

Copyright 1951, by
ESTHER SHUMIACHER-HIRSHBEIN
New York, N. Y.

Printed in U. S. A., at
ABER PRESS, INC.
225 Varick St., New York 14, N. Y.

ערשמע סעריע – 3
גרינע פעלדער

אִינְהַאֶלְט:

9	.....	גרינע פעלדער
69	.....	צוויי שמעט
131	.....	לוי יצחק

גרינע פעלדער

1916

פ ע ר ז א נ ע ן :

דוד נח

רחל

זייערע קינדער { הערש בער
צינע
אברהם יעקב

אלקנה

גיטל

סמערע, זייער טאכטער

לוי יצחק

ע ר ש ט ע ר א ק ט

אויפן ישוב ביי דוד נחן. אנהייב פּרילינג. אַרום האַלבן
טאַג. רעכטס — אַ דאַרפּש שטיבל. לינקס — אַ שטאַל.
איז הינטערגרונט ציט זיך אַוועק אַ קאַרטאַפּל-גאַרטן. עט-
לעכע פּרוכט-ביימער גרינען. ביים צוים פון גאַרטן — אַ
ברונעם.

רחל (זיצט פאַרן שטוב, צעשניידט קאַרטאַפּל אין צווייען).

דוד נח (קומט אָן פון גאַרטן).

רחל: וואָס, שוין אינגאַנצן פאַרזעצט אַזוי גיך?

דוד נח: כע, סטערע איז געקומען; פלייסן זיך, ווער פריער
וועט קאַנטשען.

רחל: סטערע? אַ בעלנות געווען.

דוד נח: אַ וואַזשנע מויד. מער בריה פון צינען.

רחל: וועלן מיר נאָך זען טאַקע, ווער ס'וועט אַ בעסעטן שידוך
טאַן.

דוד נח: האַרעוועט ווי אַן אייזל. איך וואַלט נישט סדאַנזשען
אַזאַ זאַך צו דזשוויגען אויף די פלייצעס.

רחל: קיין עין הרע בלוט און מילך. וואָס מיינסטו, טאַקע אַ
גרויסע הילף פאַר אלקנהן.

דוד נח: דאָס זאַג איך דאָך. און אַז זי קומט אַהער צו קריכן אַזוי
אַפּטער, מוז דאָך עס עפעס באַטייטן.

רחל: אלקנה וואַלט חשק האָבן.

דוד נח: כע-כע, דו מייסט טאַקע?

רחל: אלקנה מיינסטו, וואלט נישט וועלן הערש בערן פאר אן איידעם? ער וואלט שוין אפשר ערגעץ נדן אויך אויסגעקראצט... כ'לעבן זיי גייען אהער. (אלקנה און גיטל קומען א.ו.) סקאצל קומט.

דוד נח: וואהין פארסטו, אלקנה?

אלקנה: א גאט-העלף. כ'ווייס, געוואר ווערן וואס מען הערט עפעס אין דער וועלט. כ'ווייס, אביסל זיך דורכפארן אין די דער-פער.

רחל: וואס מאכט עפעס די בהמה, הינקעט נאך אלץ?

גיטל: ווען נאר דאס אליין וואלט געווען, וואלט שוין נישט אויסגעמאכט.

רחל: ווארעם וואס חלילה?

גיטל: שמעקט איר נישט דער עסן.

דוד נח: דאס איז נישט גוט.

גיטל: כ'האב געזאגט נאך פאר פסח, אז מען זאל זי פארקויפן; כ'האב פיינט, אז מען באדארף א בהמה געבן אונטער דער נאז — נו, האט ער מיר נישט געפאלגט. האט זי אנגעהויבן צו הינקען; א צולאג צו די צרות.

אלקנה: וועסט צו איר נישט צוילייגן דער באבעס ירושה.

גיטל: ווי זאגט מין מאמע: אז גאט זיצט אויבן — איז זאל איך מיר לייגן אין דר'ערד אריין?

אלקנה: אז מין יידענע ווארפט אן אומחן אויף א זאך איז שוין נישט איבערצומאכן.

רחל: איך בין אויך אזוי; זאל מיר גאט נישט שטראפן פאר די רייד.

גיטל: וואס האב איך מיר דא צו לייקענען?

אלקנה: זי האט אויפן מלמד אויך געווארפן אן אומחן, האב איך אים געמוזט דורכטרייבן. גייען טאקע די קינדער ארום פוסט און פאסט.

רחל: האט איר דא אייער סטערען געזען?

אלקנה: וואס, גאר דא איז זי?

גיטל: זי האט געזאגט, אז זי וועט גיין צינען אביסל העלפן ביי

די קארטאָפּל, דערפאַר וועט הערש בער אַמאָל עפעס אלקנהן צוֹ העלפן.

רחל: מיר האָבן טאַקע גאַר וואָס גערעדט פון איר.
גיטל: צו ווייסט איר גאַר וואָס פאַר אַ גאַלדן קינד דאָס איז.
ווען צינע זאָל זי גאַר נישט צעלאָזן.

רחל: וואָס הייסט?

אלקנה: כאַכאַ — צינע איז אַ גרויסע שטיפערקע.

רחל: איר זאָלט אַזוינס זאָגן...

דוד נח: איך האָב אויך געזאָגט דאָס אייגענע. האָסט זי צופיל צעלאָזן. טאַקע אַ בתיחידה, אָבער וואָס הייסט — ציטריק?

רחל: איי גיי, ווייסט שוין אַפילו נישט וואָס דו רעדסט. ווי פאַלט איר גאַר אויס, גיטלשי, אַזעלכעס צו זאָגן?...

גיטל: איך האָב דאָך גאַר ניט געמיינט.

רחל: כּווייסט נאָך נישט ווער ס'וועט אַ שענערן שידוך טאָן.

אלקנה: כאַכאַכאַ, וויבער; ווי קוואַקעס זיינען זיי מיט זייערע קינדער: מיינע — דיינע; דיינע — מיינע.

דוד נח: פאַראַן וואָס צו הערן וואָס זיי באַלאַבאטשען דאָרטן.

גיטל: אַט איז סטערע געקומען איר העלפן — וואָס זאָל מען זיך נאָרן; צינע וואָלט עס נישט געטאָן.

דוד נח: טעטיע — דאָס זעסטו, אלקנה, רעדט שוין דיין יידענע נאַרישקייטן. דוד נחס אַ קינד איז טאַקע — דוד נחס אַ קינד.

רחל: דעריבער האָט עס טאַקע מיר אַ שטאָך געטאָן אין האַרצן.

אלקנה: קום, יידענע. וועסט נאָך לענגער בלייבן, וועסטו נאָך מער נאַרישקייטן רעדן. וואָס נישט, דוד נח?

גיטל: איך האָב חלילה גאַר נישט געמיינט. אַזעלכע קינדער ווי צינע הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיין ביי אַלע יידן. אַ גוטן טאָג.

אלקנה: וואָלט איך שוין אַזאַ זאַרג האָבן מיט דער בהמה, ווי איך האָב שוין אַ זאַרג מיט דיין צינען, עך, וואָלט איך נאָר אַ גרויסן זון געהאַט... קום שוין, יידענע, קום אַ גוטן טאָג.

(גייען ביידע אַוועק.)

דוד נח: וויסט, מיין ווייב וואָס איך וועל דיר זאָגן? אָז דו
האַסט אַ לאַנגע צונג.

רחל: זע נאָר, איך בעט דיר, איך גאָר האָב אַ לאַנגע צונג?
דוד נח: נו, האָט זי אַ לאַנגע צונג; וואָס איז די נפקא מינה?
רחל: איך ווייס דאָך, אָז דיר אַרט נישט, אָז מען זאָל רעדן אויף
דיינע קינדער וואָס אין דער קאַרט.

דוד נח: איך וויל מיט אים ניט איינרייסן.

רחל: וואָס האָט זי צו זאָגן, אָז צינע צעלאָזט איר סטערען?
באַדאַרף נאָך האַלטן פאַר אַ גרויסן פּבוד, וואָס צינע חברט זיך מיט
איר טאַכטער.

דוד נח: מען וואַלט אָן איר, מעלד איך דיר, אויך פאַרזעצט די
קאַרטאַפל.

רחל: דאָס ברענט דאָך מיר ווי אַ פייער. זי באַדאַרף עס מיר
אין די אויגן נישט רעדן קיין שלעכטס אויף מיין קינד. זי וויסט אָז
סטערע איז נישט געקומען העלפן צינען, נאָר עפעס אַנדערש.

דוד נח: כ'ווייס נישט וואָס דו רעדסט היינט.

רחל: סטערע איז געקומען, ווייל הערש בער איז אין גאַרטן.
נו, פאַרשטייסטו שוין?

דוד נח: טאַקע, מיינסט מיט אָן אמת?

רחל: וואָס דען?

דוד נח: זי מיינט הערש בערן?

רחל: וואָרעם וואָס, ער האָט דאָך אַ גילדערנע האַרץ.

דוד נח: זע נאָ, און מיר איז גאָר ניט איינגעפאַלן... אַבער
וואַלט דאָך אלקנה רעדן מיט מיר.

רחל: ער ט'נאָך רעדן. האָסט דאָך געזען ווי ער האָט געשוויגן
די גאַנצע צייט. אָניט מיינסטו וואַלט מען זי געלאָזן גיין אַהער.

דוד נח: אויב אָווי איז דאָך טאַקע אָן עוולה וואָס זי האָט אַזעל-
כעס געזאָגט אויף צינען.

רחל: וועלן מיר טאַקע זען. אָז עס וועט קומען צו עפעס —
וועל איך נישט וועלן... ס'דו דיר זען.

דוד נח: כע־כע — כ'האב גאר נישט געוואוסט, אז דו קענסט
אזוי ווערן אין פעס.

רחל: איך בין עס איר אַ בעלן צו פרעגן: צינע! צינע!

דוד נח: אַט טשעפע זי נישט; לאַז איר דאָרט קאַנטשען.

צינע (באַווייזט זיך אויף דער אַנדערער זייט צאָס): האָסט מיך
גערופן, מאַמע?

רחל: קום נאָר אַהער, מיין קינד.

צינע (קלעטערט אַריבער דעם צאָס): ווייסט, מיר זענען שוין באַלד
פאַרטיק מיט דער אַרבעט.

רחל: איך קום אויך באַלד אונטער.

צינע: וואָס באַדאַרפסטו מיך האָבן?

רחל: נעם דיר אַ שטיקל ברוירט מיט פוטער; ביסט דאָך
אַודאי הונגעריק.

צינע: פאַרריכט מיר די סטענגע אין די האַר; מיינע הענט זענען
אין בלאַטע אויסגעשמירט.

רחל (קושט זי פלעכטנדיק די רויטע סטענגע אין די האַר).

דוד נח: האָסט דאָך עפעס געוואַלט פרעגן ביי איר.

רחל: אַז דו שטייט דערביי קען איך נישט רעדן.

צינע: אוי, וואָס איז עס?

רחל: גאַרנישט; כ'האָב מיר נאָר וואָס צעווערטלט מיט גיטלען.

צינע: פאַרוואָס?

רחל: אַזוי; איבער דיר.

צינע: איבער מיר גאַר?

רחל: גיי דוד נח אין גאַרטן אַריין.

צינע: אוי, מאַמע, וואָס אי' דאָס?

רחל: גאַרנישט, מיין קינד? וואָס קוקסטו אזוי מאַדנע? איך
זאָג דאָך גאַרנישט.

דוד נח: כע־כע, פריער זיך צעווערטלט און איצטער האָט זי
שוין חרטה.

(גייט אַוועק.)

רחל: וואו איז הערש בער?

צינע: ער העלפט זעצן.

רחל: וואָס האָסטו אַזוינס גערעדט מיט סטערען?

צינע: איך? גאַרנישט.

רחל: דו האָסט זי געבעטן אַז זי זאל דיר קומען העלפן? וואָס

טוט זי איצטער?

צינע: זי זעצט קאַרטאַפּל.

רחל: דו האָסט געבעטן אַדער הערש בער?

צינע: איז אליין געקומען. איך האָב איר געזאָגט, אַז איך וועל

איר אויך העלפן. און אַז זי איז געקומען העלפן הערש בערן טאָ

וואָס זשע איז?

(לאַכט זיך פּלוצלונג פּאַנאַנדער.)

רחל: וואָס לאַכסטו?

צינע (פּאַלט דער מוטער אויפן האַלד): קושט זי און לאַכט.)

רחל: אַבי איך באַדאַרף זיך פאַר דיר אָננעמען.

צינע: אַזוי גאַר, קוקסט זיך שוין אונטער צו אַזוינע זאַכן וואָס

מען באַדאַרף נישט?

רחל: איי גיי, טשעפע זיך אָפּ פון מיר. וואָרעם גיטל איז טאַקע

גערעכט, וואָס זי זאָגט, אַז דו צעלאָזט סטערען.

צינע: איך גאַר? אַ שאַד וואָס איך בין דאָ נישט געווען. איך

וואָלט איר שוין וויסן וואָס צו ענטפערן. זי מיינט טאַקע, אַז סטערע

איז גאַר אַ הינדעלע. אַ-א, איך באַדאַרף נאָך ביי איר הייצן אין

פעטשערע.

(לאַכט ווידער.)

רחל: וואָס שוין ווידער?

צינע: איך לאַך, וואָס דו ביסט עפעס ברוגז און פּרעגסט זיך נאָך

אויף אַזוינע מאַדנע זאַכן.

רחל: וואָס נישט? איך בין אַ מאַמע, דעריבער וויל איך וויסן.

צינע: איך האָב זי גערופן אַהער, ווייל כּהאַב געוואוסט אַז זי

וויל עס.

רחל: אָבִי אִיךְ הָאָב געמיינט, אָז זי איז אַליין געקומען.
צינע: וואָס איז דער חילוק? אָבִי זי האָט אים געגעבן אַ
קוש.

רחל: ווער?

צינע: זי האָט געמיינט, אָז אִיךְ זע נישט.

רחל: וואָס?

צינע: זיי זיינען זיך ביידע געווען אַזוי איינגעבויגן אין דער
בראַזנע, זייט ביי זייט; כ'האָב מיר געמאַכט, אָז אִיךְ זע נישט.

רחל: נו, און ער?

צינע: ער האָט זיך פאַרשעמט; האָט זיך אומגעקוקט צו אִיךְ
זע נישט.

רחל: אִיךְ וואָלט עס אויף איר קיינמאַל נישט געגלייבט.

צינע: אַז, אִיךְ מעג זיך נאָך לערנען ביי איר.

רחל: האָט עס חלילה אפשר אברהם יעקב געזען?

צינע: ער איז נישט געווען אין גאַרטן.

רחל: עס פעלט מיר נאָך חלילה, אָז ער זאל אַזוינע זאָכן זען.

צינע: זאָג עס נישט דעם טאַטן, וואָרעם...

סטערע (קומט אָן): וואָס האָסטו זיך באַהאַלטן, צינע, ווילסט
אִיךְ זאל אַליין פאַרזעצן דיין גאַרטן?

צינע: קום אָהער; סיי ווי שוין באַלד נישטאָ וואָס צו זעצן.

רחל: אַ שיינעם דאַנק דיר, סטערעלע, וואָס דו ביסט געקומען
צוהעלפן אַביסל. אָז גאָט וועט געבן מע וועט ביי אִיךְ קאַשען די
היי וועלן מיר אַלע אַרויסקומען אִיךְ העלפן.

סטערע: איר ווייסט, אִיךְ בין אפשר באַלד אַזוי שטאַרק ווי
הערש בער.

צינע: האָסטו זיך געשטייערט מיט אים?

סטערע: אִיךְ האָב אַליין אַרויסגעקאַטשעט דעם גרויסן שטיין
וואָס איז געלעגן ביי אִיךְ אין דער בראַזנע.

רחל: האָסטו נישט באַדאַרפט דזשוויגען אָנאָ משא. טאַמער חלילה
עפעס, וועט שפעטער די מאַמע האָבן צו מיר טענות.

סמערע: ס'וועט מיר שוין גארנישט זיין.
רחל: אַט דאָס ביסל קאַרטאַפּל וועל איך שוין אַליין פאַר-
זעצן.

(פאַרנעמט אויפן פּלייצע אַ ביסל קאַרטאַפּל אין זעקל און גייט
אַוועק.)

צינע: קוק מיר נאָר אַן גלייך אין די אויגן, סטערעלע!

סמערע: וואָס?

צינע: וואָס ביסטו אַזוי רויט געוואָרן?

סמערע: וואָס?

צינע: איי, סטערעלע, איך האָב אַלץ געזען.

סמערע: וואָס האַסטו געזען?

צינע (נעמט זי אַרום און קושט זי): נאָר, ס'מאַכט נישט אויס;
כ'האָב דער מאַמען אויך דערציילט.

סמערע: זאָל איך צער האָבן, אויב איך ווייס וואָס דו רעדסט.

צינע: דו האַסט אַלעמען געזאָגט, אַז איך האָב דיר גערופּן, דו
זאָלסט מיר קומען העלפּן.

סמערע: ווער האַט עס דיר געזאָגט? מיין מאַמע האַט מיר
אַליין געהייסן גיין.

צינע: דיין מאַמע האַט זיך דאָ צעווערטלט מיט מיין מאַמען.

סמערע: וואָס דו זאָגסט!

צינע: האַסט זיך אַזוי דערשראַקן; וואָס אַרט דיר, אַז מיין
מאַמע און דיין מאַמע וועלן זיין ברוגז?

סמערע: אָבער וואָס זאָגסטו, אַז דו האַסט אַלץ געזען?

צינע: כ'האָב טאַקע געזען ווי דו האַסט געגעבן הערש בערן
אַ קוש.

סמערע: ס'איז נישט אמת!

צינע: נאַרעלע, איך האָב אַליין געזען. ווען דו האַסט אַזאָ
גרויסן ברודער וואָלט איך אפשר אויך אַזוי געטאַן.

סמערע: זאָגסט אַ ליגן!

צינע: סטערעלע, נאַרעלע, וואָס ביסטו אַזוי צעשראַקן?

סמערע: דו ביסט אַ שלעכטס, צינע, זאָג איך דיר.
 צינע: נאַרעלע, ער איז דאָך מיין ברודער.
 סמערע: איך וועל זיין מיט דיר דעם גאַנצן לעבן ברוגז.
 צינע: איך קען רופן הערש בערן און פרעגן.
 סמערע: פּראוואו עס נאָר טאָן.
 צינע: איך האָב אָפּילו דער מאַמען אויך דערציילט.
 סמערע: וועמעס מאַמען?
 צינע: מיין מאַמען. וואָס מיינסטו, אַזאַ נאָר בין איך, וואָס
 כּוועל גיין דיין מאַמען דערציילן. איך האָב גאָר נישט דיין מאַמען
 אַזוי שטאַרק ליב, איך זאָל איר אַזוינע זאָכן דערציילן.
 סמערע: ניין, דו זאָגסט אַ ליגן.
 צינע: וואָס איז מיט דער, סטערעלע? איך האָב דאָך אַליין
 געזען.
 סמערע: ס'איז אַ ליגן, אָן דו האָסט דער מאַמען דערציילט.
 צינע: אויף מיינע נאמנות, איך האָב דערציילט.
 סמערע (ווישט די טרערן): דעם גאַנצן לעבן וועל איך מיט
 דיר נישט רעדן.
 צינע: סטערעלע, נאַרעלע, וואָס וויינסטו? כּי'האָב דאָך דיר
 אַזוי ליב, סטערע, וואָס וויינסטו?
 (נעמט זי אַרום און ווישט איר מיטן שירץ די טרערן פון די
 באַרן).
 סמערע: האָסט עס מיר נישט באַדאַרפט טאָן אַזאַ זאָך.
 צינע: כּי'האָב נישט געטאַרט קוקן ווי דו האָסט אים געגעבן אַ
 קוש? באַשר ער איז אַ לעקיש און האָט געוואָרט, אָן דו זאָלסט עס טאָן.
 סמערע (שייטט אויס מיט אַ געלעכטער): ער איז אַזוי רויט
 געוואָרן!
 צינע: לאַכט אויך אויפן הויכן קול.
 סמערע: נאָר איך זאָג דיר פּונדעסטוועגן, אָן דו ביסט אַ שלעכטס
 און דו פאַרגינסט מיר נישט.
 צינע: איי ווייס איך דאָרט וואָס דו רעדסט.

סמערע: ווי טוסטו עס אזא זאך? איך וועל מיר שעמען די אויגן צו באווייזן פאר דיין מאמען.

צינע: איך האב אפשר טאקע נישט באדארפט דערציילן.

סמערע: נו, זעסטו שוין.

צינע: קוק מיר נישט אזוי אָן, סטערעלע. איך ווייס טאקע נישט, וואָס כ'האָב עס געטאָן. כ'האָב געהערט אָן דיין מאַמע האָט זיך עפעס צעווערטלט מיט מיין מאַמען האָב איך געוואָלט... איי כ'ווייס אַליין נישט פאַרוואָס כ'האָב עס געטאָן. ביסט מיר מוחל, סטערעלע.

סמערע: איך בין אין פעס.

צינע: נאַרעלע, פריער אָדער שפעטער.

סמערע (לאַכט און וויינט): מיר וואָלט עס נישט געאַרט ווען ער וואָלט עס געטאָן... ניין, איך באַדאַרף מיט דיר זיין ברוגז אויף שטענדיק. אויף שטענדיק.

צינע: ווען דו האָסט אַ גרויסן ברודער וואָלט איך געמאַכט, אָן די גאַנצע וועלט זאָל וויסן, אָן איך האָב אים ליב, וואָס איז זיך דאָ פאַראַן פאַר וואָס צו שעמען?

סמערע: ניין, צינעלע, אָן קיינער ווייסט נישט איז בעסער. מיר וואָלט געווען אזוי גוט ווען קיינער ווייסט נישט. איך וועל זיך איצטער שעמען אַפילו פאַר אים אַליין.

צינע: איך וועל אים דערציילן, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט.

סמערע: עס מיר נישט אויס מיין האַרץ, צינעלע.

צינע: איך וועל אים זאָגן אָן ער איז אַ גרויסער לעקיש און גאָר.

סמערע: איך וועל מיר אפשר אין וואָסער אַריינזואַרפן אויב דו טוסט עס. קיינער האָט נישט געטאַרט וויסן.

צינע: איך האָב עס גאַרנישט געגלייבט אויף דיר.

סמערע (וויינט אין דער שטיל).

צינע: אפשר האָב איך זיך טאָקע באַנאַרישט. ווייסט, סטע-רעלע?

סמערע: מיר וואָלט נישט געאַרט די גאַנצע זאָך, ווען דיין מאַמע וואָלט מיר נאָר נישט פיינט האָבן.

צינע: דאָס זאָגסטו נישט גוט.
 סמערע: איך ווייס, אָז דיין מאַמע קען מיר נישט אָנווען.
 צינע: גיי שוין גיי. ווייסט, אָז איך בין דיר מקנא. וואָס אָרט
 מיר וואָס דו ווינסט? אָבי דיר איז טאַקע גוט.
 סמערע (לאַכט דורך טרערן): אוי, כּוועל מיר אַזוי שעמען.
 צינע: שאַ זע נאָר, וועמען פירט עס אָהער אברהם יעקב?
 זע, אין גאָרטן.
 סמערע: וואָס, אַ פרעמדער מענטש? איך וועל אַנטלויפן.
 צינע: זע נאָר, גאָר אַ פרעמדער.
 (פון גאָרטן קומען אָן און דערנענטערן זיך צום צאָם, אברהם יעקב
 און אַ יונגער מאַן, פרום געקליידט און מיט אַ פרום פנים. טראָגט
 אַ פעקל אויפן פלייצע. קלעטערט אומגעשיקט אַריבער דעם פלויסט.)
 צינע (האַלט זיך איין נישט צו לאַכן).
 סמערע (שיסט אויס מיט אַן אַפגעהאַקטן געלעכטער).
 אברהם יעקב: אַט דאָס איז די שטוב.
 פרעמדער: אַ גאָט העלף.
 אברהם יעקב: די מאַמע האָט געזאָגט, אָז זיי זאָלן אַריינגיין
 אין שטוב. קומט אַריין.
 (גייען ביידע אין שטוב.)
 (צינע און סמערע כאַפן זיך אַרום און שטיקן זיך פון געלעכטער).
 סמערע: ס'איז אפשר אַן עבירה, וואָס מיר לאַכן אַזוי פון אַ
 פרעמדן מענטשן.
 צינע: ווער קען עס זיין? ער האָט אַפילו קיין קוק נישט גע-
 געבן אויף אונדז.
 סמערע: האָט זיך געשעמט.
 צינע: ס'אַראַ בלייך פנים ער האָט!
 סמערע: מוז אַרומגיין איבער דער וועלט.
 צינע: בעטן נדבות מיינסטו?
 סמערע: כּיבין אַ בעלז אַ קוק טאָן אין פענצטער.
 (פאַרגנבעט זיך צום פענצטער).

צינע: נוי?

סמערע: ער האָט אַראָפּגעוואָרפֿן דעם פעקל.

צינע: ער רעדט מיט אברהם יעקבן!

סמערע: ער קוקט זיך אַרום.

צינע: דו שטיי אַזוי און איך וועל זיך פארגובענען הינטער דיר.

סמערע: זעסט אים. קוק ווי אברהם יעקב האָט גאָר פאַר אים

קיין מורא נישט.

רחל (קומט אָ): וואָס שטייט איר הינטערן פענצטער?

צינע: ווער איז עס, מאַמע?

רחל: אַ פּרעמדער מענטש. בעט זיך אין שטוב אַריין אויף אַ

נאַכטלעגער.

סמערע: הערסט?

רחל: זעט אויס, ווי נאָך היינט נישט געגעסן.

צינע (לאַכט).

רחל: ווי פאַלסטו עס אויס צו לאַכן פון אַ פּרעמדן מענטשן?

צינע: ער זעט אויס אַזוי מאַדנע. איז נאָך אַ יינגל. איך שעם

זיך אַריינצוגיין אין שטוב.

דוד נח (קומט אָ): וואו איז ער דער מענטש?

רחל: איז אין שטוב.

דוד נח: נעם אים אויף ווי ס'באַדאַרף צו זיין. אפשר מאַכן אים

אַן עסן.

(גייט אַריין אין שטוב.)

צינע: מאַדנע מענטשן דאָ אויף דער וועלט. זעען גאָר אויס

אַנדערש ווי מיר. ער האָט שוואַרצע האָר, אמת?

סמערע: און שוואַרצע אויגן אויך.

צינע: ער האָט געהאַלטן די אויגן אַראָפּגעלאָזן.

סמערע: מסתמא האָט ער שוואַרצע אויגן.

צינע: און אַזאַ בלינד פנים.

סמערע: ס'איז אַן איידעלער פנים. אַ שטאַטישער מענטש איז

שוין אַזוי.

צינע: און גייט אום צופוס איבער דער וועלט.
 סטערע: אפשר איז עס גאר נישט קיין אַרעמאָן? אפשר איז
 ער גאָר... וואָס האָסטו זיך אַזוי פאַרטראַכט, צינע?
 צינע: ווער קען ער טאַקע זיין דער מענטש? אפשר האָט ער
 געהערט, אַז איך האָב געלאַכט?
 סטערע: אַוודאי האָט ער געהערט. נאָר ער ט'דאַך נישט פאַר-
 שטיין, אַז פון אים האָבן מיר עס געלאַכט.
 הערש בער (קומט אָן).
 סטערע: איך בעט דיר, צינעלע, זאָג אים גאַרנישט.
 צינע: האָסט געזען דעם פרעמדן מענטשן?
 הערש בער: דאָס גיי איך טאַקע אַ קוק געבן.
 סטערע: איך בין אויף דיר אין פעס.
 הערש בער: וועסט זיך מיט מיר איבערבעטן.
 צינע: הערש בער, דו ביסט אַ לעקיש.
 הערש בער: וואָס בין איך?
 סטערע: געדענק, צינע.
 הערש בער: דו וועסט באַלד ביי מיר כאַפֿן.
 (ער יאָגט נאָך צינען אין שפּאַט, זי אַנטלויפט.)
 צינע: דו ביסט אַ לעקיש!
 סטערע: איך וועל העלפֿן זי כאַפֿן; אַט אַזוי פאַרלויף צום
 ברונעם!
 צינע (שפּרינגט אַריבער דעם צוים און פאַרשווינדט).
 הערש בער: זי וועט שוין ביי מיר אירס קריגן. זאָג, וואָס האָט
 זי געמיינט?
 סטערע: איך ווייס שוין, וואָס זי האָט געמיינט.
 הערש בער: דיין טאַטע וועט נאָך היינט דאָ זיין?
 סטערע: איך ווייס נישט. אויב דו ווילסט אים זען קענסטו
 אַריבערקומען צו אונדן.
 הערש בער: דיין טאַטע האָט פּליגן אין נאָז, פאַרשטייסט? ער
 קען נאָך אַמאָל זאָגן, אַז סע שטייט אים נישט אָן.

סמערע: וואס מיינסטו?

הערש בער: איך מיינ שוין וואס איך מיינ. וואס באדארף איך אַרומגיין פּוּס־און־פּאַס און דו אויך, אַז די אויגן זאלן אַרויסקריכן פון קאַפּ.

סמערע: מיינסט טאַקע, אַז איך וויל דיר פאַר אַ חתן? דאָס, באַשר דו האָסט זיך מיר אַרונטערגעבויגן אונטער דער סאַמע נאַז — טאָ וואָס האָב איך געקענט מאַכן?

הערש בער: מען ווייסט שוין. אַט קום נאָר אַהער.

סמערע: צינע האָט זיך ווידער געמוזט ערגעץ פאַרגנבענען און הערט זיך איין. זי האָט פּריער אויך געזען און האָט דערציילט דער מאַמען.

הערש בער: אַט, נאָך עפעס.

סמערע: אויף מיינע נאַמנות! זי האָט מיר אַליין דערציילט.

הערש בער: אַט, דורע נישט די קאַפּ; זי האָט דיר אַפּגענאַרט, קענסט איר נאָך נישט.

סמערע: וועסטו היינט אַריינקומען צו אונדז?

הערש בער: דיר שטייט נישט אַן זאָנסטו דאָך.

סמערע: גיי נאָר אַביסעלע אַוועק פון אַנטקעגן פענצטער, אַט אַזוי...

(זי וואָרפט זיך אים אויפן האַלדז).

צינע (איר שטימע פון הינטערן צוים): הערש בער, דו ביסט

אַ לעקיש!

סמערע: צינעלע, איך בין שוין אויף שטענדיק מיט דיר

ברוג.

(פאַרשענמט, צעטומלט, שפּרינגט אַריבער דעם צאַס און אַנטלויפט.)

צינע (קומט אַן).

הערש בער: וואָס האָסטו עפעס אונטערצוקוקן?

צינע: שעם זיך טאַקע. זי האָט דיר אַזוי ליב און דו מאַכסט

זיך ווי אַ לעקיש. וואָלסט שוין וואָרטן, איך זאל דיר געבן אַ קוש.

ווען דאָס איז אויף מיר, וואָלסטו מיר שוין נאָכגעלאָפּן — וואָס אַרט

דיר!

הערש בער: זע נאָר, שוין לאַנג ביסטו אַזאַ חכמה?
צינע: איך האָב דערציילט דער מאַמען, אַז דו האָסט איר אַ קוש
געטאַן.

הערש בער: זי האָט דאָך עס מיר גאָר געטאַן.
צינע: זעסטו שוין, אַז דו ביסט אַ לעקיש.
הערש בער: אָבער, וואָס האָסטו אומצוטראַגן ליגנס?
צינע: דו ווייסט דאָך, אַז ס'איז אַן אמת.
הערש בער: אויב ס'איז טאַקע אמת, אַז דו האָסט דערציילט
דער מאַמען וועל איך דיר מאַכן ווי אַ ביטערן עפל.
צינע: וועלן מיר טאַקע זען.

הערש בער: דו האָסט מיר נישט, וואָס אונטערצוקוקן.
צינע: קענסט מיר נישט פאַרווערן... אַז דו מאַכסט אַזוי, אַז
זי זאָל דיר נאַכלויפן און וויינען ווען דו ליבסט זיך אין איר, ביסטו
נישט אַ לעקיש?

הערש בער: ווער וויינט?
צינע (לאַכט זיך פונאַנדער אויפן הויכן קול).
הערש בער: ביסט אַ משוגענע און ס'איז נישטאַ וואָס צו רעדן
מיט דיר.

רחל (קומט אַרויס פון שטוב): איי, סאַראַ מענטש דאָס איז! נאָך
גאָר אַ קינד, וואָלסטו דיר זען, און פערל שיטן זיך פון זיין מויל.
צינע: טאַקע... כ'וויל אַריינגיין אין שטוב.
רחל: אַז דו וועסט זיך האַלטן ווי אַ מענטש. קענסט זיך נאָך
פונאַנדערלאַכן.

צינע: איך זאָג דיר צו, מאַמע. איך וויל אַזוי נאָר דורכגיין אין
דער אַנדערער שטוב.

(גיט אַריין אין שטוב, ווי פאַרגנבענענדיק זיך).
רחל: וואָס שטייסטו אַזוי, הערש בער?
הערש בער: איר גליק, וואָס דו ביסט אַרויסגעקומען. איך האָב
איר שוין געוואַלט גוט מכבד זיין.
רחל: וואו איז סטערע?

הערש בער: מסתמא אַ היים געגאַנגען.
 רחל: ס'איז טאַקע אמת, וואָס צינע דערציילט?
 הערש בער (צעטומלט): וואָס?
 רחל: מסתמא האָט זי אויסגעטראַכט.
 הערש בער: וואָס אויסגעטראַכט?
 רחל: האָ, כ'האַב גאַרנישט געמיינט.
 הערש בער: טאָ וואָס זשע רעדסטו, און מען קען מיינען כ'זויס
 וואָס?
 אברהם יעקב (קומט אַרויס): ווייסט מאַמע ווי אַזוי מען רופט
 אים? לוי יצחק.
 רחל: טאַקע אַ שיינער נאַמען.
 אברהם יעקב: דער טאַטע האָט אים געפרעגט ווי אַזוי מען רופט
 אים — האָט ער געזאָגט.
 דוד נח (קומט אַרויס): וואו ביסטו, רחל? הערסט וואָס איך וויל
 דיר זאָגן — אַז דער מענטש געפעלט מיר.
 רחל: נאָך די מילך אים אויף די ליפן.
 דוד נח: איך האָב מיט אים גערעדט. ער וואָלט זיך דאָ אַפּ-
 שטעלן.
 רחל: וואָס ט'ער דאָ טאָן?
 דוד נח: ווייסט וואָס? — אַ וואויל-געלערנטער. די קינדער
 וועלן פון אים עפעס כאַפן. האָסט געמעגט הערן ווי ער רעדט.
 הערש בער: איך וועל שוין אַזוי אויך מיין שטעטל באַשטיין.
 אברהם יעקב: איך וויל ביי אים לערנען.
 הערש בער: מסתמא אַזאָ לעקיש ווי דער אַמאָליקער מלמד,
 וואָס האָט נישט געקענט אַ פערד דעם עק פאַרבינדן.
 דוד נח: ווען דו וואָלסט נישט האָבן אַזאָ פאַרשטאַפטע קאַפּ האָט
 נאָך יענער מלמד אויך געקענט זיין פאַר דיר גענוג.
 רחל: טאָ וואָס זשע טוט מען?
 דוד נח: מע וועט אים אַפּשטעלן אויף איבער נאַכט דערוויילע.
 אברהם יעקב: טאַקע, מאַמע, זאָל ער בלייבן ביי אונדז.

אלקנה (קומט אַ): אַ גאַט העלף! וואָס שטייט איר עפעס
אַזוי?

דוד נח: אַ מענטש איז דאָ דורכגעגאַנגען. רעדט ווי עפעס
רעכטס, ממש דער קאַפּ ברענט אויף אים. מען שמועסט דאָ אפּשר
אים אָפּשטעלן פאַר אַ מלמד.

אלקנה: וואו איז ער? איך גיב צו שטייער!

דוד נח: אַ בחור — אַ מענטש.

אלקנה: איך גיב צו שטייער!

לוי יצחק (קומט אַרויס).

אלקנה: אַט דאָס איז ער? נאָך גאַר אַ שנעק.

רחל: ממש די שכינה רוט אויף אים.

אלקנה: זיי זשע מוחל, שלום עליכם.

לוי יצחק: עליכם שלום.

אלקנה: פון ווייט?

לוי יצחק: נישט פון גאַר נאָענט.

דוד נח: דאָס דערקענט מען.

אלקנה: וואוהין גייט מען עפעס?

לוי יצחק: אַזוי גיי איך מיר איבער דער וועלט. אַנקומען אין

אַ שטאָט פון שיינע יידן וועל איך מיר אָפּשטעלן.

אלקנה: אפּשר דאָ אויפן ישוב זיך אָפּשטעלן?

דוד נח: דאָס זאָג איך דאָך.

לוי יצחק: וואָס וועל איך דאָ טאָן אויפן ישוב?

דוד נח: קיין עין הרע נאָך יידן פאַראַן אין דער געגנט. מיר האָבן

אַ מנין אַלע שבת.

אלקנה: פיינע יידן דאָ פאַראַנען. ס'טלערנען מיט מיינע קינדער;

מיט אַט דעם יידנס קינדער. מע'ט דיר האַלטן בכבוד. פּיין אויסקליידן;

געבן צו עסן און סוף זמן — נאָך אַביסל מזומן אויך.

רחל: צו עסן, געלויבט איז דער אייבערשטער. פעלט נישט ביי

מיר.

אלקנה: וואו פעלט עס אויפן ישוב צו עסן? קינדער, וואוילע

קינדער, נאָר ס'האָט זיך נישט געמאַכט עפעס אַ מלמד — אַ מענטש.
דוד נח: לייג זיך איבער. אַט, דער זון מיינער, כאַטש שוין אַ
גרויסער בחור פונדעסטוועגן האָט ער נישקשה פון אַ קעפל. אַז ער'ט
וועלן קען ער נאָך עפעס דערגרייכן.

לוי יצחק: די קינדער זיינען גרויסע און איך...

דוד נח: אַז מען איז אַ מענטש מאַכט נישט אויס. וועלן אַ
מלמד צוריק נישט אָפגעבן. וועסט האָבן דרך־ארץ פאַרן רבין, האַ
אברהם יעקב?

רחל: האָסט זיך דען פאַרגעסן, אַז ער האָט שטענדיק געוואַלט
לערנען.

אלקנה: זאָלן זיך די מיידלעך לערנען דאווענען.

לוי יצחק: פאַר זיי האָב איך נישט קיין תורה.

רחל: זינדיקע וויבער, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין.

אלקנה: איכיל דיר געבן די בייטש, און אַז מיין חברה וועלן
נישט פאָלגן וועסטו כוואַשטשען די ביינער און שוין. כאַ־כאַ־כאַ.

הערש בער: איך וואַלט שוין געגעבן אַ כוואַשטשען.

אברהם יעקב: צו מיר ט'מען נישט באַדאַרפן קיין בייטש.

לוי יצחק: זיינען נאָך יידן פאַראַנען אין דער געגנט?

דוד נח: ווייסט ווי דען? וואו זיינען עס נישטאַ קיין יידן?

אלקנה: אַרנטלעכע יידן, שבת — אַ פיינער מנין.

דוד נח: עסן איז פאַראַנען צו זאָט אויפן ישוב; מילך, פוטער,

קעז.

אלקנה: מיט אַ קאַרטאַפל קען מען זיך אויך נישט סמען.

רחל: וואָס מען וואַרפט אַרויס ביי מיר קען נאָך אַ מענטש

לעבן.

אלקנה: מיין ידענע וועט וועלן ער זאָל זיין ביי מיר שבתים.

דוד נח: זעסטו, פון שבת לאַז איך אים נישט אָפ.

לוי יצחק: איך וואַלט וועלן האָבן צייט פאַר זיך אַליין אויך

צום לערנען.

אלקנה: כ'קען שווערן, אַז דאָס וועט נאָך זיין אַמאָל אַ רב

אויך!

דוד נח: דער טאָג איז גרויס. אַז מען פוילט זיך נישט אויפֿ-
צושטיין אַביסל באַגינען — קען מען אַלצדינג סדאַנזשען. אַט, האָבן
שוין די קינדער אַ גארטן קאַרטאַפּל פאַרזעצט און ס'איז נאָך קאַם
האַלבער טאָג.

אַלקנה: אַט וואָס, איך גיי אַהיים און אין נאַונט וועל איך אַהער
אַריבערברענגען מיינע חברה, זאָל ער זיי פאַרהערן. וועסט שוין אַליין
איבעררעדן מיט אים. וויפל מע באַדאַרף — גיב איך צושטייער. אַ
גוטן טאָג!

(גייט אַוועק.)

דוד נח: 'עסט, רחל, גיין מאַכן אַן עסן. אפשר וועט ער עפעס
איבערכאַפּן.

לוי יצחק (קוקט זיך אַרום): אַ שיינער טאָג דאָ ביי איך.
דוד נח: וויסט ווי דען? קיין עין־הרע פיינע יידן אויפן ישוב.
הערש בער: איך וויל טאַקע עסן. פון רעדן וועט גאַר נישט
אַרויסקומען.

אַברהם יעקב (צו לוי יצחק): איר ווילט זען דעם גארטן מיט
קאַרטאַפּל, וואָס מיר האָבן היינט פאַרזעצט?
רחל: גיי ס'דו ווייזן דעם רבין די קעלבלעך אין שטאַל.
(גייט אין שטוב.)

הערש בער (שוין צום שטוב גייענדיק. צו דער מוטער): ס'זועט
לאַנג נעמען ביז דו, מאַמע, וועסט אים אַפּפאַשען.
רחל: וואָס, כ'וועל אים זשאַלעווען עסן?
(גייט אַרײַן אין שטוב.)

לוי יצחק: ווער איז געווען דיין מלמד ביז אַהער?
אַברהם יעקב: שוין לאַנג דאָ נישט געווען קיין רבי.
לוי יצחק: אַבער ווער איז געווען דער לעצטער?
אַברהם יעקב: אַן אַלטער ייד.
לוי יצחק: נישט געהאַט פאַר אים קיין דרך ארץ.
אַברהם יעקב: יעמאַלט געווען נאָך קליינע קינדער. נישט
געהאַט קיין שכל.
לוי יצחק: דו געפעלסט מיר.

אברהם יעקב: קומט, מיר וועלן זען די קעלבלעך, דערנאך וועלן מיר גיין עסן, קומט.

(גייען ביידע אָוועק אין שטאַל.)

צינע (קומט אַרויס. פאַרגנבעט זיך צום שטאַל, קוקט דורך אַ שפּאַלט.)

לוי יצחק (קומט אַרויס פון שטאַל. נאָך אים אברהם יעקב.)

אברהם יעקב: מיר האָבן נאָך אַ קעלבל, אַ גרעסערס, איז עס אויפן לאַנקע.

לוי יצחק: אַ שיינער טאָג ביי איד.

(מערקט נישט צינען, וואָס האָט זיך באַהאַלטן הינטערן שטאַל ווען זיי גיין פאַרביי אין שטוב אַריין.)

צינע (קומט אַרויס, רופט שטיל): אברהם יעקב! אברהם יעקב!

(יענער הערט נישט. זי בלייבט אַליין. טוט זיך אַ ריס פון אַרט ווי זי וואָלט וועלן לויפן אין שטוב אַריין; שוין ביים שוועל בלייבט זי שטיין אַ וויילע, פאַרטראַכט זיך. נעמט אָן אין אַ קאַשעק קאַרטאָפּל און גייט אָוועק אין גאַרטן.)

רחל (איר שטימע הערט זיך פון שטוב רופן): צינע — צינע...

צווייטער אָקט

ביי דוד נחן אין שטוב. אָנהייב זומער. אַרום האַלבן טאָג.

לוי יצחק (זיצט ביי אַ ספר פּאַרטראַכט. הייבט זיך אויף פון אַרט, גייט אום אויף און אָפּ).

אברהם יעקב (קומט אַרײַן): אַט בין איך. געמיינט, אָז היינט וועלן מיר נישט לערנען.

לוי יצחק: מיט וואָס איז היינט אַנדערש ווי שטענדיק?

אברהם יעקב: היינט קאַשעט מען די היי.

לוי יצחק: טוען עס דאָך די גוים.

אברהם יעקב: ס'איז אָבער גוט צו זיין אויפן לאַנקע. פאַרוואָס טוט איר זיך קיין מאָל נישט אויס באַרוועס?

לוי יצחק: אויף אַליץ איז פאַראַן אַ צייט.

אברהם יעקב: וועלן מיר טאַקע היינט לערנען?

לוי יצחק: אויב דער טאַטע וועט גאַרנישט זאָגן, און דו ווילסט נישט.

אברהם יעקב: דער טאַטע ווייסט גאַרנישט.

לוי יצחק: איך ווייס אויך, אָז דרויסן איז שוין. מיינסט, איך ווייס נישט?

אברהם יעקב: מיר'ן נישט לערנען. מיר'ן אַזוי עפעס רעדן. רעדט מיט מיר עפעס, רבי.

לוי יצחק: רוף מיך ביים נאַמען. ביסט דאָך גרעסער פון מיר... דברים-בטלים ווילסטו זאָל איך מיט דיר רעדן?

אברהם יעקב: איר ווילט ווערן א רב. ס'אי' טאקע גוט צו ווערן א רב. ס'אי' עפעס שווער?

לוי יצחק: ווי פאר וועמען.

אברהם יעקב: איך וואלט געקענט ווערן א רב?

לוי יצחק: ס'איז פאר קיינעם נישט שווער. נאר דו האסט דאך ליב בעסער צו זיין אין פעלד; איז אזוי אויך גוט.

אברהם יעקב: נישט — איך האב ליב; באשר ס'איז זומער איז שווער צו זיין אין שטוב, און דארט איז אזוי גוט. איר זענט שוין ווי אן אלטער ייד.

לוי יצחק: אז מע וויל ווערן א רב באדארף מען אפקערן דעם געדאנק דערפון, ווייל ס'איז מבטל דעם געדאנק.

אברהם יעקב: רעדט מיט מיר פון גאט.

לוי יצחק: וואס הייסט? ווייסט דען נישט, אז גאט איז אר-מעטום?

אברהם יעקב: יא, ער איז אין הימל און אויף דר'ערד. איך מייך, אז ס'וואלט געווען שלעכט אן גאט. ער מאכט דאך, אז די גראזן זאלן וואקסן. ס'אי' זייער גוט וואס א גאט איז פאראנען אויף דער וועלט. מענטשן וואלטן אפשר געווען גולנים, ווען נישט גאט.

לוי יצחק: ווי ווילדע חיות.

אברהם יעקב: איר האט אמאל געזען א וואלף?

לוי יצחק: ס'איז געשריבן: „זאב טורף“; א וואלף פארצוקט.

אברהם יעקב: פאר'א-יארן האט א וואלף ביי אונדז צעריסן א פערד.

לוי יצחק: אזוי, א פערד צעריסן!

אברהם יעקב: ער איז אומגעגאנגען אויפן לאַנקע געפענטעט. ס'אי' געווען ביינאכט, אויף מאַרגנס האט מען אים געפונען א טויטן; זיין האַלדז געווען אויסגעגעסן. מען האט דערקענט דעם וואַלפס ציי-נער.

לוי יצחק: אַט זעסטו שוין.

אברהם יעקב: וועלך ווייסן נישט, און א גאט איז פאראנען; א מענטש איז טאקע א קלוגע באשעפעניש.

לוי יצחק: דאך געשריבן: „כי בצלם אלהים נברא האדם“ — אין דעם פאָרעם פון גאָט איז באַשאַפן געוואָרן דער מענטש. גאָט האָט פון זיין גרויסקייט צום מענטשן איבערגעגעבן. אברהם יעקב: אָבער אַ מענטש וואָלט נישט געקענט באַשאַפן די וועלט.

לוי יצחק: דערפאַר קען אַ מענטש חרוב מאַכן אַ וועלט. אברהם יעקב: אַזוי!

לוי יצחק: ווייסט, אברהם יעקב, אַז כ׳וועל מיר אפשר שוין לאַזן פון דאַגען.

אברהם יעקב: אייך איז דען שלעכט ביי אונדז?

לוי יצחק: ס׳איז נישט קיין תכלית. כ׳האָב דאָ נישט קיין ספרים. דאָ פעלט מיר אַלצדינג. דאָ פעלט מיר דער קול פון די לימודי־תורה יעדן באַגינען אין בית־המדרש. פעלט מיר דער תואַר־פנים פון די שיינע יידן, צוליב וועמעס זכות די וועלט האָט אַ קיום.

אברהם יעקב: איך וואָלט אַזוי וועלן מיטגיין מיט אייך; איך וועל אויך אויפשטיין פאַרטאָג לערנען.

לוי יצחק: האָסט דאָך נאָר וואָס געזאָגט, אַז דיך ציט אין פעלד אַריין.

אברהם יעקב: ס׳איז טאַקע אמת; נאָר מיר דאַכט זיך אויס, אַז אויף דער וועלט איז עפעס מאַדנע. אַמאָל טרעפט, אַז סע פאַרט דורך אַ ייד אַ פרעמדער, זעט ער אויס אַזוי אַנדערש. פאַר אַ יאָרן איז דאָ דורכגעפאַרן עפעס אַ רב, האָט ער געהאַט אַזאַ לאַנגע, ווייסע באַרד! כ׳האָב אויפן דאָרף קיין מאָל אַזאַ יידן נישט געזען, אַ פולע שול מיט אַזוינע יידן מוז טאַקע זיין זייער שיין.

לוי יצחק: אַוודאי איז עס שיין.

אברהם יעקב: לערנט מיר אויס אַנצושרייבן מיין נאָמען.

לוי יצחק: דערצו באַדאַרף מען פריער קענען אַנשרייבן דעם אַלף־בית.

אברהם יעקב: כ׳וועל אַריינברענגען אַ ברעטל מיט אַ שטיקל קרייד און איר ט׳מיר טאַקע ווייזן ווי אַזוי.

(לויפט אַרויס.)

לוי יצחק (פאָרקוקט זיך אין פענצטער, ווי ער וואָלט עמיצן באַ-
מערקן; ער איילט צום טיש, גראַבט איין די אויגן אין ספר.)
צינע (קומט אַרײַן. באַרוועט. ס׳קליידל פאַרשטעקט ביים זײַט.
אַרײַנקומענדיק פאַרריכט זי עס. פאַרנעמט זיך אַנגלייגן אַ פײַער אויפֿן
קוײמען. ווענדט זיך צו אים): די מאַמע האָט געפּרעגט, אויב איר
ווילט עסן?

לוי יצחק: ס'איז רעכט אַזוי אויך.

צינע: איר ווילט פּאַסטן?

לוי יצחק: אַ מענטש באַדאַרף זיך נישט געוואוינען אַזוי צו דער
אכילה.

צינע: אַז איר וואָלט עסן אַזוי פיל ווי איך, וואָלט איר האָבן
מער פּוח.

לוי יצחק: צוליב וואָס באַדאַרף מען עס האָבן פּוח?

צינע: נישט גוט, אַז מען האָט נישט קיין פּוח. איר וואָלט זיך
נישט געקענט שטייערן מיט הערש בערן.

לוי יצחק: אַ ייד באַדאַרף זיך נישט שטייערן.

צינע: פאַרוואָס נישט? אַ ייד באַדאַרף זיין אַזוי שטאַרק ווי אַ
גוי. זי וויל איבערברעכן אַ צווייג אויפֿן קני; זי קען נישט. ווענדט
זיך צו אים.) ס'איז צו לאַנג, פּאַלט אַראָפּ פּון קוײמען, אפּשר ט'איר
עס קענען איבערברעכן?

לוי יצחק: נאָך וואָס ברעכן אויף דער קני, אַז מען קען עס טאָן
מיט אַ האַק?

צינע: אַז מען זאל טאָן אַלץ ווי מען באַדאַרף... איך בין נישט
קיין שטאַטישע.

לוי יצחק: אויפֿן דאָרף באַדאַרף מען אויך זיין אַ מענטש.

צינע (אַביסל פאַרשעמט): מיין מאַמע זאָגט טאַקע, אַז איך בין
צופיל צעלאָזן. סטערע איז טאַקע בעסער פּון מיר.

לוי יצחק: ווער?

צינע: סטערע. אלקנהס מיידל. זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי
האָט גערעדט מיט איך. מיין ברודער וויל זי פאַר אַ פּלה.

לוי יצחק: וואָס פאַר אַ ברודער?

צינע: דער עלטערער; הערש בער.
 לוי יצחק: טאטע-מאמע שוין דורכגעקומען צווישן זיך?
 צינע: וואָרעם וואָס, זי געפעלט אייך?
 לוי יצחק: האָ?
 צינע: סטערע געפעלט אייך?
 לוי יצחק: נישט שיין צו פרעגן אַזאַ זאַך?
 צינע: פאַרוואָס איז נישט שיין? איך פאַרשטיי נישט, פאַרוואָס
 ס'איז נישט שיין.
 לוי יצחק: איך קלער גאָר אַוועקצוגיין פון דאַנען.
 צינע: אייך איז נישט גוט ביי אונדז.
 לוי יצחק: מיר איז דאָ וואויל, נאָר איך ברענג נישט קיין נוצן
 מיט מיין זיין. די קינדער ווילן נישט לערנען.
 צינע: לערנט מיט מיר, איך וועל זיך לערנען ווי אַ יינגל.
 לוי יצחק: ס'איז נישט רעכט. ווייבער זיינען פטור פון צו
 לערנען תורה. פאַר זיי לערנט שוין דער מאַן.
 צינע: וואָס?
 לוי יצחק: האָ?
 צינע: איך זאָג דאָך אייך, לערנט מיט מיר, אַז קיינער זאָל נישט
 וויסן. אַוודאי, קיינער באַדאַרף נישט וויסן. איר ט'זען ווי ס'זעט זיין
 גוט.
 לוי יצחק: נישט רעכט.
 צינע: פאַרוואָס נישט רעכט? מיין ברודער מיט סטערען
 מעגן?
 לוי יצחק: וואָס, ער לערנט מיט איר?
 צינע: ניין; זיי האָבן זיך ליב. זיי האָבן זיך זייער ליב. ס'איז
 זייער שיין, אַז מען האָט זיך ליב... קיינער ט'ניט וויסן ווען איר
 וועט מיט מיר לערנען. מיר קענען זיך באַהאַלטן אין פעלד, אַדער
 גאָר אויפן בוידעם.
 לוי יצחק: כ'זעל נאָך אפשר היינט פון דאַנען אַוועק.
 צינע: איכ'ל נישט לאָזן.

לוי יצחק: מען קען מיך נישט האלטן מיט געוואלד.
צינע: אדרבא זאגט, פארוואס אייך איז נישט גוט ביי אונדז?
אפשר האט איר א שלעכטן געלעגער — הא, זאגט, אפשר? געפעלט
אייך מיין שלאפבאנק, וועל איך אייך אפטרעטן. זאגט, פארוואס ווילט
איר פון אונדז אוועק?

לוי יצחק: דאס וועל איך דעם טאטן זאגן. ער האט מיך דא
אפגעשטעלט.

צינע: אבער איך בעט אייך, אז איר זאלט נישט אוועק פון אונדז.
איך בעט אייך זייער...

לוי יצחק: דו לערנסט דאך סיי ווי נישט, טא וואס איז די נפקא
מיבה?

צינע: א, ווען איך וואלט עס געקענט מאכן אזוי, אז איך זאל זיין
גוט ביי אונדז! ווייסט איר גאר וואס, אז איר וועט אפעסן ט'איר
ארויסקומען אין פעלד און איר ט'זען ווי אזוי איך שאר צונויף די
היי. איך נעם אז אזא גרויסן בונט היי אויפן קאפ אז מען זעט נאר די
פיס ארויס. זאגט מיר, וואס איר האט ליב צו עסן?

לוי יצחק (שמייכלט אין פארלעגנהייט).

צינע: זאל זיך אייך אויסדאכטן אז איר זענט מיין מאן און איך
אייער ווייב און איך האב אייך זייער ליב און איך וויל איר זאלט מיר
זאגן וואס ס'איז געשמאק.

לוי יצחק: ס'איך דאך אבער נישט אזוי.

צינע: וואס, נישט אזוי? זאל זיך אייך אויסדאכטן, מיר זיינען
א פאר פאלק, איך שטיי ביים קוימען און וויל וויסן וואס מיין מאן
האט ליב... אוי, דאס איז אזוי שיין... אוי, איך רעד נארישקייטן.
איך זע, אז איר שעמט זיך פון מיינע רייד. זייט ביי אונדז, איך בעט
אייך.

אברהם יעקב (קומט אריין): אט האב איך א ברעטל מיט א
שטיקל קרייד; דער רבי וועט מיר לערנען ווי אזוי אויפצושרייבן
מיין נאמען.

צינע: איך וויל אויך, רבי; שרייבט אן מיין נאמען. איך וויל
זען ווי אזוי מיין נאמען קוקט אויס אנגעשריבן.

לוי יצחק (שרייבט אן מיט גרויסע אותיות „אברהם יעקב“).

צינע: ס'איז מיין נאָמען אַזוי לאַנג?
 לוי יצחק: דאָס מאַכט — אברהם יעקב.
 צינע: איד בעט איך, שרייבט אָן מיין נאָמען — צינע.
 לוי יצחק (שרייבט).
 צינע: אוי, מאַמעלעך! אַט וועל איך אָפּמַעקן און איר שרייבט
 אָן נאָך אַמאַל.
 אברהם יעקב: ביסט אַ משוגענע.
 צינע: שרייבט, איד בעט איך.
 לוי יצחק (שרייבט אָן).
 צינע (מעקט ווידער פֿאַר): איצטער נאָך אַמאַל; כ'האַב אַזוי ליב
 צו זען ווי איר שרייבט.
 לוי יצחק: מאַכסט זיך נאָריש.
 צינע: איד זע שוין, אַז איר וועט נישט אַוועקפאַרן, איד...
 אַלקנה (קומט אַרײַן): אַ גאַט העלף, רבי. איד בין געקומען דיך
 צונעמען צו מיר אַ היים.
 צינע: פאַרוואָס?
 אַלקנה: ס'איז שוין מיין עסק.
 לוי יצחק: איד וויל אינגאַנצן אַוועק פון ישוב.
 אַלקנה: מיינע קינדער גייען אום פוסט און פאַס. איד קען דיך
 נישט אַוועקלאָזן.
 לוי יצחק: פאַלגן נישט אָן עלטערן.
 אַלקנה: איד וועל זיין דערביי און כ'וועל זיי מיט דער בייטש
 מכבד זיין טאַמער פאַלגן זיי נישט... וואָס קען איד מאַכן? מע
 איז שטענדיק פאַריאַגט און ס'איז נישטאַ קיין צייט ווען אַפילו אַפֿ-
 צושמיסן אַ קינד.
 לוי יצחק: שמייסן קינדער איז נישט נייטיק.
 אַלקנה: דאָס, זעסטו, בין איד שוין נישט מסכים. מע האָט מיך
 אויך געשמייסן; אַניט איז טאַקע געווען שלעכט.
 צינע (זאָגט עפעס אין דער שטיל אברהם יעקב), ער גייט שטיק
 אַרויס. מיט גרויס אומרויאַקייט הערט זי זיך צו צום שמועס).

לוי יצחק: איר באדארפט האבן צו די קינדער אן עלטערן מענטשן. וועלן זיי האבן פאר אים דרד-ארץ.

אלקנה: אבער געזונט זאלסטו זיין — דו געפעלסט מיר — ווי זאגט מיין יידענע, וואס האב איך מיר צו נאָרן? אויפן ישוב פראַסטע אָבער אַרנטלעכע יידן; קענסט דאָ קריגן אַ פּלה — אַ פּיינע יידישע טאַכטער. כאַ-כאַ-כאַ, אויפן ישוב ווערט מען נישט פאַרפאַלן. שאַ, וואָס איי דאָס אויפן ברעטל? לערנסט דעם יינגל שרייבן; אַליין גע-שריבן וואָס? (באַטראַכט דאָס ברעטל.) אַ שאַד וואָס כ'האַב נישט מיינע ברילן.

צינע (קוקט פון דער זייט ביז צו אים).

אלקנה: וואָזשנע אותיות; קוקן פשוט פון ברעטל אַראָפּ.

דוד נח (קומט אַרײַן).

צינע: טאַטע, ווייסט אַז...

אלקנה: אַ גאַט העלף, דוד נח; כווייל דעם מענטשן פון דאַנען צונעמען.

דוד נח: דער יינגל האָט מיר שוין געזאָגט. וואָס הייסט?

אלקנה: אזוי גיך געלאָפן אַנזאָגן.

דוד נח: וואָס פעלט אים דען ביי מיר אין שטוב? אַ שלעכטער געלעגער? אָדער אפשר קאַרג צו עסן? און דאָס וואָס כ'האַב צוגעזאָגט קען מען מיר טרויען. צו יום-טובים דערציען — וואָס הייסט?

אלקנה: אָבער דו פאַרשטייסט נישט פון וואָס דאָ איז די רייד. איך זאָג, אַז ס'איי גלייכער, ער זאָל זיין ביי מיר.

דוד נח: דאָס מיין איך דאָך, אַז איך וועל אים נישט אַפּלאָזן.

אלקנה: מיינע קינדער זיינען שקצים און אַז דער מלמד וועט זיין דערביי וועלן זיי מער אַפּשיי האָבן.

דוד נח: ווייסט — אַפּשיי האָבן? ווי האָט מען עס נישט קיין אַפּשיי?

אברהם יעקב (קומט אַרײַן).

דוד נח: זאָג מיר נאָר, צוליב דיר גייט עס אַ מענטש אַוועק? איך וועל נעמען אַ שטעקן און דיר צעברעכן די ביינער!

לוי יצחק: ניין, נישט צוליב אים. הלוואַי וואָלטן אַלע קינדער זיין ווי ער.

רחל (קומט אַרײַן): וויי איז מיר, דער רבי גייט אַוועק?
דוד נח: הערסט דאָך, אלקנה וויל אים נעמען צו זיך.
רחל: איר טאַרט נישט טאָן אַזאַ זאַך.
אלקנה: לאַמיר פרעגן אַ מענטשן: וואָס זאָגסטו, רבי?
לוי יצחק: איך טראַכט, אַז גלייכער גיין אַהין וואו כ'האַב
באַדאַרפט. בין אַפּגעווען אַ חודש, אפּשר שוין מער ווי אַ חודש צייט —
גענוג.

רחל: סטייטש, וואָס הייסט?
לוי יצחק: איך וועל שיקן אַן עלטערן מענטשן צו איד.
דוד נח: דיך ווילן מיר. מען רעדט פון דיר אין דער גאַנצער
געגנט.

אלקנה: דאָס זאָג איך דאָך אויך.
רחל: גיי צו, אברהם יעקב, בעט דעם רבין ער זאל דאָ בלייבן
מיט אונדז.

דוד נח: עט נאַרעשקייטן, אַז ס'האַט זיך שוין געמאַכט אַזוי;
מע נעמט נישט און מע פאַרשעמט אַ דאַרפישן מענטשן.
רחל: מישטנס געזאָגט, אויפן דאַרף פאַרגעסט מען אין גאַט און
אין זיין געבאַט. כ'בין געווען אין זיבעטן הימל וואָס ביי מיר אין
מיין שטוב — כ'זוייס דאַרט וואָס.

דוד נח: זעסטו דאָך, האָסט אַ מענטשן געגעבן שלעכט צו עסן,
גייט ער אַוועק.

רחל: כ'זוייס דאַרט וואָס דו רעדסט; כ'האַב דען פאַר זיך פריער
גענומען? אַדער אפּשר פריער די קינדער געגעבן?
אלקנה: דאָס טענה איך דאָך, זאל ער גיין צו מיר, אויב דאָ
געפעלט אים נישט.

דוד נח: דאָס, אלקנה, טוסטו אַן עולה.

רחל: אלקנה וויל זיך קריגן מיט אונדז — זאל זיין אַזוי.
לוי יצחק: קריגט זיך נישט יידן איבער מיר. מיר פעלט
ביי אייך גאַרנישט. מיר איז דאָ צו גוט. איך עס און טרינק נישט
פאַרדינטערהייט. איך וויל נישט אַזוי.

דוד נח: אַט לאַז געמאַכט. פאַרשעמסט אַ דאַרף־מענטשן. ווען

כ'וואלט געוואוינט אין שטאָט, האָט מען נאָך אַמאָל אַ זכיה אַ לערנער
ביי זיך אין שטוב צו האַלטן. כ'וואַלט געגאַנגען אין בית-המדרש
אַריין און געזוכט, ווי איר זעט מיך לעבן. אויפן דאַרף, אַז אַ ייד וויל
זיין אַ ייד — קען ער נישט. כ'האַב דעם גרעסערן געשטאַפּט אין
קאַפּ אַריין און ס'איז נישט געקראַכן.

אלקנה: כאַ-כאַ-כאַ אין קאַפּ ליגט פּערד, שעטשקע, קאַר-
טאַפּליעס.

רחל: וואָס איז איצטער? אפשר אַרום יום-טובים...

אלקנה: כ'האַב נישט קיין צייט — וואָס בלייבט?

דוד נח: מע טאַר נישט אַ מאַך טאַן מיטן האַנט אויף אַ דאַרף-
מענטשן. אַט גיי אַביסל אַרויס אויפן לאַנקע, זע וואָס דאַרפישע מענטשן
טוען. גייען נישט אַרום ליידיק. לערנען נישט קיין תורה, אַבער גייען
נישט אַרום פּוסט און פּאַס. גיי אברהם יעקב, פיר דעם רבין אַרויס
אויפן לאַנקע.

רחל: גיי מיין קינד.

אברהם יעקב: וועט איר גיין, רבי?

לוי יצחק: מע קען גיין אַביסל. (גייען ביידע אַרויס).

רחל (שרייט נאָך): באַוויז אים, מיין קינד, ווי שוין קאַרן וואַקסט!

אלקנה: וואָס שווייגסטו אַזוי עפעס, צינע? האָסט געזען סטע-

רען?

צינע: גיין.

אלקנה: זענען ביידע פיינע סחורות.

צינע: אַבי מיין מאַמען געפעל איך.

אלקנה: הערסט, דוד נח? ווי ס'לערנט זיך צו ענטפערן אַן

עלטערן מענטשן. ווען סטערע זאָל מיר אַזוי ענטפערן וואַלט זי שוין

ביי מיר געכאַפּט אַ חלק. היינטיקע קינדער... קום, דוד נח.

(ער און דוד נח גייען אַרויס).

צינע (קוקט אין פּענצטער, מיט אַ זייט אַפּגעווענדט פון דער

מוטער, און ווישט די טרערן.)

רחל: איך האָב געמיינט, אַז אים איז גוט ביי אונדז, וויי איז

מיר, צום סוף — נאָ דיר... זע נאָר, וואָס וויינסטו?

צינע (כליפּעט).

רחל: וואָס ווײַנסטו, שטיק נאַר? הערסט זיך איין וואָס אלקנה זאָגט? באשר כ'האָב מיר איינגעהאַלטן, עפעס איז ער מיר גאַר נישט דער אייגענער אלקנה די לעצטע צײַט. געוואָרן אַזאַ מין נישט־פאַר־גינער. כ'וואָלט מיר נאָך געוואונטשן צו זײַן אין זײַן שטאַנד.
צינע: (זיצט ביים פענצטער, אַראָפּגעלאָזן דעם קאַפּ און ווישט די טרערן.)

רחל: איך פאַרשטיי דאָך גאַר נישט וואָס דו ווײַנסט. זע נאַר, כ'בעט דיר, וואָס איז די מעשה?

צינע: האָסט נישט געהערט, וואָס אלקנה האָט דאָ גערעדט.
רחל: טאָ וואו ביסטו געווען אין דער וועלט? האָסט נישט קיין מויל? האָסט אים געקענט ענטפערן אַזוי, אַז ער זאָל שוין האָבן צו געדענקען.

צינע: לאָז אים נישט אַוועקפאַרן.

רחל: טאָ דעריבער באַדאַרף מען ווײַנען? ס'איז מיר אַ שאַד צוליב אברהם יעקבן.

צינע: (באַהאַלט איר קאַפּ בײַ דער מוטער אויפן שויט): איך וויל, ער זאָל בלייבן בײַ אונדז. ער איז, מאַמע, אַזאַ פיינער מענטש.

רחל: האָסט דאָך געלאַכט פון אים.

צינע: כ'האָב נישט פאַרשטאַנען.

רחל: טאָ וואָס קען איך טאָן; וואָס קען איך מאַכן?

צינע: אַז דו פאַרשטייסט נישט, מאַמע.

רחל: וואָס האָב איך דען צו פאַרשטיין?

צינע: אַז ער רעדט קען איך אפשר אויסגיין.

רחל: אַט דאָס מײַנסטו גאַר, מײַן קינד? ...

צינע: איך בין שוין נישט קיין קינד. איך פאַרשטיי שוין אַלצ־דינג. איך האָב קיין מאַל אַזאַ מענטשן נישט געזען.

רחל: כ'האָב גאַר מורא צו טראַכטן אַזוי הויך.

צינע: טאָ וואָס וועט זײַן? וואָס וועט זײַן!

רחל: דער מענטש וועט נאָך זײַן ערגעץ אַ רב; און וואָס זײַנען מיר, מישטיינס געזאָגט, ווערט אויף דער וועלט?

צינע: טאָ פאַרוואָס קען איך נישט זײַן זײַן ווייב?

רחל: הא?

צינע: כ'ועל אפשר אויסגיין, אויב ער וועט אַוועק פון אונדזער שטוב.

רחל: קינד מיינס, ס'ציטערט מיר אַזש אין האַרצן. איך הער וואָס דו רעדסט, וויי איז מיר.

צינע: בין איך נישט ווערט צו האָבן אַזאַ מאַן?

רחל: ניין, נישט דאָס. וויי איז מיר, וואָס איז אַ דאָרפישער מענטש?

צינע: און אַז כ'בין אַ דאָרפישע טאָ וואָס איז וואָס? וואָס מע וועט מיר הייסן וועל איך טאָן. אַז מע וועט מיר זאָגן ווי אַזוי מע באַדאַרף זיין פרום — וועל איך.

רחל: אין שטאַט קען אַ יידישע טאַכטער דאָוונען, גאָט בעטן און דאָ — מישטיינס געזאָגט.

צינע: טאָ וועל איך אויך קענען. כ'האָב געוואַלט ער זאָל מיט מיר רעדן, האָב איך אים אָנגערײסן וויינפערלעך, האָב איך זיך גע-שעמט אים צו געבן. כ'האָב אים געפרעגט וואָס ער האָט ליב וועל איך אים קאָכן.

רחל: אַט זעסטו — דאָס איז די מעשה! איצטער פאַרשטיי איך שוין פאַרוואָס ער וויל פון אונדז אַוועקפאַרן. ווי פאַלסטו עס אויס צו טאָן. ביסט אַזוי באַרוועס, צו אים געגאַנגען, וויי איז מיר.

צינע: וואָס זאָל איך טאָן? וואָס קען איך מאַכן? פאַר וואָס קען איך צו אים נישט זיין אַזוי ווי סטערע איז צו הערש בערן?

רחל: יידן טוען נישט אַזוי. איך קען גאַנצענע נעכט מיט אַן אויג נישט צומאַכן זינט דו האָסט מיר דערציילט. איך האָב דעם טאַטן אַפילו אין די אויגן נישט אָנגעזען ביז פאַר דער חתונה.

צינע (כליפּעט, ווישט די טרערן).

רחל: וויי איז מיר, דער קאַפּ האָט זיך מיר אַזש פאַרדרייט. אפשר זאָל איך עס דערציילן דעם טאַטן; אפשר ט'ער וויסן ווי אַזוי צו רעדן מיט אים.

צינע: ניין, נישט דעם טאַטן. כ'האָב מורא ער זאָל דערפון וויסן. כ'ועל אפשר נישט אויסהאַלטן אויב ער וועט אַוועק.

רחל: פריער פאַר אַלץ, מיין קינד, זאָלסטו נישט אַרומגיין באַר-
וועס פאַר אים אין די אויגן, מען טאָר נישט אַזאַ זאַך.

צינע: אפשר אַנטאָן אָן אַנדער קליידל?

רחל: כ'ווייס, אפשר.

צינע (פריילעך): איך ווייס שוין וואָס צו טאָן טאַקע; איך ווייס...
רחל: וואָס איז מיט דיר? וואָס איז מיט אַמאָל די שמחה אויף

דיר?

צינע: איך ווייס שוין אַלץ וואָס צו טאָן.

רחל: אָן דו וועסט זיין פאַרשייט וועט ער אַפילו נישט וועלן
זיך אומקוקן אויף דיר.

צינע: גיי, מאַמע, זע וואו זיי זענען אַלע; איך וועל אַליין קענען
אַפּקאַכן דעם וואַרעמעס.

רחל: זאָל איך דעם טאַטן גאָר נישט זאָגן?

צינע: ניין, מאַמע, איך בעט דיר.

רחל (ווישט אָפּ אַ טרער; גייט צו צינע, גיט איר אַ קוש און
בלאָזט איר דריי מאָל אָפּ. גייט אַרויס).

צינע (וואַשט דעם פנים און פלעכט איבער די האַר. טוט אָן אַ
טיכל אויפן קאָפּ אַזוי, אַז מען זאָל די האַר נישט אַרויסזען — און קוקט
אַריין אין עמער וואַסער צו זען דאָרט איר געזיכט. נעמט אַראָפּ דאָס
טיכל און שפּיגלט זיך ווידער אין עמער. פאַרדרייט די צעפּ אויף
הינטן און שפּיגלט זיך. דאָך בלייבט ביי איר — מאַכן פֿון ביידע
צעפּ איינעם; וויקלט אים אַרום קאָפּ און באַלד אַבער בלייבט ביי איר,
אַז זי זאָל אים לאָזן פאַלן פֿון איר פלייצע אַראָפּ. טוט אָן שוין און
זאָגן. ווישט די טרערן).

הערש בער (קומט אַריין): פאַרטיק עסן?

צינע: באַלד וועט זיין פאַרטיק.

הערש בער: כ'האַב נישט קיין צייט צו וואַרטן.

צינע: וואָס טוסטו?

הערש בער: כ'האַב גענוג וואָס צו טאָן; מיינסט כ'דריי זיך
אַרום פוסט און פאַס?

צינע: ביסט אַ שלעכטער ברודער.

הערש בער: וועל איך אריינקומען שפעטער.
צינע: כ'האב דיר טאקע עפעס צו דערציילן.
הערש בער: כ'ווייס שוין דיינע מעשיות.
צינע: וויסט שוין טאקע נישט. וועסט זיך שוין בעטן ביי מיר,
איך זאל דערציילן.

הערש בער: איז נישט; מיין באבעס דאגה.
צינע: דו האסט טאקע נעכטן סטערען נישט געזען.
הערש בער: דו האסט זי געזען?
צינע: כ'האב גערעדט מיט איר.
הערש בער: זי האט עפעס געזאגט?
צינע (נעמט ארום זיין האלדז און קוקט אים אין די אויגן): זי
וויינט, זי קלאגט; זי קען אן דיר נישט לעבן.
הערש בער: כאַכאַ אַ מוידעלע!
צינע: זי זאגט, אַז זי וועט אפשר משוגע ווערן.
הערש בער: דאָס זאָסטו אַ ליגן. ווי אַזוי האָסטו זי נעכטן
געזען?

צינע: אַוודאי; כ'בין דאָרט געווען.
הערש בער: זאָסט אַ ליגן; זי האָט מיר ביינאַכט נעכטן גע-
פרעגט, וואָס דו בלאָזט זיך עפעס אויף איר.
צינע: כ'האָב טאָקע מיט איר נישט גערעדט.
הערש בער: כאַכאַ זעסטו, אַז דו ווילסט מיר פאַרדרייען אַ
קאַפּ.

צינע: האָב טאָקע חתונה מיט סטערען; דיר וועט זיין גוט.
הערש בער: ווילסט זיין אַ שדכנטע? דיר וועט דערפון גאָר נישט
אַרויסקומען.

צינע: ביסט דאָך מיינער אַ ברודער.
הערש בער: טאָ גיי רעד מיט איר, וואָס רעדסטו מיט מיר?
צינע: זי גייט דאָך אויס פאַר דיר.
הערש בער: שוין באַדאַרפט צו זיין. האָט זיך אָנגעהויבן צו
בלאָזן.

צינע: מסתמא האָט זיך איר טאַטע אַריינגעמישט.

הערש בער: זאָג, פון וואָנען ווייסטו?

צינע: איך ווייס שוין.

הערש בער: וואָס רעדסטו היינט עפעס אַזוי? האָסט עפעס אָפגעמאַכט מיט סטערען? זאָג. — וועסט מיר קריכן אין וועג אַריין, זאָג איך דיר, אַז ס'וועט דיר מער נישט פעלן.

צינע: שטיק נאַר; וואָס דו רעדסט. ביסט דאָך מין ברודער — בין איך דיר אַ שונאָ?

הערש בער: איך ווייס, אַז דו ביסט מיר נישט קיין שונאָ. דעריבער פרעג איך דאָך — פאַרוואָס זי בלאָזט זיך? איך זאָג איר, אַז מע וועט אָפּקאַשען די היי וועלן מיר פאַרן אין שטאַט אַריין און וועל איר אָננעמען אויף אַ קלייד — האָט זי אויסגעגלאַצט אויף מיר אַזאַ פאַר אויגן, פונקט ווי זי וואָלט מיך גאַר נישט קענען. און דו זאָגסט, אַז דו האָסט גערעדט מיט איר.

צינע: כ'האַב געוואָלט, אַז דיר זאָל טאָן הנאה.

הערש בער: איז נישט. זי מיינט, אַז כ'וועל איר טאַקע נאַכ-לויפן. פעלן גאַר מיידן אויפן דאַרף.

צינע: אָבער אַזאַ בריה ווי סטערע...

הערש בער: עך מיר אַ בריה!

צינע: האָסט געזען ווי זי וואָשט גרעט? אַז זי פראַטשעט די גרעט ביים טייך הערט מען אַזש ביי אונדז. באַשר איצטער שעמט זי זיך, אָבער, אַז זי וועט זיין דיין ווייב, וועט זי דיר קריכן אונטער די נעגל. איז אפשר נאָך אַמאָל אַזוי שטאַרק ווי איך. האָסט געזען אירע הענט? זיינען אפשר נאָך אַמאָל אַזוי גראָב ווי מיינע.

הערש בער: אויב דו ביסט אַזאַ גוטע שוועסטער, טאָ רעד מיט איר.

צינע: איך זאָל מיט איר רעדן? שעמען זאָלסטו זיך. וואָס ליגסטו דאָ אין שטוב אָפּ יעדן אָונט? קענסט נישט אָפעסן קיין ווע-טשערע און גיין אַהין? וואָס באַדאַרף זי זיצן אַליין און אויסקוקן די אויגן נישט געשטויגן און נישט געפּלויגן?

הערש בער: זע, פון וואָנען ווייסטו עס אַליץ?

צינע: פון וואָנען איך ווייס? איך פאַרשטיי!
הערש בער: ביסט אַ פיינע חברהטע. איך וועל איר דערציילן
וואָס דו האָסט מיר געהייסן טאָן.

צינע: באַדאַרפסט זיך שעמען איר אַזוינס צו דערציילן. זי באַ-
דאַרף וויסן, אָז איך האָב דיר געהייסן גיין צו איר?
הערש בער: זי איז אַ מויד אַ פייער; איך ווייס עס.
צינע: רעד אָפּ מיט איר, אָז זי זאל אַרויסקומען היינט ביינאַכט
אין אונדזערע היי.

הערש בער: דו וועסט אויך אַרויסקומען?
צינע: נאָד וואָס באַדאַרפסטו מיך?
הערש בער: זי וועט נישט וועלן אַרויסקומען, אָז דו ס'נישט
זיין.

צינע: זאָלסטו איר זאָגן, אָז איך וועל אויך זיין.
הערש בער: אָבער דו וועסט קומען?
צינע: איך וועל אפשר נישט קומען. דו וועסט מיט איר אַלץ
אַפּרעדן. מע קען ווינטער פּראַווען אַ חתונה.

הערש בער: אויף מיינע נאמנות, דו ביסט אַ כּוואַט. אָבי כ'האָב
געמיינט, אָז דו קריכסט מיר אין וועג אַריין. דערפאַר, אָז כּוועל
פאַרן אויפן יריד ברענג איך דיר פּאַטשערקעס.

צינע: ברענג בעסער פאַר איר.
הערש בער: פאַר איר האָב איך צייט. וואָס האָב איך צו
ברענגען גלאַט אַזוי? כּוועל ברענגען, אָז מע וועט באַדאַרפן.
צינע: זאָג איר, זי זאל נישט פּאַלגן איר טאַטן, טאַמער מישט
ער זיך אַריין.

הערש בער: כּאַ-כּאַ, דו לערנסט מיר טאַקע שיינע זאַכן.
צינע: טאָ זאָלסטו איר זאָגן זי זאל אַרויסקומען אין אונדזערע
היי... שאַ אַט איז זי!

סמערע (קומט אַריין): אַ גאַט העלף; מיין טאַטע איז דאָ
נישטאַ?

צינע: געווען און אַוועקגעגאַנגען.

סמערע: שוין לאַנג?

צינע: באדארפסט אים טאקע אזוי נייטיק האבן?
סטערע: כ'האב געזען, ווי אברהם יעקב גייט אום מיטן רבין
אויפן לאַנקע.

צינע: ער געפעלט דיר?

סטערע: כ'האב אויף אים נישט געקוקט.

צינע: שווער זיך.

הערש בער: אַא, ווי זי איז רויט געוואָרן! (ער כאַפט זי אַרום,
זי רייסט זיך אַרויס פון אים).

צינע: לאַז מיר נאָר, איך וועל זי כאַפן.

סטערע (לאַזט זיך נישט): פאַר וואָס ווילסטו מיר כאַפן?

צינע: קום אַהער, הערש בער, לאַז איר זיך נישט אַרויסרייסן!

סטערע: וועלן מיר שוין טאקע זען. (רייסט זיך אַרויס מיט אַ
קלינגענדיקן געלעכטער, לויפט אַרויס פון שטוב.)

צינע: ביסט אַ לעקיש. גיי אַרויס, זאָג איר, אַז זי זאָל אַרויס-
קומען אין די היי.

הערש בער: איך באַדאַרף זי נישט. זי איז אַ שלעכטס. איך זאָג
דיר אַז זי איז אַ שלעכטס, גיב מיר בעסער עסן, ט'גלייכער זיין.

דוד נח, רחל (קומען אַריין).

צינע: שוין פאַרטיק אַנבייסן.

דוד נח: ער איז דאָך טאקע גאָר קיין נאָר נישט.

צינע: וועמען מיינסטו, טאַטע?

רחל: ער מיינט אלקנהן.

צינע: וואָס אי, מאַמע? כ'בעט דיר.

רחל: איי טשעפע זיך אָפּ פון מיר. וואָס האַט דאָ געטאָן די
מיידל?

צינע: זי איז געקומען פרעגן אויף איר טאַטן.

דוד נח: האַסט איר געקענט זאָגן, אַז ער איז שוין אַוועק אַהיים.
אַזא זאָך... זעסטו, דאָס איז שוין אַן עוולה. כ'האָב געמיינט, אַז
ער איז מיר אַ גוטער פריינט.

רחל: ער האַט מער שכל פון דיר.

צינע: וואָס איז עס, מאַמע? פון וואָס רעדט איר?
רחל: ט'זיין רעכט, אַז דו וועסט עס נישט וויסן.
דוד נח: וועסט פאַר אים מאַכן היינט אַן אַנדער געלעגער.
שטאַפ אַן דעם זאַק מיט פרישע היי. זאַל ער האָבן אַ וויכערן גע-
לעגער.

צינע: אפשר גאָר מיין בעט זאַל ער נעמען?
דוד נח: דאָס וואָלט אפשר געווען נישט קרום. וועסט נאָר
אַריינלייגן פרישע היי.

צינע: וואו ל'איך שלאָפן? איכ'ל אפשר גיין צוריק שלאָפן מיט
דער מאַמען.

הערש בער: זע נאָר, ס'אַראַ וואַרע זיי מאַכן פאַר אים.
דוד נח: האָסט אַ פויערשע קאַפ און ווייסט אַפילו נישט וואָס פאַר
אַ זכיה מיר האָבן.

הערש בער: וואָס קאַכסטו דאָרט?

צינע: רעטשענע קאַשע מיט מילך.

דוד נח: זע, רחל, צי ס'איז גענוג מילך אין טעפל.

צינע: גענוג, גענוג, כ'ווייס שוין אַליין.

רחל: האָסט אַנגעטאַן שיד? גוט האָסטו געטאַן, מיין קינד.

צינע: איך וועל דערלאַנגען צום טיש.

לוי יצחק און אברהם יעקב (קומען אַרײַן).

רחל: מע קען זיך שוין גיין וואַשן. (גרייט צום טיש.) דערלאַנגט

שוואַרץ און ווייס ברויט.)

אברהם יעקב: דער רבי זאָגט, אַז אים געפעלט ביי אונדז.

רחל: געלויבט איז דער אייבערשטער.

לוי יצחק: אַז מען וויל אַזוי שטאַרק, נח וועל איך שוין בלייבן

ביז איבער יום־טובים.

דוד נח: ס'זעט דיר נישט באַנג טאַן. (דער עולם וואַשט זיך.)

גייט צום טיש, מאַכט אַ מוציא און קייט דעם ברויט.)

רחל (גיסט אַן פאַר יעדן אַ פאַליווען שייטעלע קרופניק.)

צינע (דערלאַנגט מיט אַ באַזונדערער פּוּנח.)

הערש בער: מע האט זיך אַרומגעזעצט אַרום טיש פּונקט ווי שבת.

רחל: געלויבט איז דער אייבערשטער.

(זי גיסט אָן אַ שייטעלע פאַר לוי יצחק, ווען צינע איז שוין מיט דעם אין העלפט וועג, רופט זי איר צוריק מיט אַ וואונק און גיסט אַרײַן אין שײטל נאָך אַביסל מילך.)

צינע (האַלטנדיק די שייטעלע אַזוי, בייגט זי זיך צו דער מוטער און גיט איר אַ קוש. גייט פאַרזיכטיק, מיט יראת־הכבוד צום טיש.)

ד ר י ט ע ר א ק ט

ביי דוד נחן פארן שטוב. סוף זומער. פארנאכט. פון שטוב
דערטראגט זיך לוייצחקס שטימע ; ער לערנט.

צינע (זיצט פארן שוועל און שלאגט פוטער. בלייבט אלע וויילע
שטיל און הערט זיך איין צום געזאנג וואס ציט פון שטוב. זי דערמאנט
זיך אין עפעס און לויפט אין גארטן אריין.)

לוי יצחק (קומט ארויס. באטראכט די פוטער-קאלטשקע; פרואווט
א צי טאן דעם שטעקן; זעט ווי ארום גשטעקן זיינען ושטיקלעך פוטער
אנגעקלעבט. ס'דערהערט זיך פון גארטן צינעס אומרויקער אויס-
געשריי און א גערויש צווישן די צווייגן פון א בויס. ער בלייבט א
רגע דערשראקן; מאכט עטלעכע טריט צום גארטן, קלעטערט שנעל
אריבער אהין און באלד איילט ער צוריק אין שטוב אריין.)

צינע (באוויזט זיך א בלאסע און האלט זיך ביים זייט. זי קלע-
טערט אריבער דעם צאס און דערנענטערט זיך צו איר פריערדיקן
פלאץ ביים שוועל. באטראכט א בלוט-צייכן אויפן ארעם.)

לוי יצחק (קומט ארויס, טראגט א קווארט וואטער): כ'טראג דיר
א טרונק וואסער. האסט זיך צעשלאגן?

צינע (נעמט פון זיין האנט און טרינקט.)

לוי יצחק: איד האב זיך דערשראקן צוליב דיר.

צינע: איד בין אראפגעפאלן פון שפיץ בויס.

לוי יצחק: באדארפט בענטשן גומל.

צינע: איד האב זיך דערשראקן און אראפגעפאלן.

לוי יצחק: אט איז בלוט אויפן האנט.

צינע: עס קלאפט מיר אזוי דאס הארץ.
לוי יצחק: נאכסאל באדארף מען קלעטערן אויף אַ בוים.
צינע: כ'האב געהערט ווי איר לערנט בין איך געגאנגען אייך
אַנרייסן עפל.

לוי יצחק: פאַר וועמעס וועגן?
צינע: פאַר אייערט וועגן. מיינט איר, כ'האב נישט אַנגעריסן?
(באַקומט פון איר שירץ צוויי רויטע עפל.) איר זעט, ווי שמחת-תורה
עפל. צוליב אייך בין איך אַראָפּגעפאַלן פון בוים; כ'האב געקענט
געהרגעט ווערן.

לוי יצחק: זאל גאָט אויסהיטן.
צינע: וואָס אַרט אייך, אַז כ'וואָלט געהרגעט געוואָרן?
לוי יצחק: כ'האב דאָך אַ יידיש האַרץ.
צינע: נאָט אייך די צוויי עפל.

לוי יצחק: פאַר ראש השנה אַ ברכה מאַכן — נישט רעכט.
צינע: און אַז מע וויל אַן עפל און מען קען זיך נישט איינ-
האַלטן?

לוי יצחק: מע באַדאַרף קענען גובר זיין דעם יצר הרע.
צינע: די עפל וואָקסן זומער; קען מען זיך דען אזוי לאַנג
אינהאַלטן? איך עס אויף אַלע טאָג אפשר צען עפל, און גאָר נישט.
כ'האב גאָר נישט געוואוסט אַז מע טאָר נישט.
לוי יצחק: אַט זאָג איך, אַז מען טאָר נישט.
צינע: ווער איז ער דער יצר-הרע?

לוי יצחק: ער זיצט אין מענטשן. אַט האָט ער דיך געשיקט
אויפן הויכן בוים רייסן עפל און טאַקע באַלד באַשטראַפט געוואָרן.
צינע: איי, איר ווייסט נישט פאַר וואָס כ'בין אַראָפּגעפאַלן פון בוים.
לוי יצחק: פאַר וואָס ווייס איך עס עפעס נישט?
צינע: איר ווייסט נישט. איר ווייסט שוין טאַקע גאָר נישט.
ווען איר ווייסט ווי איך בין געוואָרן גאָר אַן אַנדער צינע... נו, פאַר-
וואָס בין איך אַראָפּגעפאַלן פון בוים?

לוי יצחק: אַוואַי נישט אין מישנע. אין מישנע צעבלוטיקט מען
זיך נישט קיין האַנט.

צינע: כזויל אייך עפעס ווייזן. (לויפט אין שטוב אריין).
לוי יצחק (באטראַכט די צוויי עפל וואָס זיינען געבליבן לעבן אים
אויף דר'ערד. שמעקט זיי.)

צינע (קומט אַרויס. ברענגט אַ ברעטל. אויף דעם איז אָנגעשריבן
מיט קרייד־אותיות.)

לוי יצחק: וואָס איז עס?

צינע: ליענט איבער וואָס דאָ איז אָנגעשריבן.

לוי יצחק: ס'איז דאָך נישט אברהם יעקבס כתב.

צינע: מיינער...

לוי יצחק (קוקט פאַרוואונדערט צו די אותיות. ליענט): „צינע בת
ר' נח“...

צינע: נו, ווער האָט עס געשריבן?

לוי יצחק: נישט אברהם יעקב.

צינע: מעקט עס אָפּ.

לוי יצחק: נאָכסאָל זאָל איך עס טאָן? נישט גוט אַ נאָמען אָפּ־
צומעקן.

צינע: איך בעט אייך מעקט עס אָפּ; ווישט אָפּ, אָט אַזוי...

לוי יצחק: כע־כע, מאַכט זיך קינדיש. נו, אָט האָב איך שוין
אָפּגעמעקט.

צינע: איצטער פאַרמאָכט די אויגן.

לוי יצחק (טוט עס).

צינע (באַקומט פון קעשענע אַ שטיקל קרייד און שרייבט).

לוי יצחק: שוין?

צינע: נאָך איין ביסעלע האַלטס פאַרמאָכט. אָט שוין. נו, וואָס
איז געשריבן?

לוי יצחק: מיין נאָמען... לוי יצחק... ווער האָט עס גע־
שריבן?

צינע: איד.

לוי יצחק: ס'קען נישט זיין געמאָלט.

צינע: ס'האָט שוין יאָ געקענט זיין געמאָלט.

לוי יצחק: איך וועל עס אפמעקן און שרייב עס נאך אמאל.

צינע: טא פארמאכט ווידער די אויגן.

לוי יצחק (פארמאכט די אויגן).

צינע (שרייבט ווידער מיט גרויסע אותיות אויף זיין נאמען, און ווען ער האלט אזוי פארמאכט די אויגן, פארגנבעט זי זיך שטיל צו אים און גיט אים אַ קוש. אַנטלויפט אין שטוב אַריין).

לוי יצחק (איבערזאָסט פון דעם, וואָס ס'איז געשען. ער וויל אַריין גיין אין שטוב נאָר, שוין ביים שוועל כאַפט ער זיך, אַז ער באַדאַרף אין שטוב אַריין נישט גיין. ער נעמט דאָס ברעטל, ווישט אָפּ זיין נאָמען און שליידערט עס אַוועק. בלייבט זיצן אויף דעם אייגענעם בענקל וואו זי איז פריער געזעסן. דער קאַפּ אַראָפּגעלאָזן, פאַרטראַכט).

אלקנה (קומט אָן): גאַט העלף, רבי; גאַר אַליין?

לוי יצחק (קוקט אים אָן צעשטרייט).

אלקנה: וואָס איז דאָס? פאַרשפאַרט אין דער היים, זאַלסט פוטער שלאָגן — אַ שיינער תכלית.

לוי יצחק (קוקט אים אָן נישט פאַרשטייענדיק).

אלקנה: דאָס שלאָגסטו די פוטער?

לוי יצחק: איך מעג אויך שלאָגן פוטער, מה רעש?

אלקנה: איך בין געקומען דיר פרעגן אַ שאלה.

לוי יצחק: איך טאָר נישט פסקענען קיין שאלות.

אלקנה: וואָס איז די נפקא מינה? אַבי מע ווייסט. אַזאַ שאלה קענסטו מיר אויך פסקענען.

לוי יצחק: למשל?

אלקנה: וואָס טוט מען אַז אַ טאַכטער פאַלגט נישט אַ טאַטן?

לוי יצחק: האָ?

אלקנה: די עלטערע האָט זיך עפעס אַריינגענומען אין קאַפּ — כאַטש שריי: חי וקים.

לוי יצחק: אפשר איז זי גערעכט.

אלקנה: וואָס הייסט — אַ קינד גערעכט, ווען דער טאַטע זאָגט — נישט?

לוי יצחק: עס טרעפט אמאל, און און עלטערער איז אויך אומ-
 גערעכט.
 אלקנה: אבער אנטקעגן א טאטן, און מע האט א העזה? אט דאס
 פרעג איך.
 לוי יצחק: אמאל באדארפן טאטע-מאמע אויסהערן וואס און עלטער
 קינד רעדט.
 אלקנה: ניין, דאס בין איך נישט מספיק. אין דער תורה שטייט
 געשריבן, און מען באדארף האלטן ערלעך טאטע-מאמע — אמת, שטייט
 אזוי געשריבן?
 לוי יצחק: ווער ווייסט עס דען נישט?
 אלקנה: דעריבער זאג איך דאך, און א מויד באדארף פאלגן
 דעם טאטן, וואס, דוד נח איז נישטא?
 לוי יצחק: נישטא.
 אלקנה: כ'האב פיינט און עס-הארץ; וואס האב איך מיר דא צו
 נאָרן? כאַטש איך בין אליין נישט געלערנט, פונדעסטוועגן ווייס איך,
 וואס הייסט א מענטש און וואס הייסט — א דבר-אחר.
 לוי יצחק: מען טאר אזוי אויף א יידן נישט רעדן.
 אלקנה: וואס איז דא פאראן צו שעמען זיך? דוד נח איז א גאָר-
 נישט און זיין זון איז א גאָרנישט.
 לוי יצחק: פיינע יידן; איך האב צו זיי גאָר נישט.
 אלקנה: איך רעד עס טאקע מכה דיר; האַלטן דיך נישט מיט
 גענוג פבוד. נישט אזוי האַלט מען א פרעמדן מענטשן.
 לוי יצחק: זיי טוען מיר נישט און חלילה קיין אומפבוד.
 אלקנה: דאס יינגל איז טאקע נישט אין אים געראַטן; אברהם
 יעקבן מיין איך. אבער ער אליין איז א גאָרנישט. האַט די טאכטער
 צעלאָזן. ביי מיר וואַלט זי נישט אומגעגאַנגען אזוי פאַרשייט.
 לוי יצחק: דאס איז מיר נישט נוגע צו וויסן; ס'הייסט לשון-
 הרע.
 אלקנה: ביסט טאקע א למדן, א פרומער, אבער זעסט נישט
 וואס זיי טוען מיט דיר.
 לוי יצחק: וואס זאל איך דען זען? יידן. אלע יידן גלייך.

אלקנה: טא וואס זאל איך טאן, אז מיין טאכטער האט זיך איינגעקלאפעט אין זיין זון דעם בורילע? כ'האב זי געשלאגן, ענטפערט זי אנטקעגן, דאס בין איך געקומען איבערשמועסן.

לוי יצחק: ער איז אן ערלעכער בחור. וועט זיין א פרומער ייד.
אלקנה: כא-כא, איך האב טאקע געוואלט, אז דו זאלסט זיין ביי מיר אין שטוב. מע וואלט דיך ביי מיר בעסער צוגעזען. אפשר וואלטן זיך די קינדער עפעס אפגעלערנט. נו, זיינען זיי דיר פארלאפן דעם וועג. אלץ א מזל-זאך.

לוי יצחק: איר זענט אין פעס, ר' אלקנה, און איר רעדט לשון-הרע. איר זענט א שיינער ייד. דוד נח איז אייך נישט קיין שונא, און די קינדער לעבן בשלום — טא פאר וואס טוט איר אזא זאך?

אלקנה: ביסט אפשר גערעכט. א ייד באדארף אזוי נישט זיין, וואס זאל איך מאכן? סע ברענט אין הארצן, און טאקע ווייל כ'בין א ייד אז עס-הארץ. די זין — וועט שוין קיין לייט פון זיי נישט זיין; טא פאר וואס זאל איך עפעס נישט קריגן פאר דער טאכטער אזוי איינעם פון דער פרעמד, וואס זאל באשיינען א שטוב? עס מאכט זיך א יום-טוב; סע מאכט זיך א שבת; און טאקע, אז מע קומט אין שטאט אריין אויף ימים נוראים; וואס אי' דא שייך? איך וואלט מיר ביו דער לעצטער העמד געלאזט קאסטן.

לוי יצחק: אין וואס געווענדט זיך דען? מע פארט אין שטאט אריין, מען פרעגט זיך נאך, אין שטאט פארנען שיינע יונגעלייט.

אלקנה: ווער וויסט דעם וועג? ... ווער קען עס באווייזן? וועמען איז עס גאר אין קאפ געלעגן? דא ערשט האבן זיך מיר די אויגן געעפנט.

לוי יצחק: הא? ...

אלקנה: פארשטייט נישט וואס כ'מיין? איך זאג, דו זאלסט ווערן מיין איידעם. מיין סטערע, די עלטערע; מיט א כשר הארץ. כ'האב זי היינט געוואלט שלאגן, נאר ס'האט מיר פארדראסן, ס'אי' אפילו נישט מיין געדאנק — ס'אי' מיין יידענע. זי האט מיד אהער אריבערגעשיקט. וואס האב איך צו לייקענען, כא-כא. ווען דו זאגסט מיר וואו דיינע טאטע-מאמע וואוינען, וואלט איך געווען א בעלן שפאנען א פערד און זיך אריבערכאפן צו זיי... קענסט מיר אפשר זאגן אוואו זיי וואוינען?

לוי יצחק: זענען שוין אויפן עולם האמת.
 אלקנה: וואָס איך הער!
 לוי יצחק: אויפן עולם האמת; שוין לאָנג.
 אלקנה: אַ קיילעכדיקער יתום, עפעס אַ קלייניקייט! און ס'זועט
 זיין אַן עוולה אָז כ'זועל דיר איינלאָזן.
 דוד נח (קומט אָ): אַ גאָט העלף, אלקנה, וואָס טוט מען עפעס
 איצטער דאָ?
 אלקנה: אַט אַזוי, מע שמועסט.
 דוד נח: ווער שלאָגט עס פוטער? מיין יידענע אין דער היים,
 זע איד.
 אלקנה: כ'האָב געמיינט, אַז מע האָט ביי דיר מכבד געווען דעם
 רבין, שלאָגן פוטער.
 דוד נח: כע-כע, מיין יידענע ווייסט נאָך, ווי אַזוי אַ מענטשן
 בכבוד צו האַלטן.
 לוי יצחק (גייט אַוועק הינטערן שטוב).
 דוד נח: איז גאָר קיינער נישטאָ אין שטוב? כ'בין אַ בעלן צו
 זען.
 (ער קוקט אין פענצטער).
 אלקנה: דאָכט זיך, די מיידל איז אין שטוב.
 דוד נח: קום אַריין אין שטוב; וואָס ס'דו שטיין דרויסן?
 אלקנה: כ'קלייב מיר שוין אַוועקצוגיין.
 דוד נח: וואוהין ביסטו דען געגאַנגען?
 אלקנה: טאַקע אַהער. כ'האָב געוואַלט מיטן מלמד זיך דורכ-
 רעדן.
 דוד נח: וואָרעם וואָס, די קינדער פאַלגן אים טאַקע נישט?
 אלקנה: געטראַכט רעדן מכוח עפעס אַנדערש, הערסט, ער איז
 דאָך אַ קיילעכדיקער יתום. נו, זאָג — באַדאַרף מען גאָר האָבן טאַטע-
 מאַמע?
 דוד נח: אין שטאַט קען מען אַלצדינג דערווייזן.
 אלקנה: ער קען מיינען, אַז כ'האָב גערעדט אויף דיר לשון-
 הרע...

דוד נח: וואס האָט ער עפעס צו מיינען?
 אלקנה: וואו איז ער אַוועקגעגאַנגען? ער איז אַ גרויסער נאָר.
 כ'האָב דאָ גערעדט מיט אים און ער האָט מסתמא נישט פאַרשטאַנען.
 רחל (קומט אָן): אַ גאַסט. שוין באַלד אַ וואָך צייט נישט געזען.
 וואָס מאַכט עפעס גיטל?
 אלקנה (קרעכצט צוביסלעך).
 רחל: טוט איר נאָך אַלץ וויי אין אַ זייט? באַדאַרפט פרעגן ביי
 עמיצן אין דאַרף. האָרעוועט איבער די פּוחות.
 גיטל (קומט אָן).
 רחל: אַט אַ גאַסט. מיר רעדן דאָ איצטער פון אייך.
 גיטל: ווי זאָגט מיין מאַמע: אַז גאַט איז אין הימל, זאָל איד
 מיר לייגן אין דר'ערד אַריין? כ'האָב עס געהאַט אַ שוואַרץ יאָר פון
 מיין טאַכטער...
 רחל: וואָס איז דען חלילה?
 גיטל: וואָס אי' דען...
 אלקנה: אַ שאַד וואָס איד בין אַוועק פון שטוב; זי וואַלט שוין
 פון מיר גוט געכאַפט.
 רחל: אַזאָ יאָר מיר וואָס פאַר אַ קינד עס איז.
 גיטל: איך ווייס, אַז זי געפעלט אייך.
 רחל: אַוודאי געפעלט זי מיר. וואָס וואַלט מיר געפעלט ביי גאַט
 ווען איד האָב צו ציינען כאַטש נאָך אַ דריי טעכטער ווי סטערע...
 גיטל: דו הערסט, אלקנה?
 דוד נח: אַ ברייה אַ מיידל; וואָס קען מען דען האָבן צו איר?
 מיט אַ יאָר יינגער פון ציינען און, קיין עין-הרע, נאָכאַמאַל אַזוי גרויס
 ווי זי.
 גיטל (צו אלקנה): וואָס האַסטו מורא צו זאָגן? כ'ווייס נישט
 פאַרוואָס דו האַסט דאָ מורא צו האָבן. איד האָב איבערגעלאָזן די
 שטוב און געקומען אַהער, וואָרעם איד וויל עס נישט אַוועקלאָזן אין
 דער לאַנגער באַנק אַריין.
 רחל: איד פאַרשטיי דאָ גאָר נישט, גיטל, וואָס איר רעדט.
 גיטל: כ'וויל, אַז הערש בער זאָל זיך פון איר אַפטשעפען.

דוד נח: וואָס טשעפען זיך? ... וואָס האָסטו צו אים.
 צו הערש בערן מיין איך?
 אַלקנה: כ'האָב צו אים גאָר נישט. ער איז דיר דיינער אַ זון.
 דיר געפעלט ער און מיר — נישט.
 רחל: און מיר אַרט נישט, אַז ער געפעלט אייך נישט. געזען
 אַמאַל?
 גיטל: טאָ זאָל ער אָבער סטערען נישט פאַרדרייען דעם קאַפּ.
 דוד נח: וואָס, אַלקנה, סע שטייט דיר נישט אַן צו זיין מיין
 מחותן?
 אַלקנה: מיר שטייט נישט אַן, אַז דיין זון זאָל זיין מיין איי-
 דעם.
 דוד נח: טאָ וואָס ביסטו געקומען מיר עס צו זאָגן? איך ווייס
 פון גאָר נישט. קענסט הערש בערן צו זיך אין שטוב נישט אַריינלאָזן.
 ס'איז דיר דיינע אַ זאָך.
 רחל: איך זע נאָך נישט, אַז ער זאָל איר אַזוי נאָכלויפן. איך
 ווייס נישט וואָס איר האָט צו מיין קינד.
 אַלקנה: איך וועל רעדן קלאָרע דבורים.
 גיטל: וואָס האָסטו זיך צו שעמען?
 אַלקנה: איך וויל דעם פרעמדן יונגן מאַן, דעם מלמד פון די
 קינדער. פאַרשטייט, ער פאַסט פאַר סטערען.
 גיטל: און איר האָט אים אַריינגעכאַפט צו זיך אין שטוב.
 אַלקנה: דיין טאַכטער מאַכט אים קאַליע.
 דוד נח: וואָס מיינסטו?
 אַלקנה: כ'האָב אים געטראָפן זיצן דרויסן.
 רחל: וואָס דרויסן? ווען דרויסן? ... וואָס מיר האָט זיך גע-
 חלומט די נאַכט און יענע נאַכט ... וואָס ווילט איר דאָ? וואָס זענט
 איר געקומען רעדן רשעות אויף מיינע קינדער?
 דוד נח: שאַ, שריי נישט. מען קען דאָך מיט גוטן, ווי מענטשן.
 זיך דורכרעדן, איך פאַרשטיי דאָך נישט די גאַנצע מעשה דאָ. ער
 רעדט דאָך פון הערש בערן גאָר — נישט פון דער מיידל. וואָס קען
 ער גאָר האָבן צו דער מיידל?

רחל: הערסט דאך וואָס מע רעדט צו דיר... איך בין זי אַ בעלז צו פרעגן... צינעלע? קום נאָר אַרויס אויף אַ מינוט!
צינע (קומט אַרויס; אַביסל צעטומלט).

אלקנה: איי, וואָס דרייט איר אַ קאַפּ? גיי אין שטוב אַריין, צינע. ס'וועט דיר נישט שאַדן, און כ'האַב עפעס חלילה אויסגערעדט אויף דיר. די מאַמע וויל עס נישט ליידן.

צינע: וואָס באַדאַרף מען מיר?

רחל: וואו ביסטו געווען, ווען אלקנה איז געקומען?
צינע: אין שטוב.

רחל: איך האָב עס אויף אייך נישט געגלייבט, אלקנה. גיטל: איז נישט; בין איך בדלות.

דוד נח: אָבער וואָס איז זיך דאָ פאַראַן צו קריגן? איך זאָג, און מע באַדאַרף פרעגן די קינדער.

אלקנה: איך האָב נישט וואָס צו פרעגן ביי קינעם. מיין טאָכטער וועט טאָן דאָס וואָס איך וועל הייסן.

דוד נח: זאָל זיין אַזוי.

רחל: גיי, מיין קינד, אין שטוב אַריין.

צינע: וואָס האָט איר מיד באַדאַרפט?

גיטל: זאָג מיר נאָר, צינע, וואָס רעדט מיט דיר סטערע?

צינע: זי רעדט מיט מיר — אַלץ רעדט זי מיט מיר. כ'קען אַנגעדענקען וואָס?

אלקנה: הערסט, מיין ווייב, ווי קלוג ס'איז ביי לייטן, אָט ווער עס פירט אַראָפּ דער קליינער מיינער פון וועג, זי וועט שוין ביי מיר וויסן ווי אַזוי צו גיין אַהער! איך גיי אַהיים און וועל צו איר אויס-לאָזן אַלע ביזע חלומות.

(לאָזט זיך גיין).

דוד נח: און עוולה, אלקנה, כ'האַב דיך געהאַלטן פאַר אַ בעסערן טאָטן. וואוהין איז ער אַנקלאָפּן?

צינע: גייט בעסער אַהיים, גיטל; זעט ער זאָל זי נישט טשעפען, וואָרעם זי איז גאַרנישט שולדיק.

גיטל: איך וויל דיר, צינעלע, גאר נישט זאגן, באשר די מאמע שטייט דערביי... ווייטער...

רחל: גייט זיך געזונטערהייט פון דאנען. כ'האב נישט געשיקט נאך אייך. כ'האב געמיינט טאקע, אז איר זענט מיר גוטע־פריינד. קום אין שטוב אריין, דוד נח, כ'האב נישט וואס צו רעדן מיט איר. (גייען ביידע אין שטוב אריין.)

גיטל: הער זיך איין, ציגע, דיין מאמע מיינט, אז איך ווינטש איר שלעכטס; איך בין דיר נישט קיין שונא. איך וויל דיר זאגן, די מאמע זאל נישט הערן, אז איך ווייס אלץ וואס דו האסט גערעדט מיט סטערען.

צינע: כ'האב נישט קיין מורא. כ'האב נישט גערעדט אזעלכע זאכן, וואס כ'זאל מיר באדארפן שרעקן. גיטל: אט גייט טאקע הערש בער; כ'וויל מיט אים רעדן פראסטע דיבורים.

הערש בער (קומט אן): וואס עפעס אלקנה ברוגז? כ'האב אים גערופן האט ער זיך נישט אומגעקוקט.

גיטל: ער ווייס פאר וואס ער איז ברוגז.

הערש בער: און וואס בלאזט איר זיך אויף מיר? איך האב קיין שטיינער אין גארטן נישט געווארפן.

גיטל: דו ווארפטט שוין יא שטיינער, זאל איך מיר דיר זאגן.

הערש בער: וואס דרייט איר א קאפ? פרעג איך אייך; איר האט א בעסערן חתן פאר סטערען? וואס האט איר אנגעהויבן קריכן אין וועג אריין? וואס ווילט איר, איך זאל אייך צוצאלן פאר סטערען? איך באדארף אפשר פארן אויף א יריד, אז איך האב ליב סטערען און סטערע האט מיך ליב... וואס מישט איר זיך, פרעג איך אייך?

גיטל: אזוי גאר; אזוי ווייט האלט עס שוין?

צינע: יא, אודאי.

גיטל: קוקט זיי נאר אן; וואס איז דאס פאר אן אנשיקעניש אויף מיר, בעט איך אייך?

הערש בער: איר ווילט נישט — איז נישט. איז ווי איר ווילט

זיך, און זאגט אלקנהן, אַז טאַמער הייבט ער אויף אַ האַנט אויף איר
וועל איך אים ווייזן ווי אַזוי אַ טאַטע צו זיין.

גימל: הערט נאָר, הערט נאָר, כִּבעט אייך.

הערש כער: טאָ הערט נישט, אויב איר ווילט נישט. קום אין
שטוב אַריין, צינע.

(גייט אַריין אין שטוב.)

גימל: איך גלייב דאָך מיינע אויערן נישט. איך גיי עס דער-
ציילן אלקנהן...

(גייט אַוועק.)

אברהם יעקב (קומט אָן.)

צינע: גוט, אברהם יעקבל, וואָס דו גייסט. כִּהאַב שוין די אויגן
אויסגעקוקט נאָך דיר. אַט נאָך דיר אַ קוש און זאָג נישט דעם רבין,
אַז דו האָסט מיר אויסגעלערנט אַנצושרייבן זיין נאָמען און מיין נאָמען.

אברהם יעקב: האָ וואָס זאָגסטו?

צינע: איך בעט דיר, אַט, נאָך דיר נאָך אַ קוש, גוט? אַט גייט
ער, זאָג אים גאַרנישט.

(לויפט אַריין אין שטוב.)

לוי יצחק (קומט אָן): וואו ביסטו געווען, אברהם יעקב?

אברהם יעקב: כִּבין געגאַנגען זען צו דער פּערד אין נישט
פאַרקראַכן ערגעץ אין אַ בלאַטע.

לוי יצחק: פאַר וואָס האָט זיך די שוועסטער אויסגעלערנט אַנצו-
שרייבן מיין נאָמען?

אברהם יעקב: כִּי-כי — זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי איז מקנא
וואָס אַך לערן ביי אייך. זי וויל אויך לערנען, זאָגט זי.

לוי יצחק: האָסטו הייסט עס, איר אויסגעלערנט.

אברהם יעקב: כִּהאַב נישט געטאַרט? זי האָט געוואַלט, אַז
איך זאָל איר לערנען דאָווענען — האָב איך מורא. אפשר טאָר מען
נישט.

לוי יצחק: דאָוונען מעגן ווייבער לערנען. ווייבער באַדאַרפן אויך
קענען דאָווענען.

אברהם יעקב: כִּוועל איר גיין זאָגן.

לוי יצחק: וואָרט נאָר אַביסל.

אברהם יעקב: זי וועט זיך זייער פרייען.

(לויפט אין שטוב אַרײַן.)

הערש בער (קומט אַרויס): גוט, וואָס איר זענט דאָ, רבי; איך וויל אייך עפעס פרעגן. האָט נישט קיין פאַראיבל.

לוי יצחק: פאַרוואָס נישט?

הערש בער: איך קענט דאָך עפעס די תורה, זאָגט מיר ווי איז דער דין, אָז איך האָב מיר אויסגעקליבן אַ ווייב און אירע טאָטע-מאַמע האָבן זיך עפעס אַרײַנגענומען אין קאַפּ און ווילן נישט?

לוי יצחק: וואָס הייסט זיי ווילן נישט — ס'מוז דאָך זיין פאַר וואָס?

הערש בער: ווילן נישט — און שוין. גייט מאַכט מיט זיי.

לוי יצחק: באַדאַרף מען מאַכן אַזוי, אָז זיי זאָלן זיין צופרידן.

הערש בער: זיי האָט פאַרדרייט דער קאַלטן אין קאַפּ און — גיי מאַך מיט זיי.

לוי יצחק: יידן קענען זיך דורכשמועסן. מסתמא איז דאָך פאַראַן אַ שכל דערביי.

הערש בער: וואָס פאַר אַ שכל? קיין שום שכל נישטאָ. איר טאָטע איז אַן עקשן און די מאַמע אַ בהמה און גאָר.. נישטאָ קיין שום שכל. האָבן זיך איינגעקשנט.

לוי יצחק: מע באַדאַרף מיט זיי רעדן מיט גוטן. געבן זיי צו פאַרשטיין.

הערש בער: דאָס זענט איר אפשר גערעכט. אפשר האָב איך טאַקע גערעדט אַביסל נישט גוט. נאָר גיי ווייס וואָס דו טוט. אפשר ט'איר זיך, רבי, אַרײַנמישן; אפשר ט'ער האָבן אַפּשיי פאַר אייך, רבי. כ'מיין אלקנהן. איך וויל נעמען זיין טאַכטער פאַר אַ ווייב. האָט ער פאַרדרייט דעם קאַפּ.

לוי יצחק: וואָס קען איך דאָ העלפן?

הערש בער: ער וועט האָבן אַפּשיי. איר קענט דאָך זיי. איר האָט דאָך זיי געזען. אויפגעוואַקסן אינאיינעם. איך וויל זיי נעמען ווי זיי שטייט און גייט. — היינט גיי און מאַך מיט זיי.

לוי יצחק: אליין איז די גלייכסטע זאך. מע באדארף רעדן אליין,
מיט גוטן מיט א שכל.

הערש בער: מיט אים וואלט איך שוין אויסגעקומען. נאר די
מאמע אירע האט פארדרייט די נאז.

לוי יצחק: זאל דיין מאמע רעדן מיט איר.

הערש בער: די מאמעס האבן זיך צעקריגט.

לוי יצחק: ווארט ביז ראש-השנה; זיי וועלן זיך איבערבעטן.
עשרת ימי-תשובה, מען האט חרטה, טאמער טוט מען א קרומע זאך.

הערש בער: איר רעדט, רבי, ווי א צדיק. אבער איך קען נישט
ווארטן אזוי לאנג. איך וויל גיין צו זיי אין שטוב און זיי האבן אַן-
געזאגט, אַז כ'זאל נישט. איך ווייס פארוואס, רבי; ס'איז אזוי, נאר
איך קען עס אייך נישט זאגן. ס'מאכט נישט אויס, אַז איר ט'נישט
וויסן.

לוי יצחק: וואס קען איך דען וויסן?

הערש בער: איך ווייס, רבי, אַז איר וויסט פון גארנישט, דער-
ריבער זאג איך דאך, זי וויסט אויך פון גארנישט. דאס דרייען זיי
איר אַ קאפּ. זי וויל נישט הערן דערפון. איר קענט זיך אַריינלייגן
אין דעם.

לוי יצחק: איך פארשטיי דווקא נישט, פארוואס איך קען דא
העלפן.

הערש בער: איך וואלט נישט וועלן, אַז דער טאטע זאל עס
הערן; איר פארשטייט — ער וויל אייך פאר אן איידעם.

לוי יצחק: וועמען?

הערש בער: אלקנה וויל אייך פאר אן איידעם.

לוי יצחק: וואס הייסט?

הערש בער: ער האט דאך אַ מיידל, סטערע; איר קענט זי,
רבי.

לוי יצחק: איך פארשטיי עס נישט.

הערש בער: פארשטייט איר נישט. ער דרייט זיך אום דא
ארום אייך. וואס קומט ער צו'נאייך דווקא ווען קיינער איז נישטא?
דאס איז די גאנצע מעשה.

לוי יצחק: נישט דאָס מיינט ער מסתמא.
הערש בער: איר זאָגט אים, אַז איר ווילט נישט זיין טאָכ-
טער.

לוי יצחק: מיר איז אַ חידוש די גאַנצע זאַך.
הערש בער: כ'האַב געזאָגט דעם טאַטן און דער מאַמען, אַז איר
וויסט נישט פון וואָס צו זאָגן.

לוי יצחק: ס'איז מיר אַ גרויסער פלא.
צינע (באַווייזט זיך אין טיר, הערט זיך אין דער שטיל איין וואָס
מען רעדט).

הערש בער: איך זאָג אויך, אַז אַן טאַטע-מאַמע זאָל מען אַזאָ
זאָך נישט טאָן; אָבער וואָס קומט אַרויס? גיי מאַך מיט זיי.

לוי יצחק: מיר איז עס אַ גרויסע פלא.
הערש בער: נעמט נישט פאַר אומגוט, רבי...
דוד נח (קומט אַרויס, כאַפט צינען ביים אונטערהערן זיך; זי
ווערט פאַרשעמט, באַהאַלט זיך הינטער דער טיר).

הערש בער (וואַלט נאָך עפעס וועלן זאָגן, טוט אַ מאַך מיט דער
האַנט, גייט אַוועק אין שטוב).

דוד נח: אַן עקשן אַט דער אלקנה, אַ ייד זאָל זיין אַזאָ עקשן.
אַ סך מאָל מיט אים זיך געקריגט. די וויבער — אויך דאָס איי-
גענע, ווען נישט יום-כיפור וואַלט מען שטענדיק אַרומגעגאַנגען ברוגז.
כ'פרעג: פאַרוואָס? קען מען דען נישט לעבן אין שלום? פאַרוואָס
זאָלן זיך יידן גלאַט קריגן? וואָס זאָגט איר, רבי?

לוי יצחק: נאָר אויף אַחדות און שלום שטייט די וועלט.
דוד נח: כ'האַב עס געהערט אַמאָל; דער רב פון שטאָט האָט עס
געזאָגט אין אַ דרשה. נאָר מיר, ברוך השם, באַדאַרף מען עס נישט
דערמאַנען. איך בין מיר אַ ייד וואָס ווייס, אַז קיין ווערדע אויף דער
וועלט האָט מען נישט. מיין יידענע וואַלט זיך יא אַמאָל וועלן אַרויס-
כאַפן פון די האַלאַבליעס, נאָר איך דערלאָז נישט. אַז מען לעבט
פאַרוואָרפן אויפן דאַרף, וויפל פעלט, אַז מען זאָל ווערן תלילה ווי
גוים? גוים קריגן זיך און יידן — קריגן... כ'האַב מיר מיין שכל.
לוי יצחק: אַזוינע יידן ווי איר מעגן זיין אין דער שטאָט אויך.

דוד נח: כע-כע, מע ווערט אביסל פארגרעבט אויפן ישוב; אבער, אז עס קומט צו אן עוולה טאן — כאפט מען זיך. מען ווייסט, געלויבט איז דער אייבערשטער, פון דאָנען אַהין. כאַטש אין שטאַט גיט מען דעם ישובניק נישט אָפּ דעם גרויסן פּבור. מילא, מע קען דאָך זיך נישט גלייכן צו אַ שטאַט-מענטשן. אַ שטאַט-ייד איז טאַקע אַ ייד. רעדט אויס אַ וואָרט מיט אַ רב; הערט אַ קדושה אין דער צייט און קען געבן אַ נדבה. און דער וואָס אין הימל העלפט.

לוי יצחק: איר זענט אַ פיינער ייד; נישטאָ זיך וואָס צו שעמען מיט אַזוינע יידן.

דוד נח: מיין טאַטע, זאָל זיין אין גן-עדן, אויך אַ דאָרף-מענטש געווען. נישט געוואוסט ווי אַזוי די קינדער מדריך צו זיין. וואָס ט'מען געקענט מאַכן? אַבי ווי עברי אויסגעלערנט. ביי מיר אין שטוב טאַקע איז ער געשטאַרבן. כ'האַב אים געפירט אין שטאַט אַריין און ס'האַט זיך שוין פון שטאַט נישט געוואָלט אַוועקפאַרן. נו, מסתמא וויל אַזוי דער וואָס אין הימל, אַז לעבן זאָל מען ווייט פון יידן און צו קבר-ישראל כאַטש קומען צווישן יידן. נישטאָ וואָס צו מאַכן. מילא דער עלטערער, שוין אַזוי אָפּגעלאָזן די לייטשעס; אַבער דער ינגערער האָט געקענט זיין אַ מענטש. כ'האַב געטראַכט, ווען אלקנה זאָל וועלן געבן צו שטייער; נו, הער איך דאָך, אַז זיינע ינגלעך קריכן אין די אויגן אַריין. כ'וואָלט דיר פונדעסטוועגן זאָגן: אַט פאַר שוין נישט אַוועק. זאָל שוין זיין ווי ס'איז.

לוי יצחק: איך פאַר נישט אַוועק, רב דוד נח. איך קלייב אייך זאָגן, אַז איר זאָלט זיך מיישב זיין אפשר...

דוד נח: וואָס אי' דאָ פאַראַן צו רעדן. אויב נישט אלקנה, וועל איך אַליין — מיט אַלע מיינע פּוחות. וואָס הייסט? ...

לוי יצחק: כ'מיין איר זאָלט זיך פריער מיישב זיין.

דוד נח: כ'האַב מיר גאָר נישט וואָס צו מיישב זיין.

לוי יצחק: כ'מיין אַז איר זאָלט מיך נעמען פאַר אַן איידעם. דאָס מיין איך.

דוד נח (אַביסל צעטומלט): האַ... וואָ...

לוי יצחק: מיינע טאַטע-מאַמע זיינען אויפן עולם האמת; אַניט וואָלט איך זיי געשיקט רעדן פאַר מיר.

דוד נח: יא, צינע, מיין קינד.
לוי יצחק: איר פארשטייט ... אַז אויב ... איר באַדאַרפֿט מספּים זיין.

דוד נח: מספּים, מספּים. ביי איר באַדאַרפֿ מען גאַר נישט פרעגן.

לוי יצחק: מע באַדאַרפֿ ביי דער מוטער פרעגן.
דוד נח: איד מיין, פרעגן דער מוטער, כע ... כע ... מיין קינד, מיין איד, וועט פּאַלגן, אַ פּשר קינד ... רחל! רחל! קום נאָר אַרויס אויף אַ וויילע!

לוי יצחק: פּונדעסטוועגן ...
דוד נח (רופט): רחל, רחל, זיי זשע מוחל.
רחל (קומט אַרויס): מיר האָבן אַ גאַט אין הימל, וואָס?
דוד נח: אַט איז די מאַמע; צי דו ביסט מספּים פרעגט ער.
רחל: גאַט אין הימל, וואָס נאָך קען איד פּאַרלאַנגען פאַר מיין קינד?

(ווישט די טרערן.)

דוד נח: דו פּאַרשטייסט דאָך גאַר נישט פּון וואָס צו זאָגן ...
רחל: ווייסט, איד ווייס נישט? ווי ווייסט עס נישט אַ מאַמע?
אַלץ ווייס איד ... (נעמט אַרום לוי יצחק און קושט אים.) איד וועל דיר זיין ווי אַ מאַמע. וואָס נאָך קען איד אויסבעטן ביי דעם וואָס אין הימל. ווי זאָגט מען עס איר אַן? מאַמעלעך, זי וועט עס אפּשר נישט אויסהאַלטן.

אַלקנה, גיטל, סטערע (קומען אַ).

אַלקנה: וואו איז דיין זון, דוד נח?

דוד נח: איד בעט דיר, אלקנה, קריג זיך נישט איצטער מיט מיר.

אַלקנה: וואו איז דיין זון? כיוויל אַז סטערע זאָל אים פאַר מיר אין די אויגן זאָגן, אַז זי וויל אים נישט קענען.

סטערע (מיט פּאַרוויינטע אויגן): זאָל איד צער האָבן, אויב איד ווייס וואָס מע וויל פּון מיר האָבן.

הערש בער (קומט אַרויס).

גיטל: אַט איז ער אַליין.

רחל: פאַרשטערט מיר נישט מיין שמחה, גיטלשי.

גיטל: ביי אייך איז אַ שמחה און ביי מיר איז פינצטער און ביטער.

הערש בער: סטערע, גוט וואָס דו ביסט געקומען — זאָג דעם אמת!

אלקנה: זי האָט נישט וואָס צו זאָגן.

הערש בער: פאָר דער גאַנצער וועלט זאָג דעם אמת, סטערע! איך האָב נישט קיין מורא!

רחל: שאַ, שריי נישט אַווי, מיין קינד.

הערש בער: איך בין שוין אין פעס. איך לאָך פון אַזוינע טאַטע־מאַמע! סטערע איז מיט מיר אין דאָרף געוואָקסן. אין איין פעלד אויסגעוואָקסן און זי איז מיינע! זאָג, סטערע, זאָג, האָב קיין מורא נישט.

אלקנה: וואָס זאָגסטו צו זיין קאַפּ, גיטל? ער האָט דאָך נישט געקענט צוויי מיט צוויי איבערציילן, זע נאָר סאַראַ צונג! ווי ער קען זיך עס אויסטענהן, כאַ— כאַ — כאַ.

הערש בער: איך ווייס נישט צי איך רעד גוט צי — שלעכט. איך האָב געפרעגט דעם רבין; כ'האָב געזאָגט, אַז כ'וויל זיך נישט שטעלן טאַטע־מאַמע אַנטקעגן. דער רבי האָט געהייסן — מיט גוטן. כ'האָב געוואָלט עס טאָן היינט ביינאַכט, טאָ וואָס זענט איר אַראָפּגעקומען, זי געבראַכט צו שלעפּן מיט פאַרוויינטע אויגן? וואָס האָט איר זי צו מאַכן וויינען אומזיסט און אומנישט!?

רחל: אַזאַ יאָר אויף מיר ווי ער איז גערעכט.

הערש בער (די טרערן וואַרדן אים): איר האָט נישט פאָר וואָס איר צו פאַרביטערן די יאָרן, איך קען נישט זען, אַז זי וויינט...

סטערע (צעוויינט זיך אויפן הויכן קול).

גיטל: שאַ, שטיק נאָר; ער האָט זיך צערעדט און זי...

אלקנה: כאַ־כאַ־כאַ... איך שטיי און איך הער... וואָס אי' דאָס מיט דיר אלקנה?

הערש בער: אין איין פעלד זיינען מיר אויסגעוואָקסן — וואָס

קריכט איר אין וועג אַרײַן? האָ? כ׳נעם זי ווי זי שטייט און גייט
וואָס ווילט איר נאָך? אַ סוף מיט אַן עק זאָל עס נעמען!

אַלקנה: איך גיב דיר נדן אויך, הערש בער. אַז דו רעדסט אַזוי,
האַב איך דיך ליב. כ׳האַב געמיינט אפשר... נו איז נישטאַ וואָס צו
רעדן. עסט שאַנעווען מיין טאַכטער... נו שוין... וויין נישט. וועמען
זאָל עס אין קאַפּ אַרײַן, אַז הערש בער זאָל קענען אַ טרער לאָזן...
ס׳האַט מיר אַזש אַליין... (אַלע ווישן די אויגן). גיב אַ האַנט, דוד
נת.

(נעמען זיך אַרום, כליפען, די ווייבער וויינען אויפן הויכן קול).
צינע און אברהם יעקב (קומען אַרויס, קוקן פאַרוואַנדערט;
הייבן אויך אַן ווישן די אויגן).
רחל (נעמט אַרום צינען, קושט זי): קינד מיינס, ביסט דאָך אַ
פּלה געוואָרן.

צינע און סמערע (כאַפּן זיך אַרום און קושן און האַלדזן זיך
לאַנג).

אַלקנה (גייט צו לוי יצחקן, נעמט זיין האַנט): זאָל זיין מיט מזל.
וועסט האַבן אַ פּשרע יידישע טאַכטער. כאַטש צווישן גוים געוואַקסן,
אין מיטן פעלד...
גימל: מען זעט דאָך, אַז אַפּילו אויפן דאָרף פאַרלאָזט אויך נישט
דער וואָס אין הימל...
(פאַלט רחלען אויפן האַלדז).

צוויי שטעט

1919

פערזאָנען פון דער ערשטער שטאַט :

ר' לוי יצחק.

צינע, זיין ווייב.

חיים }
גנענדל } זייערע קינדער.
טויבעלע }

אַלמע, אַ דינסט.

הענעך יואל, גבאי.

עוזר }
זאָול } קצבים.

אימשע.

מרדכי.

משה.

כוועדער, שבת-גוי.

פאָוועטינע, שטאַט-משוגענער.

אַן עולם, מענער, פרויען, אַלטע, יונגע.

צווייטע שטאַט :

נחמן, גבאי.

בנימין.

זלמן.

ציבוליע, שבת-גוי.

אלקנה.

לייזער.

אַלמע לייט, אַן עולם, מענער, פרויען און קינדער.

ע ר ש ט ע ר א ק ט

ביי ר' לוי יצחקן אַ גרויסער בית-הרב. ספרים-פּאַלעצעס
און ספרים אַרום די ווענט, ארון-קודש און עמוד אין
מזרח-וואַנט. איין טיר פירט אין דרויסן, די אַנדערע —
צו די אינווייניקסטע חדרים.
ס'איז אַרום שבועות. וואַרעם און זוניק. די פענצטער
אָפן, פון וואַנען ס'יאַגט זיך דער גערויש פון מאַרק.

משה פּאַוועמינע (קוקט אַריין דורכן אָפּענעם פענצטער, שמעקט
פאַרגאַפט די לופט, וואָס ציט פון וַטוב. קראַצט זיין צעשוויבערטע
באַרד.)

אַלמע (קומט אַריין פון דער אַנדערער טיר): וואָס 'סטו זאָגן
גוטס, ר' משה?

משה: איך הער, אַ ראַסל-פלייש קאַכט זיך.

אַלמע: אַ חוש הריח!

משה: איבערן גאַנצן מאַרק צעטראַגט זיך דער ריח. וועסט מיר,
אַלטע, געבן דעם טעפל?

אַלמע: שפעטער, אַז מען וועט אָפּעסן, וועל איך דיר דעם
טעפל אַרויסשטעלן הינטער דער טיר.

משה: באַדאַרפן קומען פריער פונם הונט.

אַלמע: איך מאַך חוזק. וועסט אַריינקומען אין קיך, וועל איך
דיר אַנגיסן אין אַ שיסל; וועסט נאָך ברויט אויך האָבן דערצו.

משה: איך דערשמעק, אַז די קאַרטאַפּל זיינען געווען צופיל
צוגעפרוירן.

אַלמע: וואָס פאַר אַ קאַרטאַפּל?

משה: וואָס דו קאָכסט איצטער.
 אַלמע: ביסט דערביי געווען ווען זיי זיינען געפרוירן?
 משה: איי, דער עסיק! איי, ווי ער שמעקט!
 אַלמע: וועסט דערשמעקן דעם מלאך המוות אָז ער וועט באַ-
 דאַרפן קומען?
 משה: איך דערשמעק אים ווי נאָר ער קומט אין שטאַט. אָז
 איך הענג אין פּאַוועטינע דערציילן עס מיר די שפינען.
 אַלמע: וואו ביסטו געשלאָפן היינטיקע נאַכט?
 משה: אין שול אויפן בוידעם. אין אַ וויגעלע פון פּאַווע-
 טינע.
 אַלמע: אַז אַך און אַז וויי צו אונדזערע זינדיקע נשמות.
 משה: ווייסט, ווי דען; ווער נאָך קען זיך אויפהאַלטן אין דער
 פּאַוועטינע? איך טאַקע און די שפּין, כאַ-כאַ, כאַ-כאַ-כי.
 כוועדער (באַווייזט זיך אין אַנדערן פענצטער): אַ גאַט העלף
 אַלמע!
 אַלמע: אַ גוט יאָר, כוועדער; וואָס 'סטו עפעס זאָגן גוטס?
 כוועדער: איך היינט געזען ציבוליע, ער זאָגט: איך גיין אין
 זיין שטאַט, ער גיין אין מיין שטאַט.
 משה: איך דערשמעק, ס'זיין מחלוקת.
 כוועדער: דו שוין דערשמעקט. דו ניש קיינעם זאָג. שטאַט
 מיר ניש לאָזן, ניש באַצאַלן וואָס קומט.
 אַלמע: גיי שוין גיי, כוועדער, שטאַט איז אַזוי צוגעוואוינט
 צו דיר.
 כוועדער: דאַרטן טאַקע יידן באַקן ווייסע חלה, גיבן גרויסע
 שטיקער. דייע יידן קאַרגע יידן.
 משה: דאַרטן באַקט מען געפלאַכטענע חלות.
 כוועדער: דאַרט גיט וויין אויך. דאָ זיי זאָגן, כוועדער ניש טאָר
 טרינקען יידישן וויין.
 אַלמע: דו טרינקסט דאָך נישט קיין וויין.
 כוועדער: יידישן וויין איך טאַקע טרינק. יידן מעגן — כוועדער
 מעג.

חיים (קומט אַרײַן, קלעטערט אַרױף אויף אַ טיש און זוכט צווישן די אייבערשטע פּאַלעצעס ספּרים).

כוועדער: דו שוין אויסגעלערנט אַלע קניזשקעס, וואָס אונטן? משה: איך דערשמעק, זיין קאַפּ טראַגט אים אין דער הייך.

צינע (קומט אַרײַן): אַ גאַט העלף, ר' משה, וואָס מאַכט איר עפעס?

משה: איך דערשמעק אַז מאַרגן טײַגין אַ רעגן.
צינע: אַלץ דערשמעקסטו... וואָס זוכסטו דאַרטן אַזוי מיין קינד?

משה: איך דערשמעק, אַז ער וועט וואַקסן זייער הויך.
צינע: הלואַי זאַל זיין ווי דו זאָגסט.
חיים (פון זיין פּלאַץ): אַזוי, אַזוי, משה ווייסט וואָס פון מיר וועט ווערן.

צינע: וואָס איז דער חילוק? ווער ס'זאַל מיר ניט זאָגן גוטס אויף מיין קינד איז מיר ליב און נחא.
אַלמע: נישט איינמאַל איז מקוים געוואָרן וואָס ער האָט געזאָגט. כ'פּלעגט אַמאַל פשוט מורא האַבן פאַר אים.
כוועדער: ער בילט שלעכטע זאַכן, זיין נאָז איז פון הונט דע-ריבער ער גוט שמעקט.

חיים: נו, וואָס, משה, איז אמת וואָס כוועדער זאָגט אויף דיר?
הענעך יואל (קומט אַרײַן): אַ גאַט העלף.
צינע: אַ גוט יאָר, ר' הענאָך יואל. וואָס הערט מען עפעס אין שטאַט?

הענעך יואל: איין שטאַט שמועסט מען... געקומען זיך דורכ-רעדן מיטן רב מכוח דעם.
צינע: וואָס חלילה עפעס?

הענעך יואל: מען וועט זיך דאַרפן דורכריידן מיטן רב.
צינע: כוועדער זאָגט אַז ער גייט אַוועק פון שטאַט.
הענעך יואל: דאַס וועט שוין זיין די גרעסטע דאגה. זאַל ער גיין.
צינע: שוין אַזוי צוגעוואוינט צו אים. ווי אַזוי וועט עס גאַר די שטאַט קענען אויסקומען אָן אים?

כוועדער: איך נאך ניש גיי, איך נאך באדארף טראכטן.

חיים: וואס הערט מען עפעס אין שול?

הענעך יואל: די שול בענקט נאך דיר. ס'איז דארטן איצטער שטיל און אומעטיק געווארן. די שול וואלט וועלן זאלסט קומען אהין לערנען.

צינע: ס'איז גאר אין שטוב ליכטיקער געווארן זינט ער האט זיין ספר אהער אריבערגענומען און לערנט דא.

הענעך יואל: מען טאר א שול נישט פארשעמען. די הענט פון א שול בענקען נאך דעם קול פון לומדי תורה.

ר' לוי יצחק (קומט אריין).

הענעך יואל: א גאט העלף, רבי.

ר' לוי יצחק: א גאט העלף, א גוט יאר.

הענעך יואל: וואס מאכט דער רבי?

צינע: געלויבט איז דער אייבערשטער.

כוועדער (גייט אַוועק פון פּענצטער ציענדיק משהן מיט זיך).

משה: לאז, איך וויל נאך קוקן אויף אונדזער רב. (גייט דאך

אַוועק.)

ר' לוי יצחק: געקענט זיין א גרויסער און אפשר א שיינער ייד.

צינע: א דער וואס אין הימל שיקט עפעס אן אויף א מענטשן.

הענעך יואל: אַז עמעצן איז באַשערט צו זיין משוגע העלפן נישט קיין טענות ומענות.

ר' לוי יצחק: די וועלט האט זיך אירע וועגן און הינטערוועגן, היסט דער וואס אין הימל איינעם גיין מיטן גלייכן וועג און דעם אַנדערן מיטן הינטערוועג. נו, וואס מאַכסטו, חיים?

חיים: פון הינטערוועגן ווערן אַמאָל וועגן.

הענעך יואל: כאַ-כאַ-כאַ, שאַרף געזאַגט.

ר' לוי יצחק: און גרויסע וועגן ווערן אַמאָל פאַרוואַקסן מיט גראַז. אָבער די וועגן פון דער וועלט איז אַמאָל שווער משיג צו זיין:

קומט דער רצון פון גאט און טוט זיך זיינס. און אזוי גייט זיך א מענטש אַ מאָל אַראָפּ פון זינען.

(אַ ווילע שטיל.)

צינע: כ'האב געהערט, אן געסט קומען היינט צו אונדז, לוי יצחק,
 לוי יצחק: געסט? אַ חידוש.
 הענעך יואל: הייסט עס, אָ דאָ ווייסט מען פון דעם?
 ר' לוי יצחק: וואָס איז דער מער?
 חיים: אָ צוויי שטעט וועלן האָבן אַ סכסוך וועט עס זיין...
 ר' לוי יצחק: עפעס אַ סכסוך אַהינטער מיינע פלייצעס?
 הענעך יואל: מען שמועסט אין שול, אָ חיים זאָל האָבן אַ
 האַנט אין דעם און דערדיבער האָט ער איבערגעלאָזן די שול.
 ר' לוי יצחק: מה רעש? איך האָב אויך ליב געהאַט יחידות
 אין זיינע יאָרן.
 הענעך יואל: אמת רבי, יחידות איז אַ גרויסע זאָך, אָבער, אָ
 מען איז גורם, אַ שטאַט זאָל האָבן עגמת נפש — אַ גאַנצע שטאַט,
 רבי.
 ר' לוי יצחק: איך פאַרשטיי דאָך גאָר נישט פון וואָס דער
 שמועס איז. בין איך חלילה גורם עגמת נפש?
 גנענדל און טייבעלע (קומטן אַרײַן).
 טייבעלע: ס'איז אַזוי גוט, וואָס מיר פאַרן אַרויס פון דאַנען.
 גנענדל: טאַקע אמת?
 צינע: ט'איר עס, קינדערלעך, געהערט?
 טייבעלע: כוועדער האָט געזאָגט.
 ר' לוי יצחק: גאָר אַזוי, כוועדער ווייסט וואָס עס גייט געשען
 מיט לוי יצחקן האַהאַהאַ.
 הענעך יואל: די שול קאַכט מיט דעם.
 ר' לוי יצחק: אַ שפיצל וויל מען אַפּטאָן לוי יצחקן, נו איז
 וואָס, קאַרג שיינע רבנים, שיינע יידן פאַראַנען?
 טייבעלע: איך פריי זיך אַזוי וואָס מיר פאַרן אין אַן אַנדער
 שטאַט.
 ר' לוי יצחק: וואָס הייסט, אַלע ווייסן און איך בבחינת ילד —
 וואָס הייסט? וואָס זאָגט איר עפעס, ר' הענעך יואל?
 חיים: משנה מקום — משנה מזל.

ר' לוי יצחק: הייסט עס ווייסטו אויך פון דעם? ס'איז דאך מיר א חידוש. און ווי איז אָ לוי יצחק וועט זיך נישט לאָזן? כע-כע.

הענעך יואל: א שטאַט איז אַ שטאַט. אפשר ווינציק שכירות. וועט מען רופן אַן אסיפה און זען וואָס צו טאָן. דער בית הרב קליין — שמועסט מען דאָך אַז די שטאַט וועט בויען אַ גרעסערן.

צינע: מיר פעלט דאָ חלילה גאַר נישט.

ר' לוי יצחק: און מחלוקת אַוודאי; און עגמת נפש אַוודאי... הייסט עס מיך פרעגט מען גאַרנישט. קומט מיט מיר, ר' הענעך יואל, ס'איז מיר אַ גרויסער חידוש. (גייט אַרויס מיט הענעך יואל.)

טייבעלע: איך וועל מיר עס אַנטאָן לכבוד דעם אין אַ נייער קלייד.

גנענדל: וואָס דיר ליגט אין זינען!

צינע: וואָס זאָסטו צו דעם, היימל?

חיים: מסתמא באַדאַרף אַזוי זיין.

טייבעלע: זען אַ נייע שטאַט און נייע מענטשן איז טאַקע זייער שיין.

צינע: אין דיינע יאָרן בין איך אויך אַזוי געווען.

חיים: דאָס איז ניט געווענדט אין אונדז. אויב אַ שטאַט האָט אַ גרויסן כוח, נעמט זי מיט געוואַלט.

גנענדל: יא, היימל, איך זאָג אויך אַז אַן אַנדער שטאַט איז בעסער.

טייבעלע: און ווי, אַז דער טאַטע וועט ניט וועלן?

צינע: מיר איז אויך ליב דאָ. וואָס זאָסטו, מיין קינד?

חיים: צוויי שטעט, און אַז דריי שטעט וועלן פירן מחלוקת. — מה רעש?

צינע: זיין נאָמען גייט דאָך אַרום ווי דער שמעקעדיקער ריח. אפשר פאַרשטיי איך נישט. אפשר באַדאַרף איך זיך נישט מישן. נאָר ווען מען וואַלט מיך פרעגן וואַלט איך געזאָגט, אַז שטאַרבן באַדאַרף מען דאַרט וואו מען האָט קינדער געבוירן.

טייבעלע: האָסט געזען, גנענדל, אַז דער טאַטע וויל נישט. ווען

ער וואָלט ביי מיר פרעגן, טראַכט איך, אָז כּוואָלט אים זאָגן — כּווייס
טאַקע ניט וואָס אים צו זאָגן.

גנענדל: איך וואָלט אים זאָגן: טאַטע, לאַמיר פאַרן אין אַ נייער
שטאָט, כּי-כאַ-כאַ-כאַ.

צינע: לאַכט ניט אַזוי הויך, קינדערלעך.

חיים: צי דען איז נאָר איין וועג פאַראַנען? פאַראַנען ברייטע
וועגן, פאַראַנען זייטיקע וועגן — אַלע זענען גלייך פאַר דעם וואָס
זוכט דעם גלייכן וועג...

צינע: עס קען זיך חלילה אַ גרויסע מחלוקת צעפלאַקערן.

גנענדל: פאַר וואָס מחלוקת?

צינע: זי איז אין מיר געראַטן. איך אין אירע יאָרן בין געזעסן
אין דאָרף און דאָס האַרץ האָט געצויגן אין ערגעצן, געמאַלקן די קו
און געקוקט ערגעץ ווייט.

טייבעלע: און מיר אויך; אַז איך מעלק די קו דאַכט זיך מיר,
אַז ערגעץ ווייט מוזן זיין אַנדערע קי וואָס מען מעלקט זיי גאָר
ניט.

צינע: גיי, מיין זוך, אויכעט צו אין בית המדרש אַריין און זע
וואָס איז דאָרט אַזוינס. (גייט אַרויס).

חיים (וואָס האָט זיך נאָך אַלץ געגריבלט צווישן די ספרים):
מאַמע, דו ביסט אַוועקגעאַנגען?

טייבעלע: ווייסט, חיימל, איך וויל אַזוי, אַז מיר זאָלן ערגעץ
פאַרן. דו קענסט דאָך מאַכן אַזוי, אַז מיר זאָלן פאַרן.

חיים: דאָס איז ניט מיין זאך.

גנענדל: האַסט דאָך פריער געזאָגט.

חיים: דו פאַרשטייסט ניט וואָס כּהאַב פריער געזאָגט.

טייבעלע: איך פאַרשטיי שוין גאָר גוט.

חיים (גייט אַרויס).

טייבעלע: יעמאַלט וועט רבקה דעם פעטער הערש בערס אפשר
קומען צו אונדז.

גנענדל: כּהאַב געהערט ווי דער טאַטע האָט מיט דער מאַמען
גערעדט.

טייבעלע: מיינסט, חיים ווייסט ניט דערפון?
גנענדל: אפשר טראכט ער דערפון. ער האָט אַזאַ גוטן קאַפּ. ער וועט דאָך אויך זיין אַ רב.

טייבעלע: ווייסט, איך טראכט, אַז מען וועט אָפּפּאַרן איין שעה באַרג אַרויף און דערנאָך אַ שעה באַרג אַראָפּ און דערנאָך אַ שעה מיטן גלייכן וועג — קומט מען אַרויס צום אָרט וואו דער הימל ליגט שוין אויף דר'ערד.

גנענדל: און מען וועט אפשר באַדאַרפן אַרויספּאַרן אויף דער אַנדערער זייט הימל.

טייבעלע: מען וועט אויפהייבן דעם ברעג און דורכפּאַרן.

גנענדל: מיר רעדן נאַרעשקייטן.

טייבעלע: אפשר איז אין דער אַנדערער שטאַט דיין חתן?

גנענדל: איך ווייס ניט צי כ'האָב גאָר ערגעץ אַ חתן.

טייבעלע: יעדערער האָט אַ באַשערטן. זעסט ווי רבקה דעם פעטער הערש בערס האָט שוין אַ באַשערטן.

גנענדל: מען ווייס נאָך גאָר ניט פון דעם. ס'קען נאָך זיין אַנדערש.

טייבעלע: ווי דערוויסט ער זיך וואו זיין באַשערטע איז?

גנענדל: אַ ווינטעלע טוט אים אַ בלאַז אין אויער און ראַמט אים איין אַ סוד וואו זי איז.

טייבעלע: ס'איז אפשר ניט שיינ פאַר ר' לוי יצחקס אַ טאַכטער צו ריידן אַזוינע רייד.

גנענדל: טאַקע ניט שיינ.

טייבעלע: מיר בלאַזט שוין אַמאָל אַ ווינטעלע אין אויער.

גנענדל: וואָס זאָגט ער דיר?

טייבעלע: ער שעפטשעט, שעפטשעט, איך פאַרשטיי נאָך ניט אַזוי גוט וואָס ער מיינט, אָבער דאָס האַרץ קלאַפּט, קלאַפּט.

גנענדל: אַ, דו, און מיר זאָגסטו גאָר ניט.

טייבעלע: און דיר בלאַזט ניט דער ווינט אין אויער אַריין?

גנענדל: איך מיין אַז רבקהן מוז ער שוין אויך גאָר גוט בלאַזן. איך וויל טאַקע, אַז מען זאָל אונדז אַרויסנעמען פון דאַנען. טאַקע

וואָס זיצן אויף איין אָרט? כ'וועל אפשר פאָרן צום פעטער הערש
בערן אין דאָרף אַרײַן.

טייבעלע: דו טראַכסט שוין פון דיין באַשערטן?

גנענדל: איי, דו ביסט אַזאַ.

טייבעלע: איך טראַכט אַמאָל.

גנענדל: פופצן יאָר אַלט.

טייבעלע: און דו אין גאַנצן זעכצן.

גנענדל: אָבער איבער אַ יאָר איז שוין זיבעצן.

טייבעלע: אפשר צוליב אונדז וויל מען דעם טאַטן אינערגעצן
צונעמען.

גנענדל: וואָס רעדסטו?

טייבעלע: טרעפט ניט, אַז די פּלה באַדאָרף קומען צו איר חתן?
די מאַמע דערציילט אַז דער טאַטע איז צו איר געקומען אין דאָרף
אַרײַן. ווייסט, אַז היים טראַכט שוין אויך פון עפעס. אַז ער זיצט ביי
דער גמרא פאַרטראַכט ער זיך אַמאָל אַזוי און איך ווייס פון וואָס ער
קען טראַכטן.

גנענדל: ער טראַכט גאָר ווי אַזוי ער וועט ווערן אַ רב. ווייסט
דאָך אַז ער וועט זײַן אַ גרויסער רב.

צינע (איר שטימע פון דער אַנדערער שטוב): קינדער, וואו
זענט איר?

גנענדל: קום, טייבעלע, דערצייל ניט דער מאַמען וואָס מיר
האַבן גערעדט.

עוזר, זאָוול (קומען אַרײַן).

עוזר: דער רבי נישטאָ?

גנענדל: ער וועט אפשר באַלד אַרײַנקומען (גייען ביידע אַרויס).

זאָוול: וואָס זאָגסטו צו דעם?

עוזר: אַז עס וועט קומען צו עפעס וועל איך נישט שווייגן.

זאָוול: אַז אַ שטאַט קריכט אין וועג אַרײַן — מיינסטו אַז אַ
גאַנצע שטאַט מעג? מען קען נאָך אַ שטאַט אויך אַנלערנען.

ר' לוי יצחק (קומט אַרײַן): אַ גאַט העלף, עוזר, אַ גאַט העלף,
זאָוול.

עוזר : אַ גאַט העלף, רבי.
 זאָוול : וואָס מאַכט דער רבי ?
 ר' לוי יצחק : נו, וואָס אַ פּשרה וואָך ? נישט געוויזן זיך מסתמא
 אַלץ פּשורה.
 זאָוול : וואָס האָט עס פאַר אַ ווערדע ? ווען אַפילו צוואַנציק אַקסן
 ווערן מיר טריפה וואָלט עס מיר אַזוי נישט אַרן ווי די ניס וואָס
 כ'האַב נאָר וואָס געהערט.
 עוזר : ווייסט, ווייסט, אַזאַ זאָך זאָל אין אונדזער שטאַט פאַר-
 לויפן.
 זאָוול : מיר שמועסן מכוּח דעם, וואָס אַן אַנדער שטאַט וויל אייך
 צונעמען פון אונדן.
 ר' לוי יצחק : אַט דאָס אין גאַנצן ? נו, וואָס איז ? גרעסערע
 רבנים פאַר מיר זיצן און וואַרטן אויף אַ פּסא-הרבנות.
 עוזר : דער רבי איז אַן עניו, אָבער מיר באַדאַרף מען קיין
 פּינגער אין מויל נישט אַריינלייגן.
 זאָוול : אונדזער שטאַט שמט אין דער וועלט און דאָס איז נישט
 צוליב מיין זכות אָדער צוליב עוזרס זכות. מעלד איך מיר אייך, רבי.
 ר' לוי יצחק : יעדער ייד האָט פאַרדינט אַן צוליב אים זאָל
 די וועלט האָבן אַ קיום ; איך בין מיר אויך נישט מער ווי אַ ייד
 צווישן יידן.
 עוזר : הייסט עס אַז דער רבי ווייסט שוין פון דעם ? ...
 ר' לוי יצחק : יא, מען ווייסט שוין.
 זאָוול : וואָס מיינט דער רבי צו טאָן ?
 ר' לוי יצחק : ווי דער וואָס אין הימל וועט זיין זיין רצון.
 הענעך יואל (קומט אַרײַן).
 עוזר : דער רבי ווייסט שוין פון דעם.
 הענעך יואל : ס'איז נאָך ביי גאַט אין די הענט.
 ר' לוי יצחק : הייסט עס צוויי שטעט קריגן זיך איבער לוי
 יצחק, טשיקאָווע.
 עוזר : די קעפּ זיינען זיי נישט אויסגעדאַרט.

דריי יידן (קומען אריין אויפגערעגט. מיט אַ „גאַט העלף“).
ר' לוי יצחק: וואָס מאַכט עפעס איטשע? וואָס מאַכט עפעס ר'
מרדכי און משה?

איטשע: טאַקע אמת, רבי, וואָס מען זאָגט?
ר' לוי יצחק: וואָס, די וועלט גייט חלילה אונטער? מה רעש?
הענעך יואל: אמת, אמת.

מרדכי: איר לאַזט אונדז איבער אויף הפקר.
ר' לוי יצחק: וואָס, צו קליינע קינדערלעך זענט איר געגליכנט?
משה: עס קען נישט געמאַלט זיין.
איטשע: בלוט וועט זיך גיסן.

זאָול: דאָס זאָג איך דאָך, אַז בלוט וועט זיך גיסן.
ר' לוי יצחק: יידן טאַרן אַזוי ניט רעדן. יידן באַדאַרפן זיך
צוהערן צום שכל, צום האַרצן.

איטשע: אונדזער שטאַט קען חלילה אומקומען.
עוזר: ס'רעכט, אַז יעדע שחיטה זאָל ווערן טריפה.
ר' לוי יצחק: הייסט עס, אַז לוי יצחק מאַכט פון טריפה פשר?
זאָול: נישט דאָס, רבי, האָט ער געמיינט.
עוזר: אַז איר זאָגט פשר איז פשר. אין אַלע הימלען איז מען
מסכים אויף דעם.

ר' לוי יצחק: צי דען, רחמנים בני רחמנים, בין איך דער, וואָס
טראַגט אייך אויף זיינע פלייצעס? צוליב יעדן יידן באַזונדער איז
פדאי געווען, אַז די תורה זאָל געגעבן ווערן.
איטשע: נישט צוליב אַזעלכע יידן, ווי איך.
עוזר: און נישט צוליב אַזעלכע יידן ווי איך.

מרדכי: אַז אַ שטאַט האָט נישט קיין מורה־דרך איז עס אַ שטאַט
אַן אַ קאַפּ.

ר' לוי יצחק: איך האָב ביי זיך אין האַרצן גוט בודק געווען;
געוואויגן מיינע מעשים און געלייגט אויף דער אַנדערער וואַגשאַל די
מעשים פון דער קהילה — — —

מרדכי: וואָס איז דאָ פאַראַן צו רעדן, רבי, — די שטאַט האָט

אויפגעציטערט סכנות. אין אַנדערע הייזער הערט מען געוויין. מיין טאטע האָט זיך אַליין געלאָזט גיין אַהער, האָט ער נעבעך מער ווי פון שטוב ניט געקענט אַרויסגיין.

משה: דער עולם האָט זיך געחדושט פאַר וואָס חיים האָט איי-בערגעלאָזן די שול און האָט זיך פאַרמאַכט אין בית הרב. מען האָט אַלץ ניט געקענט פאַרשטיין דעם באַטייט דערפון.

ר' לוי יצחק: גרייסט מיך נישט אַזוי. דערהייבט מיך ניט. איך ווייס גאַרנישט דערפון לעת עתה. מסתמא איז דאָך פאַראַן אַ שטאַט און איך ווייס גאַר נישט פון איר. מסתמא פאַראַן דאַרטן אַ רב און מען וויל מחלוקות... וועט דאָך לוי יצחק אויף דעם ניט איינגיין... כאַ-כאַ-כאַ ס'איז פלאי-פלאים...

צינע און מיט איר צוויי אַלטע ווייבער הינדע און פעשע באַ-וויון זיך אין טיר.

הינדע: איך זע די שטאַט איז שוין דאָ.

(ווישט די טרערן.)

פעשע: וואָס וועט חלילה ווערן פון אונדז?

צינע: ס'איז גאָר נישט באַוואוסט. זיי זשע מוחל, לוי יצחק.

זיי האָבן דיר געוואַלט עפעס פרעגן.

הענעך יואל: גייט, ווייבער, איר האָט דאָ ניט וואָס צו טאָן.

גייט בעסער רודערט אויף די שטאַט.

ר' לוי יצחק: פלאי פלאים: איך הער אַ שטורעם אַרום זיך

און ווייס ניט פון וואַגען ער קומט. קענט איר מיר אפשר זאָגן, וואָס

פאַר אַ שטאַט עס וויל מיך אַריינשלעפּן אין מחלוקות.

הענעך יואל: וואָס באַדאַרף מען זיך באַהאַלטן?

זאָול: האַראַטשין איז עס. — שטעקן אין דעם קצבישע קעפּ.

האָבן זיך דערוואוסט, אַז ביי אונדז איז ווינציקער טריפה, ווי ביי זיי.

ר' לוי יצחק: נו, און ר' מרדכי?

הענעך יואל: איז דאָך אַוועק פון זיי.

ר' לוי יצחק (שווייגט אַ ווילע): געלויבט איז דער אייבערשטער,

וואָס היט מיך אויס פון מחלוקות, פון ריב און מדון. (גייט אום אויף

און אַפּ. ווי ער וואַלט זיך איבערלייגן.)

אימשע (אין דער שטייל צו עוזר): זעט אויס, אָז ער וויל אונדז
לאָזן.

עוזר: אַ גרעסערע קהילה.

ר' לוי יצחק: סודעט זיך נישט, יידן. נישטאַ קיין סודות ביי
לוי יצחקן אין הויז. איך וועל מיר נישט באַאיינלן, אויב אַזוי איז דער
רצון פון דעם וואָס לעבט אייביק, אָז איך זאָל מיין דירה מעתיק זיין,
נו ווער קען זיך שטעלן אַנטקעגן.

הינדע (לאָזט אַרויס אַ געוויין).

הענעך יואל: גייט אייך, ווייבער, געזונטערהייט.

צינע: קומט, זייט מוחל, אין דער אַנדערער שטוב.

פעשע: אוי, וויי איז מיר, אַזאַ חורבן, אַזאַ קלאַג...

אימשע: וואָס איז דאָ פאַראַן צו שטיין? זאָל מען רופן אַן
אַסיפה, זען, וואָס מען זאָל טאָן.

אַ ייד (רייסט זיך אַריין): אַן עוולה, רשעים, אַ פולע שטאַט
רשעים. גוים טוען אַזוי, אַבער ניט קיין יידן, וואָס האָבן אַזאַ צדיק!

ר' לוי יצחק: וואָס איז דער מער? — ממש די ערד האָט זיך
אַנגעהויבן צו וויגן. ווער זענט איר? עפעס אומבאַקאַנט... שלום
עליכם.

ייד: איך בין בינעם פון האַראַטשין, בין אַהער געקומען מיט
נאָך יידן, האָט מען מיר פאַרשטעלט דעם וועג. שוין אפשר צוויי
שעה, אָז איך וויל מיר אַהער דערשלאָגן.

עוזר: דיין גליק, וואָס איך בין ניט געווען; כּוואַלט דיר שוין
באַוויזן, ווי צו קומען אַהער.

ייד: אַ בזיון אַזעלכע רייד צו הערן ביים רב אין שטוב.

ר' לוי יצחק: איך בעט אייך, ר' עוזר, און אייך, ר' זאַוול, זייט
נישט קיין מחרחרי ריב.

ייד: איך בין געקומען אַהער מיט מיינעם אַ שותף גאַר האָבן
אַ דינ־תורה, מער גאַר ניט; איז מען מיר באַפאַלן גלייך ווי איך
וואַלט וועלן די שטאַט באַגנבענען.

אימשע: מען ווייסט צוליב וואָס איר זייט אַהער געקומען, אַבער
איך זאָג מען זאָל דעם רבין העכערן שכירות און בויען אַ נייעם
בית־הרב. איך גיי עס מודיע זיין דער שטאַט.

ייד: רבי, איך בין געקומען אהער האבן א דין-תורה. זאלן זיי צולאזן מיין שותף אהער. מיין פערד און וואגן האבן זיי צוגענומען און ס'פערד וועט פון הונגער פאלן.

ר' לוי יצחק: דאס איז דאך בלויז א שפיצל און נישט מער; יידן וועלן דאך אזא נאך נישט טאן.

בינעם: דאס שריי איך דאך, אז ס'איז א בזיון.

זאוול: איך וועל זען, אז מען זאל דיר פערד און וואגן ארויס-געבן נאך בתנאי דו זאלסט זיך אויפזעצן מיט דיין שותף און פארן געזונטערהייט אהיים.

ר' לוי יצחק (זאגט גארנישט און גייט ארויס).

בינעם: א בזיון אזעלכס צו ריידן אין די ד' אמות פון רב. אין האראטשין וואלט אזא נאך נישט געקענט פאלויפן.

איטשע: מען וועט דיר דיינע ביינער צעברעכן. פאר אהיים און זאג, אז האראטשין וועט מיטן פייער אוועקגיין אויב זיי וועלן זיך מיט כאטשאווער יידן אנהייבן.

בינעם: ס'איז אן אומפבוך פאר דער תורה, אז ר' לוי יצחק איז ביי איך רב.

עוזר: איך בין גרייט אויף אלצדינג צו גיין און האראטשין וועט עס ניט דערלעבן.

בינעם: אן אומפבוך פאר אים צו שטיין אין אייערע ד' אמות.

איטשע: קומט, יידן, אין שול אריין; קומט, יידן, לאמיר זען וואס ס'איז פאראן צו טאן. (גייט ארויס אין איינעם מיט מרדכי'ן און משה'ן).

חיים (קומט אריין).

הענעך יואל: אט איז חיים — וואס הערט מען עפעס?

חיים: יידן שלאגן זיך איבער דער תורה און די תורה איז אין ארון קודש.

בינעם: גייט, יידן, הייסט מען זאל ארויסגעבן פערד און וואגן.

עוזר: האט קיין מורא נישט, ס'פערד וועט נישט הונגען; ביי סענדערן אין שטאל איז נאך דא פאר אים גענוג. ס'פערד איז נישט אריינגעפאלן צו רשעים.

זאָוול: ס'פערד איז ניט שולדיק, אַ שטומע צונג, נישט געוואוסט,
אַ ס'פירט יידן מאַכן מחלוקות, ס'פערד וויל קיין מחלוקות נישט.
בינעם: מיט קיין עמי הארצים וויל איך קיין מגע ומשא ניט
האַבן. (גייט אַרויס מיט כעס).

זאָוול: וואָס זאָגסטו צו זיין קאַפּ? קום, עוור, לאַמיר האַלטן אַן
אויג אויף אים. (גייטן ביידע אַרויס).

הענעך יואל: נו, וואָס זאָגסטו, היימל, וועט טאַקע די וועלט
אונטערגיין?

חיים: אויב אַן אַנדער שטאַט וויל דעם פאַטער פאַר רב, טאָ
ווער קען זיך שטעלן אין וועג?

הענעך יואל: מען שמועסט, אַז אונדזער קהילה וועט פאַריתומט
ווערן. שטאַט וועט טאָן אַלץ, וואָס זי וועט זיין ביכולת. ס'איז אַ
גרויסע בושא, אַ גרויסער בזיון פאַר באַטשעווע.

(דרויסן אַ גערויש, ווי אַ גרויסער עולם וואַלט זיך דערנענטערן
צום שטוב).

שטימען (הינטערן פענצטער).

— קיינער וועט נישט האַבן קיין העזה דאָס צו טאָן.

— איבער מיין גוף וועט מען אַריבערגיין.

— צי האַבן מיר אים ווינציק כבוד אַפגעגעבן.

— ביי אונדז וואַלט מען איך פאַרשטיינערט.

— מען קען עס טאָן דאָ אויך.

— ס'איז נאָך פאַראַן אַ דין אויף דער וועלט.

— די וועלט וועט אונטערגיין.

— איך גיב מיין גאַנץ פאַרמעגן אַוועק.

— וואָס איז דען מיין פאַרגעניגן ווערט ביי מיר.

— אַ דין תורה!

— מען וועט מסרן.

— אין קייטן אַוועקגיין.

— איך וועל האַראַטשין מיטן פייער אַוועקלאָזן — ווען איך זאָל

אַפילו אין קייטן אַוועקגיין.

— גייט דער רב אַוועק, פאַרקויף איך מיין שטוב, אַלץ וואָס

איך האָב און כ'לאַז מיר פון דאַנען, נעם ווייב און קינד און לאַז מיר
פון דאַנען.

הענעך יואל : נו, וואס זאגט ר' חיים אויף דעם?

חיים (פאָרטראַכט, ענטפערט נישט).

הענעך יואל : סכנות נפשות!

ר' לוי יצחק (קומט אַרײַן, אַ סך יידן באַווײַזן זיך אין טיר. דרויסן נאָך מער. דער עולם שווייגט, ווי מױאַלט וואָרטן אויף ר' לוי יצחקס ווערטער. ער גײט אום אויף און אָפּ, די יאַרמלקע פאַר-רוקט אויף אַרױף).

הענעך יואל : וואָס האָט דער רבי בדעה צו טאָן? וועלן מיר

בלייבן פּצאָן בלאַ רועה?

ר' לוי יצחק : יידן, רחמנים בני רחמנים, פאַר וואָס האָט איר פון אייער גרויסקייט אויף איין מענטשן אַרױפּגעלייגט און איצטער, אַז ס׳האַלט דערביי אײַך זאָל משנה מקום זײַן, איז גלייך ווי אײַך וואָלט פון אייער גרויסקייט פאַרנומען. אויב אײַך וועל מעתיק זײַן מיין דירה וועט עס זײַן נישט מיין רצון. ס׳איז דער רצון פון יושב פרובים. כױעל זיך אים נישט שטעלן אַנטקעגן.

איינער (פון עולם מיט טרערן אין זיין שטימע): קהל וועט עס

ניט אַריבערטראַגן.

אַ צווייטער: ס׳איז נאָך פאַראַן אַ דין: מיר וועלן נעמען דעם

דין אין אונדזערע אייגענע הענט.

ר' לוי יצחק : אַזאַ דין בין אײַך נישט מצדיק, און דו, מיין זון,

וועסטו מצדיק זײַן אַזאַ דין?

חיים : אײַך שטיי, ווי אַ תלמיד פאַר אַ רבין.

הענעך יואל : אײַך זאָג אויך, אַז קהל וועט עס נישט אַריבער-

טראַגן.

איינער: אַ כּמאַרע צײַט זיך איבער אונדזערע קעפּ.

(אין טיר באַווײַזן זיך נאָך יידן. זעט אויס, ווי זײ וואָלטן זיך

וועלן אַרײַנשפּאַרן אין שטוב אַרײַן נאָר מען לאַזט זײ נישט).

שטימען:

— זײנען ניט ווערט די שוועל אַריבערצוגײן.

— לאַזט זײ נישט אַרײַן.

— ס׳איז שפּיכט דמים.

- זיי זענען שופך אונדזערע דמים...
- יידן, פאָרגעסט זיך נישט.
- יידן, זייט נישט מבייש קיין יידן.
- אַ חרפה, אַ בושה.
- סדום!

ר' לוי יצחק (וואָס איז געשטאַנען מיטן פנים אין די פּאָליצעס ספרים אַריינגעגראָבן ווענדט זיך צום עולם אין טיר מיט אַ ציטער-דיקער שטימע): יידן, זייט מכניסי אורחים, זייט נישט מבייש אַ שטאַט, לאַזט זיי דורך, לאַזט מיר מקבל פנים זיין יידן פון אַן אַנדער שטאַט... זייט זשע מוחל!

(דער עולם אין טיר מאַכט אַן ווערטער אַ וועג צווישן זיך און עטלעכע אומבאַקאַנטע בכבודיקע יידן קומען אַריין, גייען אַן ווערטער צו ר' לוי יצחקן און גיבן אים שלום. דער עולם קוקט מיט אַ שטילן טרויער.)

צווייטער אָקט

אַ גרויסער ליכטיקער חדר אין אַ שפּאַגל נייער שטוב. דער אַרונ־קודש אין מזרח־וואַנט, די פענצטער אָפּן און דאָס ליכט שטראַמט איין פון דרויסן.

ציבוליע (דער שטאַטישער שבת־גוי, קומט אַריין מיט אַ ברעט אונטערן אַרעם און שטעלט זיך צושלאַגן צו דער שורה פּאַלעצעס, וואָס אַרום די ווענט).

אַ ייד (שטעקט אַריין דעם קאָפּ אין פענצטער): ביסט שוין פּאַרטיק, ציבוליע?

ציבוליע: די טשוועקעס, טייוואַלים, נישט קריכן אין האַלץ אַריין. ייד: וואָס, בייגן זיך?

ציבוליע: לייזער גענומען געלט, געגעבן בראַט, נישט טשוועקעס. נישט קריכט אין האַלץ.

ייד: אפשר אַ שלעכטער האַמער?

ציבוליע: טשוועקעס שלעכטע.

ייד: וועסטו נאָך היינט נישט ווערן פּאַרטיק מיט דעם.

ציבוליע: איך האָב היינט נישט געגעסן. ברענגט ברויט מיט אַ אַ ציבעלע, די טשוועקעס גייען בעסער.

ייד: אַז מען טוט אַזאַ מלאכה באַדאַרף מען פּאַסטן, גוי, דו איינער.

ציבוליע: אַז איך נישט עס, איך נישט האָב פּוח.

(שטימען פון קינדער הינטערן פענצטער):

— דאָ וועט וואוינען דער רב.

— מיין טאטע וועט גיין מיט מיר, ער זאל מיך פארהערן.
— מיין טאטע איז טאקע נישטאָ אין דר'היים, אפשר וואָלט ער
אויך געפאָרן אים באַגעגענען.

— דיין טאטע קען ניט פאָרן: ער איז אַ שוסטער.
— טאקע, נאָר שיינע יידן קענען פאָרן אים באַגעגענען.
— מיין טאטע אַ שיינער ייד, מיין טאטע, אַבי ער גיט נדבות.
ציבוליע (שרייט אַראָפּ פון זיין אַרבעט): דיין טאטע, לייבל, אַ
גוטער ייד, ער שוסטער, אַבער בעסער פון אַלע האַראַטשינער יידן
דיין טאטע.

די קינדער (הינטערן פענצטער צעלאַכן זיך מיט אַ קלינגעדיקן
געלעכטער.)

ציבוליע: אַ שוסטער גוט: אַ טייוול גוט — וואָס נישט, מאַטיע.
ייד: כע־כע־כע, ביי דיר זיינען אַלע גלייך. ווער עס גיט דיר אַ
שטיק חלה איז גוט.

ציבוליע: ביי גאָט אויך אַלע גלייך.

אַ יינגל (הינטערן פענצטער שרייט אויס): מען פאָרט!
שטימען:

— איך הער אויך.

— לאַמיר לויפן אַנטקעגן.

(מען הערט זייערע געשווינסטע טריט.)

ייד: אייל זיך צו, ציבוליע. (פאַרשווינדט.)

ציבוליע: איך זיך נישט האָב וואָס צו איילן. איך איך זאָג: דו,
ראַבין, איך — ציבוליע. דו גאָר האָב קניזשקעס, איך שוין מאַך
פאַלעצעס גענוג.

אַ פרוי (שרייט הינטערן פענצטער מיט ווילדע קולות): איך וועל
נישט לאָזן צעשניידן מיינע פערענעס. מיינע פעדערן ווילן זיי אַרויס־
לאָזן.

ציבוליע: אַ בעסטע מיט די פעדערן. איך גיי נעמען אַ שטעקן
און איר טרייב פון שטאָט.

פרוי: מיטן ווינט וועלן די פעדערן אַוועקפליען, וואו וועל איך
נעמען אַן אַנדער פערענע!

ציבוליע (שפרינגט אַראָפּ פון באַנק און גייט צום פענצטער):

דו בעסטטיע, קיינער נישט טשעפעט דיינע פעדערן. היינט דו זיי גוט,
דו נישט זיי משוגע. דער ראבין קומט, דו נישט זיי משוגע.
קינדער (היינטערן פענצטער, מען הערט ווי זיי רייצן זיך מיט
דער משוגענער).

ציבוליע: אזוי, טרייבט אָוועק, טרייבט אַרויס פון שטאַט. נישט
שיין, דער ראבין קומען.

(צוויי אַלטע יידן שטעקן אַרײַן אין פענצטער די קעפּ. די לאַנגע,
גרויע בערד. באַטראַכטן די שטוב. שוויגנדיק טוט איינער אַ שמעק
שטאַק און אַזוי דער אַנדערער.)

ערשמער: וועט זיין אַ שיינער בית הרב.

צווייטער: אַ גרויסער בית הרב.

ערשמער: זאַל מען קיין בויונות נישט האָבן.

צווייטער: אַ גרויסער ייד, כאַטש נאָך נישט קיין באַ בשנים.

ערשמער: אַבי אָן מחלוקת.

צווייטער: שטאַט וועט אים האַלטן בכבוד.

ערשמער: זאָגן, ער איז אַ חכם.

צווייטער: וועט האָבן חיונה בהרחבה.

ערשמער: איך וואָלט אָן ערל נישט געגעבן טאַן אַזאַ מלאכה.

ציבוליע: איך מעג. איך ווייס דיינע קניזשקעס גוט. ווייס וואָס

אַ ראַבין זאָגט. איך מעג הייצן אויוונס; מעג נעמען אַראָפּ לייכטער.

מעג אַלץ. ציבוליע גוט, אַ ייד גוט.

ערשמער (ניט הערנדיק וואָס ציבוליע רעדט): אין אַלטן בית

הרב מער יראה פאַראַנען.

צווייטער: האָבן אַ נייעם אַרונ־קודש געמאַכט — געקענט רעכט

זיין דער אַלטער.

ערשמער: האָבן בדעה אים דאַרטן לאָזן.

צווייטער: נו, ווילן זיי אים אַנטאַן אַ נחת רוח. מה רעש? מען

וועט דעם אַלטן בית הרב נישט פאַרלאָזן. וועט מען דאַרטן אין

מיטן דער וואָך אַ פרק משניות לערנען.

(עס דערטראַגט זיך פֿון ווייטן אַ גערויש פֿון קלעזמער־שפּילן.)

ערשמער: זיי קומען!

צווייטער: אפילו קלעזמער נישט פארפעלט.

ערשטער: לאמיר גיין מקבל פנים זיין. (פארשווינדן.)

ציבוליע (בלייבט מיטן האמער אין איין האנט און אַ טשוואַק אין דער אַנדערער, הערט זיך צו פאַרגאַפט צו די ווייטע מוזיק־קלאַנגען. קראַצט זיך אין קאַפּ פאַר תענוג, וואַלט וועלן צושלאַגן נאָך אַ ברעט, אָבער די אַרבעט קלעפט זיך ניט.)

אַ מיידל (שרייט הינטערן פענצטער): **ציפע! גיכער קום אַרויס, ציפע! מען האָט די פּערד אויסגעשפּאַנט און יידן האָבן זיך איינגע־שפּאַנט. ציפע! דיין טאַטע איז אין די האַלאַבלעס און מיין טאַטע אויך.**

(די מוזיק ווערט שטאַרקער. אַ שמחת־תורה־ניגון טיילט זיך אַרויס.)

אַן אַלמע פרוי (באַווייזט זיך אין טיר, באַטראַכט די שטוב): **אַט דאָ וועט עס די שכינה רוען, געלויבט ביסטו גאַט און געלויבט איז דיין נאַמען.**

ציבוליע (שפייט אויס): **נישט קען מער שלאַגן טשוועקעס. (קלייבט אַביסל צו און גייט אַרויס פאַרביי דער אַלטער.)**

די אַלמע פרוי (קומט אַריין אינעווייניק, זעצט זיך אויף אַ זייטיקער באַנק און וואַרט טוויגנדיק. די מוזיק און געזאַנג ווערט נעענטער און נעענטער; שוין ביים סאַמע שטוב. קינדער לויפן אַריין און בלייבן שטיין ביי די ווענט מיט גרויס דרך ארץ און ערוואַרטונג.)

ר' לוי יצחק (באַווייזט זיך אין טיר, געפירט פון חשובע יידן, ער באַטראַכט אַפילו ניט די שטוב, ווי זי זעט אויס. די יידן מיט אַלמחת־תורהדיקן געזאַנג רינגלען אים אַרום. ביסלעכווייז באַטייליקן זיך די יינגלעך אויך אין געזאַנג און פאַטשן מיט די הענט.)

אַ ייד (ברענגט אַריין אַ ספר תורה אַריבערגעדעקט מיט אַ טלית און שטעלט זיך אַוועק ביים זייט פון ר' לוי יצחק. מען טאַנצט אַרום זיי ביידן, ביסלעכווייז באַרואיקט מען זיך.)

ר' לוי יצחק (נעמט איבער די ספר־תורה פון יידן. ער קושט איר, יידן טוען עס נאָך און דערנאָך טראַגט ער זי אין אַרונ־קודש אַריין.)

אַ ייד: אַט אַזוי, מיטן רב איז צוגעקומען נאָך אַ ספר תורה.

ר' לוי יצחק (גערידט): נישט נאך מיינע כוחות נאך יידן, רחמנים בני רחמנים.

ווייבער (פירן אריין אונטער די הענט די רביצין, זי איז אויפֿ גערעגט און דאָס פנים לייכט).

ר' לוי יצחק: וואו איז מיין זון און מיינע טעכטער?
א ייד: זיי קומען מיט דער אַנדערער פּור, מיט די ספרים. ס'פּערד האָט זיך אָביסל איינגעמידט.

נחמן: פּאָליצעס גענוג. איידער וואָס זאָל מען פּון בית המדרש אַריינברענגען ספרים, וואו איז גדליה דער שמש? ר' גדליה נעמט עטלעכע יינגלעך און גיט זיי ספרים פון בית המדרש. אַ חילול, ליידקע פּאָליצעס.

ר' לוי יצחק: מיינע ספרים וועלן דאָך מן הסתם באַלד זיין. נחמן: ביי ר' מרדכיין זיינען געשטאַנען די אייגענע ספרים. גדליה: קומט, קונדייסים, קומט, שקצים. (ער נעמט מיט זיך אַ פּאַר יינגלעך און גייט אַרױס).

ר' לוי יצחק: איז דאָ שלום? איז דאָ שלווה? וועל איך זיך קענען אָפּגעבן מיט משפט צדק? וועל איך דאָ רואיק קענען לערנען די תורה?

א ייד: צדיקים אויף דער וועלט ווינציק פּאַראַנען. יידן זאָלן זיין געזונט.

ר' לוי יצחק: צדיקים... וואו זיינען עס צדיקים גמורים פּאַראַן? פל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. יעדער ייד האָט אַ חלק עולם הבא; מיינט דאָך עס, אַז ער האָט פּאַרדינט, מיינט דאָך עס, אַז ער איז ווערט...
צוויי יידן (סענדער און ירחמיאל קומען אַריין, אַביסל מגושמדיק, דערלאַנגען דעם רב אַ שווערן שלום עליכם.)

ירחמיאל: דאָס וועט זיין אונדזער רב? שלום עליכם!

סענדער: צופּוס געקומען, ביי מיר ס'פּערד געפּאַלן און ער האָט ניט געהאַט פּאַר וואָס צו קויפּן, כאַ-כאַ-כאַ!
ר' לוי יצחק: ווי איז אַייער נאָמען, זייט זשע מוחל?

ירחמיאל: מיינ נאָמען איז ירחמיאל ליפּוטשער, און זיין נאָמען

איז סענדער כאַרילאָוקער. שכנישע דערפער. (אין דעם עולם רופט עס אַרויס אַ צופרידענעם געלעכטער.)

סענדער: לאַכן יידן פון אַ דאַרפישן מענטשן. וואָס, ירחמיאל? ירחמיאל: שוין באַלד דריי חדשים און נישט עולה לתורה געווען, כאַ-כאַ-כאַ! מען איז פאַריאַגט, צום גוטן יאָר.

ר' לוי יצחק: יידן ציט צו יידן אין שטאָט אַריין. כ'געדענק ווי איך האָב זיך אַמאָל אָפגעשטעלט אויף אַ דאַרף ביי פיינע יידן. געלערנט מיט זייערע קינדער און דאַרט מיט גאָטס חסד מיין זיווג געפונען.

צינע (שמייכלט מיט ליבע צו די ווייבער וואָס האָבן זי אַרומ- גערינגלט.)

אַ יינגל (הייבט אָן צו וויינען ערגעץ אין ווינקל. דער עולם ווענדט זיך אין יענער זייט.)

ר' לוי יצחק: ווער וויינט עס?

נחמן: ס'איז אַ יתום דאָ געבליבן, האָט ער אַ טבע צו וויינען דווקא יעמאָלט ווען ס'איז אַ שמחה.

אַ ייד: אַרויס, דו יונגאַטש, דרויסן וועסטו וויינען!

ר' לוי יצחק (פאַרשטעלט דעם יינגל דעם וועג): קום צו מיר, מיין קינד, וואָס וויינסטו?

יינגל: כ'וויל לערנען.

(אַ געמורמל אין עולם. יינגלעך לאַכן זיך פאַנגאָדער.)

ר' לוי יצחק: נו, איז אין וואָס געווענדט? יידן ווינציק פאַראַן וואָס ווייסן די תורה?

יינגל: קיינער וויל מיט מיר ניט לערנען, באשר איך בין אַ יתום...

ר' לוי יצחק: ווי אַלט ביסטו?

יינגל: איך בין שוין אַלט צוועלף יאָר און קיינער וויל מיט מיר ניט לערנען.

ר' לוי יצחק: וואו עסטו?

נחמן: עס פעלט אים נישט צו עסן.

אַ ייד: קומט צו מיר אויך אַריין. קיין עין-הרע אַ גרויסער פרע- סער.

ירחמיאל: ווי איך בין אַ ייד, איך נעם אים צו זיך אויפן דאָרף.
ער וועט ביי מיר ווערן אַ לייט.

סענדער: איך וואָלט אים אויך געגעבן צו עסן, זאָל מען מיר
אים נאָר אָפגעבן.

נחמן: נעם זיך אים.

יינגל: איך וויל ניט, איך וויל לערנען.

סענדער: וואָס זאָגסטו צו אים? אַ געשטעל פון אַ יתום!
ר' לוי יצחק: וויין נישט, מיין קינד, איך וועל מיט דיר לערנען
תורה, זעץ דיר אָנידער אין אַ ווינקל צווישן די קינדער, וויין נישט.
גדליה (און הינטער אים יינגלעך קומען אַרײַן, יעדער איינער
טראָגט אַ ברעמיע ספּריס, שטעלן די ספּריס אין די פּאַלעצעס אַרײַן).

ר' לוי יצחק: איך באַגער צו זען דעם בית המדרש.

נחמן: גייט זאָגט, אַז מען גייט אין שול אַרײַן.

ר' לוי יצחק: ס'איז אונדזער דירת-קבע, (ער לאָזט זיך צום
טיר, דער עולם מאַכט אַ וואַרע אים דורכלאָזנדיק, גייען אים אַלע
נאָך אויסער צינע און נאָך אַ פּאַר ווייבער, וואָס בלייבן).

אַ פּרוי: אַז מען איז ווערט ביי גאָט שיקט ער שוין צו נחת מיט
דער פולער האַנט.

צווייטע: געלויבט איז דער אייבערשטער.

צינע: מיין האַרץ פּאַלט מיר שיר נישט אַרויס פּאַר שמחה, ווי
רופט מען אייך, זייט זשע מוחל?

ערשטע: דאָבע חנה, אַן אלמנה, מיין מאַן איז געווען אַ לערנער.
נישט באַשערט געווען.

צווייטע: איך בין דאָ אין שטאָט געבוירן געוואָרן, געדענק ווי
ר' מרדכי איז דאָ אַנגעקומען פּאַר אַ רב, מיר האָבן שוין אַזאַ
מזל, אַלע שיינע יידן אָדער שטאַרבן דאָ אויס אָדער גייען אַוועק.

דאָבע חנה: גאָט איז מיט דיר, זעלדע, וואָס דו רעדסט, מען
קען טאַקע חלילה מיינען ווייס איך דאָרט וואָס.

צינע: געווען אַ יונגער מאַן דער פּריערדיקער רב?

דאָבע חנה: געהאַט שוין אויסגעגעבענע קינדער.

זעלדע: נעמט ניט פּאַר אומגוט, רביצין.

צינע: עס ציטערט מיר מיין הארץ פאר שמחה... וויי איז מיר.

בנימין שמשון (קומט אריין צורודערט מיט דער בייטש אין האנט): א גאט העלף! וואו איז מען? וואו זענען אלע?
צינע: דאכט מיר איר האט געפירט מינע קינדער, וואו זענען זיי?

בנימין שמשון: שרעקט זיך נישט, רביצין, ס'האט גארנישט געטראפן. איך באדארף האבן די מאנסבילן. וואו זענען זיי?
דאבע חנה: וואס זייט איר, ניט אויסגערעדט זאל עס זיין, אזוי צעטראגן?

צינע: עפעס זאגט מיר דאס הארץ, אז ס'האט חלילה...
בנימין שמשון: גארנישט, גארנישט. כ'האב געזאגט אז מען זאל מיר צושפאנגען נאך א פערד; ס'וואלט אזא זאך נישט געטראפן ווען איך האב נאך דעם קאשטאנעוואטן אויף מיין שלייע.
צינע: ווי גאט איז איך ליב, וואו האט איר אהינגעטאן די קינדער?

זעלדע: א מאדנער מענטש, וואס האסטו מורא צו רעדן?
בנימין שמשון: וואו זיינען די מאנסבילן? וואס האב איך מיט איך, וויבער, צו רעדן.
(ער לאזט זיך צום טיר.)

צינע (זי און די וויבער פארשטעלן אים דעם וועג): וואס אנטלויפט איר? כ'וועל עס אפשר נישט אויסהאלטן... כ'וועל אפשר..
בנימין שמשון: האבן זיך אוועקגעיאגט מיטן רב מיט די טייערע פערד און מיר געלאזן פון הינטן. נו, האבן מיך די כאטשעווער יידן אנגעיאגט ווי נאך איר האט זיך אראפגעלאזן פון בארג.

צינע: און די קינדער?
בנימין שמשון: דא, דא.
דאבע חנה: טפוי זאל עס ווערן.
זעלדע: די האר שטעלן זיך קאפויר.
צינע: איך וועל עס ניט אויסהאלטן.
בנימין שמשון: שרעקט זיך נישט, רביצין, איך באדארף האבן

די מאַנסבילן. וואו זענען זיי? אַוודאי אין שול. — דער רב זאָגט
אַוודאי אַ דרשה — אַוואַ (אײלט אַרויס).

צינע: וויי איז מיר...

זעלדע: וויינט ניט, רביצין, די קינדער זיינען געזונט, דער נאָר —
מען קען זיך ביי אים נישט דערוויסן.

גענדל (און נאָך אַ פאַר פרויען קומען אַריין אויפגעבראַכטע).

צינע: אַט איז מיין טאַכטער! וואו איז חיים און טייבעלע?

גענדל: וועלן אפשר באַלד אויכעט קומען.

אַ פרוי: איד קוק, עפעס אַ מיידל גייט און פֿרעגט וואו וואוינט

דער רב? פֿרעג איד: וואָס פֿאַר אַ רב? מאַכט זי: דער נייער רב —
זאָל איד עס וויסן אַזאַ זאָך...

גענדל: אפשר אַ האַלבע שטאַט האָט זיך נאַכגעיאָגט. וואַלטסט

זען וואָס ס'האַט זיך אָפגעטאָן, מען האָט אויסגעשפּאַנט אונדזערע
פערד און איינגעשפּאַנט אַנדערע.

צינע: טאָ. וואו זיינען די קינדער?

גענדל: איד זאָג דאָך דיר, כאַטשעווער יידן האָבן אונדז דער-

יאָגט, אויסגעשפּאַנט די פערד און איינגעשפּאַנט זייערע און פֿאַר-
קירעוועט צוריק, טייבעלע האָט זיך געפֿרייט וואָס זי פֿאַרט צוריק.

דאַכע חנה: רשעים זיינען זיי דאָך, נישט קיין יידן.

צינע: און היימל?

גענדל: ער האָט געשוויגן.

זעלדע: וו'הייסט געשוויגן? מען באַדאַרף דאָס כּווייס ניט וואָס

צו טאָן פֿאַר אַזאַ זאָך.

גענדל: זיי האָבן דעם וואָגן ספרים אויך פֿאַרנומען מיט זיך.

צינע: די ספרים, וויי איז מיר.

גענדל: איטשע האָט געשריגן: ר' לוי יצחק קען אָן די ספרים

נישט אויסקומען. לאַמיר די ספרים נעמען און די קינדער לאָזן. האָט

לייב הערש געזאָגט — די ספרים זענען זיך ספרים און די קינדער

זענען זיך קינדער, האָט ער געזאָגט.

צינע: טאָ ווי אַזוי קומסטו אַהער? ווי אַזוי ביסטו...

ציבוליע (לויפט אַריין): גוט. דו נישט שרעק, קאַניוכעס, קבצנים

זיך געזעצט רייטנדיק, זיך אָוועקגעיאַגט זיי ברענגען. זיי שוין קריגן.
זיי שוין האָבן!

זעלדע: גראַבע יונגען, שפּילן זיך מיט פייער. דער רב זאָל לעבן
ווייסט גאַרנישט פון דעם.

דאָכע הנה: דער צדיק, אים גייט עס גאָר נישט אָן.
צינע: אפשר וועט זיי חלילה קיין ביזו נישט טרעפן, אָבער ס'האַרץ
פאַלט מיר אַרויס פאַר שרעק.

עמעצער (שרייט אַרײַן אין פענצטער): מען פאַרט!
גענדל: מסתמא זיי. אפשר אויך אַנטלאָפן געוואָרן ווי איך.
צינע: הייסט עס, דו ביסט אַנטלאָפן געוואָרן. וויי צו מיינע
יאָרן.

אַ גערויש פון אַנקומענדע פורן. הענטן יואל, עוזר, זאָול און נאָך
יידן קומען אַרײַן).

הענעך יואל: כ'האָב געזאָגט, אָז אין שול זיינען זיי. ער מוז
זאָגן אַ דרשה. לאַז מען אַראָפּנעמען די ספרים.

עוזר: כ'האָב געזאָגט אָז ס'וועט זיין אַן עוולה.

צינע: וואָס האָט איר צו אונדז?

הענעך יואל: נישט מיין שולד.

עוזר: כ'האָב געשריען, אָז ס'איז אַן עוולה.

צינע: וואָס האָט איר צו אונדז?

הענעך יואל: נישט מיין שולד.

עוזר: כ'האָב געשריען, אָז ס'איז אַן עוולה.

זאָול: מיר זיינען נישט ווערט, האָב איך געזאָגט, און גיט זיך
אונטער, האָב איך געזאָגט.

עוזר: איך האָב זיך נישט אונטערגעגעבן, אָבער די קינדער
פאַרכאַפן צוריק — האָב איך געזאָגט איז אַן עוולה.

זאָול: זעסט אַ בית הרב, זעסט וואָס דאָ טוט זיך? אונדזער
שטאַט האָט אויף דעם קיין שכל נישט געהאַט.

הענעך יואל: גייט טראַגט אַראָפּ די ספרים. כ'וועל אפשר גיין
אין בית המדרש אַרײַן.

אַ ייד: מיר קלעפן זיך נישט די הענט.

צינע (וויינט אין דער שטיל).

זאָול (צו אַ יידן): נו, וואָס, שמחה, ס'פאַרקלעמט דאָס האַרץ,
האַ?

עוור: און איד, מיינסטו, האָב נישט געוויינט, אַז כ'האָב געזען
ווי די פורן רירן זיך.

אַ ייד (וואָס איז אַ וויילע פריער אַרויסגעגאַנגען, קומט אַריין מיט
אַ ברעמיע ספרים און שוויגנדיק צושטעלט ער זיי אין די פאַלעצעס.
אַלע מענער, טרויעריקע, שוויגנדיקע, יעדערער עפנט אַ ספר, בלעטערט,
לאָזט אַרויס פון צייט צו צייט אַ זיפן).

אַ צווייטער ייד (קומט אַריין מיט אַ ברעמיע ספרים און שטעלט
זיי אין די פאַלעצעס אַריין).

ר' לוי יצחק (און נאָך אים אַ גרויסער עולם קומט אַריין. אין
עולם שפירט זיך אַן אויפגעגונג. ביי אים אָבער רוט אויפן פנים
אַ גוטמוטיקער שמייכל. רעדט מיט ליבע): נו, עס וועלן דאָך צוליב
לוי יצחקן צוויי שטעט חלילה נישט חרוב ווערן; די ספרים מיר
געבראַכט און די קינדער צוגענומען.

הענעך יואל: כ'האָב געזאָגט, אַז מען טאָר דעם רב אַן ספרים
נישט לאָזן.

נחמן: הייסט עס געמיינט, אַז כאַטשעווע האָט שוין קיין ספרים
נישט אָפילו.

ר' לוי יצחק: און די קינדער ביי מיר צוגענומען: ווי יעקב
אַבינו, צוגענומען ביי אים בנימינען, אַז ער זאָל אַליין נאַקקומען. וואָס
יידעלעך קען איינפאַלן צו טאָן.

אַ ייד: די שטאַט איז פאַרפינצטערט געוואָרן. איך וועל מוזן
ציען קיין האַראַטשין.

אַ צווייטער: אדרבא ציט אָהער וועט האַראַטשין ווערן גרע-
סער. אדרבא.

נחמן: זאָל מען אַריינברענגען משקה און טרינקען לכבוד דעם
רבין מיט די יידן פון כאַטשעווע. וואָס פעסט איר זיך כאַטשעווער
יידן, אַזוי איז דער ווילן פון גאַט, אַזוי פיל יאָרן האָט איר זוכה
געווען און איצטער איז עס אונדזער זכיה.

ר' לוי יצחק (קוקנדיק ווי מען טראַגט די ספרים אין שטוב אַריין):

כאַ-כאַ-כאַ, געבראַכט מיר די ספרים און צוגענומען די קינדער. ווי
איז אַז די ספרים קען איך אויסנווייניק און די קינדער באַדאַרף איך
אַלע וויילע אויף זיי קוקן, אַז איך זאַל האָבן דעם תענוג פון גדול
בנים און דעם צער פון גדול בנים?

עוזר: וואָס האָבן מיר געטאַן?

זאַוול: אַ גרויסע באַרישקייט געווען.

אַ ייד: פשוט פון זינען אַראָפּ.

אַ צווייטער: ווער וויסט וואָס דאַרט וועט זיך אַפּטאַן אויב זיי
וועלן זיי אַניאַגן.

בנימין שמשון: וועלן זיי נישט דעריאַגן. כ'האַב באַטראַכט זייערע
פּערד. האָבן נישט קיין פּערד.

ציבוליע (לויפט אַרײַן): יידן זיך שלאָגן אין מאַרק.

נחמן: אַ חילול השם. וואָס ווילן פון אונדז די כאַטשעווער יידן?
ר' לוי יצחק: זעט שלום זאַל זיין.

בנימין שמשון: קומט יידן, קומט זאַל מען עס נישט דערלאָזן.
(יידן גייען אַרויס.)

ר' לוי יצחק: אפשר האָב איך טאַקע געמאַכט אַ טעות. קען
זיין נישט איבערגעלייגט זיך ווי געהעריק איז. וואו איז די רביצין?
צינע: אפשר, לוי יצחק, זיינען מיר באַגאַנגען אַן עולה אַנט-
אַנטקעגן כאַטשעווער יידן?

ר' לוי יצחק: עס קען חלילה קומען צו שפיכת דמים, כ'וועל
אויך אַרויסגיין.

אַ עלטערער ייד: ס'איז אַ פחיתת הכבוד. זאַל דער רב בלייבן
אין שטוב.

ר' לוי יצחק: יידן, איך בעט אייך, ברענגט נישט לוי יצחק
צו קיין נסיון.

אַ ייד (צעשוויבערט, אויפגערעגט, לויפט אַרײַן מיט אַ געשרײַ):
ער איז אַן עוכר ישראל, אַ רשע מרושע, האָט געבראַכט מחלוקת אויף
אונדזער שטאַט, מען וועט איינער אויף דעם אַנדערן מלשין זיין...

נחמן: וואַרפט אים אַרויס דעם עזות פּנים!

שטימען:

— וואַרפט אים אַרויס.

— ס'איז אַ חלול השם.
 — ער האָט פאַרשוועכט די תורה.
 — אין חרם אַרייַנוואַרפן.
 — מלקות באַדאַרף מען אים געבן.
 דער ייד: אָפּגעדאַרט וועט ווערן די האַנט דעם וואָס וועט מיך
 פּרואוון אַרויסוואַרפן.

ר' לוי יצחק: יידן, אַן רוגז, אפשר איז ער גערעכט.
 שטימען:

— אַן אַלטער עזות פנים.
 — האָט ר' מרדכי לען אויך בזיונות אַנגעטאַן.
 — ער איז שיפור.
 — וואַרפט אים אַרויס!
 (פון צווישן די ווייבער דערהערט זיך אַ געוויין.)

נחמן: טרייבט אַרויס די ווייבער פון דאַנען!
 ר' לוי יצחק: זייט פּובש אַייער פּעס, יידן, לאַזט מיר זייט מוחל
 צו צו אים. אפשר איז ער גערעכט. (קלייבט זיך דורך צום בעל
 מחלוקת). ווער זייט איר? שלום עליכם.

אַ ייד: זלמן פעלץ — ווער ווייס עס נישט?
 ר' לוי יצחק: הייסט עס, ר' זלמן איז אייער נאַמען. זייט זשע
 מוחל, ר' זלמן. איך וויל איר זאָלט אַרויסלייגן אייערע טענות בפני
 פל עם ועדה. און זאָל קהל משפטן, אפשר בין איך אומגערעכט.
 אפשר בין איך נישט ווערט צו פאַרנעמען דעם פּסא הרבנות נאָך ר'
 מרדכי.

נחמן: וואָס רעדט איר, רבי? מיט וועמען אַ משפט האָבן? ס'איז
 אַ חילול הקודש איר זאָלט שטיין אין זיינע דלת אמות.
 זלמן (מיט חוצפה): ער איז אַ רשע מרושע! אַן עוכר ישראל!
 שטימען:

— לאַזט מיר נאָר צו צו אים.
 — פאַרשפּאַרן אין הקדש.
 — זאָל ער זיך אויסניכטערן.
 — איך וועל פון אים די פעל אַראַפּשינדן.
 נחמן: וואַרפט אים אַרויס ווי אַ קרעציקן הונט פון דאַנען.

די כאַטשעווער יידן אין אַ בינטל שטייען אָן אַ זייט און סודען זיך. אַנדערע ברעכן מיט די הענט פאַר עגמת נפש.)

ר' לוי יצחק: יידן, הערט מיר אויס. ס'האָט נאָך קיינער נישט געטאָן קיין שלעכטס מיט פּוּוּנה. ס'איז מסתמא אַ סבה פאַראַנען. זאָל ער זאָגן בפני עם ועדה, וואָס ער האָט צו מיר?

איינער (פון עולם): קיין שום סבה נישטאָ. רבי. מען האָט אים אָנגעשטעלט ער זאָל עס טאָן. אָנגעשיפורט אים. איך ווייס ווער. (קוקט צו די כאַטשעווער יידן.)

הענעך יואל: ס'איז אַ בלבול אויף כאַטשעווער יידן, רבי, איר טאַרט עס נישט דערלאָזן.

ר' לוי יצחק: הייסט עס, אַז עמעצער האָט עפעס אַקעגן מיר. טאָ פאַרוואָס האָט מען עס מיר פריער ניט מודיע געווען. איך האָב דאָך געפרעגט צי איך וועל חלילה נישט גורם זיין קיין מחלוקת מיט מיין קומען אַהער.

נחמן: וואו איז עס נישט קיין מחלוקת. מחלוקת איז ווי טרו-קענע האַלץ. מען באַדאַרף נאָר אַ פייער אונטערלייגן דער ווינט קומט שוין אַליין און צעבלאָזט.

ר' לוי יצחק: הייסט עס, אַז איך בין עס דער ווינט, וואָס צעבלאָזט דעם פייער... שייך, לוי יצחק... (לאַזט אַראָפּ דעם קאַפּ טרויעריק.)

איינער (פון די כאַטשעווער): פאַרט מיט אונדז צוריק, רבי! עס וואַרטן אויף אייך פורן הינטערן באַרג. דאָ וועט איר האָבן נאָר מחלוקת.

ר' לוי יצחק: אויב ס'איז געווען מחלוקת וועל איך זען, אַז שלום זאָל זיין. באַדאַרף איך דאָ זיין.

שטימען:

— אַזוי, רבי.

— לאַנג לעבן זאָל ר' לוי יצחק!

— דאָס האָבן זיי אים אָנגעשיפורט.

— זאלן זיי אַרויסגעבן דעם, וואָס האָט עס געטאָן.

ר' לוי יצחק: איך וויל אַבער זיך דורכשמועסן מיט ר' זלמען. אפשר וועט ער מיר זאָגן פאַרוואָס... זייט זשע מוחל, ר' זלמן, יידן לאַזט צו ר' זלמען נעענטער.

נחמן: רבי, א פחיתת הכבוד.

ר' לוי יצחק: נישטא אַזאַ זאַך ביי לוי יצחק. איך בין מוחל אויף מיין כבוד. נישט אומזיסט האָט ער מיר אָנגערופן עוכר ישראל. ס'איז פאַראַן אַ טעם דערביי...

זלמן: איך זאָג דו זאַלסט זיך איינפאַקן און פאַרן פון דאַנען. גיי דיר צוריק מיט די כאַטשעווער יידן.

צינע (פון צווישן עולם): לוי יצחק, זיי זיך מיישב. אפשר זאָלן מיר פאַרן צוריק וואו מען האָט אונדז געהאַלטן מיט כבוד.

גנענדל (גייט צו דער מוטער, קושט איר און ווישט די טרערן).

נחמן: אַ חרפה, אַז אַזאַ זאַך זאָל ביי אונדז פאַרלויפן. וואָרפט אים אַרויס דעם פושע־ישראל.

(ער לאַזט זיך צו זלמנען.)

זלמן: דעם עוכר ישראל וואָרפט אַרויס...

(מען וויל אים אַרויסוואָרפן, ער כאַפט זיך אַן פאַרן עמוד.)

אַ ייד: לאַזט מיר נאָר צו צו אים, איך וועל אים באַלד...

ר' לוי יצחק: יידן, רחמנים בני רחמנים, דערלאַזט נישט צו קיין שפיכת דמים.

נחמן: שלעפט אים אוועק פון אַרון קודש.

זלמן (ציט זיך צום אַרון קודש).

שטימען:

— לאַזט אים נישט.

— ער וועט די תורה מחלל זיין.

— צעברעכט אים רוק און לענד.

— ס'איז אַזאַ זאַך נישט געהערט געוואָרן אין דער גאַנצער

וועלט.

— איר וועט אים ממתן.

— אַט אַזוי, אַט אַזוי!

זלמן (ווערט זיך, שרייט): אַלע קללות וועלן קומען אויף אייך...

אַלע חרמות וועלן קומען אויף אייך!

(עס ווערט אַן אַלגעמיינער געטומל. אַלע לאַזן זיך צו זלמנען.)

ער ווערט זיך מיט אַלע כוחות, כאַפט זיך אַן אַן עמוד און שלעפט

מיט דעם עמוד מיט זיך. זיינע הענט צעבלוטטיקט. דער קאמף איז אַ שטילער און ביטערער. פון דער ווייבערשער זייט רייסט זיך אַרויס זיפצן און קרעכצן. מען וואַרפט אים אום אויף דער ערד און מען שלעפט אים צום טיר.

ר' לוי יצחק (פאַרשטעלט דעם וועג): יידן, וואָס טוט איר? איר זייט שופך דמים. באַטראַכט, יידן, וואָס איר טוט.
(מען טראַגט זלמען אַרויס פון שטוב. ער ווערט זיך איצטער כמעט ניט.)

אַ פרוי (הייבט אָן וויינען אויפן הויכן קול און גייט אַזוי וויינענדיק אַרויס פון שטוב.)

ר' לוי יצחק: דער ייד האָט עס נישט געטאָן מיט קיין שלעכטער טער פּוּנָה. מן השמים ווינקט מען צו מיר, אַז איך בין באַגאַנגען אַ קרומע זאָך.

אַ ייד: נישט אַנדערש אַ קליפה האָט זיך אין אים אַרייַנגעזעצט.

אַ צווייטער: ער איז בכלל אַ גאַנץ שטילער מענטש, וואָס איז מיט אים געשען וואָס ער איז אַזוי פון די כלים אַרויס?
אַ דריטער: ער איז דאָך גאַר געווען אויפן דאַרף, ווען איז ער אַנגעקומען?

ר' לוי יצחק: וואָס איז זיין אומנות?

נחמן: אַ שוסטער און אַ שלעכטער דערצו.

ר' לוי יצחק: אַ יגיע פפים. ס'איז מיר אַ רמו מן השמים.

הענעך יואל: אין כאַטשעווע וואַלט אַזאַ זאָך ניט פאַרלאָפן. כאַטשעווער יידן ווייסן וועמען זיי האָבן געדאַרפט ביי זיך אין שטאַט.
עוזר: ס'איז פאַר אונדז אַ בזיון.

ר' לוי יצחק: איך בין דער חוטא, נישט ר' זלמן. ער איז גע-שיקט געוואָרן מיר צו וואַרנען. בין איך דאָך דער פושע. איך לוי יצחק האָב זיך צופיל גענומען אויף די פלייצעס. נישט מיין זכיה...
(הינטערן טיר ווערט אַ גערודער.)

איינער: זלמן בעט מען זאָל אים אַרייַנלאָזן. ער וויל בעטן ביים רב מחילה.

שטימען:

— פארשפארט די טיר.

— אַ בזיון.

— ניין, לאַזט אים אַריין.

— מען טאָר נישט.

— מען טאָר נישט פאַרשטעלן אַ יידן דעם וועג, אַז ער וויל זיין

אַ ייד.

ר' לוי יצחק (גיט צום טיר און מאַכט אַ וועג פאַר זלמן).

זלמן (קומט אַריין בלאַס, קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די

פיס.)

ר' לוי יצחק: וואָס איז דער מער, ר' זלמן? זייט מיר מוחל.

אפשר בין איך באַגאַנגען אַן עוולה. און דורך איך באַדאַרף איך עונש אַפּקומען.

זלמן (שטעפטשעט): ניין, רבי... כ'האַב אייך מבייש געווען...

זייט מיר מוחל. בפני כל עם ועדה זייט מיר מוחל...

ר' לוי יצחק: מוחל, מוחל במחילה גמורה.

זלמן: אַ שלעכטע מחשבה איז מיר אַריין אין קאַפּ, אַז איך זאָל

אייך מבזה זיין...

ר' לוי יצחק: קומט געענטער, יידן. זעט, יידן, אַז צווישן אייך

אַרבעט אַ צדיק גמור און איר האָט עס נישט געוואוסט.

נחמן: זיי צופרידן, זלמן, וואָס אַ גוטע מחשבה איז געקומען

אין צייט.

שטימען:

— פאַסטן באַדאַרף ער.

— צדקה געבן.

— נעם אויף זיך אַ תשובה, זלמן.

— כאַ-כאַ-כאַ, זלמן, האָסט זיך געשפילט מיט פייער!

ר' לוי יצחק: דאָס בין איך געווען דער בעל נסיון און דורך

מיר איז אַ צדיק גמור פאַרשעמט געוואָרן.

(צו באַמערקן אַז ער האָט זייער פיל איבערגעלעבט פאַר דער

קורצער צייט.)

צינע: וואָס וועט זיין מיט די קינדער?

ר' לוי יצחק: כאַ-כאַ-כאַ! אויך אַ נסיון... ס'איז שוין צו זיין אַ ייד. וואויל צו זיין אַ ייד... רבונו של עולם, באַשטראַף מיך אין צייט און לאַז ניט מיין האַרץ זאָל אַריינפאַלן אין יאוש.
נחמן (מיט כעס): כאַטשעווער יידן! וואָס שטייט איר מיט פאַר-לייגטע הענט! פאַרוואָס זעט איר ניט אַז די קינדער זאָלן קומען און...
ר' לוי יצחק (לאַזט זיך אַראַפּ אויף אַ שטול, רעדט שוואַך): פאַראַן אַמאָל, אַ מענטש איז זיך קונה זיין וועלט אין איין שעה, און פאַראַן אַ מענטש וואָס מאַכט חרוב זיין וועלט אין אַ רגע.

נחמן: איך זאָג נאָך אַמאָל, אַז די כאַטשעווער יידן זאָלן פאַרן און ברענגען די קינדער און ר' לוי יצחקן נישט גורם זיין קיין עגמת נפש.
ר' לוי יצחק (מאַכט מיטן האַנט ווי בעטנדיק אַז נחמן זאָל שווייגן. ער רעדט פריער שטיל און שפעטער גייט ער איבער אין התלהבות. רעדט אַזוי זיצנדיק אויף זיין אַרט): ס'איז וואויל צו זיין אַ ייד. שלום איז די יידישע קרוין, שלום איז זיין נאַמען... איינמאָל אין לעבן קומט מען צו אַ נסיון, איינמאָל, איינמאָל... טאָ וויל איך אים גיין אַנטקעגן... יידן, רחמנים בני רחמנים.

(דער עולם הערט פאַרגאַפט צו זיינע ווערטער. פון דרויסן דער-טראַגט זיך אַ געזאַנג. אַלע הערן זיך צו מיט אַ פאַרהאַלטענעם אַטעם.)
אַ שטימע (דערטראַגט זיך פון דרויסן): זאַגט אַן דעם רב, אַז די קינדער קומען.
ר' לוי יצחק (שעפטשעט): געלויבט איז דער אייבערשטער, גע-לויבט איז דער אייבערשטער.
אַ ייד (פון צווישן די כאַטשעווער ביים טיר): כוועל אפשר אַהיים נישט דערפאַרן...
(כאַפט זיך פאַרן האַרצן און הייבט זיך אַן אַראַפּלאַזן. געזאַנג דערנענטערט זיך.)

ד ר י ט ע ר א ק ט

אביסל שפעטער דעם אייגענעם זומער. אונט. אין בית-הרב,
וואָס אין פריערדיקן אַקט. לוי יצחק און חיים זיצן ביידע
ביים טיש און לערנען, פאַרטיפט אין אַ גרויסן ענין.

צינע (טראַגט אַרײַן צוויי גלאַז טיי און שטעלט אַנידער לעבן די
מענער, גאַרניט זאַגנדיק. וויל שוין אַוועקגיין צוריק.)

ר' לוי יצחק: וואָס טוען די קינדער?

צינע: זיינען אַרויסגעגאַנגען שפּאַצירן.

ר' לוי יצחק (פאַרטיפט זיך ווידער אין ספּר ברומענדיק אַ גמראַ-
ניגון. הייבט אויף די אויגן און באַמערקט, אַז צינע שטייט און קוקט
צו אים): האָסט מיר עפעס געוואָלט זאָגן, צינע?

צינע: איך שטיי אַזוי זיך, כ'טראַכט פון די קינדער.

ר' לוי יצחק: וואָרעם וואָס?

צינע: האָבן זיך שוין חברטעס אויסגעפונען.

(וויל אַוועקגיין.)

ר' לוי יצחק: זיי זשע מוחל, צינע

צינע: האָסט מיט מיר וואָס צו רעדן?

ר' לוי יצחק: זיי זשע מוחל.

צינע (זעצט זיך).

ר' לוי יצחק: כ'האָב ענמת נפש.

צינע: איך ווייס.

ר' לוי יצחק: וואָס וואָלסטו דערויף זאָגן?

צינע: כ'מייך, אָז דו פאַרשטייסט בעסער.
חיים (פון דער גמרא אַרויס): איך וואָלט מסכים געווען, ווען מען
נעמט אונדז אַרויס אין אַן אַנדער שטאַט.
ר' לוי יצחק: ביסט ניט משיג די גרויסע טרחה און די גרויסע
אחריות.

חיים: אָז מען רופט באַדאַרף מען גיין.
ר' לוי יצחק: מען גייט ניט אַוועק פון אַ שטיק ערד ביז מען
האַט ניט געמאַכט, אָז זי זאָל געבן אירע פירות. וואָס האָב איך אויפֿ-
געטאַן אין האַראַטשין, וואָס איך זאָל שוין טראַכטן פון אַנדערע
קהילות?

צינע: טאָ וואָס וועט זיין?
ר' לוי יצחק: כ'וועל מיך אַפּוואַגן פון רבנות און זאָלן די
אויגן פון דער וועלט ניט זיין געווענדט מער צו לוי יצחקן.
צינע: וואָס מיינסטו, לוי יצחק?
חיים: אַוועקפאַרן אין דאַרף אַריין, טאַן וואָס דער פעטער טוט,
וואָס דער זיידע טוט.

צינע: דאָס מיינט ניט דער טאַטע.
ר' לוי יצחק: און אפשר טאַקע דאָס. מה רעש? איך קען מער
ניט טובל זיין אַזאַ טרחה. יידעלעך קוקן צו מיר; און זייערע דאגות
האַבן זיי אויף מיר אַנגעלייגט, און זייערע תרעומות.
צינע: חלילה, ווי פאַלט עס דיר איין? איז עס דען געווענדט
אין אונדז.

ר' לוי יצחק: כאַַכאַַכאַ, ביסט גערעכט. ניט געווענדט אין
מיר. נישטאַ קיין בחירה. גיי זאָג יידעלעך, אָז דו קערסט זיך אָפּ
פון זיי, אָז דו ווענדסט זיך אָפּ.

(פאַרטיפט זיך ווידער אין ספר. צעוויגט זיך מיט אַ רירנדיקן
ניגון און חיים פון זיין זייט פאַראייניקט זיך מיט אים און די גאַנצע
שטוב ווערט פול מיט די קלאַנגען פון גמרא־ניגון.)

צינע (ניצט ווי אַ פאַרגליווערטע, דער קאַפּ אַראַפּגעלאָזן, איינ-
זאַפנדיק אין זיך די קלאַנגען, מען קלאַפט אין טיר).
ר' לוי יצחק: דאַכט מיר עמעצער קלאַפט אין טיר.

צינע: האַ כ'האַב מיר אַזוי פאַרטראַכט. יאַ, טאַקע, מען קלאַפּט.
(זי גייט עפענען. בלייבט פאַרוואונדערט שטיין.)
הערש בער (באַווייזט זיך אין טיר. פּאַלן איינס דאָס אַנדערע
אויפן האַלדז).

צינע: זע נאָר, לוי יצחק, סאַראַ גאַסט!
הערש בער: נישט געוואַרט, אַז הערש בער זאָל קומען?
ר' לוי יצחק (גייט אים אַנטקעגן): שלום עליכם, וואָס מאַכט אַ
ייד.

הערש בער: און דאָרטן איז דאָך מסתמא, חיים... וואָס מאַכט
חיים?
חיים: שלום עליכם.

צינע: מיר האָבן היינט גערעדט פון דיר. וויפל האָט מען זיך
שוין ניט געזען. דאָכט זיך באַלד אַ יאָר זיבן?

הערש בער: קאָם זיך דערשלאַגן. אַזוי איז מען פאַרוואַרפן.
כ'וואַלט פון גאַרניט געוואוסט. פאַרט עפעס דורך אַ ייד און בלייבט
נעכטיקן. פרעג איך אים, וואָס עס הערט זיך עפעס אויף דער וועלט?
דערציילט ער: אַז צוויי שטעט שלאַגן זיך איבער אַ רב. פרעג איך:
וואָס'אַראַ שטעט און וואָס'אַראַ רב? מאַכט ער: אַז דער רב איז ר'
לוי יצחק, און די שטעט זענען האַראַטשין און כאַטשעווע. כאַ-כאַ-כאַ.
טראַכט איך מיר, שוין אַזוי באַשערט, מען זאָל זיך שלאַגן איבער
לוי יצחקן...

צינע: וואָס מאַכט עפעס דער טאַטע? וואָס מאַכט סטערע און
די קינדער?

הערש בער: גאָט צו דאַנקען געזונט. ווייט, ווייט זיך פאַר-
קליבן. וואָס האָבן מיר היינט — דאַנערשטיק? מאַנטיק באַגינען זיך
אַרויסגעקליבן פון דער היים.

ר' לוי יצחק: געפאַרן?

הערש בער: אַ ביסל געפאַרן, אַ ביסל געגאַנגען.

ר' לוי יצחק: געלויבט איז דער אייבערשטער.

הערש בער: און דאָס איז חיים? קיין עין-הרע באַלד שוין אַזוי
גרויס ווי מיין בנימין.

צינע: און וואָס מאַכט דיין רבקה?

הערש בער: שוין אזוי גרויס ווי די מאַמע. האָב פון איר נחת. כ'האָב מורא. אַז זי איז אין דיר געראַטן, כאַ-כאַ-כאַ. פרום, אַז דאָס איז — צו זוכן... פרימער פון מיר. זאָגט, אַז זי מוז אויך זיין אַ רביצין. וואָס זאָגסטו צו איר?

ר' לוי יצחק: איז שוין אַלט דאַכט מיר זיבעצן יאָר.

הערש בער: געוואָרן חול המועד פסח.

ר' לוי יצחק: געלויבט דער אייבערשטער.

צינע: אפשר ביסטו הונגעריק, הערש בער?

הערש בער: גאָט צו דאַנקען נישט הונגעריק, וואו זיינען די טעכטער?

צינע: אַרויסגעגאַנגען אין גאַס אַ ביסל.

ר' לוי יצחק: וואָס מאַכט דער שווער?

צינע: זע נאָר, זע נאָר, גאָר פאַרגעסן צו פּרעגן וואָס דער טאַטע מאַכט.

הערש בער: דער טאַטע ווי דער טאַטע. גאַנץ אַלט, אַבער וויל נאָך נישט איינזיצן אין שטוב. כ'וואַלט אים געלאָזן זיצן און רוען; גאָט צו דאַנקען ס'פעלט מיר נישט ווער ס'זאָל טאָן. נו, שטייט ער אויף פריער פון מיר. בענקט אין שטאַט אַרײַן. געווען אַ בעלן מיט-צוהאַלטן מיט מיר. ער וויל אויך, זאָגט ער, זען דעם איידעם און די קינדער... אַ בעלנות — קוים אים אַפּגעהאַלטן. און חיים זיצט נאָך אזוי שפעט איבער דער גמרא...

ר' לוי יצחק (באַטהאַכט הערש בער): אזוי, אזוי... אַ שיינער ייד הערש בער. כאַטש אויפן דאָרף. איך בין דיר מקנא. הערש בער.

הערש בער: וואָס איבער מיר שלאָגט מען זיך נישט?

ר' לוי יצחק: אַ סך עגמת נפש געהאַט. געקומען צו שפיכת דמים. און איצטער זיין איך און טראַכט צי דאָס איז דער שכר פון דער תורה; איז אפשר אַ באַווייזן, אַז איך בין נישט ראוי צו זיצן אויף אַ כסא הרבנות?

הערש בער: נאַרישקייטן. איך זאָג מיר מיינס: וואָס גייט מיר אַן די וועלט, אַז איך טו מיר מיינס?

ר' לוי יצחק: דו ביסט דער אייגענער הערש בער.
הערש בער: נישט דער אייגענער. כ'האב שוין אָנגעהויבן צו
שמעקן טאַבאַק און ווי איך זע שמעקט איר אויך טאַבאַק — אָט לאַמיר
טאַקע פאַרזוכן, זייט זשע מוחל.

(דערלאַנגט אים זיין טאַבאַק-פּוּשקע.)

ר' לוי יצחק: אַלץ דער אייגענער הערש בער... איך קוק אויף
דיר און מיינע אַמאָליקע יאַרן קערן זיך אום צו מיר.
הערש בער: און חיים הערט זיך גאַר נישט צו צום שמועס
אונדזערן.

חיים (רייסט אָפּ דעם קאַפּ פּון פּוּר): וואָס מאַכט עפעס דער
פעטער?

הערש בער: האָ, שווער אַפּצורייסן די אויגן פון ספר? וואָס
מאַכט דער פעטער... איך בין געזונט און שטאַרק. מען האַרעוועט
אַבי גאַט צו דאַנקען פאַראַן חיונה. לערנסט, ערגעץ וואו וואָרט שוין
אַ שטאַט אויף דיר.

צינע: און וואָס מיינסטו? נאָך אַ יאַר, נאָך אַ יאַר.

ר' לוי יצחק (נעמט הערש בערן) אונטערן אָרעם און שפּאַצירט
אום מיט אים איבערן שטוב: ווייסט, הערש בער, וואָס איך טראַכט?
כ'וואָלט זיך וועלן מיט דיר מיטש זיין.

הערש בער: מיט מיר מיטש זיין — איך זאָג מיר מיינס —
זאָל זיך די וועלט שלאָגן קאַפּ אין וואַנט און איך טו מיר מיינס.

ר' לוי יצחק: בענקט זיך נאָך יענע יאַרן, רעדנדיק מיט דיר.

צינע: איך וואָלט נאָך איצטער אויך וועלן זיין ווי דעמאָלט.
אוי, מאַמעלעך, אַז איך דערמאַן זיך ווי אַזוי איך בין עס אַרומגע-
לאָזן באַרוועס, געווען אַזוי פאַרשייט.

הערש בער: וואָלסט אַריבערגעקומען און זען מיין רבקהן וואָלט-
טו מיינען דו ביסט צוריק אַ מיידל געוואָרן. וואו זענען די מיידלעך?
כ'וואָלט זיי וועלן זען.

ר' לוי יצחק: כאַ-כאַ-כאַ, יענע צייטן געווען שיינע, ביסטו גאַר
נישט הונגעריק? וואָלסט אים, צינע, מאַכן אַן עסן.

צינע: אָט גיי איך דיר מאַכן אַן עסן. אפשר וועסטו אַריינגיין
אין דער אַנדערער שטוב? זיי זשע מוחל.

הערש בער: יא. האט מען זיך געשלאָגן האָב איך געהערט.
צינע: נאָך יענע וואָך אַריינגעפאלן און נישט געלאָזט ליענען,
יענעם מאַנטיק.

הערש בער: אַ וועלט איז ניט משוגע.
חיים: איך ווייס ניט צי איך וועל זיין רב.
ר' לוי יצחק: ביסט ראוי צו זיין רב.
חיים: איך וועל ניט זיין קיין נוח-לבריות און איבער מיר וועט
מען זיך ניט שלאָגן.

ר' לוי יצחק: אַז די הצטרכות פון דער וועלט וועלן דיר ליגן
אויפן קאָפּ און זייערע דאגות אין האַרצן וועסטו זיין אַ נוח-לבריות ווי
דיין טאַטע.

חיים: כ'בין דאָ אַריין אין אַ האַרבן ענין, טאַטע, זיי זשע
מוחל.

ר' לוי יצחק: אַ גאַסט פאַראַן און ס'וועט קיין עוולה ניט זיין
אַז דו וועסט מפסיק זיין.

חיים (פאַרגראַבט ווידער די אויגן אין 1907).

גענענדל און מייבעלע (קומען אַריין).

הערש בער: איך קען שווערן, אַז דאָס זיינען דייע קינדער.
מייבעלע: ס'איז דער פעטער!

גענענדל: טאַקע דער פעטער. וואָס מאַכט איר, פעטער?

מייבעלע: וואָס מאַכט עפעס דער זידע און די מומע?

הערש בער: געזונט, גאַט צו דאַנקען.

מייבעלע: וואָס מאַכט רבקה — איז שוין עפעס אַ גרויסע?

הערש בער: גרעסער פון דיר. גרעסער פון גענענדלען אויך.

מייבעלע: אוי, דער פעטער וועט מיך נעמען מיט זיך, גוט?

גענענדל: איך וויל אויך מיטפאַרן.

הערש בער: אדרבא וואָרעבא, איר'ט זיין ביי מיר אַנגעלייגטע
געסט, מען וועט זיך פרייען מיט אייך, פרעגט שוין גאַרנישט.

ר' לוי יצחק: ווי לאַנג קענסטו דאָ פאַרווילן?

הערש בער: איך וועל שוין פאַרווילן ביז איבערן יריד. מאַג-

טיק איז דער יריד. אפשר וועט גאט עפעס צושיקן אַ מציאה.
טייבעלע: איך וויל מיטפאָרן. איך וויל זיין אין אַ דאָרף. וועסט
מיך לאָזן, מאַמע?

צינע: גיי שוין, גיי. ביי דיר איז אַלץ רעכט. זי איז דאָך צו־
פרידן געווען וואָס מען האָט זיי געוואָלט פאַרנעמען צוריק אין כאַ־
טשעווע.

הערש בער: וואָס הייסט?

צינע: מען האָט דאָך זיי איבערגעכאַפט אין מיטן וועג, היימען
און טייבעלעך, און געפירט צוריק קיין כאַטשעווע. מיינסט עפעס אַ
קלייניקייט האָט זיך אָפגעטאַן.

הערש בער: אין דער האַלבער וועלט פאַרלויפט דאָך עס נישט.

טייבעלע: זע נאָר אויף היימען — דער פעטער איז געקומען
און ער האָט אַפילו קיין צייט ניט אַ קוק צו טאָן אַהער. וועסט סיי ווי
נישט קענען לערנען ווי דער טאַטע.

צינע: הער אויף מיין קינד.

גנענדל: אַוודאי איז זי גערעכט. אַפילו די שטוב זאָל זיך איבער־
קערן וועט ער די אויגן פון דער גמרא ניט אַרויסנעמען. אַז מיר זענען
געפאָרן אַהער איז ער געזעסן אין וואָגן און געקוקט אין אַ ספר. היים!
דער פעטער איז געקומען!

הערש בער: טשעפע אים ניט. ניט אַזוי גרינג אַ רב צו ווערן.
איך געדענק דיין טאַטן אין זיינע יאָרן. געווען ביי אונדז געבעטן
זיך ביי אים: קוק אַרויס אַ ביסל אויף דער לאַנקע — ער זיך זיינס.
זעסט דאָך וואָס פון דעם איז אַרויסגעקומען.

ר' לוי יצחק: אין בית־מדרש נאָך ליכטיק?

גנענדל: ליכטיק.

טייבעלע: אַרום בית־מדרש שטייען נאָך יידן און רעדן.

ר' לוי יצחק: שווער צו טראַגן אויף די פלייצעס...

הערש בער: אַלץ דער אייגענער לוי יצחק, כאַ־כאַ־כאַ, אַז מען
האָט אים אָנגעגאַסן נאָך אַ שיסל קרופניק האָט ער אויך ניט גע־
וואָלט. געדענקסט, צינע?

ר' לוי יצחק: זאַגסטו, אין בית־המדרש איז נאָך ליכטיק?

צינע; וואָרן דו וואָלסט נאָך איצטער אַהין געגאַנגען?

הערש בער: כּוואָלט אויך געווען אַ בעלן צו גיין.

ר' לוי יצחק: דאָכט מיר, אַז אַ מענטש טאָר נישט מאַכן אַזוי פיל געטומל אַרום זיך, ס'איז אַ נעץ פון פּבּוד און שּנאה, פון נחת־רוח און יסורים. דאָכט זיך מיר, אַז אַלע פּונדאָמענטן אונטער מיר שאַקלען זיך.

הערש בער: וויסט, צינע, אַז דו האָסט זיך אַביסל אַראַפּגע־רוקט. וואָלטסט אַנקוקן סטערען — אַ יידענע ווי אַ סאָד קיין עין הרע. און וויפל זי צורעוועט עס.

צינע: האָט אפשר מער הרחבה.

הערש בער: מילא אַ רב צו זיין איז שווער, אָבער צו זיין אַ רביצין.

ר' לוי יצחק: טראַגט דעם עול גלייך מיט מיר.

(אַ קריג הינטער דער טיר.)

אַנשל: און נאָמע (קומען אַריין ביידע אויפגעבראַכטע).

אַנשל: אויב אַ דין תּורה איז אַ דין תּורה!

נאָמע: כּווייל מיט דיר קיין דין תּורה נישט האָבן. זאָל עס דער רב אַפילו הערן.

אַנשל: גוטן אָונט, רבי, איך וויל האָבן ביי אייך אַ דין תּורה מיט אים. ער האָט מיך באַגזלט, האָט מיך געלאָזן ווי איך שטיי און גיי.

נאָמע: איך וויל מיט דיר נישט האָבן קיין דין תּורה. וואָרעם דו וועסט דעם רב פאַרדרייען דעם קאַפּ ווי דו האָסט מיר פאַר־דרייט.

אַנשל: אַ בזיון אַזוי צו רעדן; אין תּרם באַדאַרף מען דיך אַריינלייגן פאַר אַזאַ חילול השם! רבי, איר האָט געהערט דיבורים?

ר' לוי יצחק: כּ׳האַב גאָר נישט געהערט און וויל גאָר נישט הערן. איך וועל מער קיין שאלות ניט פּסקענען און וועל אויף קיין דין תּורה נישט ענטפערן.

צינע: גאָט איז מיט דיר, לוי יצחק.

הערש בער: דאָס מאַכט ער חוזק, אַלץ דער אייגענער לוי יצחק.

שלום עליכם, יידן. איך קען אים ווען ער איז געווען נאך גאר, גאר...
איז מיינער אַ שוואַגער. אַט אַזוי איז ער שוין געווען. געשלאָגן זיך
איבער אים מיט אַלע ישובניקעס און ער גאַר נישט.

אַנשׂל: אַבער וואָס האָט עס צו טאָן איינס מיטן אַנדערן? איך
וויל אַ דין תורה...

חיים (הייבט אויף דעם קאָפּ פון 1907): וואָס ווילט איר, יידן?

אַנשׂל: לאַמיר גאַר פרעגן ר' חיימען.

חיים: עס טאָר קיין תלמיד נישט פסקענען אין די אויגן פון
רבי.

נאָמע: רבי, ער האָט מיך געלאָזן ווי איך שטיי און גיי. כאַטש
נעם וואָרף זיך אין וואַסער אַריין.

צינע: לוי יצחק, פאַרוואָס זאָלסטו די יידן נישט וועלן אויס-
הערן? קום, הערש בער, אין דער אַנדער שטוב אַריין. קומט, קינדער.

(גייען אַלע אַרויס לאַזנדיק ר' לוי יצחקן און די יידן. חיים ביי
זיין טיש.)

חיים (הייבט זיך אויף פון זיין פּלאַץ, וויל אַרויסגיין).

ר' לוי יצחק: בלייב דאָ, מיין זון, (צו אַנשׂלען) וואָס אַזעלכעס
ווילט איר פון אַ יידן? אַט איז מיין זון, זיין קאָפּ קלערער פון מיינעם —
ער וועט איך אויסהערן.

אַנשׂל: צו יונג, פאַרשטייט נאָך נישט אין משא ומתן. פאַר-
שטייט נאָך ניט די אַלע דריידלעך. ווי ער זאָגט — האָב איך אים
אין איין העמד געלאָזן. לאַמיר נאָר אַרויסלייגן מינע טענות, וועט
מען זען וואָס און ווען. איר ווייסט עס נישט, רבי. די זאך האָט זיך
נאָך אַנגעהויבן פאַר רב מרדכי: מיר האַנדלען שוין אין איינעם
ביי אַ יאָר פּופצן.

ר' לוי יצחק: און געקומען צו ר' מרדכי האָבן דין תורה?

אַנשׂל: יא, אַלע וואָך. איך האָב געוואַלט פון אים פטור ווערן
און ר' מרדכי האָט נישט דערלאָזן, געזאָגט, אַז יידן באַדאַרפן נישט
איינרייסן מיטן אַנדערן.

ר' לוי יצחק: זאָג איך אויך דאָס אייגענע: יידן בעדאַרפן נישט
איינרייסן מיטן אַנדערן. נאָר אויף שלום שטייט די וועלט.

אַנשׁל: אַבער װאָס האָט עס צו טאָן מיט אַ דין תּוֹרָה?
ר' לוי יצחק: לאַזט מיר גיין מיין װעג. גייט גיט איבער אין
שטאָט, אַז מען זאָל זיך זוכן אָן אַנדער מרא דאתרא.
נאָמע: װאָס זאָגסטו נישט צו דעם, עס קען דאָך נישט גע-
מאָלט זיין!

אַנשׁל: דער רבי מיינט עס אָודאי, אַז איך זאָל אים נאָכגעבן.
ניין, דאָס װעט נישט זיין. איך װעל אים שלעפּן אין אָן אַנדער
שטאָט אַריין.

ר' לוי יצחק: גייט גיט איבער דער שטאָט באַצייטנס, אַז זיי
זאָלן זיך זוכן אַ מרא דאתרא.

נאָמע: דער רב מיינט עס טאָקע מיט אָן אמת.

אַנשׁל: און װאָס װעט זיין מיט מיין עסק?

ר' לוי יצחק: מסתמא דורכקומען װי אין די פּופּצן יאָר בין
איצטער.

אַנשׁל: אַבער דאָס װאָסער גרייכט שוין אָט ביזן האַלדן: איך
קען שוין נישט מער.

ר' לוי יצחק: איך קען שוין אויך ניט מער. שווער סובל צו
זיין. איך זע די מחלוקה װי אַ גרויס פייער פאַרשפּרייט זי זיך פּון
שטאָט צו שטאָט און איך אַליין, שטיי אין מיטן פייער און מיט די
פּאַלעס צעבלאָז איך די פּלאַמען. אַ פּחד נעמט מיך אַרום װען איך זע
װאָס אַרום מיר טוט זיך.

אַנשׁל: הערסט, נאָמע? קום לאַמיר עס איבערגעבן שטאָט.

נאָמע: װאָס האָב איך דיר געזאָגט?

אַנשׁל: אויב ס'איז טאָקע אָן אמת — װייס איך װאָס דאָרטן.
מוחל דעם דין-תּוֹרָה, װי זאָגט דער רבי: זאָל זיין װי געװען — װייס
איך דאָרטן װאָס — קום, נאָמע.

נאָמע: און שטאָט הייבט גאָר נישט אָן צו װיסן. קום, אַנשׁל,
לאַמיר נישט באַלעמוטשען.

(גייען אַרויס שנעל.)

ר' לוי יצחק (פּאַלט אַריין אין אַן עקסטאַז): כּאָ-כּאָ-כּאָ, װי
גרויס איז דיין פּאַלק ישׂראל! אַפּילו די ערגסטע פּון צווישן זיי; אַפּילו

אין דער רגע פון פרוד-לבבות אין משא ומתן; אפילו ווען געלט ליגט אויף דער וואג-שאל... כאַ-כאַ-כאַ — איך לויב דיך, רבונו של עולם... וואָס זאָגסטו, מיין זון?

חיים: איך זאָג, אַז די שטייט העכער. אַז צוויי יידן ווילן אַ דין תורה באַדאַרף מען זיי אויסהערן און געפינען דעם שולדיקן, און אומגערעכטן.

ר' לוי יצחק: נישטאָ קיין גערעכט און אומגערעכט! פאַראַן אַ יאָד וואָס הענגט איבערן מענטשנס קאַפּ; שטעקט איינער אַליין אַריין דעם קאַפּ אין יאָד אַריין און מאַכט זיך פאַרן אומגערעכטן, טייט מען אויף אים מיט די פינגער: אַט גייט דער אומגערעכטער, דער רשע מרושע...

חיים: איך האָב געזען, אַז אַנשלאַ איז אומגערעכט.

ר' לוי יצחק: און איך האָב געזען די גוטסקייט אין זיינע אויגן.

חיים: איך האָב געזען, אַז ער האָט זיין שותף באַגולט.

ר' לוי יצחק: איך האָב געזען, אַז זיין האַרץ איז גוט צו זיין שותף, וואָס שוין גאַנצע פּופּצן יאָר איז ער מיט אים אין איינעם און לאַזט זיך פון אים באַגנבענען און באַגולענען. ניין, ער גנבעט נישט, ניין, ער גולט נישט. זיי לעבן בשלום, בשלווה — טאָ באַדאַרף איך הערן זייערע טענות און דעם שולדיקן זוכן?...

חיים: דעריבער האָט מען אויף דיר תרעומות, אַז דו מייסטט אויס אַרויסצוגעבן אַ פּסק.

ר' לוי יצחק: וועט מען זאָגן, אַז לוי יצחק ווייסט נישט; אַז לוי יצחק קען קיין פּסק נישט אַרויסגעבן. צינע, צינע!

(צינע און הערש בער קומען אַריין.)

צינע: וואו זיינען די יידן?

הערש בער: שוין נאָך דעם דין תורה? אַ שאַד וואָס איך בין דערביי נישט געווען.

ר' לוי יצחק: כ'האַב געזאָגט, אַז כ'פּסקן נישט, האָבן זיי די טענות אַנגעוואָרן. כאַ-כאַ-כאַ.

הערש בער: שלום געוואָרן?

ר' לוי יצחק: נאָך מער פון שלום. אין זיך אַליין פאַרגעסן, דאגת-הכלל.

הערש בער: יידן זיינען דאך יידן, דאס זאג איך מיר מיינס.
נחמן (און נאך אן עולם יידן לאזן זיך אריין צווישן זיי און
אָנשלא און נאָטע.)

ר' לוי יצחק: די וועלט נאך אויף?

נחמן: אַ גוט נאָונט, רבי.

ר' לוי יצחק: אַ גוט יאָר. וואָס עפעס אַ סבה געטראָפן אין
שטאָט?

נחמן: אַט איז אָנשלא און נאָטע, זיי האָבן די שטאָט אויפגע-
רודערט.

ר' לוי יצחק: נאָך אַלץ זיך נישט אויסגעגלייכט?

אָנשלא: מיר זיינען פון קאָפּ אַרויס די טענות.

נאָטע: וואָרעם וואָס, איך באַדאַרף זאָרגן פאַר מיין ווייב און קינד?
זענען שוין ברוך השם פאַרזאָרגטע.

ר' לוי יצחק: טאָ וואָס באַדאַרפט איר נאָך לוי יצחקן האָבן?
אים צאָלן שכירות און מאַכן, אַז צוויי שטעט זאָלן מחלוקת פירן צווישן
זיך?

אַ ייד: אַ שיינע עצה, כ'לעבן — כאַ-כאַ-כאַ. און וואָס וועט פון
אונדז ווערן?

הערש בער: די אַמאָליקע טענות, איך געדענק עס ווי איצטער.
ר' לוי יצחק: נו, ר' אָנשלא און ר' נאָטע, אַט איז אַן עדה יידן,
אַלע שיינע יידן. איר האָט טענות איינער צום אַנדערן — זאָל שטאָט
אויסהערן און פסקענען.

אָנשלא: איך האָב צו אים נישט קיין טענות.

נאָטע: מיר האָבן זיך אויפן וועג אויסגעגלייכט.

נחמן: אמת, וואָס זיי דערציילן?

ר' לוי יצחק: מסתמא איז אמת.

שטימען:

— ווער ט'עס דערלאָזן.

— וועט מען העכערן שכירות!

— מען קען ניט לאָזן אַ שטאָט אויף הפקר.

ר' לוי יצחק: קוקט אן דעם יידן, א שוואַגער מיינער: דער רביצינס אַ ברודער. פרעגט אים צי ער האָט געהאַט מיט עמיצן אַ דין תורה אין לעבן.

הערש בער: נישט אויסגעקומען. וואָלט געווען נאַענט אַ רב וואָלט מען זיך אויך אַמאָל באַדאַרפט אַריבערכאַפן, מען טוט אַמאָל אַן עוולה... וואָלט נישט שאַדן. נו, וואוינט מען אויפן דאָרף, קומט מען אויס, געלויבט דער אייבערשטער, אָן דעם.

ר' לוי יצחק: קומט מען אויס אָן דעם... קומט מען אויס אָן דעם.

נחמן: רבי, אפשר צו-ווינציק שכירות? מיר האָבן זיך מישב געווען אפשר...

ר' לוי יצחק: צו פיל פּבוד, אָבער נישט קיין קאַרגע שכירות.

(אַ גערודער, אַ געטומל דרויסן. אַן עולם מענטשן עטופן זיך אַרײַן. מען שלעפט מיט געוואָלד כוועדערן און נאָך עפעס אַ יידן אַ צעשראַך קענעט.)

איינער (שרייט): יידן, מען האָט אונדז געוואָלט אונטערצינדן!

אַ צווייטער: ס'איז אַזאַ זאַך נישט געהערט געוואָרן אין דער האַלבער וועלט.

ר' לוי יצחק: וואָס טוט זיך דאָ, יידן? וועמען האָט איר עס דאָ. כוועדערן און ביינישן...

בנימין שמשון: געוואָלט מאַכן בורא מאורי אש. געכאַפט ביי דער האַנט.

ר' לוי יצחק: פאַר וואָס און פאַר ווען?

בנימין שמשון: דאָס זיינען כאַטשעווער. מען פאַרשטייט די מעשה.

שטימען:

— דאָס טאָר נישט פאַרשוויגן ווערן.

— איבערגעבן צום משפּט.

— משפּטן דאָ אויף אָן אַרט.

— בינדן און אַריינזאַרפן אין טייך אַרײַן.

— די גאַנצע שטאַט זייערע שטעקט אין דעם.

— זאָלן זיי זיך מודה זיין!

— מודה זיין! אַניט וועט מען זיי אַרויספירן אויפן מאַרק און
געבן מלקות.

— איינער איז אַ גוי, כאַטש ער רעדט יידיש.

ר' לוי יצחק: אום גאַטעס ווילן. לאַזט צורו יידן, עס קען דאָך
נישט געמאַלט זיין.

שטימען:

— איך זאָג, אַז כאַטשעווע איז הינטער זיי.

— עס טאָר נישט פאַרשוויגן ווערן.

— ברענגט אַהער דעם עלטסטן און זאָל מען זיי בינדן.

— איך זאָג, אַז מען זאָל די זאָך פאַרשטיקן.

בנימין שמשון: דעם פייער פאַרשטיקט און זיי אַפלאָזן. ניין,
דאָס וועט ניט דערלאָזן ווערן. איך וועל מיין קאַפּ אַוועקגעבן און
אַזאַ זאָך זאָל נישט פאַרשוויגן ווערן.

ר' לוי יצחק: דערצייל, בייניש, ווי קומסטו אַהער? איז אמת
וואָס מע זאָגט אויף דיר?

כוועדער: אמת. איך, בייניש, געוואַלט צינדן.

שטימען:

— האַהאַ!

— וועמען האָבן זיי געוואַלט צינדן?

— יאָ, וועמען, זאָלן זיי זאָגן.

— וואָס איז די נפקא מינה?

— שטאַט האָבן זיי געוואַלט מיטן פייער אַוועקלאָזן.

— אַזאַ חילול השם.

נחמן: שווייגט! שטיל זאָל זיין. דערציילט וואו האָט איר זיי
געכאַפט. עס קען דאָך נישט געמאַלט זיין אַז איין שטאַט זאָל דער
אַנדערער וועלן אַוועקלאָזן מיטן פייער.

שטימען:

— אַליין זיך מודה געווען.

— זייט אים מכבד!

— גיט אים דאָ אויף אַן אַרט אָפּ זיין פסק.

— אַט דאָ מלקות אים אַריינציילן.

ר' לוי יצחק: יידן, דערמאַנט אַיך: איר זאָלט חלילה נישט גורם
זיין צו אַ גרויסער זינד.

כוועדער: כוועדער שולדיק. זיי אים געזאגט: גיי כוועדער,
צינד אן האַראַטשין. איך זאָג: אַ ייד מיט מיר גיין. זאָג איך, בייניש,
דו גייסט — איך גיי. שטאַט פאַרברענט ווערן, ראַבין גיין צוריק.

נחמן: דערציילט ווי איז עס געווען?

מאיר לייבעס: וואָס איז דאָ פאַראַן צו דערציילן? איך גיי, איך
זע עמיצער גנבעט זיך הינטער מיין שטאַל, טראַכט איך מיר טאַמער
גנבים. גיי איך אַוועק און רוף אַרויס אין דער שטיל סענדערן, קומען
מיר שוין צו אַז דער פייער האָט זיך שוין גענומען פאַרנעמען גאָר
אויף אַ גרויסן אופן. די סטרעכע אונטערגעצונדן. פונקט געשטאַנען
אַ פעסל רעגן-וואַסער אונטערן סטרעכע, האָב איך אַנגעשעפט מיטן
היטל און איינגעלאָשן.

נחמן: הייסט עס, זיינען זיי טאַקע די צינדערס.

ר' לוי יצחק: נישט צו גלייבן אויף יידן אַזאַ זאַך.

שטימען:

— דעריבער האָט מען דאָך אַן ערל מיטגענומען.

— אַוודאי האָט ער מורא געהאַט אַליין.

— געקענט די גאַנצע שטאַט אַוועקלאָזן מיטן פייער.

— אַזאַ ווינט.

— אין אַזוינע היצן.

— מענטשן געקענט אומקומען.

— דער בית מדרש געקענט מיטן פייער אַוועקגיין.

— אַ גוי מיטגענומען, ער זאָל די מלאכה אַפּטאַן.

כוועדער: איך נישט אַ גוי, איך אַ ייד — דו אַ ייד. דו הינטי-

שער ביין. כאַטשעווע קען אַן ראַבין נישט זיין.

ציבוליע: דו הינטישער ביין, דו האַראַטשין וויל פאַרברענען. איך

דיר...

(ער לאַזט זיך צו כוועדערן. מען נעמט אים אַוועק אַן אַ זייט.)

בייניש: איך, איך האָב אונטערגעצונדן.

ר' לוי יצחק: איך גלייב נישט.

בייניש: געוואַלט אַנשרעקן די שטאַט.

ציבוליע: זיי געוואַלט בינדן.

(ער רייסט זיך שלאָגן. מען האַלט אים אַן אַ זייט.)

שטימען:

— רבי, איר זייט צו ווייך מיט די פושעים.
— אָז מען וועט פאַרשווייגן איצטער וועלן זיי סוף-כל-סוף האַראַ-
טשין אַוועקלאָזן מיטן פייער.
נחמן: איר זאָג, אָז זיי זענען ניט שולדיק. גאַנץ כאַטשעווע
שטייט הינטער זיי. מען באַדאַרף רופן נאָך רבנים און האַראַטשין זאָל
האַבן מיט כאַטשעווע אַ דין תורה.
(צוויי יידן, צעטראַקענע, רייסן זיך אַרײַן מיט אַ געשרײ.)
ערשמער: יידן, ראַטעוועט זיך, מען איז געקומען אייך אונטער-
צינדן.

צווייטער: דאַכט מיר, אָז אייער שטאַט ברענט שוין ערגעץ.
ר' לוי יצחק: שלום עליכם, יידן, כאַטשעווער יידן.
ערשמער: אָט איז דאָך כוועדער: אָט איז דאָך בייניש.
צווייטער: דאַנקען גאָט. געלויבט איז דער אייבערשטער.
שטימען:

— געכאַפט אייערע לייט.
— אפשר אויך געקומען צינדן, כאַ-כאַ-כאַ...
— זאָל מען זיי בינדן.
— שמידן אין קייטן.
— אין תפיסה זיין פאַרשפּאַרן.

ערשמער: לאַזט געמאַך, יידן, מיר האַבן זיך דערוואוסט וואָס
מען וויל האַראַטשין טאָן, זענען מיר געלאָפּן נישט דערלאָזן. די פּערד
שיר צום טויט ניט פאַרשמיסן.
כוועדער: דו כוועדער אַ נאַר און דו בייניש אַ נאַר, דייענע
אייגענע געקומען דאַנאַסן.

ר' לוי יצחק: איך גלייב דאָך נישט מיינע אויגן; איך גלייב
נישט מיינע אויערן: כאַטשעווע און האַראַטשין זענען זיך צענויפגע-
קומען אין מיין שטוב צוליב אַ שרפה, עס קען דאָך נישט געמאַלט זיין.
זעט, יידן, צי די גאַנצע זאַך איז ניט אַ טעות.
הערש בער: זיינען טאַקע שטאַטישע יידן ניט קיין נאַראַנים.
ביי אונדז וואַלט מען פאַר אַזאַ זאַך —
ר' לוי יצחק: מען טאָר נישט אַזוי, הערש בער. יידן זיינען

יידן. העלף מיר, רבונו של עולם, די מחלוקת איינצושטילן. איך פיל ווי די ערד שאַקלט זיך אונטער מיר. העלף מיר, רבונו של עולם, איך זאַל חלילה נישט נכשל ווערן, און אַז צוליב מיר זאַלן, חלילה, אונדזערע יידן, בני אברהם יצחק ויעקב נישט נכשל ווערן.

(עס קומען אַן נאָך כאַטשעווער יידן, צעשראַקענע, גיבן אַפּ אַ גוטן אָונט, בלייבן אין טיר, קוקן זיך אַרום.)

ערשמער: אַט איז בייניש און כוועדער — האַבן זיך אונטער-געגעבן.

צווייטער: געלויבט איז גאַט.

דריטער: געלויבט איז השם יתברך.

פערטער: ס'איז צוליב אייער זכות, רבי.

בנימין שמשון: שוין באַלד גאַנץ כאַטשעווע זיך אַראַפּגע-לאָזן.

אַ שטימע (אין טיר): רבי, לייגט זיך אַריין ס'זאַל זיין שלום.

ר' לוי יצחק: ווער האַט זיך עס דאַרטן מיט אַזאַ אמת באַהאַלטן הינטער דער טיר? קומט אַריין, זייט זשע מוחל. דעם מבשר פון שלום דאַרפן מיר האַבן.

דער ייד (אין טיר): דער רבי, זאַל לעבן, ווייסט אַליין וואָס צו טאָן.

ר' לוי יצחק: כאַ-כאַ-כאַ, אַלץ לוי יצחק, אַלץ... נו, וועט איר פאַלגן וואָס לוי יצחק וועט זאָגן? איז, ערשטנס, פאַרלאַנג איך, אַז ביי מיר אין שטוב זאַל כאַטשעווע און האַראַטשין זיין איין שטאַט. כאַטשעווער און האַראַטשינער עדות זאַלן זיך ביי מיר אונטערן דאָך ניט קריגן.

אַ שטימע: נאָך יידן קומען.

אַ צווייטער: גאַנץ כאַטשעווע לאָזט זיך אַראַפּ אַהער.

ר' לוי יצחק: געלויבט איז השם יתברך.

נחמן: זאַל מען האַראַטשינער יידן צונויפרופן. גיי, בנימין שמשון, גייט יידן, שטאַט איז אויף, זאַל מען קומען אַהער, זאַל זיין אַן אַסיפה און זען וואָס צו טאָן. פאַר איין וועגס וועט מען באַטראַכטן וואָס צו טאָן מיט די אונטערצינדער.

ר' לוי יצחק: נישטאָ קיין אונטערצינדער, נישטאָ. יידן, זייט

מוחל, קומט אריין. צינע, זיי מוחל, לאָז די יידן אַריין אין דער
אַנדערער שטוב.

(עס ווערט אַ באַוועגונג ביים טיר. נאָך יידן קומען אָן. מען הערט
אַ גערויש פון פרישע אַנגעקומענע פורן. מען קומט אַריין מיט דעם
גרויסן גוטן אָונט און מיט גרויס דרך־אַרץ שפּאַרט מען זיך דורך צו
ר' לוי יצחק און מען גיט זיך שלום עליכם.)

ר' לוי יצחק: ווי גרויס איז דיין פּאַלק ישראל ווען עס דער־
נעענטערט זיך מיטן האַרצן צו דיר.

כוועדער (צו די וואָס האַלטן אים): לאָז אָפּ, איך נישט אַנטלויף,
איך נישט האָב וואו צו אַנטלויף.

אַ שטימע: לאָזט אים נישט אָפּ.

(האַרטשינער יידן קומען אָן אויפגערגעטע.)

שטימען:

— אַ גוטן אָונט, רבי.

— שיינע לייט, אונטערצינדן גאָר געוואַלט.

— נישט אמת.

— וואָס טוען זיי דאָ.

— אַ דין תורה צו אונדזער רב.

— ניין, געוואַלט אונטערצינדן סענדערן, האָט מען געכאַפט אין

מיטן דער אַרבעט.

— וואו זענען די צינדער ?

— אַט די אַ.

— שאַ, דרך־אַרץ, ביים רב אין הויז.

— שטילער זאָל זיין.

— אַן אַסיפה, רבי, אַן אַסיפה.

— זאָלן זיך ביידע שטעט צונויפּרעדן, אפשר וועט מען קענען

קומען צו אַ פּשרה.

— וואָס פאַר אַ פּשרה ? אונדזער רב איז אונדזער רב !

ר' לוי יצחק: זייט־זשע מוחל, יידן פון כאַטשעווע און יידן פון
האַראַטשין, איך וויל אַז איר זאָלט אַרויסוואַרפן די שנאה פון האַרצן
און איינער דעם אַנדערן אַפגעבן שלום... אַט אזוי טוט ווי יידן באַ־
דאַרפן טאָן. זאָלן יידן פאַרגעסן צוליב וואָס זיי זענען געקומען און
געדענקען, אַז גאָט איז צווישן זיי. וואו שלום דאַרט איז גאָט, און

וואו אָן עדה יידן און שלום איז צווישן זיי איז דאָך שוין על אחת כמה וכמה ...

(מען פּאָלגט, שווייגנדיק גיט מען זיך אָפּ שלום עליכם.)

א שטימע: זאָל מען זיך אויסזעצן אַרום די טישן!

א צווייטע: האַראַטשינער באַזונדער און כאַטשעווער באַזונדער.

ר' לוי יצחק: וואָס עפעס באַזונדער? נאָענט איינס צום אַנדערן, ענג איינס מיטן אַנדערן. אַט אַזוי, יידן, איז זיין ווילן.

(די יידן פּאָלגן.)

שטימען:

— דער רב, זאָל לעבן, ווי אַזוי שיידט מען זיך פון אים?

— איך ווייס ניט צוליב וואָס מען האָט פּאַרפירט די גאַנצע

מחלוקת?

— יידן דאַרפן זיך ניט פּאַרגעסן צוליב וואָס מען לעבט אויף

דער וועלט.

נחמן: שאַט, שאַט, שטיל זאָל זיין!

ר' לוי יצחק: אדרבא, זאָלן יידן זיך דורכשמועסן. היימל, וואו

ביסטו? קום זעץ זיך געענטער לעבן מיר, מיט דיר אינאיינעם וועט

מיר גרינגער זיין; וועט מיר מיין מוח ליכטיקער ווערן, איך האָב

היינטיקן טאָג מבטל געווען און דו האָסט זיך אָנגעטרונקען מיט דעם

ליכט פון דער תורה.

שטימען:

— מאַכט אַ וואַרע, לאַזט אים דורך.

— ער איז דאָך אַ רב, זאָל ער אויך הערן.

— נאָך רבנים האָט מען באַדאַרפט ברענגען.

— אפשר אַפלייגן די אַסיפה?

— טאַקע אַפלייגן.

— איך גיב מיינע פּערד, זאָל מען פּאַרן.

— זאָל מען שפּאַנען מיינע פּערד אויך.

— אדרבא, איך אַליין וועל פּאַרן, ברענגען רבנים.

— מען באַדאַרף מער קיין רבנים נישט האַבן.

— איך זאָג אויך אַז מען באַדאַרף נישט.

— מסכים!

— וואָס מער איז בעסער.
 — ס'איז דאָך נישט קיין דין תורה.
 — גרעסער פון אַ דין תורה!
 נחמן: שאַט, שאַט, שטיל זאָל זיין.
 ר' לוי יצחק: און וואו זיינען זיי... בייניש מיין איך. זאָל מען
 אים מוחל זיין, נישט זיין ווילן געווען, זאָל ער זיצן מיט אַלעמען צו-
 גלייך ביים טיש.
 שטימען:

— אַ בזיון, רבי!
 — זאָל דער רבי מוחל זיין, ס'איז אַ בזיון.
 — אַ חלול השם.
 — דער רבי איז גערעכט.
 — זיין האַרץ געווען פאַרביטערט.
 — וואָס געווען איז געווען.
 — קיין פּיער נישט געמאַכט — איז נישטאָ וואָס צו טראַגן קיין
 שנה.

— נישט ער איז שולדיק, נאָר כאַטשעווע איז שולדיק.
 — אַוודאי, און אַז כאַטשעווע זיצט ביים טיש באַדאַרף ער אויך
 זיצן.

— ער האָט דערפאַר געלט גענומען.
 בייניש: נישט אמת!
 כוועדער: איך אויך זאָג נישט אמת.
 ר' לוי יצחק: מען טאָר אַ יידן נישט חושד זיין, בייניש, זיי
 זשע מוחל.

בייניש (לאַזט זיך אַ בלאַטער צום טיש).
 בנימין שמשון: אַ חלול השם.
 הענעך יואל: גיי צום רב, אַז מען רופט דיר.
 בייניש (מיט טרערן אין זיין שטימע): כאַטשעווע וועט אונטער-
 גיין, רבי.

אַ שטימע: וואָס זאָגט איר אויף דעם צדיק אין פעלק?
 בייניש: איך זאָג, אַז ס'וועט זיין, אַז אַך און וויי צו אונדן.
 עוזר: מיר הייבן זיך נישט די הענט עפעס צו טאָן זינט דער
 רבי האָט אונדז איבערגעלאָזן.

הענעדך יואל: ס'איז דער מנין אין שול קיין מנין נישט.

שטימען:

— ס'איז נישט נחא אפילו עולה לתורה זיין.

— נישטאָ ביי וועמען צו פאָרהערן אַ קינד.

— דער בית המדרש איז לידיק געוואָרן.

ר' לוי יצחק: אַלץ צוליב לוי יצחקן. יידעלעך רחמנים בני

רחמנים.

אַ ייד (מיט אַ גראַבער שטימע כמעט לעבן טיר): זייט זשע מוחל, האָט נישט קיין פאָראַיבל, איך בין נח דער שוסטער, מאַכט נישט אויס וואָס איר קענט מיך נישט. ביי מיר פרעגט מען נישט קיין דעה. כ'האַב אַבער געהערט, אַז מען פאָרט, בין איך אויך געפאָרן, איך זאָג מיר מיינס ...

שטימען:

— וואָס וויל ער דאָרטן?

— וואָס דרייט ער אַ מוח?

— נישטאָ וואָס צו הערן.

ר' לוי יצחק: אַלע גלייך פאָר דעם וואָס אין הימל, לאַזט אים

רעדן. זייט זשע מוחל, ר' נח.

דער ייד: איך זאָג, אַז אויב האַראַטשין איז באַשערט קענען מיר

גאָרנישט מאַכן. זאָג איך, אַז ר' חיים זאָל ווערן כאַטשעווער רב

און ...

(עס ווערט אַ געטומל, אויסגעשרייען פון צופרידנקייט ביי אַג

דערט.)

שטימען:

— האַ-האַ!

— ער איז גערעכט, כאַטש אַ שוסטער.

— ר' חיים וועט אַנטאָן כבוד.

— ניין, נישט דאָס האַבן מיר געמיינט.

— מען פרעגט נישט ביי אייך.

— לעבן זאָל ר' חיים!

— לעבן זאָל ר' לוי יצחק און ר' חיים!

נחמן: שאַט, שאַט, שטיל זאָל זיין. איך וויל אייך עפעס זאָגן.

שטימען:

- נישטאָ וואָס צו רעדן.
- אַזוי וועט עס בלייבן.
- קום נעענטער, נח, דו ביסט אַ וודף שלום.
- נח, קום זען זיך לעבן רב.
- ר' לוי יצחק: זייט זשע מוחל, ר' נח.
- עוזר: שעם זיך נישט, גיי צו.

שטימען:

- לאַזט אים דורך.
- ער איז גערעכט.
- ער האָט דעם פּיער איינגעלאָשן.
- נח, זיי מיר מוחל וואָס כ'האַב דיך באַליידיקט.
- אויס מחלוקת.
- ביידע שטעט וועלן איצטער דערנעענטערט ווערן.
- לאַמיר פּרעגן דעם רבין.
- ר' חיימען באַדאַרף מען אויך פּרעגן.

ר' לוי יצחק: יידן, רחמנים בני רחמנים, איר טוט מיר אָן אַ גרויסן כּבּוד. איך זע צוויי קהילות און איין עדה ביי מיר אין שטוב. איך האָב אייך געטראַכט איצטער אַנזאָגן אַז איך וויל מיר אין גאַנצן מסלק זיין פון רבנות באשר איך האָב געהערט ווי די ערד שאַקלט זיך אונטער מיר. איך זע אַז דורך מיר ווערן פּשרע, ערלעכע יידן פּסדר נכּשל. בין איך דאָך דער גורם, איך לוי יצחק.

שטימען:

- ניין, רבי.
- דאָס וועט קיינמאַל נישט זיין.
- דער רבי, זאָל לעבן, איז נישט קיין גורם.
- דער רבי איז אַוועק, האָט זיך אַליץ פון אונדז אָפּגעטאַן.
- ר' לוי יצחק: מיין זון חיים איז נאָך יונג, אָבער זיין האַרץ איז פול מיט דער תּורה. האָט סמיכה, נאָך רבנים קענען אים סמיכה געבן. אַ גרויסער כּבּוד זיין פאַר מיר. אויך אַ כּבּוד פאַר סאַטשעווע. וואָס זאָסטו, מיין זון?
- (אַ ווילע אַן אַנגעשטרענגטע שטילקייט. מען זעט ווי צינע שטייט אין אַ זייט און ווישט די אויגן.)

הענעך יואל: כאַטשעווע וועט עס האַלטן פאַר אַ פּבּוד.
חיים: אויב יידן זיינען מספּים, מיין פּאַטער איז מספּים.
שטימען:

- נאָך היינט קריגט ער אַ פּתבּ.
- היינט, היינט.
- אַ גרויסער פּבּוד.
- איינלעשן דעם פייער.
- אַ גרויסע זכּיה פאַר ר' חיימלען.
- האַראַטשין וועט בעענטער ווערן צו כאַטשעווע.
- אוי ווי סאַראַ שְׂמחה.
- לאַמיר טרינקען לחיים.
- לאַמיר זינגען!

(מען הייבט אַן אַ שְׂמחת־תּורהדיקן ניגון. דער עולס כאַפּט אים אונטער און מען פּאַטשט מיט די הענט פאַר התּלהבות. דאָס געזאַנג ווערט שוואַכער און זיידער שטאַרקער ביז ביסלעכווייז ווערט שטיל און אַלע אַויגן זענען געווענדט צו דער זייט וואו עס זיצט ר' לוי יצחק און ר' חיים.)

ר' לוי יצחק: איך דאַנק דיר און איך לויב דיר רבּונו של עולם פאַר דעם חסד וואָס דו האַסט געטאַן מיט מיר און לאַזט מיר בלייבן בתּוך עמי. ער וועט אים ירצה השם חתונה האַבן מיט זיין זיווג, וואָס וואַרט אויף אים, איידער נאָך ער וועט פאַרן פאַרנעמען זיין פּסא הרבנות. זיין זיווג איז מיין שוואַגערס טאָכטער. זיי זשע מוחל, הערש בער, ביסט דאָך מסתּמא וועגן דעם געקומען.

הערש בער: אַלץ נאָך דער אייגענער לוי יצחק. ווי אַזוי ער האַט עס פאַרשטאַנען. כאַ-כאַ-כאַ.

ר' לוי יצחק: זאָל די מאַמע, דיין שוועסטער, אויך הערן, זיי זשע מוחל, צינע.

צינע (דערנענטערט זיך מיט אַ ליכטיק פּרום פּנים).

ר' לוי יצחק: זיי זשע מוחל, הערש בער, לאַמיר מקבל קנין זיין.

(זיינען מקבל קנין. אַ וואַרעמער געשריי: מזל־טובּ! מזל־טובּ!)

שטימען:

— לאַנג לעבן זאָל רבי חיים!

— מזל־טוב, מתותן ר' הערש בער.

(מען גיט אָפּ הערש בערן שלוס.)

צינע (גיט צו און קושט חיימען. קושט זיך מיט הערש בערן.)

גנענדל און טייבעלע (קושן זיך און האַלדזן זיך.)

ר' לוי יצחק: איצטער וועט רבי חיים מיין זון האַלטן אַ דרשה.

(עס לויפט דורך אַ געמורמל דורכן עולם. מען שעפטשעט אַ

„דרשה“, אַ „דרשה“ ביז עס ווערט אַן איינגעהאַלטענע שטילקייט.)

חיים (שטעלט זיך אויף, באַטראַכט דעם עולם און הייבט אָן):

רבתי! אין דער תורה שטייט: והיית לי עם קדוש... זאַלסט זיין

אַ הייליק פּאַלק... זאַגן די חכמים אויף דעם אַז...

(די פּנימער פון אַלעמען לייכטן, דער עולם ציט זיך מיטן גאַנצן

וועזן צו דער זייט פון דעם נייעם רב.)

לוי יצחק

עפילאג

.1923

פ ע ר ז א נ ע ן :

דוד נח.

הערש בער, }
אברהם יעקב, } זיינע קינדער.
צינע, }

ר' לוי יצחק, צינעס מאן.

חיים, זייער זון.

סמערע, הערש בערס ווייב

דבורה, אברהם יעקבס טאכטער.

רבקה, הערש בערס טאכטער.

אלקנה.

גימל.

יידן.

ע ר ש ט ע ר א ק ט

ביי דוד נחן. זומער פאַרנאַכט, דרויסן. רעכטס אָן אַלטע שטוב איינגעבויגן. די ביימער אַרום שטאַרק פאַנאַנדערגע- וואַקסן און מאַכן דעם אַרט אויסזען אָפגעריסן פון דער וועלט. איינער פון די טאַפּאַלביימער ביים שטאַל ציט זיך אָן אויס- געטריקנטער צום הימל. שטראַלן פון דער זון האָבן זיך דורכגעריסן צווישן די ביימער און באַלייכטן די פריזבע ביים טיר. אויפן שוועל שלאַפט אַ ווייסע קאַץ. מען הערט דאָס דערנענטערן זיך פון אַ פּור הינטערן שטוב. עס קומען אָן אברהם יעקב און דבורה. גייען שווייגנדיק אין שטוב אַריין. קומען באַלד אַרויס צוריק.

דבורה: די טיר אָפן און קיינער ניטאָ.
אברהם יעקב: אפשר איז דער זיידע דאָ ערגעץ אַרום שטוב.
דבורה: די קאַץ שלאַפט זיך אויפן שוועל. איך בין איבער איר אַריבערגעגאַנגען און זי האָט אפילו ניט געהערט.
אברהם יעקב: וואו קענען זיי אַלע זיין?
דבורה: דאָ איז זייער שיין. וועט זיין אַ שאַד אַוועקצופאַרן פון דאַנען.
אברהם יעקב: מען וועט באַדאַרפן אַראָפּנעמען די פעקלעך פון וואָגן.
דבורה: מיינסט, אָן דער פעטער איז שוין דאָ?
אברהם יעקב: ווער ווייס, אפשר זיינען זיי געפאַרן אים באַ- געגענען.
דבורה: מיינסט אָז חיים איז אויך געקומען?

אברהם יעקב: וויסט, ווי דען?
דבורה: און אפשר איז ער גאר ניט געקומען.
אברהם יעקב: איך וועל גיין אראפנעמען פון וואגן די זאכן.
זע אפשר איז עמיצער דא ארום שטוב. אפשר אין גארטן.
(גיט אַוועק.)

דבורה (שפילט זיך מיט דער קאָפּ. רעדט צו איר): וויסט ווער
איך בין, האָ? האָסט זיך באַלעקט, האָ? געסט זענען געקומען און
דו שלאָפסט.

רבקה (קומט אָן אין געאיייל פאַררויטלט. קוקט זיך אָן פאַרוואונ-
דערט מיט דבורהן.)

דבורה: אַוודאי רבקה!

רבקה: אַוודאי דבורה?

(כאַפּן זיך אַרום. קושן זיך.)

דבורה: דאַס ביסטו, רבקה, רבקה?!

רבקה: יאָ, דבורה, דאַס בין איך, רבקה. איך האָב אַזוי שטאַרק
דיר געוואַלט זען.

(נעמט אַרום דבורהן נאָך אַמאָל, קושט זי.)

דבורה: און דו ביסט עס, רבקה, אַזאַ גרויסע, אַזאַ שטאַרקע!

רבקה: איך טראַכט שטענדיק פון דיר. איך האָב דיר מקנא

געווען. דו ביסט עס, דבורה? יאָ, און וואו איז דער פעטער?

דבורה: ער איז געגאַנגען אַראָפּנעמען די זאַכן פון וואָגן. און

זיי זענען שוין געקומען?

רבקה: איך ווייס וועמען דו מיינסט. נעכטן אין דער פרי זיינען

זיי געקומען.

דבורה: ווער?

רבקה: דער פעטער און חיים.

דבורה: האָסט אים געזען?

רבקה: חיימען מיינסטו, האָ אים?

דבורה: ווי אַזוי זעט ער אויס?

רבקה: עס דאַכט זיך מיר, אַז ער איז אַ שיינער. ער רעדט

ניט, אָבער ער איז אַ קלוגער. האָט געבראַכט מיט זיך אַ גמרא און לערנט, און לערנט. דבורה'לע, דו וועסט ווערן אַ רביצין.

דבורה: האָסט גאָר ניט גערעדט מיט אים?

רבקה: דו וועסט שוין וויסן וואָס צו רעדן מיט אים. וואָס ווייס איך? ווען ער וואָלט מיר עפעס געפרעגט, וואָלט איך אים שוין געוואוסט וואָס צו ענטפערן.

דבורה (שטילער): זאָג מיר, רבקה'לע, וואָס פאַר אַ אויגן האָט ער?

רבקה: דאַכט זיך מיר, אַז כ'האָב נאָך זיינע אויגן ניט געזען. דאַכט זיך מיר, אַז ער האָט שוואַרצע אויגן. וואָס ביסטו אומעטיק געוואָרן? אַט איז די מומע ציינע אויך אַ רביצין.

דבורה: די מומע איז אויך דאָ?

רבקה: יאָ, דער פעטער אויך. אוי, סאַראַ פעטער מיר האָבן, אוי, סאַראַ פעטער, דבורה. דאָ איז גאָר אַרום ליכטיקער געוואָרן, ווען זיי זענען אַהער אָנגעקומען. דער טאַטע דערציילט, אַז ער געדענקט אים נאָך ווען ער איז געווען אַ מלמד.

דבורה: ער האָט געלערנט מיט מיין טאַטן אויך. דער טאַטע רעדט שטענדיק פון אים.

רבקה: דיר איז באַשערט, אַז דיין מאַן זאָל זיין אַ רב.

דבורה: איך ווייס ניט וואָס מיר איז נאָך באַשערט... וואָס קוקסטו מיר אַן אַזוי פאַרוואַנדערט? יאָ, רבקה'לע, איך ווייס ניט וואָס מיר איז באַשערט.

אברהם יעקב (קומט אַן מיט פעקלעך): וואָס מאַכסטו, רבקה? איר האָט זיך דערקענט?

רבקה: יאָ, פעטער, איך האָב באַלד דערקענט, אַז דאָס איז דבורה דעם פעטער אברהם יעקבס. קומט אין שטוב אַריין.

(אברהם יעקב און רבקה גייען אין שטוב אַריין.)

דבורה (בלייבט אַליין). קוקט זיך אַרום אומעטיק און נידער-געשלאָגן.)

דוד נח (קומט אַן אין איילעניש). געעלטערט. באַמערט דבורהן. קושט זי: האָ, מיין אייניקל, וואָס מאַכסטו, מיין אייניקל? קיין עין הרע גרויס געוואַקסן!

דבורה: וואָס מאַכסטו, זיידע?

דוד נח: וואָס זאָל מאַכן דער זיידע? דער זיידע האָט נחת. אַ סך נחת. אַרום און אַרום נחת. עפעס שייך? איך ווייס גאַרנישט פאַרוואָס דאָס קומט מיר. אַזאָו איז דער טאַטע?

דבורה: דו האָסט מיך דערקענט?

דוד נח: ווייסט, ווי דען? ווי דערקענט מען נישט אַזאַ אייניקל?

אברהם יעקב (קומט אַרויס).

דוד נח: שלום עליכם, זון מיינער. שוין די אויגן אויסגעקוקט דעם גאַנצן טאַג. פאַרוואָס אַזוי שפעט?

אברהם יעקב: ניט געקענט זיך אַרויסרייסן פריער. דער פריץ האָט ניט אָפּגעלאָזן.

דוד נח: אַזוי, האָט מען זיך נישט געזען גאַנצע זיבן יאָר. האָסט דאָך געקענט כאַטש דבורהן אַהער אַמאָל אַריבערשיקן.

דבורה: ווען איך וואָלט וויסן, זיידע, אַז דו בענקסט אַזוי, וואָלט איך אפשר געקומען פריער.

דוד נח: אייניקל מיינס, קינד מיינס, ווייסט, ווי דען? פאַרוואָס זאָל איך ניט בענקען? האָסט באַדאַרפט אַליין נעמען און קומען, אויב דער טאַטע האָט זיך נישט געקענט אַרויסרייסן. און ווי גייט עס דיר, זון מיינער?

אברהם יעקב: ניט צו פאַרזינדיקן, טאַטע. וואָס מאַכסטו?

דוד נח: איך האָב שוין געזאָגט צו דבורה, וואָס זאָל איך מאַכן? קיין עין הרע נחת — עפעס אַ קלייניקייט?

רבקה (קומט אַרויס).

דוד נח: דאָ ביסטו גאַר? האָסט שוין געזען ווער ס'איז אַהער געקומען?

רבקה: יאָ, זיידע. כ'האַב זיי באַלד דערקענט.

דוד נח: מיינע אייניקלעך, איינע האָט רויטע באַקן און די אַנדערע איז אויסגעבלייכט.

דבורה: איך וועל דאָ איבערבלייבן מיט דיר, זיידע, וועל איך אויך קריגן רויטע באַקן.

דוד נח: אַזאָדאי, וואָס מיינסטו? באַדאַרפסט עס טאַקע טאַג.

רבקה: מיינע באַקן זיינען גאַר אַזוי רויט.
דבורה (קושט רבקה): דיינע באַקן זיינען פריש און שיין.
דוד נח: עך, ווען די באַבע וואַלט עס איצטער געלעבט! נישט
באַשערט געווען איר צו האַבן נחת.
(אַ טרויעריקע שטילקייט).

רבקה: קומט בעסער אין שטוב אַריין.
דוד נח: יא, אפשר מאַכן עפעס צו נעמען אין מויל אַריין. באַלד
וועט קומען סטערע.

אברהם יעקב: הערש בער האָט זיך אַהער אַריינגעצויגן?
דוד נח: נו, אַוודאי, ווי אַזוי האָב איך עס געקענט נעמען און
אַוועקוואַרפן אַ שטוב? דאָס האַרץ האָט נישט געלאָזן.
אברהם יעקב: די שטוב איז אַביסל איינגעבויגן.

דוד נח: מיינסט, אַז זי איז איינגעבויגן? איך זע עס נישט. עס
דאַכט זיך דיר נאָר אויס. ווייסט, ווי וואַלט איך עס ניט באַמערקט?
אברהם יעקב: ווען זיינען זיי אַנגעקומען?

דוד נח: נעכטן, מיין קינד. אַ נחת האָט איר מיר, קינדערלעך,
אַנגעטאָן. אַזוי האָט עס באַדאַרפט זיין. דאָס איז אַוודאי זיין קאַפּ
געווען. כאַטש אַ שווער איז נישט קיין טאַטע, פונדעסטוועגן פאַר-
שטאַנען, אַז דאָ ביים זיידן באַדאַרף מען זיך צענויפקומען אויף אַ
שמחה.

צינע און סטערע (קומען אַן).

רבקה: אַט איז די מאַמע!

סטערע: איך קען שווערן, אַז אברהם יעקב איז געקומען.

צינע: און דאָס זאל זיין דבורה... (צעקושן זיך). וואָס מאַכסטו
אברהם יעקב?

דבורה: דאָס איז די מומע צינע?

צינע: יא, מיין קינד. די מומע. פאַרוואָס האַסטו אונדז קיין-
מאַל ניט אַנגעטאָן דעם נחת רוח און געקומען צו אונדז?

סטערע: צו אונדז איז זי אויך נישט געקומען. גאַר פאַרגעסן
זיך מסתמא אָן אונדז אַלעמען. וואָס מאַכסטו, אברהם יעקב? דו
זעסט ניט אויס גוט, אברהם יעקב, און זי זעט אויך נישט אויס
גוט.

דוד נח: נישקשה, זי וועט דא אונטערזיין אביסל וועט מען זי
אם ירצה השם אויספאשען.

אברהם יעקב: וואס מאכט איר אלע אין געזונט?
סטערע: קום אהער, רבקהלע. וואס זאגסטו, אברהם יעקב, צו
מיין טאכטער?

(עס קומען צוויי ישובניקעס, איינער א גרויער און דער אנ-
דערער אין די מיטעלע יארן.)

עלמערער: א גאט העלף!

צווייטער: וואס מאכט ר' דוד נח?

(מען גיט זיך שלום.)

דוד נח: וואס מאכט עפעס רב איטשע יעקב?

עלמערער: כהאב געמיינט, מען איז דא נישט באקאנטלעך.

דוד נח: אז מען זעט איינמאל געדענקט מען שוין ברוך השם.
וואוהין פארן עפעס יידן?

איטשע יעקב: טאקע אהער. וואס מיינט איר, די וועלט שלאפט?
נו, און ווער איז דער-א ייד?

דוד נח: דאס איז מיין יינגסטער זון.

איטשע יעקב: אזוי גאר, א זון! געמיינט אויך עפעס פון דער
פרעמד.

אברהם יעקב: שלום עליכם... מען קען טאקע באלד זאגן
פון דער פרעמד. גאנץ ווייט פון דאנען וואוין איר.

איטשע יעקב: מען שמועסט אין אונדזער געגנט, אז אהער האט
זיך אראפגעלאזן א גרויסער רב, ר' לוי יצחק פון כאטשעווע, יאקבי,
זאל עס זיין.

צווייטער: יא, אזוי שמועסט מען ביי אונדז, אז רב לוי יצחק
פון כאטשעווע זאל עס זיין.

איטשע יעקב: מען שמועסט, אז ער איז אייערער אן איידעם.

דוד נח: חלילה, נישט קיין טעות. (באווייזט אויף צינען.) אט
דאס איז מיין טאכטער. געקומען אנטאן אביסל נחת דעם טאטן.

איטשע יעקב: זיינען מיר עס אהער טאקע געקומען געוואר
ווערן, אביסל זיך דורכשמועסן.

צווייטער: אגב הערן וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט.
איטשע יעקב: און אגב טאַקע עפעס פּרעגן. וואָרעם ווען קען
מען זיך עס דערשלאָגן אין שטאַט אַרײַן? אַז מען קומט אויף ימים
נוראים אין שטאַט איז שוין דער קאַפּ ברוך השם פאַרשלאָגן. ליגט
שוין ברוך השם גאַרניט אין זײַנען. און אַגב ווער קען זיך יעמאַלט
דערשלאָגן צום מזרח?

דוד נח: וועט מען אפשר אויסשפּאַנען די פּערד?

ײַנגערער: וואָס זאָגט איר, רב איטשע יעקב?

איטשע יעקב: מען וועט דאָ קענען איבערשטיין איבער נאַכט.

דוד נח: וועט זײַן אָנגעלייגטע געסט.

סמערע: זע נאָר ווי ס'האַט זיך שוין צעטראָגן איבער דער
גאַנצער וועלט.

איטשע יעקב: עפעס אַ קלייניקייט. יידן זײַנען דאָך יידן. מען
באַדאַרף נישט האָבן חלילה קײַן סך אַז מען זאָל זיך דערמאַנען וואו
מען איז אין דער וועלט.

צײַנע: אַזוי פאַרגעסן געוואָרן. איך דערקען דאָ קײַנעם ניט
פון די יידן.

איטשע יעקב: דאָס איז די רביצין מסתמא. אַ חידוש אַז מען
פאַרגעסט? ס'איז שוין פאַראַן וואָס בעסערס צו געדענקען.

(עס קומען אָן נאָך דריי יידן.)

סמערע: מאַמעלעך מײַנע, די גאַנצע וועלט לאַזט זיך אַראָפּ
אַהער.

דוד נח: טאַקע אין דער ריכטיקער שעה.

די יידן (מען גיט זיך אָפּ שלום מיט אַן ערנסטן „גאַט העלף“.
מען באַטראַכט זיך, מען קוקט זיך אַרום.)

דוד נח: וואָס ט'איר עפעס זאָגן גוטס, רב יידן?

ערשטער: זײַט איר עס, ר' דוד נח?

סמערע: ווער קען עס ניט מײַן שווער? מען ווייסט פון אים,
ברוך השם, אין דער גאַנצער געגנט.

דוד נח: חלילה, נישט צוליב מײַן אײַגענעם זכות.

ערשטער: אייער איידעם דער רב געקומען צו גאסט שמועסט מען ביי אונדז.

צווייטער: אין שיניעווקע האבן מיר געהערט.

דריטער: דער קרעטשמער דערציילט יאקבי.

ערשטער: וועט'ן אים קענען זען?

דוד נח: ווייט, ווי דען?

צינע: איך פארהאף צו גאט.

ערשטער: איז דאך טאקע עפעס ווערט געווען די נסיעה.

אימשע יעקב: טאקע צוליב דעם האב איך מיר אהער אריבער-

געכאפט.

ערשטער (באווייזט צו אברהם יעקב): ווער איז אט דער ייד?

שלום עליכם.

אברהם יעקב: עליכם שלום. איך בין א זון. דעם רבס א

שוואגער.

ערשטער: א גרויסע זכיה.

צווייטער: עפעס ניט קיין קלייניקייט.

דוד נח: איר'ט קענען דא אַלע איבערנעכטיקן. האט איר פאר

די פערד מיטגענומען גענוג?

ערשטער: דאס ט'שוין זיין די לעצטע דאגה. כ'וואלט נאר וועלן

זיי פירן צום וואסער.

צווייטער: אזוי, אזוי, עס איז טאקע אמת?

סטערע: מיר וויסן אליין נישט וואס פאר א זכות מיר האבן.

דוד נח: ווייט, אברהם יעקב, וואס איכ'ל דיר זאגן, אז מין

קאפ איז מיר אויך עפעס אנדערש געווארן זינט יעמאלט. כ'פלעג

מיר ליב האבן כאפן בייטאג א דרעמל. האט עס מיר שוין אזוי

געצויגן. באדארפט האבן נישט איין שמעק טאבאק דעם שלאף

צו פארטרייבן. אבער איצטער — זעסטו נישט. דער שלאף טשעפעט

מיך שוין נישט בייטאג.

ערשטער (לאכט הויך): אודאי, אז מען האט אזא א איידעם

שלאפט מען שוין נישט בייטאג.

דוד נח: פארוואס זשע פרעגט איר נישט, ווי קומט עס וואס

ער האָט זיך אַהער אַראָפּגעלאָזן אין מיטן דערינען?
 איטשע יעקב: כ'זוייס, אָן איידעם איז דאָך שוין נישט שייך.
 אַ ייד: איך קען שווערן, עפעס אַ שמחה.
 דוד נח: ער איז זיך משדך מיט מיין יינגערן זון, דאָס הייסט,
 מיט מיין אייניקל, זיין טאָכטער. ער איז דאָ פאַראַן מיט זיין זון.
 (די יידן שמוצערן מיט די ליפן פאַר התפעלות).
 ערשטער: אפשר איז עס אָט די וואָס שטייט אָט אַ דאָרטן?
 צווייטער: אַ וואָסערע?
 דריטער: מסתמא יענע, די בלייכערע.
 דוד נח: ס'איז מיין אייניקל.
 אברהם יעקב: מיין טאָכטער, זאָל לעבן און געזונט זון.
 (קוקן אַלע צו דבורה, וואָס שטייט פון ווייטן מיט רבקה און
 רעדן עפעס אין דער שטיל).
 דוד נח: וועסט, סטערעלע, באַדאַרפן זען, אָז די יידן... אפשר
 ווילן זיי עפעס איבערכאַפן.
 צינע: איך וועל דיר העלפן.
 סטערע: זאָל מיך גאָט שטראָפן, צינע, אויב איך וועל דיר
 לאָזן זיך צו עפעס צורירן.
 דוד נח: ס'מאָכט נישט אויס, טאַקע אַ רביצין, אָבער פונדעסט-
 וועגן דוד נחס אַ טאָכטער, גיי טאַקע, צינעלע, זיי זשע מוחל.
 רבקה (פון ווייטנס): אָט גיי איך אין שטוב אַריין, מומע, איכיל
 העלפן.
 דבורה: קומט אַלע אין שטוב אַריין.
 (אַלע פרויען גייען אַריין אין שטוב).
 דוד נח: גיי, אברהם יעקב, אויך אַריין אין שטוב, אפשר וועסטו
 עפעס נעמען אין מויל אַריין.
 אברהם יעקב: איך קוק זיך אַרום און טראַכט, דאַכט זיך, אַלץ
 איז ווי געווען און פונדעסטוועגן עפעס נישט ווי געווען.
 אַ ייד: שוין לאַנג פון דאַנען?
 דוד נח: זינט די מאַמע איז געשטאַרבן, אַ שיינע עטלעכע יאָר.

(עס קומען אלקנה, גיטל און הערש בער.)
 אלקנה: א וועלט מיט יידן, קיין עין הרע. שא, ווער איז דאס?
 כ'קען שווערן, אברהם יעקב, שלום עליכם, וואס מאכט מען?
 אברהם יעקב: געלויבט איז דער אייבערשטער.
 גיטל: מאמעלעך מיינע, טאקע אברהם יעקב!
 הערש בער: שלום עליכם, וואס מאכט מען עפעס? סארא
 בארד? כ'וואלט דיך נישט דערקענט ווען מען זאגט מיר נישט.
 אברהם יעקב: דבורה איז אויך געקומען מיט מיר.
 גיטל: אַוואו איז זי, אין שטוב? איך בין איר אַ בעלן צו גיין
 זען.

(גיטל אין שטוב אַרײַן.)

אלקנה: און ווער זענען אַט אַ די אַ יידן?
 דוד נח: הערסטו דאך, ס'האַט זיך צעטראַגן איבער דער וועלט
 אַז לוי יצחק האָט זיך אָהער אַראָפּגעלאָזן.
 ערשטער ייד: ווייסט, ווי דען, פאַרוואָס זאָל מען נישט הערן?
 צווייטער: די וועלט שלאָפט נישט.
 דריטער: אגב ווי ווערט מען נישט געוואויר וואָס סע הערט זיך
 עפעס מיט יידן אויף דער וועלט?
 ערשטער: איך וויל מיר פשוט מיט אים האַלטן אַן עצה.
 צווייטער: איך וויל זיך פשוט כאַטש אין אים גוט אַנקוקן.
 אלקנה: אַ מדינה־חכם!

דוד נח: און מיין אייניקל, רב חיים?
 אלקנה: עס ברענט דער קאַפּ אויף אים. איך געדענק נאָך אים
 אַליין, דעם פאַטער, ווי איצטער זאָל עס זיין. אַנגעקומען אַ בלייכער
 יינגל מיטן פעקל אויפן פלייצע. זאָגט צו מיר דוד נח, ער וויל אים
 אַנשטעלן פאַר אַ מלמד צו די קינדער. ס'האַט מיר געחידושט נאָכ־
 סאָל ער וויל עס טאָן. וואָס? מורא געהאַט די קינדער זאָלן אים נישט
 מבזה זיין. נו, זעט איר דאָך, וואָס דער סוף דערפון איז אַרויסגעקומען.
 וויפל איז שוין אין דעם, דוד נח?

דוד נח: זיבן און צוואַנציק אָדער אַכט און צוואַנציק יאָר.

אַ ייד: אַזוי, האָט ער אַ זון אויך אַ לייט.

דוד נח : וואָרט שוין אויף אים אַ שטאַט.
 (די יידן שמוצערן מיט די ליפן).
 אברהם יעקב (גייט שווייגנדיק אין שטוב אַריין).
 אַ ייד : לאַמיר גיין אויסשפּאַנען די פּערד.
 צווייטער : לאַמיר מיין פּערד אויך אויסשפּאַנען.
 (אַלע פּרעמדע יידן גייען אָוועק צום וועג).
 דוד נח : גיי, הערש בער, וועסטו זיי דאָרט אָנווייזן וואו די פּערד
 אַריינצופירן.
 הערש בער : האַסטו עפּעס גערעדט מיט אברהם יעקב, וואָס
 מאַכט ער ?
 דוד נח : נאָך קיין צייט נישט געהאַט. ווי נאָר ער איז געקומען
 זענען די יידן אָנגעקומען און האָבן מיר גאָר פאַרשלאָגן דעם קאַפּ.
 הערש בער : גיי אין שטוב אַריין. איך וועל גיין דאָרט זען צו
 די יידן.
 (גייט אָוועק הינטערן שטאַל).
 דוד נח (גייט אין שטוב אַריין).
 רבקה און דבורה (קומען אַרויס).
 דבורה : וואו זיינען זיי אַלע אַזוי לאַנג ?
 רבקה : איך ווייס ניט. זיי גייען אַלע וויילע אָוועק אין פּעלד
 אַריין. גייען אום ביידע. גייען אום.
 דבורה : האַסטו נאָך טאַקע מיט זיי גאָר ניט גערעדט ?
 רבקה : ווי אַזוי קען איך רעדן מיט זיי ? קיינער ביי אונדז ווייסט
 ניט וואָס צו רעדן מיט זיי. דער פּעטער הייבט אָן אַלע מאָל צו רעדן
 און מיר שווייגן. ער איז אַ צדיק.
 דבורה : און ער ?
 רבקה : חיים ?
 דבורה : ער האָט גאָר ניט געקוקט אויף דיר ?
 רבקה : וואָס האָט ער דען צו קוקן אויף מיר ? אפשר ווען ער
 וואַלט מיר עפּעס פּרעגן, וואַלט איך ענטפּערן אפשר.
 דבורה : ער האָט דערמאַנט מיין נאָמען ?

רבקה: כײַ ער׳ט אפשר קיינמאל ניט דערמאָנען. היינט אין דער פריי. איך בין זייער פרי אויפגעשטאַנען. גיי איך אַרויס דרויסן, זע איך ער שטייט און קוקט אַריין אין ברונעם. לאַנג האָט ער אַרייַנגעקוקט. איך בין געשטאַנען פון ווייטן.

דבורה: וועמען מיינסטו האָט ער געזען אין ברונעם?

רבקה: צי איך ווייס?

דבורה: ווייסט ניט, רבקה, וואָס אַזוינס ליבע מיינט.

רבקה: ס׳האַרץ זאָגט מיר וואָס דאָס איז און דו?

דבורה: אַז די צייט קומט מוז מען וויסן, רבקה. אַז די צייט קומט צו לעבן קען מען אָן ליבע ניט לעבן.

רבקה: ביסט אַזאַ קלוגע. אין שטאַט, טראַכט איך, ווערט מען שוין טאַקע קלוג.

דבורה: אפשר.

רבקה: אַז דו וועסט דאָ זיין לענגער, וועל איך זיך אפשר עפעס אַפּלערנען פון דיר.

דבורה (נעמט אַרום רבקה׳ן מיט ליבע): דו ווייסט שוין אַלץ, רבקה, ווייסט אפשר נאָך מער פון מיר. דיין האַרץ איז אפשר קליגער פון מיינס.

רבקה: דאַכט זיך מיר, זיי גייען! קום, לאַמיר בעסער אַרייַנגיין אין שטוב אַריין.

דבורה: שטיי לעבן מיר. איך וויל זיי זען.

רבקה: זיי וועלן זיך אויף אונדז נישט אומקוקן אַפילו.

דבורה: ער איז דאָך אונדזערער אַ פעטער. חיים — אַ שוועסטערקינד. ניטאַ זיך פאַרוואָס צו שעמען. אַזוי וועלן מיר שטיין ביים שוועל, וועלן זיי שוין אונדז מוזן דערזען.

רבקה: קום, לאַמיר זיך זעצן אויפן פּריזבע.

דבורה: שטיי לעבן מיר, אַט אַזוי.

(האַלט רבקה אַרומגענומען.)

לוי יצחק און חיים (קומען אַ פון צווישן די ביימער. פאַרנעמען זיך צום שטוב. ווען זיי זענען שוין באַלד ביים שוועל, רוקן זיך

די מיידלעך אינסטינקטיוו אָפּ אַ פּאַר טריט הינטער זיך. גייען ביידע אַרײַן אין שטוב ניט באַמערקנדיק די מיידלעך.)

דבורה: אַט דאָס זײַנען זײ... האָבן אונדז ניט באַמערקט.

רבקה: דאָכט זיך, אַז זײ האָבן אונדז געזען.

דבורה: אַט דאָס איז ער?

רבקה (פּאַראַגראַפּ): יאַ, חײם. האָסט אים געזען, האָ? דער פעטער איז שוין גרוי. ער האָט גרויסע ברעמען וואָס פּאַרשטעלן זײַנע אויגן. מיט דער מומען האָב איך גערעדט. זי זאָגט, אַז זי איז געווען מיידל-ווייס אין מיר געראַטן. געווען אַזאַ פּאַרשייטע שטיפּערקע ווי איך, זאָגט זי.

דבורה (איר פּנים ציטערט, הייבט אָן צו ווישן די טרערן).

רבקה: דו ווינסט, דבורה? ... ער געפעלט דיר נישט? האָ?

פּאַרוואָס ווינסטו, דבורהלע?

(שטוביקע שטימען קומען צום טיר.)

דבורה (לאַזט זיך גיין אַ בלאַטע אין הינטערגרונט).

רבקה (גיט איר נאָך אַ פּאַרוואַנדערטע. פּאַרשווינדן צווישן די

ביימער.)

די יידן און הערש בער (קומען אָן פון וועג און אין דער איי-גענער צייט קומען אַרויס פון שטוב לוי יצחק, דוד נח און אלקנה.)

ערשמער ייד: אַט אַדאָס איז דער רב?

צווייטער: יאַ, דאָס איז דער רב.

לוי יצחק: שלום עליכם, יידן.

(גיט זיי אַלעמען אַפּ שלום.)

אלקנה: אַט אַזוי ווי איצטער געדענק איך יענעם אין דער פּרי. וויפל איז שוין אין דעם? ביי אַ זעקס און צוואַנציק יאָר איז שוין אין דעם.

לוי יצחק: זיבן און צוואַנציק יאָר. פון וואַגען פּאַרן עס יידן?

ערשמער: טאָקע אַהער געפּאַרן.

לוי יצחק: אָבער פון וואַגען פּאַרן עס יידן? פון אַ ירידה, מן

הסתם?

צווייטער: חלילה, נישטאַ איצטער קיין ירידה אין די גע-

גנטן.

דריטער: טאקע תחילת איינגעשפאנט די פערד אהערצוצו צו פארן.

דוד נח: צוליב דיין כבוד וועגן, שמועסט מען, זיינען זיי אהער געקומען.

אלקנה: ווילן זיך אביסל דורכשמועסן מיט א רב.

א ייד: כאטשבע אנצוקוקן זיך גענוג. ווארעם וואס קען א דארף-מענטש געפינען צו רעדן מיט א רב?

לוי יצחק: א ייד לאזט זיך נישט סתם אזוי אין וועג אריין. א ייד לאזט זיך אין וועג אריין א מצווה צו פארדינען. און דאס הארץ זאגט שוין אז ווען און ווי אזוי מען באדארף פארדינען א מצווה.

איטשע יעקב: וואו מאכט זיך עס א דארף-יידן אזוי גרינג א מצווה צו פארדינען?

לוי יצחק: וויפל מאל אין טאג איז מפשרש א דארף-ייד און באטראכט זיך צי ער איז א ייד?

צווייטער: דאס, ברוך השם, קריכט שוין קיינמאל נישט ארויס פון קאפ. מער נישט וואס דאס הארץ גארט צו זיין א רעכטער ייד. א ייד ווי ביי לייטן, נאר מען קען עס נישט באווייזן.

לוי יצחק: וואס מיינט עס?

דער ייד: וואס קען איך דען מיינען? דער רבי פארשטייט דאך וואס סע מיינט א ייד צו זיין.

דריטער: ווארעם וואס איז שייך טאקע? איינשטעלן דאס לעבן צוליב יידישקייט. ווארעם מיט וואס דען קען מען באווייזן, אז מע איז א ייד, אז אויב נישט אפצוגעבן אלץ וואס א ייד פארמאגט.

אלקנה: כא-כא-כא, מען זיצט אין דארף ביים טאפ באב און סע פעלט גארנישט, סע איז מיר א חידוש ווי דער וואס אין הימל ווענדט גאר אום זיין פנים צו אזוינע יידן.

לוי יצחק: האבן יידן חיונה בשפע?

ערשטער: מע קען זיך נישט באקלאגן, רבי.

צווייטער: מער נישט, וואס מע וואלגערט זיך צווישן גוים.

דריטער: פון טאג ביז נאכט פארזאגט מיט ווייס איך דארט וואס.

פערטער: איך בין, קיין עין הרע, א שמיד א בעל מטופל.

פינפטער: וועט דער רבי נישט נעמען פאר אומגוט וואס איך וואלט וועלן זיך מיישב זיין. סע איז ביי מיר פאראן א יינגל, הייסט עס, כ'האב צו אים נאך פיר יינגלעך, נאר ער איז דער יינגסטער, אין גאנצן אכט יאר אלט, דאכט זיך מיר, אז פון אים וואלט זיך אפשר אויסגעשניטן א לייט.

לוי יצחק: דהיינו?

דער ייד: א קליין יינגל, נאר מיט א שארף קעפל. ווען דער רבי זאל אים וועלן פארהערן, איך וואלט מיר געלאזט קאסטן ביז צו דער לעצטער העמד. האב איך מיר געוואלט מיישב זיין מכוח דעם.

צווייטער: ער האט אים מיט זיך מיטגעבראכט.

פינפטער: איך האב אים טאקע אין וואגן.

יידן: ברענג אים אהער, הענעך יאשע. איך זע שוין, אז דער רבי וועט פון אים האבן הנאה.

לוי יצחק: ברענגט אים אהער, זאל ער זיין מיט די דערוואקסענע יידן.

(צוויי יידן, צווישן זיי דער פאטער, איילן צום וועג ארויס.)

לוי יצחק: איך קוק זיך ארום, די ביימער נישט הינטערשטעליק געווארן, אויסגעוואקסן פאר די זעקס און צוואנציק יאר.

חיים (באווייזט זיך אין טיר.)

לוי יצחק: אט איז מיין זון. זעסט אט יענעם בוים לעבן ברונעם? אז איך בין אהער געקומען צום ערשטן מאל איז ער געווען אזוי דין ווי מיין פינגער; א ריטעלע ארויסגעוואקסן פון דער ערד און איצטער — א בוים.

דוד נח: זיי זשע מוחל, געדענקסט אודאי דעם עפל-בוים, וואס איז געוואקסן הינטערן פענצטער. נישט פאר די ביימער געדאכט, א דונער האט אים איינגעבראכן.

לוי יצחק: יא, אויך אויף ביימער אז עס קומט א גורה און ס'איז נישט פאראן ווער עס זאל מעביר זיין די גורה...

(די יידן קומען אן פירן א בלאטן, שעמוודיקן יינגל.)

לוי יצחק (קנייפט דעם יינגלס בעקל): ווי רופט מען דורך ?
יינגל: שלמה.

דער פאָטער: יא, שלמה איז דין נאָמען. האָט שוין באַדאַרפט
צו זיין אַביסל גרעסער. איז אָבער נישט ער עסט און נישט ער
וואַקסט.

לוי יצחק: קענסטו שוין עפעס לערנען תורה ?
יינגל: כיוועל קענען.

א ייד: מע זעט שוין, אָז ער וואַקסט אַ לייט. האָ האָ.

לוי יצחק: נו, און אָז דו וועסט קענען לערנען תורה, וואָס וועט
יעמאָלט זיין ?

יינגל: איכיל זיין אַ רב.

לוי יצחק: און אָז דו וועסט שוין זיין אַ רב, וואָס וועט יעמאָלט
זיין.

יינגל: וועל איך פסקענען שאלות.
(יידן לאַכן.)

אלקנה: אויף אים איז צו גלייבן.

א ייד: וואָס זאָגט איר, רבי, ער וואַקסט שוין אַ לייט, האָ ?

לוי יצחק: ווער לערנט מיט אים ?

דער פאָטער: אַליין פון זיך, רבי. געווען אַ מלמד. אָבער דער
מלמד האָט געזאָגט, אָז פאַר אים באַדאַרף מען האָבן אַ רבין וואָס
זאָל שוין וויסן פון דאָנען אַהין.

לוי יצחק: נו, יינגעלע, ווילסטו זיין אַ רב און פסקענען שאלות.
ווי איז אָבער, אָז דו וועסט ניט האָבן קיין שאלות צו פסקענען ?

יינגל (טראַכט מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ).

א ייד: כאַ-כאַ-כאַ, דאָס איז שוין אַביסל צו הויך פון זיינעט-
וועגן.

לוי יצחק: נישט צו הויך. גאָר נישט צו הויך... זאָג מיר,
זונעלע, וואָס וועסטו טאָן, אָז דו וועסט נישט האָבן קיין שאלות צו
פסקענען ? ביי יידן איז נישטאָ קיין טריפות. אַלץ פּער. ביי יידן
איז נישט קיין עוולה אין משא ומתן — פּסדר צדק און יושר; וואָס
וועט יעמאָלט זיין, יינגעלע ? (ער זעצט זיך אַנידער און ציט דעם

יינגל צווישן די קני אריין. רעדט מיט התלהבות.) אַט אַזוי, מיין שוין
יינגעלע, וואָס וועסטו יעמאַלט טאָן?

(אין עולם הערשט אַ געהויבענע שטימונג. די יידנס אריגן און
פנימער צינדן זיך אַן מיט התלהבות.)

יינגל: אַז איך וועל קענען גוט לערנען תורה וועל איך שוין
אַליין וויסן וואָס צו טאָן.

לוי יצחק: גוט לערנען תורה... דאָס איז דער עיקר. גוט צו
באַנעמען די תורה, דאָס איז דער עיקר, פון דער תורה אַרויס ווינקט
שוין אַרויס די אויג פון חסד און אמת און ווינקט און רופט, און
עפנט אויף דאָס האַרץ צום אמת. יעמאַלט וועסטו שוין זאָגן צו דער
תורה: לבבתיני אַחותי פלה, דו האָסט זיך באַהאַרצט מיין שוועס-
טער, מיין פלה... לבבתיני באַחת מעיניך — האָסט מיך באַהאַרצט
מיט די אויגן דיינע, וואו חסד און אמת זענען איינגעפאַסט... אַט
אַזוי, יידן, מיינט עס.

(עס הערשט אַ ווילע אַ געהויבענע שטילקייט. די יידן קוקן
זיך דורך, וואָרטן אַז נאָך עפעס זאָל אַרויסקומען פון לוי יצחקס
מויל אַרויס.)

דער פאַטער: זאָג, מיין קינד, דעם רבין וואָס דו האָסט גע-
וואָלט זאָגן.

לוי יצחק: שוין, ער האָט שוין געזאָגט. תורה וויל ער לערנען.
תורה לשמה. איך נעם אים מיט זיך. איך וועל אים האַלטן לעבן
זיך.

(די יידן שמוצערן מיט די ליפן פאַר התפעלות.)

דער פאַטער: איכיל מיר לאָזן קאַסטן ביז צו דער לעצטער
העמד.

לוי יצחק: באַדאַרף דען אַ טאַטע נאָך צוצאָלן ווען זיין קינד
באַגערט צו דער תורה, וואו איז עס גאָר אַזוינס געהערט געוואָרן?
(צום יינגל.) איצטער קום, מיין זון, קום לאַמיר זען צי ס'איז שוין
טאַקע צייט צו דאַונען מנחה.

(נעמט אים פאַרן האַנט און גייט מיט אים אַוועק צווישן די
ביימער. מען הערט נאָך לוי יצחקס ווערטער: „תורה, תורה“.)

אַ ייד: עס ווילט זיך אַוועקצוואוואַרפן די געשעפטן און אַלץ
מיט אַנאַנדער.

צווייטער: און וואָס?

ערשטער: און וואָס — פּרעגסטו? און מען לעבט שוין ווי גאָט
האַט געבאַטן. (צום פּאָטער פון יינגל.) זעסט ווי מען ווערט אויפֿ-
געריכט?

דער פּאָטער: עס גלייבט זיך מיר גאָר אַליין נישט. ער נעמט
אים מיט, זאָגט ער.

אַלקנה: סע שטעלט זיך מיר די האָר אין קאָפּ פון דער גאַנצער
מעשה. וואָס זאָגסטו, דוד נח? דו ווייסט, אָז איך טראַכט: אַנדערע
צייטן קומען עפעס אויף דער וועלט. וואָרעם אָז נישט קען דאָך נישט
געמאַלט זיין. פריער דו און איצטער, כאָטש נישט איך, איז אברהם
יעקב. דוד נח, דו ווייסט, אָז אַ האַרץ איז אַמאָל ניט קיין קליי-
ניקייט. (צום פּאָטער פון יינגל.) איר, רב ייד, האָט אַ גרויסן זכות
אין הימל. איר באַדאַרפט זיך נישט האַלטן גרויס ביי זיך. חלילה
ניט איבערנעמען זיך. וואָס זאָגסטו, הערש בער?

הערש בער: איך טראַכט, ווי לאַנג איז עס גאָר אין גאַנצן געווען
די מעשה, ווען ער איז אָהער אַנגעקומען מיטן פעקעלע אויפן פלייצע.
נאָך גאָר שנעקעס געווען. האָט מען גאָר חזוק געמאַכט פון אים.
האַט זיך עס יעמאַלט גאָר געפלאַנטערט. וואָס האָב איך מיר צו
נאָרן? ס'איז מיר אויך גאַנץ גוט אין זינען אַריין. אפשר אַזוי וואָלט
מען זיך געפרוּאוּוט עפעס אַנדערש. אָבער אַזוי האָט עס שוין געקירע-
וועט. געקירעוּוט. נו, איז מען נישט קיין למדן, אָבער ס'קירעוועט
שוין, עס לאָזט שוין נישט פאַרקריכן אין בלאַטע אַריין. און דאָס
איז ס'אייגענע מיט אברהם יעקבן.

אַלקנה: דאָס זאָג איך דאָך, שוין אַנדערע צייטן אויפן דאָרף
אויך. וואָס איז דאָ פאַראַן צו רעדן? כ'האָב יעמאַלט באַלד אַרויס-
געזען, כ'האָב מיר נישט געמאַכט וויסנדיק. איצטער זע איך עס באַ-
שיינפערלעך. ער געקומען. יידן געקומען. ס'איז שוין נישט דער
אייגענער דאָרף. איך זע עס באַשיינפערלעך.

אברהם יעקב (קומט אַרויס).

דוד נח: אַט איז מיין זון. וואָס מאַכסטו, האָסט זיך כאָטש אויס-
גערוט אַביסל?

אברהם יעקב (גיט די יידן שלום): מיר האָבן איבערגעשמעסט

אַז מען זאל די יידן בעטן דאָ איבערנעכטיקן. טאַקע לכבוד דעם
רב און זיין זון דעם רב.

א ייד: אַזוי, דער זון אויך אַ רב.

דוד נח: ער נעמט מיין אייניקל, זיין טאַכטער.

א ייד: יאָ, יאָ, אַז מען איז זוכה.

אלקנה: ער נעמט דאָך מיט זיך אַט דעם יידנס יינגל.

אברהם יעקב: הלואי וואָלט איך יעמאַלט געווען יינגער.

דוד נח: וואָס פעלט דיר חלילה אַזוי, מיין זון?

אברהם יעקב: עס קען זיין, אָבער ס'איז נישטאָ קיין גרונט
וואוהין דער געדאַנק קען פאַרטראַגן אויב דו הייבסט נאָר אָן צו
פאַרשטיין. אַט קוק איך אויף אים אַליין. ער שטייט נישט אויף אַן
אַרט, אַז מען הייבט אָן צו שטייגן, שטייגט מען שוין.

לוי יצחק (קומט אָן). פירט ביים האַנט דעם יינגל. רעדט צו אים):
אַז מען לערנט תורה פאַרשטייט מען דעם פשט פון אריה שאג מי
לא יירא, אַז אַ לייב ברומט ווער האַט יעמאַלט ניט קיין פחד? דאָס
מיינט מען דעם ליכטיקן טאַג, וואָס קומט אָן ווי אַ לייב און ברומט
פאַרן טיר. ברומט הינטערן פענצטער און וועקט דאָס האַרץ צום אור
התורה. צום ליכט פון דער תורה. (באַמערקט אברהם יעקב) זעסט,
אברהם יעקב, וואָס אַזוינס עס וואַקסט אויפן דאַרף? איז דאָך שוין
ווערטה געווען די גאַנצע נסיעה. אַפילו צוליב דעם אַליין.

אברהם יעקב (נעמט דעם יינגל פאַרן אויער): ווי רופט מען דיד,
שייגעץ איינער?

יינגל: שלמה.

לוי יצחק: שלמה, שלמה... נו, יידן, אַזוי מאַכט איר שוין אַ
מנין צו דאַוונען... איז באַשערט אַ מנין — קומט ער דער מנין.

(אין הינטערגרונט גייען פאַרביי רבקה און דבורה. זייערע אויגן
געווענדט צום שטוב צו, וואו פאַרגאַפּטע יידן שטייען אין אַ האַלבן
קרייז.)

צינע און סמערע (באַווייזן זיך אין טיר. וואַלטן וועלן אַראַפּ־
גיין, בלייבן דאָך שטיין, מיטן געדאַנק געווענדט צום בינטל יידן.)

איטשע יעקב: רבי, מיט וואָס קען אַ ייד באַווייזן, אַז ער איז
אַ ייד.

לוי יצחק: די קינדער פון אברהם, יצחק און יעקב באַדאַרפן דען באַווייזן, אָז זיי זענען עס? פון אויבן ווינקט מען שוין, טייט מען שוין — אָט דאָס זענען זיי, די זרע קודש... קומט שוין עפעס אַרויס פון דעם אַנווייזן, פון דעם אַנטייטן. אַמאָל ווערט די וועלט פאַרבלענדט, אָז זי קוקט אַריין אין דעם תואר פנים פון זרע יעקב און אַמאָל וויל די וועלט אויסלעשן דאָס פייער, וואָס לייכט אויפן תואר פנים פון די זרע יעקב.

רבקה און דבורה (קומען ווידער אָן און בלייבן שטיין אין הינטער־גרונט, געווענדט מיטן געדאַנק אַהער.)

צינע (ווישט די פרומע טרערן.)

סמערע (קוקנדיק אויף צינען טוט זי אויך דאָס אייגענע.)

אלקנה: וואָס איז דעם מעטשנס לעבן דען ווערט? וואָס פאַר אַ ווערט האָט ער אויף דער וועלט? איך זאָג מיר מינס.

לוי יצחק: נישט געדוונגען, אַ סך ווערט, אָן עולם ומלואו ווערט. גאַר די אוצרות פון דער וועלט ווערט, אַ ייד באַדאַרף עס וויסן, אַ ייד באַדאַרף עס באַגרייפן, אָז מה־דאָך דאָס קליינע פליגעלע ווייס עס, אַ פשיטא שוין דער מענטש, אַ פשיטא שוין אַ ייד, אַ פשיטא שוין די זרע יעקב, אָט זע איך דעם בוים אָט־אַ דאַרטן, אַ ריטעלע געווען, איז פון דעם אַ בוים אויסגעוואַקסן, און פאַרקערט, איז אויף יענעם עפֿל־בוים נגור געוואָרן כליה, אָט, באַדאַרפט נגור ווערן, נו, גייט זיך אַרום אַ מענטש מיטן צלם אלהים אויפן פנים און איז זיך מייאש, באשר אים איז צו גוט, באשר אים איז די גאַנצע וועלט איבערגעענטפערט געוואָרן.

אברהם יעקב: ווען איך וואָלט געקענט מיינע עסקים אַראָפֿ־וואַרפן פון פלייצע, נו, וועט דען דער פריץ אַרויסלאָזן.

לוי יצחק: ווידער דאָס אייגענע, עס גאַפט אין מיר מיין נשמה דווקא דאָ זייענדיק, יא, און דווקא אַ רב, דווקא אַ בראַדריין, וואָרעם ווי דען אַנדערש פרעג איך אייך, יידן? במקלי עברתי את הירדן, אָט אַזוי מיט אַ שטעקעלע און מיט אַ פעקעלע אויפן פלייצע בין איך מיר אין אַזאַ ליכטיקן טאָג געקומען אַהער, יא, מיט זעקס און צוואַנציק יאָר צוריק, וואָס זענען זעקס און צוואַנציק יאָר? ווילט איר, איז עס אַ אין סוף מיט יאָרן, ווילט איר איז עס אַ טיפה מן הים, אַ

טראָפעלע. גאַרנישט. ערשט נעכטן געשען. דאָ בין איך אויפגעריכט געוואָרן און דאָ וועל איך איצטער אין תוך אַרײַן אויפגעריכט ווערן... יאָ, מנחה דאַוונען.

חיים (באַווייזט זיך אין טיר): צײַט מנחה דאַוונען. פאַראַן אַ מנין.

אלקנה: יאָ, אַ מנין, אפשר צוליב אייער זכות וועלן מיר איצט האָבן אַלע טאָג אַ מנין.

לוי יצחק: יאָ, מיין זון, צײַט מנחה צו דאַוונען.
(גײט אין שטוב.)

דוד נח (צו די יידן): זײַט־זשע מוחל, קומט אַרײַן.

(די יידן גײען אײנציקווייז אין שטוב אַרײַן. צײַט און סטערע דערנענטערן זיך.)

צײַנע: איך ווייס ניט צי זאָל איך וויינען צי זאָל איך מיר פרייען. איך קוק זיך אַרום, אַלץ ווי געווען. אַלץ ווי געווען, נאָר די מאַמע איז נישטאַ.

סטערע: איך האָב דיר נישט געוואָלט דערציילן. וויסט, אַ דונער האָט אײנגעבראַכן יענעם עפּלבוים הינטערן שטוב.

(גײען ביידע צום פּלויט און קוקן שוויגנדיק צום צעבראַכענעם בוים. קומען צוריק.)

צײַנע: ווי נעכטן איז עס געשען.

סטערע: געדענקסט ווי דו ביסט אַראָפּגעפּאַלן פון בוים?

צײַנע: ער איז געזעסן און געלערנט אין שטוב, האָט זיך מיר פאַרגלוסט אַרויפצוקלעטערן אויפן בוים און אַנרײסן עפל פון זײַנעט וועגן. מיט אַמאָל איז ער אַרויסגעקומען דרויסן. אַז כ׳האָב אים דערזען האָט זיך מיר עפעס אין האַרצן אָפּגעריסן און כ׳בין אַראָפּגע־פּאַלן פון בוים. יאָ, וואו איז דבורה? כ׳האָב זיך נאָך אָפּילו נישט אַנגעפרייט מיט איר ווי געהעריק איז.

סטערע: קיין עין הרע אַ פאַרשוין. מער נישט אַ ביסעלע בלאָס. אַוועק מסתמא שפּאַצירן מיט רבקהלען.

צײַנע: געלויבט איז דער אײבערשטער. דאַכט מיר, זײ דאַוונען שוין, לאַמיר אַרײַנגיין.

סמערע: דו, צינע, האסט זיך אוודאי אויסגעלערנט דאָונען און
איך בין געבליבן אַזוי ווי דו זעסט. זאַל מען נישט געשטראַפּט ווערן.
צינע: געלויבט איז דער אייבערשטער.

(גייען ביידע אַריין אין שטוב.)

דבורה (קומט אָן. בלאַט, אומעטיק.)

רבקה (גייט איר נאָך אומעטיק.)

(פון שטוב דערטראַגט זיך די שטימע פון די דאָונער.)

רבקה: הערסט, מען דאָונט.

דבורה: האָ?

רבקה: באַדאַרפסט נישט וויינען, דבורהלע. דיר וועט זיין אַזוי
גוט ווי דער מומע צינען. הערסט, מען זאָגט קדושה, איך ווייס נישט
וואָס צו זאָגן.

דבורה: רבקהלע, דו ביסט דאָך אין איין עלטער מיט מיר...
אפשר, רבקהלע...

(טרערן וואָרגן אירע רייד.)

רבקה: וואָס מיינסטו, דבורהלע?

דבורה (דורך טרערן): איך ווייס נישט, איך ווייס נישט...

צווייטער אָקט

אַ פּאַר טעג שפּעטער ביי דוד נחן אין שטוב. אַרום האַלבן
טאָג. אין שטוב אין אויפגערוימט. דער טיש אין פּאַרשפּרייט
מיט אַ ווייסן טישטעך. עטלעכע יידן אין שטוב געזעגענען זיך
מיט לוי יצחק.

לוי יצחק: פּאַרט געזונט, יידן, זייט נישט געפּאַלן ביי זיך.
טאַמער קומט אויס צו וואוינען אויפן דאָרף, באַדאָרף מען נישט זיין
געפּאַלן ביי זיך. אַ ייד אין אומעטום אַ ייד.
ערשטער ייד: זייט געזונט, רבי, זאָל אייך גאַט באַצאַלן דערפּאַר,
וואָס איר האָט זיך אַראָפּגעלאָזן צו אונדז.
צווייטער: און מיין קינד, רבי, וועט אפשר זיין אַ גרויסע
טרחא?

לוי יצחק: וועט שוין זיין גוט. וועל אים מיטנעמען. וועל האַבן
איבער אים השגחה. וועט שוין זייט גוט.
דריטער: איר מיינט, רבי, אַז סע ווילט זיך פּאַרן אַהיים? כ'האַב
נאָר מורא, מיינע זאָל נישט האַבן קיין עגמת נפש.
לוי יצחק: פּאַרט געזונט, יידן, יידן, זייט געזונט.

דער פּאַטער (צום יינגל): געדענק, מיין קינד, זיי אַ לייט. די
מאַמע וועט אפשר האַבן צער, אַבער וואָס קען מען טאָן? רבי, איך
גיב אים איבער אין אייערע הענט.
לוי יצחק (קנייפט דעם יינגלס בעקל): וועט אים ירצה השם זיין
אַ בן תורה...

דער פּאַטער: קום, מיין קינד, מיט מיר צום וואָגן אַרויס. וועל
נאָך אַ ביסל שמועסן מיט דיר.

(די יידן אן חשק דערלאנגען די הענט און גייען אַרויס וואָרפנדיק
ביים אַרויסגאַנג נאָך אַמאַל אַ בליק צו לוי יצחק.)

לוי יצחק (זעצט זיך ביים טיש לעבן פענצטער, קוקט אַריין אין
אַ ספר. אָבער זיין געדאַנק איז ניט מיטן ספר. שפּאַרט אָן זיין קאַפּ
אויף זיינע הענט. ווען ער הייבט אויף זיין קאַפּ, רוט אויף זיין פנים
טרויער. בלייבט אַ ווילע אַזוי זיצן פאַרטיפט אין זיך.)

אברהם יעקב (קומט אַריין, בלייבט מיט דרך ארץ שטיין פון ווייטן
אַ ווילע. וויל שוין אַרויסגיין.)

לוי יצחק (באַמערקט אים): נו, וואָס, אברהם יעקב?

אברהם יעקב: זייט זשע מוחל, איך וויל נישט אייך מפסיק זיין.

לוי יצחק: גאָר נישט געדוונגען, אַז מען איז מיר מפסיק.

אברהם יעקב: דער עולם איז זיך פאַנאָדערגעגאַנגען.

לוי יצחק: זעץ דיר אַנידער, אברהם יעקב. פאַראַן מסתמא פון
וואָס צו שמועסן?

אברהם יעקב: יא, מען וואָלט באַדאַרפט. עס וואָלט נישט
געשאַט. אַז מען זעט זיך אַזוי זעלטן.

לוי יצחק: דעם נדן וואָס דו גיסט איז דאָך מסתמא נישט איבער
דיינע פוחות. נו, וואָס איז שייך אַנדערע ענינים.

אברהם יעקב: הלואַי וואָלט איך געהאַט מער קינדער. בנים
זכרים; איך וואָלט זיי געשיקט צו אייך, איר זאָלט זיי מדריך זיין.
נו, האָט זיך אַזוי געמאַכט.

לוי יצחק: און ער, דער פריץ, איז ער נישט חלילה מדיח מען
זאָל באַדאַרפן עפעס פוגם זיין?

אברהם יעקב: וואָלט וועלן פרוואון אַמאַל. אַז די שנאה צום
יידן שפּראַצט אַרויס איז דאָך נישט שייך. נו, איז דאָך צוריק די
אייגענער שטוב, דאַכט מיר, אַז ביים אייגענעם טיש. יעמאַלט איז
מיט מיר אַמאַל געלערנט.

לוי יצחק: איז מען דאָך אַ ייד. דאָס איז דער עיקר. איך
געדענק דיר נאָך, ווי איצטער וואָלט עס געווען. אַטאַ דאָ אין דער
אייגענער שטוב, דאַכט מיר, אַז ביים אייגענעם טיש. יעמאַלט איז
געווען די אמתע שעה זיך מתדבק צו זיין אין זיין גרויסקייט און זיך
דערהייבן צו דער מדרגה וואָס אַ ייד באַדאַרף זיך דערהייבן.

קוקט זיך ארום ווי ער וואלט וועלן באטראכטן יעדן ווינקל אין שטוב. דאָס אייגענע טוט אברהם יעקב.)

אברהם יעקב: איר געדענקט עס נאך, רבי?

לוי יצחק: אַט-אַדאָ ביים אייגענעם טיש. יאָ. אפשר איז עס געווען אַ טעות, אפשר איז געווען פאַר דיר יעמאַלט אַן אַנדער וועג. אָבער שאַט נישט. איז דאָך איצטער אויך דיין וועג אַ גאַנץ אַנדערער. טוט צדקה. עס ציט צום שורש. דאָס איז דער עיקר. נו, וואָס נאָך? איך האָב געוואָלט שמועסן מיט איר.

אברהם יעקב: מיט דבורהן, מיינט איר?

לוי יצחק: יאָ, עפעס האָט מיר דאָס האַרץ מדהה געווען דערפון. איילן זיך איז נישט פדאי.

אברהם יעקב: איך פאַרשטיי נישט זייער גוט. איר וועט אפשר מוחל זיין געבן מיר צו פאַרשטיין נאָך אַמאָל.

לוי יצחק: עס איז געווען תחילת מיין כוונה, איך זאָל עס דוחה זיין אויף נאָך אַ פאַר טעג. דאָכט זיך מיר, אַז וואָלקנדלעך קומען אָן. דאָכט זיך מיר, אַז די ערד האָט עפעס ווי אַ ציטער געטאָן אונטער מיינע פיס.

אברהם יעקב (אומרויך, בלאָס): איר מיינט, רבי, דבורהן? ס'איז אפשר געווען קרום פון מיר צו שיקן זי אין דער שטאָט אַריין; לאָזן, זי זאָל זיך לערנען זייטיקע זאַכן.

לוי יצחק: עס איז געווענדט וואוהין די זייטיקע זאַכן פירן אַוועק דעם געדאַנק. אַמאָל איז דער זייטיקער וועג אויך אַ וועג. אַמאָל איז דער זייטיקער וועג דער עיקר-וועג. עס איז געווענדט ווען און ווי אַזוי. ווייסט, אַברהם יעקב, מיין טבע, ווייסטו דאָך, אַז איך, בטבע, בין גאַר נישט קיין מקפיד און אויך נישט קיין מהרהר. וואָרעם וואו עס איז אַ האַרץ פאַראַן דאָרט איז שוין אַלץ פאַראַן, איז שוין עפעס צום האַרצן אויך פאַראַן. אָבער דאָס האַרץ באַדאַרף זיך נייגן צו דער רעכטער זייט. דאָס איז שוין אַוודאי און אַוודאי.

אברהם יעקב: זאָל איך, רבי, זי לאָזן רופן און זי פרעגן? אפשר אַ טאַטע איז בלינד.

לוי יצחק: חלילה וחס. איך האָב חלילה גאַר נישט צו איר. ווייסט, ווי קען איך עס גאַר?

אברהם יעקב: רבי, איך קען גאר ניט פארשטיין וואָס דאָס מיינט. איך ווייס ניט צי איך זאָל האָבן עגמת נפש, צי איך זאָל... זייט זשע מוחל, רבי...

דוד נח (קומט אַרײַן): אַט־אַדאָ גאַר זיינען מיינע קינדער.

לוי יצחק: זייט־זשע מוחל, שווער.

אברהם יעקב: וואָס מאַכסטו, טאַטע? אַזוי ווינציק גערעדט

מיט דיר.

דוד נח: ס'האַט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז מיינע קינדער וועלן קומען, וועל איך זיצן גאַנצענע טעג און שמועסן מיט זיי. נו, לאַזט זיך גאַר אויס, אַז ס'איז נישט פאַראַן פון וואָס צו שמועסן. נאָר אויף איין זאַך פאַרדריסט מיר, וואָס די מאַמע איז נישטאַ דערביי און קען נישט האָבן דעם נחת. געדענקסט, אברהם יעקב, ווי דו ביסט שטענ־דיק געזעסן מיט לוי יצחק, אַט ווי איצט און געשמועסט? און איצ־טער, פון דעסט וועגן, האָט זיך ווידער געפונען פון וואָס צו רעדן. אַוודאי רעדט מען פון עפעס אַ גרויסער נדבה אויף אַ בית־מדרש. אַוודאי, אַוודאי, איך זאָג אויך, אברהם יעקב, אַז גאַט האָט דיר אַזוי ווייט געהאַלפן, אַז איך שטאַט זאָל מען פון דיר אויך וויסן. קענסט עס טאָן דורך לוי יצחק און אפשר דורך היימלען. אפשר טאַקע אין זיין שטאַט.

אברהם יעקב: איך האָב טאַקע שוין אַליין געטראַכט פון דעם.

אם ירצה השם איך וועל עס טאָן.

דוד נח: זיי זיך מיישב מיט לוי יצחק. אפשר וועסטו לאַזן שרייבן אַ ספר תורה. איך וועל אויך געבן אַ קלייניקייט צושטייער. וואָס זאַגסטו, איידעם מיינער?

לוי יצחק: ווען נאָר דער רצון איז דערביי פאַראַן. און ביי אברהם

יעקבן איז דאָך געוויס רצון פאַראַן.

צינע (קומט אַרײַן): גאַר דאָ ביסטו, טאַטע. איך האָב געמיינט, דו

ביסט אַוועקגעאַנגען צו אלקנהן.

דוד נח: וואָרעם וואָס, מיין טאַכטער?

צינע: וואָס מאַכסטו, אברהם יעקב? פון וואָס רעדט איר דאָ?

דוד נח: ער איז מסכים, ווייסט, ווי דען? אַז דער וואָס אין

הימל העלפט — פאַרוואָס נישט? וואָס זאַגסטו אויף דעם, מיין

טאַכטער?

צינע: מיין האַרץ איז מיר עפעס אַזוי פאַראומערט, און איך געפֿין מיר גאָר קיין אַרט נישט.

דוד נח: סטייטש, ווי פּאַלסטו עס אויס גאָר אַזוינס צו רעדן, מיין טאַכטער? וואָס קען מען מאַכן? ס'וואָלט טאַקע גוט געווען ווען די מאַמע וואָלט איצטער געלעבט. נו, וואָס קען מען מאַכן? כ'האַב שוין נישט איינמאַל איבערגערעדט.

צינע (ווישט די טרערן).

לוי יצחק: צינע, זיי זשע מוחל.

(ער גייט אַרויס. צינע נאָך א.י.ס. אברהם יעקב און דוד נח בלייבן אַ ווילע שטייל, אַרומגעכאַפט פֿון אַ פרעמדן אומעט.)

דוד נח: האָ, זאַגסט עפעס, מיין זון?

אברהם יעקב: יאָ, טאַטע, איך וועל אם ירצה השם לאָזן שרייבן אַ ספר תורה.

דוד נח: האָסט גערעדט מיט חיימלען?

אברהם יעקב: אַ ביסל גערעדט. מען קען אים נישט אַפֿרייסן פֿון ספר.

דוד נח: וואָס זאָגט לוי יצחק? מיינסט, עס וואָלט געווען גאָר נישט קרום דאָ צו פֿראַווען די חתונה.

אברהם יעקב: איך וועל געוויס מסכים זיין אויף דעם.

דוד נח: וואָס זאָגט לוי יצחק אויף דעם?

אברהם יעקב: איך וועל איבערשמועסן מיט אים.

דוד נח: ער האָט דיך האָלט, מיין זון, איך געדענק ווי נאָך יעמאַלט האָט ער דיך העלטער געהאַט פֿון אַלע קינדער. ווייסט, אלקנהס זון וויל אים זען, נאָר ער האָט ניט קיין מוט אַריבערצוקומען אַהער. אַ נאָר וואָס ער איז. מאַלע וואָס ער האָט יעמאַלט נישט געוואָלט לער-נען. וואָס האָט עס צו דעם? לוי יצחק האָט שוין מסתמא לאַנג פֿאַר-געסן אָן דעם.

אברהם יעקב: זאָל ער אַריבערקומען, איך וואָלט אַליין זיך אויך וועלן זען מיט אים.

דוד נח: אלקנה האָט איבערגעשמועסט, און טאַמער וואָלסטו דאָרטן לעבן זיך געפֿונען פֿאַר אים עפעס צו טאָן. די צייטן זענען ביי אים

גאָר שפּלדיק ... איך וועל גיין זען הערש בערן. באַדאַרף ביי אים
עפּעס פרעגן, וועל באַלד קומען צוריק.
(גייט אַרויס.)

אברהם יעקב (גייט צום פאַרמאַכטן ספר, וואָס לוי יצחק האָט
געלאָזן. בלעטערט אים. נעמט אַרויס בריקן, טוט זיי אָן און פּראַווט
זיך פאַרטיפּן אין ספר.)

דבורה (קומט אַריין, בלאָס און נידערגעשלאָגן.)
אברהם יעקב: נו, וואָס, דבורה, וואו ביסטו געווען דעם גאַנצן
פּרימאַרגן? אַלע האָבן דיך אַרומגעזוכט?
דבורה: איך ווייס ניט, טאַטע.

אברהם יעקב: טאָ ווער זאָל וויסן, אָז אויב דו ווייסט נישט?
דבורה: איך ווייס ניט טאַטע, וואָס זאָל איך דיר זאָגן?
אברהם יעקב: וועסט דאָך מיר נישט אַנטאָן אַזאַ עגמת נפש.
דבורה: אַדראַ, זאָג דו מיר וואָס איך זאָל טאָן. איך האָב דאָך
קינעם ניט אויסער דיר, ביי וועמען איך זאָל קענען פרעגן.
(ווישט די טרערן.)

אברהם יעקב: נו, שאַ קינד מיינס. האָסט נישט וואָס צו ווינען.
וועסט דאָך אונדז אַלעמען נישט אַנטאָן אַזאַ עגמת נפש.
דבורה: איך וועל ריידן מיט אים אַליין.
אברהם יעקב: מיט חיימען. איך האָב אַלץ געוואַרט, אָז דו וועסט
מיט אים רעדן.
דבורה: ניין, איך וויל ריידן מיטן פעטער. ער וועט מיך בעסער
פאַרשטיין.

אברהם יעקב: הייסט עס, אָז ער געפעלט דיר נישט. אַזוי גיך?
האַסט דאָך נאָך אַפילו מיט אים נישט גערעדט. זע די מומע צינע,
אדראַ, קוק זיך צו צו איר.

דבורה: טאָ פאַרוואָס האָסטו מיך געשיקט אין שטאַט אַריין
לערנען? פאַרוואָס האָסטו מיך ניט געהאַלטן אין דער היים, איך זאָל
זיין אַזוי ווי רבקה? איך וואָלט מיר אפשר יעמאַלט געפילט גליקלעך
צו זוערן אַ רביצין ווי די מומע צינע.
אברהם יעקב: איצטער איז דאָך נאָך שענער. ווייסט, עפּעס

א קלייניקייט צו האבן רבי לוי יצחקן פאר א שווער? און ער אליין —
עס ווארט דאך שוין אויף אים א שטאט.

דבורה: איך וויל אבער, אז דו זאלסט פארשטיין, אז איך בין
ניט ווי רבקה — און דו ביסט דאך ניט ווי דער פעטער הערש בער,
ביסט דאך אן אנדער מענטש.

אברהם יעקב: וואס הייסט, איך בין אן אנדער מענטש — בין
איך נישט קיין ייד? וויל איך נישט, אז מיין איין-און-איינציק קינד
זאל נישט זיין קיין יידישע טאכטער? ווי דען וואלט איך עס געקענט
באווייזן? אז ער האט מיר יעמאלט אנגעזאגט די בשורה, האט זיך
פאר מיר ממש אויפגעפנט דער טויער פון הימל. פארוואס האסטו
יעמאלט געשוויגן? איך האב דאך אין דיר דערקענט, אז דו וועסט
טאן אונדזער אלעמענס פארלאנג.

דבורה: איך האב געמיינט, אז איך וועל קענען זיך אליין גובר
זיין. אבער איך קען ניט. טו עס ניט, טאטע, ווארעם איך בעט דיר,
טו עס ניט.

אברהם יעקב: מען האט זיך שוין דאס ווארט געגעבן. אפשר
וועט נאך די חתונה זיין אין א פאר וואכן ארום. אפשר טאקע דא
ביים זידן אין שטוב.

דבורה: אין צוויי וואכן ארום חתונה?

אברהם יעקב: וואס ביסטו אזוי צעשראקן?

דבורה: דער פעטער וועט מיך אפשר פארשטיין בעסער. קום
מיט מיר צו אים. איך וויל אים פרעגן אויב עס איז שוין פאר-
פאלן.

אברהם יעקב: וואס הייסט פארפאלן? צו דען פירט מען דייך
צו דער שחיטה? איצט פארשטיי איך שוין פארוואס ער האט ניט
געוואלט נעכטן, אז מען זאל דערפון רעדן. יא, דאס איז עס. אויף
דעם האב איך זיך שוין גארנישט געריכט.

דבורה: פאר מיר איז אפן אן אנדער וועלט. איך וויל עס זאגן
דעם פעטער. דו אליין האסט געמאכט אזוי, איך זאל עפענען מיינע
אויגן. איך בין ניט שולדיק. איך וועל עס זאגן דעם פעטער.

אברהם יעקב (צערטלט זי): קינד מיינס, איך וויל דיר נישט
אנטאן קיין עגמת נפש. אבער מיר דאכט זיך, אז דו וועסט אונדז

אלעמען פינצטער מאכן דאס לעבן. צי דען וויל איך דיך פארפירן
תלילה אין אפגרונט אריין? ווי קען איך גאר טאן אזא זאך?
דבורה: אויב דו פארשטייסט אזוי, וועל איך שוין בעסער גאר
שווייגן. טו מיט מיר וואס דו ווילסט.

אברהם יעקב: פון נעכטן אָן, ממש, איך דערקען דיך נישט.
האָסט זיך אזוי פאַרענדערט, בלייך און דאָס פנים איינגעצויגן.
צינע (קומט אַריין): איך ווייס אַלץ, אברהם יעקב. וויין נישט,
דבורה, וויין נישט. ביסט אַ יתומה און ס'איז מיר נישט ניהא ווען
דו פאַרגיסט טרערן. איך וועל גיין איבעררעדן מיט לוי יצחקן. דאָכט
מיר, אַז ער פאַרשטייט אַלץ.

(וויל גיין.)

אברהם יעקב: זיי זשע מוחל, צינע. וואָרט אַ ווילע. אפשר,
מען איז דאָך אייגענע מענטשן.

צינע: יא, דעריבער זאָג איך דאָך. וואָלט איר מאַמע געלעבט,
וואָלט געווען עפעס אַנדערש. אָבער איצט — איך זאָג דיר, דבורהלע,
ביסט מיר טייער ווי מיין אייגן קינד. און אזוי ווי איך ווינטש מיין
קינד קיין שלעכטס ניט, אזוי וויל איך דאָך, אַז דיר זאָל אויך זיין
גוט. וואָרעם אויב אַנטקעגן דיין ווילן וועט מען דיך נייטן, טאָ וואָס
וועט דערפון אַרויסקומען? צי דען קען איך עס גאר דערלאָזן?

אברהם יעקב: זיי האָבן נאָך ביידע צווישן זיך אַפילו קיין
וואָרט ניט אויסגערעט. זאָלן זיי זיך כאַטש ביידע אַנקוקן.

צינע: היימל איז פאַרטיפט אין זיין לערנען. לוי יצחק וויל אים
אַמאָל אַפרייסן פון ספר — אַפילו ער קען אים נישט אַפרייסן פון ספר.
אויף צען ווערטער ענטפערט ער אַמאָל מיט איינעם. אָבער ער איז
דאָך מיין זון. איך ווייס ווער מיין קינד איז, אַ וועלט קלינגט דאָך מיט
אים. מסתמא ווייס דאָך אַ וועלט וואָס זי טוט. צי האָב איך דען
גערעדט פאַר דער חתונה מיט לוי יצחקן? דאָ אין דער אייגענער
שטוב איז דאָך עס געשען. כ'האָב נאָר נאָכגעפאַלגט וואָס מיין האַרץ האָט
מיר געהייסן. נו, וואָס האָב איך פאַרזינדיקט ביי גאָט? כ'האָב אויך
געפאַלגט וואָס מיין האַרץ זאָגט מיר.

דבורה: וויל איך אויך טאָן וואָס מיין האַרץ הייסט מיר.
צינע: טאָ וויין נישט. כ'האָב גאר מורא, אַז צוליב אונדז זאָלסטו

פארגיסן טרערן; אַז צוליב חיימלעך זאָלסטו האָבן דיין האַרץ חלילה
צעבראַכן. אברהם יעקב, מען טאָר נישט, מען טאָר נישט, (גייט צו צו
רבורה, נעמט זי אַרום) הער אויף צו וויינען, נו, שאַ, דיין טאַטע
פאַרשטייט אויך אַלצדינג.

אברהם יעקב: לאַז געמאַכט, צינע.

צינע: איך בין אויך געווען אַמאַל יונג, אַז איך האָב לוי יצחק
באַגעגנט בין איך אויך יונג געווען, איך האָב אויך תחילת געלאַכט
פון אים, אָבער שפעטער... ווען די מאַמע זאָל זיין אין גן עדן, וואָלט
איצט געלעבט, וואָלט זי עס דיר דערציילט.

אברהם יעקב: פאַרוואָס זאָל דבורה נישט זיין ווי דו?

צינע: אפשר, אברהם יעקב, אפשר איז זי גערעכט, ווער דען וועט
זיך צוהערן צו איר האַרץ, אויב איך וועל עס נישט טאָן? לוי יצחק
וועט אויך דאָס אייגענע זאָגן.

דבורה: טאָ לאַזט מיר כאַטש אַ ווילע, איך בין צעטומלט, איך
ווייס גאַרנישט, אפשר ווייסט איר בעסער.

צינע: מיר וועלן גאַר נישט טאָן אַנטקעגן דיין ווילן, איך האָב
מורא, איך בין אויך אַמאַל יונג געווען.

אברהם יעקב: וועט מען איבערוואַרטן נאָך אַ פאַר טעג, מה
רעש? וועסט זיך באַקענען, און פון לוי יצחק איז דאָך גאַר נישטאָ
וואָס צו רעדן, און חיים — לאַמיר וואַרטן, אגב זענען מיר דאָך ביים
טאַטן צוגאַסט איצט, וואָס איז שייך.

צינע: עס וועט זיין רעכט, איך וויל אויף מיין אייגן קינד קיין
נסיון נישט ברענגען, און כיוויל אויף דיין קינד אויך ניט.

(קושט דבורה.)

חיים (קומט אַרײַן.)

צינע: אַט איז חיים, מע רעדט איצטער פון דיר, מיין זון, אַוואו
ביסטו געווען?

חיים: איך האָב מיר אַוועקגעלאָזן מיטן שטעג ביז איך בין
געקומען צום וואָלד.

צינע: דו זאָלסט עס טאָן, אַ וואונדער, ווייסט גאַר נישט, מיין
קינד, ווי דאָ איז מיר יעדער ווינקעלע ליב, דאַכט מיר, נישטאָ דאָ
קיין ווינקל, וואו מיינע פיס זענען נישט אויסגעווען.

חיים: כ'האב דערקענט טריט ביים וואַלד, וואָס מיינסטו, מאַמע?
צינע: גאָט ווייס צי מיינע טריט דערקענט מען נאָך אַזוי לאַנג.
באַרוועסע טריט געווען. באַרוועס בין איך אַרומגעלאָפֿן. זאָל עס
נאָר מיר נישט פֿאַררעכנט ווערן.

חיים: אַט-אַדאָ איז דאָס דיין היים, מאַמע?
דבורה (הערט מיט פֿאַרוואונדערונג צו זיינע רייד).

צינע: יאָ, מיין קינד. דאָ אין שטוב בין איך געבוירן געוואָרן.
דאָ בין איך אויסגעוואַקסן. דאָס איז נאָך דער אייגענער טיש, אַזוי
איז ער דעמאָלט געשטאַנען לעבן פענצטער. דו געדענקסט דאָך, אברהם
יעקב?

אברהם יעקב: געדענקסט ווי לוי יצחק האָט אונדו ביידן געלערנט
אַנצושרייבן אונדזער נאָמען?

צינע: וואָס בין איך יעמאָלט געווען? מישטיינס געזאַגט. און
איצט — חימל הערט זיך איין... יאָ, די אייגענע שטוב.

אברהם יעקב: וואָס זשע זאָגסטו, חיים, האָב נישט קיין פֿאַר-
איבל.

חיים: צווייערליי פעלדער זיינען פֿאַראַן און צווייערליי זריעה
איז פֿאַראַן. איך זאָג, אַז אין איין פעלד באַדאַרף יעדער איינער קערנדלעך
פֿאַרוייען.

צינע: האָסט געזען די פעלדער אַרום, מיין קינד? ווי פלעג איך
עס ליב האָבן אַוועקלויפֿן אין די קאַרנס אַרײַן, אַז מען זאָל מיך אין
גאַנצן נישט אַרויסזען.

חיים (רעדט מער ניט. זעצט זיך ביים טיש און פֿאַרטײַפֿט זיך
אין ספר).

אברהם יעקב: אפשר ווילסטו מען זאָל דיר נישט מבטל זיין,
וועלן מיר אַרויסגיין.

צינע: אַז עס האָט זיך שוין געמאַכט אַזוי, איינמאַל אין אַ לעבן
געקומען צום זיידן איז קיין בייז נישט טאַמער וועט ער אַ ביסל מפסיק
זיין פֿון לערנען. (ווינקט צו אברהם יעקב.) די קינדער ווילן דאָך
מסתמא צווישן זיך רעדן. קום, אברהם יעקב.

(גייען ביידע אַרויס.)

דבורה (בלייבט פארוואונדערט, וואָלט וועלן אַרויסגיין, נאָר זי האָט
ניט קיין מוט, זעצט זיך פֿון ווייטנס און קוקט צו חיימען.)
חיים (אַנגעשפּאַרט דעם קאַפּ אויפֿן האַנט, ניט קוקנדיק צו איר,
רעדט ווי פֿון דער גמרא אַרויס): ברייטער אַז מען עפּנט אויף די
אויגן זעט מען די טיפקייט נישט אַרויס. שטאַרק אַז מען פּאַרמאַכט
די אויגן זעט מען די שטערן אין זיבעטן הימל.
(אַ וויילע שטיל.)

דבורה: איר רעדט צו מיר, חיים?

חיים: יאָ, צו דיר.

דבורה: כ'האַב געמיינט, אַז איר וויסט אפילו ניט מיין נאָמען.

חיים: נישט דער נאָמען איז דער עיקר.

דבורה: איר לערנט פּסדור די תּורה.

חיים: אַמאָל לערנט מען די תּורה, אַמאָל איז מען יוצא מיט
ליב האַבן די תּורה. אַמאָל ברענגט מען זיך פּאַר אַ קרבּן צו דער תּורה
און אַמאָל ברענגט מען די תּורה פּאַר אַ קרבּן צו זיך אַליין.

דבורה: האָט איר אַמאָל געטראַכט פֿון מיר בשעת איר לערנט
די תּורה?

חיים: געטראַכט? אפשר יאָ און אפשר ניין.

דבורה: איר האָט אפשר קיין מאָל פֿון מיר ניט געטראַכט, אַבער
איך האָב שטענדיק געחלומט פֿון דעם, וואָס וועט זיין מיין געליבטער.
איך האָב שטענדיק געוואָלט וויסן ווער ער איז.

חיים: וואָס איז דען דער חילוק?

דבורה: דער טאַטע האָט מיך אַוועקגעשיקט אין שטאָט אַריין
לערנען. ער האָט אַבער ניט געוואוסט, אַז אויב איך וועל זיך גוט
לערנען וועל איך זיך אויסלערנען אים ניט צו פּאַלגן. דער טאַטע האָט
געלערנט ביים פעטער און איך האָב געלערנט ביי פרעמדע.

חיים: איז דען פּאַראַן אַזאַ תּורה וואָס פירט אַראָפּ פֿון גלייכן
וועג?

דבורה: איר בין ניט אַראָפּ פֿון גלייכן וועג.

חיים: ווי דען?

דבורה: איך האָב אויפגעעפּנט די אויגן.

חיים: איז דאך גוט. וואָס נאָך דען פאַרלאַנגט אַ מענטש?
דבורה: איך האָב ליב דעם טאַטן; דעם פעטער; מיר געפעלט
דער זיידע; אַפילו רבקהן האָב איך אויך ליב — אָבער אין זייערע
וועגן קען איך ניט גיין.
חיים: מיר קומען דאָך אַלע אַרויס פון אַטאָ דער שטוב אַרויס.
אדרבא, איך וויל הערן פון דיין וועג. וואָס פאַר אַ דרך איז דייןער?
דבורה: איך קוק שוין אויפן לעבן מיט אַפענע אויגן.
חיים: ס'איז נישט ווי אַזוי מען קוקט. נאָר — וואָס מען זעט.
דבורה: איך קוק אַנדערש און איך זע אַנדערש. ווען דער טאַטע
וואַלט געזען ווי איך, וואַלט ער אָן מיין וויסן מיך ניט פאַרבונדן
אויף אַ גאַנץ לעבן.
חיים: אַ פאַטער בינדט נישט זיין קינד.
דבורה: יאָ. ער בינדט.
חיים: אַ פאַטער טראַגט זיין קינד ווי אַן אַדלער טראַגט זיינע
קינדער — אויף די פליגל.
דבורה: איר פאַרשטייט אַזוי און איך פאַרשטיי אַנדערש.
חיים: דו פאַרשטייט אויך ווי איך.
דבורה: ניט איך פאַרשטיי ווי איר און ניט איך פיל ווי איר.
איך האָב אַנדערע צילן אין לעבן.
חיים: איז רעכט. וועל איך זיך נישט לאָזן גיין אויף יענע
וועגן. וועל איך נישט. וואַלסטו געווען מיין גלייכן. ביסטו דאָך אָבער
נישט. קען איך זיך דאָך פנים אל פנים מיט דיר נישט דורכשמועסן.
דבורה: בין איך ניט אייער גלייכן?
חיים (גייט פלוצלונג אַרויס פון שטוב).
דבורה (בלייבט אַ וויילע צעטומלט. גייט צום פענצטער און קוקט
אויס נאָך. שפעטער גייט זי צום טיש און באַטראַכט דעם ספר וואָס
זי האָט איבערגעלאָזן).
רבקה (לויפט אַרײַן): **דבורה**לע, קיינער איז ניטאָ, לערן מיר
אויס טאַנצן.
דבורה: איך קען ניט טאַנצן, רבקהלע.
רבקה: דו קענסט, דו קענסט, איך בעט דיר, לערן מיר אויס.

דבורה: צוליב וואָס באַדאַרפסטו די טענען?
רבקה: אפשר וועל איך באַדאַרפן. אפשר ביי דיר אויף דער
חתונה.

דבורה: ביי מיר אויף דער חתונה? וואָס פאַר אַ חתונה?
רבקה: איך זע, אַז חיים געפעלט דיר נישט. זאָג פאַרוואָס?
דבורה: נעם דו אים פאַר אַ חתן. ער וועט דיך וועלן.
רבקה: דאָס איז אַן עברה אַז דו רעדסט אַזוי. דו מיינסט באשר,
אַז איך בין אויסגעוואַקסן אין דאָרף, פאַרשטיי איך שוין גאַרנישט.
מיר דאַכט זיך אויס, אַז דיר איז שלעכט אויף דער וועלט. איך פאַר-
שטיי ניט, פאַרוואָס. האָסט אַזאַ גוטן טאַטן. מיר האָבן אַזאַ שיינעם
פעטער. וואָס דאָ טוט זיך אַפּ אַרום אונדז! דער קומט, דער פאַרט
אוועק. יידן אַזעלכע, וואָס איך האָב גאַר קיינמאַל ניט געזען קומען
אַהער. מיר איז אַזוי גוט, אַז איך קען אפשר וויינען.
דבורה: איין טאַגן קען איך, אפשר וועל איך זיך דערמאַנען.
ווילסט?

רבקה: מיר איז אַזוי אומעטיק געוואָרן, אַז איך ווייס ניט צו
איך וועל גאַר קענען טאַנצן. היינט זענען אַלע עפעס אומעטיק. אַלע
גייען אַרום באַזונדער. איך קלער וואָס דאָס איז.

דבורה: איך וויל ניט זיין קיין רביצין, רבקהלע.

רבקה: וואָס?

דבורה: איך זאָג דאָך דיר, אַז איך וויל ניט זיין קיין רביצין.

רבקה: האָ?

דבורה: פאַרשטייסט ניט וואָס איך זאָג צו דיר?

רבקה: אוי, דו פאַרדינסט אַן עברה.

דבורה: איך מיין עס מיט אַן אמת. איך וויל ניט זיין קיין
רביצין. דעריבער וויל איך ניט חיימען.

רבקה (קוקט אַן מיט גרויס פאַרוואונדערונג דבורהן).

דבורה (ווערט אונטערטעניק און צעטומלט קוקנדיק אויף רבקהן).

רבקה: אוי, וויי איז מיר, איך פאַרדין אויך אַן עברה. אפשר
טאַרן מיר פון אים ניט רעדן. דער פעטער איז אַזאַ צדיק. און מיר
רעדן אַזוי.

דבורה (פלוזלונג): קום טאָנצן מיט מיר, רבקה.
 רבקה: פאַרוואָס עפעס טאָנצן?
 דבורה: איצטער וויל איך טאָנצן.
 רבקה: אָן עברה, מען טאָר ניט, מען טאָר ניט.
 דבורה: מען מעג, איך זאָג דיר, אָז מען מעג. קום. רייס זיך
 ניט אַרויס פון מיר.
 (קושט ליידנשאַפטלעך רבקה.)
 רבקה: דבורהלע, דבורהלע, מען טאָר ניט אַזוי, מען טאָר ניט.
 דבורה: ווען דו וואָלסט אַזוי פאַרשטיין ווי איך פאַרשטיי. דיר
 איז דאָך אַזוי גוט. דיר איז וואויל, רבקהלע. דיר וועט נאָך זיין אַ סך
 בעסער אָן דו וועסט חתונה האָבן, אפשר טאַקע מיט חיימען, מען
 קען נאָך גאָר ניט וויסן. וואָס קוקסטו מיך אַזוי אָן? איך מייך מיט
 אָן אמתן?
 רבקה: ניין, ניין. פאַרדינסט אָן עברה, אָן דו רעדסט אַזוי. איך
 וועל אפשר באַלד אָנהייבן צו וויינען.
 (פאַרדעקט דעם פנים מיט די הענט און לאַזט זיך צום טיר.)
 דבורה: וואָרט אויף מיר, רבקהלע. דאַכט זיך מיר, עמעצער גייט
 אין שטוב אַריין.
 (גייען ביידע אַרויס.)
 (עס קומען אַריין לוי יצחק, חיים, דוד נח, הערש בער, אלקנה,
 אברהם יעקב און צוויי פרעמדע יידן.)
 לוי יצחק: זייט זשע מוחל, יידן, זיצט.
 (אַלע זעצן זיך אויס און מען שווייגט, וואָרטנדיק אָן לוי יצחק
 זאָל אָנהייבן צו רעדן.)
 חיים: עס פעלן מיר דאָ ספרים.
 לוי יצחק: און אָן אָן ספרים, מה רעש? זון מיינער, אָן מען
 לויפט הין און צוריק אויף דעם אייגענעם וועג געפינט מען נישט
 אויס קיינמאָל קיין נייעם וועג.
 דוד נח: וואָס הייסט, אייניקל מיינער, דו מיינסט אָן דו ווילסט
 שוין אַוועקפאַרן פון זיידן?
 אלקנה: מיט אַ ישובניק קען מען נישט גיין צום טיש.

הערש בער: ער מיינט דאך נישט מסתמא אוועקפארן.
אברהם יעקב: מען קען שיקן א פאר פערד מיט א מענטשן
דא אין שטאט אריין. וואס איז שייך? דער רב וועט ארויסשיקן
ספרים.

חיים: רב בנימין איז דארט רב?
א פרעמדער ייד: אן ספרים איז טאקע אן ספרים — וואס
איז שייך?

לוי יצחק: אז עס פעלן אויס ספרים איז צומאל ווי עס פעלט
אויס וואסער. נו, וואס זשע טוט מען אז סע פעלט אויס וואסער?
כא-כא-כא — זאלן די פרעמדע יידן זאגן.

ערשטער: וואס זאל איך זאגן? ביי מיר האט מען געגראבן
א ברונעם.

צווייטער: ביי מיר טראגט מען וואסער פון טייך.
לוי יצחק: ווי טיף האט מען באדארפט גראבן?
ערשטער ייד: ווי טיף? גאר אן א שיעור ווי טיף. מע האט
געגראבן, איז איינגעפאלן די וואנט. האט מען ווייטער געגראבן ביז
מען האט געקראגן.

לוי יצחק: געקראגן קאלט וואסער?
דוד נח: אז מע גראבט שוין אזוי טיף איז מסתמא דאס וואסער
קאלט.

אלקנה: און קלאר אויך.
דער ייד: ווייסט, וואסער... נישטא אזא וואסער אין דער היגער
געגנט.

לוי יצחק: הערסט, מיין זון, וואס די יידן זאגן? אז מען וויל
האבן קאלטע וואסער, פרישע וואסער, קלארע וואסער, באדארף מען
גראבן טיף.

צווייטער ייד: אוודאי, רבי, וואס טיפער מע גראבט אלץ
קלארער איז דאס וואסער.

אלקנה: דער שכל איז מחייב, אז אין דער טיף באדארף דאס
וואסער זיין קאלט. וואס זאגסטו, דוד נח?
דוד נח: יא, מסתמא איז דער שכל מחייב.

הערש בער: סע טרעפט, אז מע גראַבט און מע גראַבט און ס'אי
נישטאָ קיין וואַסער.

אברהם יעקב: דאָס באַווייזט, אז מען האָט נישט געגראַבן
גענוג.

לוי יצחק (מיט ליכטיקער התפעלות): אַט דאָס מיין איך דאָך.
נישט טיף געגראַבן! וואַרעם קוואַלן זענען נישט גלייך איינער צום
אַנדערן, סיי מיט זייער גרייס און סיי מיט זייער טיף. אַן אַנדער קוואַל
בויערט און גראַבט אין דער טיף, און אַן אַנדערער שלאַגט, שלאַגט און
וויל זיך אַרויסשלאַגן צו דער זון. איין קוואַל האָט געהאַט דעם זכות
אַליין, מיט זיינע אייגענע כוחות זיך צו דערשלאַגן אויף דער ליכטיקער
וועלט אַרויס, און דער אַנדערער האָט נישט געקענט. קיין זכות נישט
געווען. קומט שוין צו אים, צום דאָזיקן קוואַל, קומט שוין צו אים
צו הילף דער מענטש מיט זיין כוח, דער מענטש מיט זיין שכל, דער
מענטש מיט זיין רצון או העלפט אים אַרויסקומען אויף דער ליכטיקער
וועלט אַרויס.

חיים: זיינען דאָך פאַראַנען קוואַלן וואָס בלייבן אין דער
פינצטערניש.

דוד נח: הערסט אלקנה?

לוי יצחק: אַבער נישט אויף אייביק וועלן זיי בלייבן אין דער
פינצטערניש. אויך זיי וועלן ווערן אויסגעלייזט. זאָלן זיי זיך גראַבן
אין דער פינצטערניש אַבער מיט גוואַלד וועלן זיי ווערן אויסגעלייזט.
ווייל דער קוואַל, וואָס דער מענטש האָט נאָך פון אים נישט געטרונקען,
האָט נאָך זיין תיקון נישט געהאַט.

אלקנה: אַזודאי, וואָס פאַר אַ ווערדע האָט וואַסער, ווען עס
לויפט און קיינער האָט נאָך אויף דעם קיין ברכה נישט געמאַכט?

לוי יצחק: אַט דאָס מיין איך דאָך. אַ ברכה מאַכן. מתקן זיין.
מתקן זיין.

אַ ייד (צום אַנדערן): וואָס זאָגסטו, שמעון?

שמעון: איך טראַכט, אז ביזקל מע צערעדט זיך נישט וויסט
מען טאַקע נישט וואָס אויף דער וועלט טוט זיך.

חיים: פעטער אברהם יעקב, אויב איר קלערט צו שיקן אַ פור
און ברענגען ספרים, וועל איך מיטפאַרן.

לוי יצחק: דו וועסט פאָרן צו די ספרים. נו, ביסטו דאָך אַרויס פון מיין רשות. און בפרט ווען עס איז שייך מיט דעם אופן ווי איינער פאַרשטייט די תורה. וועל איך אפשר אויך פאָרן?
(דער עולם קוקט זיך דורך אומרואיק.)

דוד נח: סטייטש, חיימל, דו זאלסט אַזאַ עגמת נפש אַנטאָן דעם זיידן און אַלעמען, וואָס הייסט? בכלל קען איך דאָך נישט פאַרשטיין די גאַנצע זאַך. מען איז דאָך געקומען צוליב... וואָס זאָגסטו, אברהם יעקב?

אברהם יעקב: איך ווייס ניט וואָס צו זאָגן, טאַטע.
הערש בער: מען האָט דאָך געוואָרט, געוואָרט, די אויגן אויס-געקוקט.

אלקנה: אַודאי, אַודאי, וואָס זאָגסטו, דוד נח?
הערש בער: און וואָס זאָגט צינע? זי וויל אויך שוין אַוועק-פאָרן? זעקס און צוואַנציק יאָר נישט געווען ביים טאַטן אין דער היים...
אַ ייד: זעקס און צוואַנציק יאָר!
צווייטער: זעקס און צוואַנציק יאָר!
צינע (קומט אַרײַן).

דוד נח: אַט איז מיין טאַכטער. הערסט וואָס מען שמועסט, אַז חיימל וויל פאָרן אַהיים. און לוי יצחק איז אויך מספּים; איך מיין, ער וויל אויך שוין אַוועקפאָרן. אפשר ווייסט אברהם יעקב די סיבה פאַרוואָס?

צינע: יאַ, אברהם יעקב ווייסט פאַרוואָס.
(ווישט די טרערן.)

לוי יצחק: זיי זשע מוחל, צינע.
צינע (שטאַרקט זיך): וואָס, מיין זון, אַז מען איז שוין יאַ געקומען איינמאַל אין אַ יובל אַהער...
(די צוויי יידן, איינער ווינקט צום אַנדערן, און זיי גייען ביידע אַרויס. אַ וויילע איז אַ שווערע שטילקייט.)

צינע: איך ווייס נישט, אויב ס'איז נייטיק צו שטיקן זיך. מען איז דאָך אייגענע מענטשן. זאַל אברהם יעקב רעדן.

אברהם יעקב: לוי יצחק ווייסט נישט.

לוי יצחק: לוי יצחק ווייסט. ס'איז צו שקר קיין גרונט נישטאָ.
אָבער צום אמת איז זיך גרינג צו דערקלייבן. אָודאי ווייסט לוי יצחק.
הערש בער: פון וואָס רעדט איר? וואָס איז דער גאַנצער
שמועס?

אלקנה: אַ מעשה עפעס מסתמא. האָסט עפעס געהאַט אַ ידיעה
פון דער היים, אברהם יעקב?

דוד נח: קינדערלעך מיינע, האָט נישט קיין עגמת נפש. מה
רעש? מע וועט חיימלעך בעטן וועט ער נישט אָועקפאַרן. מע וועט
טאָן ווי אברהם יעקב האָט געזאָגט: שפּאַנען פּערד און שיקן אין
שטאָט אַריין נאָך ספרים.

לוי יצחק: הייסט עס, אברהם יעקב, האָבן מיר ביידע געמאַכט
אַ טעות.

אברהם יעקב: ס'איז נישט קיין טעות, רבי. עס וועט זיין ווי
מיר האָבן גערעדט.

דוד נח: פון וואָס רעדט מען דאָ, אלקנה, אפשר פאַרשטייסטו?
לוי יצחק: געדענקט איר, שווער, מיט זעקס און צוואַנציק יאָר
צוריק, אַן איך האָב מיר אַנגעטאָן דעם כוח און גערעדט מיט אייך?

דוד נח: ווייסט, ווי דען. אַט ווי איצטער וואָלט עס געווען.
לוי יצחק: אָבער זעקס און צוואַנציק יאָר איז שוין פאַראַן אין
דעם. שוין אַן אַנדער דור אויפגעשטאַנען. און יעדער דור פאַר-
שטייט אויף זיין אופן.

דוד נח: איך טראַכט, אַז מיין אייניקל איז אויך געראָטן אין
טאָטן און אין דער מאַמען. וואָס זאָגסטו, אלקנה?

אברהם יעקב: דבורה האָט זיך אַ ביסל פאַרעקשנט. אָבער ס'מאַכט
נישט אויס. מען וועט זיך מיט איר דורכשמועסן.

חיים: מען וועט זיך אָבער מיט מיר נישט דורכשמועסן.

צינע: וואָס מיינסטו, מיין זון?

חיים: איך האָב דאָך געזאָגט, אַז איך וויל פאַרן אַהיים, וויל דאָ
פּעלן מיר אויס ספרים.

לוי יצחק: נישט מער רעדן פון דעם. איך בעט אייך. וויל נישט

דאָס איז דער עיקר. זאָל עס זיין גלייך ווי גאָר ניט צוליב דעם ענין
בין איך אָהער געקומען. איז עס אויך גאָר ווערט געווען.
דוד נח: אָבער סטייטש, דבורה, מיין אייניקל... אַוואו איז זי?
איך וועל מיר מיט איר דורכשמועסן. דער זיידע וועט רעדן מיט
איר.

לוי יצחק: שווער, זייט זשע נישט מבייש די תורה.

אלקנה: ביי איר באַדאַרף מען גאָר נישט פרעגן.

דוד נח: צי האָב איך דען ביי ציגען געפרעגט?

לוי יצחק: מען באַדאַרף יאָ פרעגן. איך זאָג, אַז מען באַדאַרף
יאָ. אָבער ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן, אַז בלויז אַן הספמה באַ-
דאַרפסטו נעמען ביי יענעם. בלויז פון יענעם דעם יאָ צו הערן. דעם
יאָ וואָס קומט פון האַרצן אַרויס. אָבער דעם נישט צו הערן... איז
דען לוי יצחק טויב אַדער חלילה בלינד?

דוד נח: וואָס היסט, זענען זיי חלילה אַנדערע קינדער?

הערש בער: אַוודאי אַנדערע קינדער. געפעלן מיר נישט.

לוי יצחק: איך בין נישט מסכים מיט דיר, הערש בער, נישט
אין אונדזערע הענט איז עס. נישט מיר קענען זאָגן: דאָס געפעלט
אונדז און דאָס נישט. און בפרט עס איז גערעדט געוואָרן וועגן קינדער.
און בפרט דאָס איז נוגע זיך אַליין... האָב נישט קיין עגמת נפש,
אברהם יעקב, און דער עיקר שטאַרק זיך, איך האָב נישט קיין שנאה
צו איר. ווייס, אַז זי איז דיינס אַ קינד. איז דאָך מן הסתם קלוג און
גוט, מיט אַ גוט האַרץ... יאָ, מיר האָבן דאָך אַזוי קנאַפּ גערעדט
צווישן זיך. אַזוי קנאַפּ זיך נאָך משמח געווען איינער מיטן אַנדערן
און מען שמועסט שוין פון אַוועקפאַרן צוריק.

(אַ שטילער טרויער דריקט אַלעמענס געמיט. זאָכט זיך, אַז באַלד
וועלן אַלע אין דער שטיל אַנהייבן צו וויינען.)

אברהם יעקב: רבי, אפשר...

לוי יצחק: צוויי יידן פרעמדע זיינען דאָ געווען. האָבן זיי דאָך
עפעס באַדאַרפט?

דוד נח: זיינען נאָך נישט אַוועקגעפאַרן. וועלן אַן אַ זיי געזונט
נישט אַוועקפאַרן.

אלקנה: איך קען זיי, די יידן.

לוי יצחק: זיי זשע מוחל, צינע, דערצייל דעם טאטן פון דיניע צוויי שיינע טעכטער.

צינע: דער קאפ איז מיר אזוי פארשלאגן...

לוי יצחק: קום, אברהם יעקב, זיי זשע מוחל: קום, מיין זון.

(לוי יצחק, אברהם יעקב און חיים גיין אַרויס.)

דוד נח: וואָס זאָגסטו, הערש בער?

הערש בער (ווישט די טרערן, גייט שטיל אַרויס.)

אלקנה: מען זעט שוין אַז סע קומען אַנדערע צייטן. אין אונדזערע יאָרן האָט אַזעלכס נישט געקענט פאַרלויפן. אין מיין קאָפּ פאַטויפּעט זיך עס נישט.

דוד נח: נו, וואָס קען מען טאָן? איך ווייס דאָך אַלץ נישט אין וואָס די מניעה איז. קום אלקנה.

(גייען ביידע אַרויס.)

צינע (בלייבט אַליין, ווישט די טרערן.)

לוי יצחק (קומט אַריין): צינע, זיי זשע מוחל, וואָס טוסטו? דו וויינסט? ... נו, נו, ביסט דאָך עפעס מיט לוי יצחקן זעקס און צוואַנ-ציק יאָר. און טאַקע אַט-אַ-דאָ ביים טאָטן אין הויז. טאַקע דאָ אין דער אייגענער שטוב. ווייסטו דאָך וואָס איך האָב ליב און וואָס איך האָב פיינט. ווייסט דאָך, אַז אַ טרוקן בלעטל ווען עס פאַלט פון בוים אַראָפּ מאַכט עס אַ גערויש. אַבער אַנדערש איז ווען אַ גרינער בלאַט באַדאַרף פאַלן פון בוים אַראָפּ. פאַלט ער שטיל, אָן גערויש.

צינע: וואָס מיינסטו, לוי יצחק?

לוי יצחק: דאָס האַרץ עפעס זאָגט מיר, אַז נישט אומזיסט האָב איך מיין ערשטן גרויסן טרויער באַדאַרפט דערשפירן דווקא דאָ; דווקא אין דער שטוב. אַז אַהער דווקא האָב איך באַדאַרפט קומען און אַריינקוקן אין תוך אַריין. אין עיקר אַריין.

צינע: וואָס וועט זיין?

לוי יצחק: וואָס זאָל זיין? פון חיים וועט ווערן אַ רב חיים. באַווייזט עס, אַז זי איז נישט זיין זיווג. איך מיט אברהם יעקבן האָבן געמאַכט דעם קשר. און מיר ביידע וועלן אים לויז מאַכן. אַבער נישט דאָס איז דער עיקר. דאָס איז דאָך נישט מער ווי אַ פּינטעלע. און איך

האָב עס מורא צו רירן. בפרט אָז איך הער ווי די ערד אונטער מייענע פיס ציטערט, ציטערט. די ערד בעט זיך ביי לוי יצחקן. ציטערט און בעט... נו יא איך ווייס עס. ער האָט זי ווייט פון זיך אַוועקגעשיקט. האָט זי איבערגעענטפערט אין אַן אַנדער רשות; אין איר אייגענעם רשות. יא, דאָס געפעלט מיר אויך, איך האָב נישט קעגן דעם, צינע, פאַרשטייט, אַ מענטש באַדאַרף זיך האָבן זיין בחירה. און איך מאַך נישט קיין חילוק בין איש לאשה. זי מעג אויך האָבן איר בחירה. אַט אַזוי איז דאָך מיט דיר געווען, מיט מיר געווען. מער נישט אונדזער ביידנס יא איז שוין גרייט געווען. בלויז דער טאַטע האָט עס אין דער הייך אַרויסגערעדט, איז עס געוואָרן אונדזער אַלעמענס יא. אונדזער אַלעמענס שמה. אונדזער אַלעמענס חדווה. אַבער זי האָט דעם ניין געבראַכט פון אַן אַנדער וועלט. פון אַ פּרעמדער וועלט. און דאָס איז מיין צער. דאָס איז מיין טרויער.

צינע: נו, טאָ וואָס באַדאַרף מען זיך שטיקן אין זיך אַליין? זי איז אַ קינד אַ יתומה, באַדאַרף זי צוליב אונדז חלילה קיין טרערן ניט פאַרגיסן. זאָל מען זי פריי לאָזן. חיימס זיווג וועט זיך באַווייזן אין דער רעכטער שעה, און מיר זענען דאָך געקומען איינמאַל אין אַ יובל צום טאַטן, שוועגערניס אַלע אין איינעם. לאַמיר זיך משמח זיין. לאַמיר דעם טאַטן נישט אַנטאָן קיין עגמת נפש, אַז ער האָט יא דער-לעבט אַלע קינדער אין איינעם צו האָבן ביי זיך.

לוי יצחק: אַט דאָס זיינען דאָך מייענע רייד, צינע, און ס'איז אַ בזיון פאַר דער תורה, ווען מען האָט אַפילו אַזוי פיל טרויער פאַר די אויגן געבראַכט. נו, שוין, באַדאַרף מען נישט מער. בין איך דאָך נישט קיין טרוקן בלעטעלע, וואָס פאַלט מיט גערויש פון בוים אַראָפּ.

צינע: מסתמא איז היינט אַן אַנדער וועלט. וואָס זאָל מען טאָן?

לוי יצחק: ניין, די וועלט איז נישט קיין אַנדערע. בלויז איין דור קומט צוגיין און דער אַנדערער גייט אַוועק. אַבער די ערד האָט זיך איר קיום. עס איז נאָר געווענט אין וואָס פאַר אַ דור די ערד באַדאַרף איר קיום אָנהאַלטן. אַמאָל ציטערט די ערד שפירנדיק וואָס פאַר אַ דור עס באַדאַרף איבער איר אַריבערטערטן, אַריבערגיין. יא, אַט דאָס האָב איך דאָך געזאָגט. איך שפיר ווי די ערד ציטערט, צי-טערט און בעט זיך רחמים ביי לוי יצחקן.

צינע: איך בין מספּים.

לוי יצחק: האסטו באטראכט ווי די ביימער זיינען אויסגעוואקסן?
באצויבערט, באבלעטערט.

צינע: אוי, מיין האַרץ ציטערט, אַז איך קוק זיך אַרום.
לוי יצחק: דיין האַרץ ציטערט. יאָ, ציטערט. און פאַרוואָס ציטערט
אַזוי דאָס האַרץ? אַוודאי ניט צוליב אונדזער זון. ער האָט זיך זיין
וועג. אַ גלייכער וועג. ער וועט זיין אַ רב, אפשר אַ מנהיג, ער איז
ראוי דערצו. אָבער איך, לוי יצחק... מיר איז שווער צו זיין העכער
פון דעם יינגסטן גרעזעלע. מיין נסיעה איז געווען מן השמים.
צינע: וואָס מיינסטו צו זאָגן, לוי יצחק.

לוי יצחק: קום, באַווייז מיר איצטער און נאָך אַמאָל ווי אַזוי
די תבואה וואַקסט אין פעלד... טרויערסט נאָך אַלץ. דער זיווג פון
דיין זון און דיין ברודערס טאָכטער אין דער ריכטיקער שעה, און
אפשר אין דער ריכטיקער רגע... אָבער איצטער וועל איך זיך צור-
הערן צום קול פון יעדן צמח, פון יעדן גרעזעלע און זיך מתדבק זיין
מיט דעם קול. זאָל חיים פאַרנעמען לוי יצחקס אַרט.

(לאַזט זיך צום טיר.)

צינע (קוקט אים נאָך פאַרוואונדערט און מיט אַן אומקלאַרן אויס-
דרוק אויפן פנים לאַזט זי זיך אויך גיין נאָך לוי יצחקן.)

ד ר י ט ע ר א ק ט

ביי דוד נחן פארן שטוב, אין דעם אייגענעם טאג פארנאכט.
אלקנה און דוד נח זיצן ביידע אויף א קלאץ אראפגעלאזן די
קעפ פארטראכט. שוויגן א צייט.

דכורה (קומט אן פון צווישן די ביימער. גייט צוריק אין שטוב.
וויל אריינגיין. באמערקט די צוויי אלטע, באמראכט זיי א וויילע און
אזוי אן ווערטער קערט זי זיך אום צוריק. דאס פרעמדע יינגל קומט
ארויס פון אהינטערן ברונעם. קוקט זיך ארום פרעמדלעך און מיט
נייגעריקייט. אלקנה באמערקט אים. ער ווינקט צו אים, ער זאל זיך
זעצן. ער זעצט זיך לעבן זיי און דער שוויגן גיסט זיך אין איינעם.)
אלקנה: וואס זשע זאגסטו, דוד נח?

דוד נח: עפעס אזא מין עגמת נפש און עפעס נישט קיין עגמת
נפש. נישט צו באגרייפן. און אז מען איז נאך אן עם הארץ דערצו.
אלקנה: סע פאטויפעט זיך נישט אין מיין אלטן קאפ, און הייסט
עס — גארנישט. נישטא קיין דעה.

(נעמט ארויס די פושקע טאבאק שמעקט אליין און דערלאנגט דוד
נחן... מען שמעקט טאבאק און קוקט צום שוויגנדיקן יינגל, וואס
זיצט לעבן זיי.)

דוד נח: זעסט אים? קוק עס אן, א ייד, שוין א גאנצער ייד.
אלקנה: איך האב שוין פאר דעם דרך ארץ. גארנישט אונדזער
גלייכן.

דוד נח: מען איז אלט געווארן, אלקנה.
אלקנה: יא, דוד נח, מען קען פאר דער עלטער די טיר נישט
פארשפארן. (צום יינגל) ווי רופט מען דיך?

יינגל : שלמה.

דוד נח : הערסט ?

אלקנה : וואס קען מען מאכן ?

דוד נח : וואס קען איך העלפן ? מיינס אן אייניקל. אבער וואס קען א זיידע טאן ? עגמת נפש. וואס קען א זיידע מאכן ?

אלקנה : אט א אהער קען מען שוין דעם קאפ ניט אריינשטופן. גייסט, דוד נח ?

(גייען אונטק אהינטערן שטאל. פארשווינדן.)

יינגל (שטייט אויף, קוקט אריין אין ברונעס אריין. נעמט ארויס פון קעשענע אן עפל באטרעכט אים און לייגט אים צוריק אריין אין קעשענע. זיין פנים מאכט דעם איינדרוק ווי ער קלייבט זיך וויינען. גייט אונטק אין גארטן.)

לוי יצחק און צינע (קומען אן פון צווישן די בימער און בלייבן שטיין ביים ברונעס. א צייט קוקט זיך לוי יצחק ארום אן ווערטער.)

צינע : מיין הארץ איז מיר פארקלעמט, לוי יצחק, אויף אזא עגמת נפש האב איך זיך נישט געריכט.

לוי יצחק : מיינסט צו זאגן, אז דאס הארץ איז פול מיט חדווה און עס איז ענג, ווילט זיך דערהייבן.

צינע : אפשר, לוי יצחק, איז טאקע אזוי, אבער מיין עגמת נפש איז נישט אריבערצוטראגן.

לוי יצחק : נישט דער זיווג. א טעות גמור געווען. חיים זאל גיין זיין וועג. זיין וועג איז אנדערש, אן אנדער מדרגה. און זי, דיין ברודערס א טאכטער, איך וויל נישט מערער זיין, נישטא קיין קשר, אויך נישט איר זיווג. דעריבער זאג איך דיר : שטארק זיך, צינע, ווייל אפשר וועלן זיך א סך ענינים אנהייבן אויפסניי. איך זע איצטער נאך אמאל, וואס איך האב יעמאלט געזען, און איצטער באגרייף איך עס קלארער. מן השמים איז געווען מיין נסיעה אהער.

צינע : וואס מיינסטו, לוי יצחק ?

לוי יצחק : איך האב געשמעסט מיט חיימען אויך ; נו איז ער מיט אן אנדער דעה. זיין דרך איז אן אנדערער. ער מעג עס. אהין, וואו עס צילט זיין הארץ. זאל ער. אבער איך באגער איצט התבודדות.

יחידות. דער גערויש פון די טענות-ומענות, וואָס יידעלעך ברענגען צו מיר אין שטאַט פון אין דער פרי ביז ביינאַכט איז אין דער בחינה פון אַ פאַרשייט וואַסער, אָבער נישט קיין קוועליק וואַסער. נישט דער חומר און נישט די נשמה קוויקן זיך אין אַזאַ וואַסער. זענען דאָך די יידן אַט-אָדאָ אויך יידן, אָבער מיט פשטות. אַ ייד, וואַס איז אַ שמח בחלקו טרעט אַנדערש די ערד, און נישט שווער זענען די טריט פון אַזאַ יידן. אַט-אָדאָ וועל איך אויסלעבן מיינע יאָרן.

צינע: האָ?

לוי יצחק: האַסט נישט פאַרשטאַנען?

צינע: נישט אומקערן זיך מער אַהיים, האָ?

לוי יצחק: יאָ, דאָס מיינ איך, אַט-אָדאָ, קיינער וועט מיך נישט מטרד זיין, קיינער וועט צו מיר נישט ברענגען זייערע עולות. זייערע דרכים אין משא ומתן איז מיר דערווידער, שטענדיק איז דאָס געווען ווי אַ דאַרן אין מיינע אויגן, דו ווייסט דאָך, צינע.

צינע: און חיים?

לוי יצחק: חיים איז דאָך אונדזער קינד, אַ דערוואַקסנס, ווייסט וואַס ער וויל. וויל ער פירן ביד רמה, וויל ער זיין שטרענג, — זאָל ער. אויך דאָס באַדאַרפן יידעלעך האַבן, און אפשר באַדאַרפן זיי מלקות אויך האַבן. אָבער צי דען באַדאַרף לוי יצחק בייגן זיין נאַקן אונטער אַ נישט נייטיקן עול? מיט דעם רעיון האַב איך מיך געלאָזט אין וועג אַריין, וואַרעם אַז נישט וואַלט דאָך אברהם יעקב צו מיר געקומען.

צינע: אפשר ווען ער קומט אַריבער צו אונדז, אפשר וואַלט מען פאַרשפאַרט דעם גאַנצן עגמת נפש, וואַלט אפשר דער עגמת נפש נישט געווען אַזוי גרויס.

לוי יצחק: איך בעט דיך, צינע, האַב נישט קיין פאַריבל, נישט נייטיק מער פון דעם צו רעדן, אַ סוף, האָ, ווי עס דאַרשט מיר!

צינע (איילט אין שטוב אַריין). קומט אַרויס מיט אַ קופערנער קוואַרט. ציט אַרויס פון ברונעס אַ פרישן עמער וואַסער, שטפט אָן און דערלאַנגט לוי יצחקן אַ טרונק.)

לוי יצחק (נעמט דאָס וואַסער, מאַכט אַ ברכה און קוויקט זיך מיט דעם.)

צינע (ווישט די פרומע טרערן, וואַס קוועלן פון אירע אויגן אַרויס.)

לוי יצחק: מן הסתם ביסטו דאך מספים.

צינע: פארשטייט דאך אודאי, וואס דו טוסט. — און וואס וועט זיין מיט די קינדער?

לוי יצחק: חיים איז נישט אין מיין רשות, האָט זיין פסא הרבנות. די טעכטער? נו, וועלן וואַרטן אויף זייער זיווג און העלפן דער מאַמען.

צינע: דיין ווילן, אודאי באַדאַרף דאך זיין אַזוי. וואָס בין איך דען? צי דען באַדאַרפסטו ביי מיר פרעגן? אפשר וואָלט איך יאָ עפעס געהאַט צו פרעגן, אָבער צי דען באַדאַרף איך גאַר פרעגן?

לוי יצחק (מיט עקסטאַז): דען ווי אַזוי אַנדערש וואָלט זיך לוי יצחק געקענט דערהייבן? נו, געוויס אַזוי, אַן עול אויף די פלייצעס. און ווי דאָס גרעזעלע, דאָס סאַמע יינגסטע גרעזעלע נידריק זיין, אָבער אַן אַן עול.

צינע: איך בין דיר קיינמאַל ניט געווען דערווידער. מיין האַרץ איז מיר אַפילו אומרואיק, אָבער דו פרעג נישט ביי מיר.

לוי יצחק: ליכטיק וועט זיין ביז גאַר אַן אַ סוף. אַט-אַ-דאָ ווי אַלץ איז מגושמדיק וועל איך פּושט זיין מיין גשמיות. דאָ וועל איך מיך לייטערן, ביז גאַר אַן אַ סוף.

חיים (קומט אַרויס פון שטוב מיט דער יאַרמלקע פאַרשאַרט אויף הינטן, פאַרמוזט, ווי ער וואָלט גאַר ניט באַמערקן די אַנוועזנדע. גייט אום אויף און אָפּ. רעדט מיט אַ געוויסער חריפות און שטרענגקייט, כאַטש ער קוקט ניט צו לוי יצחק, אָבער די רייד זענען געווענדט צו אים): אַזוי האָט נישט באַדאַרפט צו זיין, אַ חטא גמור, מביש געווען די תורה, טאַפלט מביש געווען, און דווקא אַהער געקומען. איך האָב אַ פסא הרבנות, באַדאַרף איך דאָ נישט זיין.

לוי יצחק: נישט מספים מיט דיר, מיין זון. ווייסטו דאך — פי האדם עץ השדה. הוא, און נאָך אַ שטורעמווינט קען פאַר דער צייט אַ בוים אויסוואַרצלען, און נאָך עפעס באַטייט עס. אָבער איך וויל דיך נישט ברענגען צו קיין נסיון.

צינע: ביסט דאך, מיין קינד, געקומען צום זיידן.

לוי יצחק: אודאי, מה רעש? נישטאָ קיין בזיון התורה. נישט פאַר לוי יצחק. נישטאָ פאַר זיין קינד.

חיים: איך קען נישט גיין אין דעם וועג פון עם-הארץ, איך קען נישט. ס'איז מיר פינצטער, עס טוט זיך פון מיר אָפּ די תורה, איך פאַרגעס. די אויגן זעען נישט.

לוי יצחק: אפילו דאָס וואָס איך האָב מיט דיר געלערנט?

חיים: איך וויל דיר נישט סותר זיין.

לוי יצחק: דו מעגסט סותר זיין, הלוואי וואָלסטו מיר סותר געווען אין עניני תורה. הלוואי וואָלט איך געקענט זאָגן, אָז מיין קינד האָט מיך אויף זיין אַקסל געטראָגן. אָבער אין תוך גענומען זעט יע-דערער אויף זיין אופן דעם אור התורה און דעם אור החיים, וואָס קוועלט אַרויס פון אור התורה.

חיים: עס איז געווען אַ בזיון, וואָס דו האָסט זיך אָהער מטריח געווען און מיך אָהער מיטגענומען.

צינע (ווישט די טרערן).

לוי יצחק: הלוואי וואָלט איך געקענט מיינע טעג דאָ אויסלעבן און יעדן טאָג הערן די טריט פון די פשוטע מענטשן און כאַטש קענען מיט מיין געדאַנק זיך באַהעפטן מיט זיי, אפילו דיין שורש קומט דאָך אַרויס פון דאַנען. וואָס וועסטו אויף דעם זאָגן?

חיים: די צווייגן דערווייטערן זיך פון שורש.

לוי יצחק: קיינמאָל נישט ווייטער פון גאַנצן בוים. און אַזוי צוריק צום שורש. אפילו צום גראָז, אָז איך ניג מיין אויער, אפילו פון אים, דעם שפל, האָב איך פאַרנומען די דברי אלהים חיים.

חיים: איך וויל צוריק פון דאַנען, באַהאַלטן דעם קאַפּ אין די אַלמערס ספרים, אפשר וועט אַראַפּגענומען ווערן די בושה פון מיין פנים.

לוי יצחק: שווער מיר צו הערן דיינע רייד. אפשר דו, צינע, אפשר וועסטו אים קענען געבן צו פאַרשטיין. אפשר וועט ער דיר צוליב טאָן. און איך — מיינע מחשבות האָבן מיך פאַרטראָגן, האָב איך דאָך יעמאָלט געטרונקען דאָס וואַסער פון אַט דעם אייגענעם ברונעם.

צינע: מה רעש, מיין קינד, איך וויל דעם טאַטן מיינעם נישט אַנטאָן קיין עגמת נפש. ער איז שוין אַזוי אַלט געוואָרן פאַר דער צייט, און גאָט ווייסט, ווען דו וועסט אים ווידער זען. איך האָב זיך נאָך אפילו נישט אָנגעזעטיקט מיט דעם אַלעמען, וואָס איז מיר גע-

בליבן אין האַרצן אַזוי איינגעכאַקן. די אויגן זענען מיר פאַרטערט
און איך האָב נאָך אַפילו גאַרנישט געזען און גאַרנישט אַרומגעקוקט
זיך.

לוי יצחק: דאָס קענסטו, מיין זון, נעמען אויפן וואָגשאַל. און
וואָס וואָלסטו ענטפערן אויף דעם, ווען איך נעם און זאָג: לוי יצחק
וועט זיך שוין גאָר אין שטאַט אַריין נישט אומקערן און וועט אויף זיין
פסא הרבנות נישט זיצן? לוי יצחק קען זיך שוין מער אַליין נישט
באַנאָרן און מיינען, אַז זיינע פלייצעס זענען טאַקע בּפּוח צו טראָגן אַ
גאַנצע וועלט אויף זיך?

חיים (קוקט אים אָן פאַרוואונדערט).

לוי יצחק: אַ חידוש, האָ? אַ גרויסער חידוש?

צינע: אברהם יעקב האָט היינט מיט מיר גערעדט. ער בעט
אויך, אַז חיים זאָל נאָך נישט אַוועקפאַרן. ער רעכנט נאָך, אַז...

לוי יצחק: דאָס איז דוקא נישט גייטיק, אַדרבא —

חיים (גייט אום אויף און אָפּ אומרויך).

לוי יצחק: אין וועג וויל איך אים נישט שטיין. דו טוסט ווי
דיין האַרץ זאָגט דיר אונטער. פּבוד אָב איז פריער פון אַלץ, און היימען
באַדאַרפן מיר נישט ברענגען צו קיין נסיון. דאָס איז שוין מיין חוב,
דיין חוב. נו, זאָל ער פאַרן צוריק, זיינע אַ זאָך, זיין רצון.

צינע: חלילה, ווער וועט דען עפעס טאָן אים זאָל זיין דערווידער?
איך בעט נאָר, אַז מען זאָל דעם טאַטן און אַלעמען דאָ נישט אַנטאָן
קיין עגמת נפש, איבערלייבן אויף נאָך אַ עטלעכע טעג. איצטער, אַז
איך הער, וואָס דו רעדסט, כאַטש איך פאַרשטיי נישט אַזוי גוט, איז
מיר שוין דאָך אַלץ ניחא. לאַמיר זיך אַלץ אַרויסשלאָגן פון קאַפּ און
נישט דערמאַנען צום ביזן, חלילה, נישט אברהם יעקבן און נישט
זיין קינד.

אברהם יעקב (קומט אָן).

לוי יצחק: נו, אברהם יעקב, וואָס מאַכסטו? (נעמט אים אונטערן
אַרעם און שפּאַצירט מיט אים אויף און אָפּ) ווייט, אברהם יעקב,
איך האָב שוין גערעדט מיט מיין זון אויך. וואויל, אַז מען דערהייבט
זיך פון דער נידער. יעמאַלט באַגרייפט מען יעדע מדרגה באַזונדער.
מדרגות זענען בבחינת טאַג און נאַכט און ביידע האָבן זייער עובדה
און זייער צייט אונטערן הימל.

אלקנה (קומט אן): א גאט העלף, רבי, א גאט העלף איך אלע-
מען.

(מען ענטפערט אים.)

לוי יצחק: רב אלקנה, וואס מאכט א ייד?

אלקנה: מיר איז גוט, רבי, איך האב נישט וואס צו זארגן.

לוי יצחק: שיין געווען היינט דרויסן און מארגן וועט דאך
ווידער זיין שיין. איך דערמאן מיר, אז איך האב דא תחילת נישט
געקענט פארטראגן די גרויסע שפע פון טאג. די זון געבלענדט. בא-
דארפט האלטן די האנט אויפן שטערן די זון צו פארשטעלן.

אלקנה: און איצטער, רבי?

לוי יצחק: די אייגענע זון, אבער אן אנדער לוי יצחק.

אלקנה: דער אייגענער ר' לוי יצחק, וואס זאגסטו, אברהם
יעקב.

אברהם יעקב: יא, ר' אלקנה, איך וויל עס פועלן אז מען זאל
דא פארוויילן אפשר נאך א פאר טעג. די פערד זענען שוין אפילו
באשטעלט, מען וועט קענען אויסשפאנען און אז מען וועט באדארפן
ווידער איינשפאנען.

לוי יצחק: וואס זאגסטו, חיים, מיין זון?

חיים: איינשפאנען און ווידער אויסשפאנען, איך בין נישט בבחינת
פערד.

(דער עולם שווייגט דערשטוינט מיט דרך ארץ.)

דוד נח (קומט אן און מיט אים הערש בער.)

צינע: וואס מאכסטו, הערש בער?

דוד נח: האט זיך אנידערגעלייגט אין די היי. טוט אים וויי
דער קאפ. זאג איך צו אים: בעסער קום אין שטוב אריין, וועט דיר
דער קאפ אויפהערן ווי צו טאן.

לוי יצחק: וואס עפעס, הערש בער, א חולה?

הערש בער: עס מאכט נישט אויס, א ביסל נישט מיט אלעמען.

דוד נח: עפעס א קלייניקייט, אזא עגמת נפש.

צינע: פארוואס זיינען די קינדער א גאנצן טאג נישטא?

דוד נח: זיינען דא געווען אפריער.

אלקנה: איך זאג אייך, אז מען זאל פון אלצדינג מאכן א תכלית
און מיטפארן אין שטאט אריין, כא-כא-כא.
לוי יצחק: און איך קלער, וואו וועלן עס זיין מיינע ד' אמות
אט-א-דא?

חיים (גאנץ אומגעריכט): א טעות, זיי מיר מוחל.
לוי יצחק: איך בין אויף דעם דרך האמת. מיינע טריט שפירן
זיין יסוד.

אלקנה (צו דוד נחן): איך בין גאר א בלינדער מענטש. וואס דא
טוט זיך פארשטיי איך נישט, אבער ס'ווייזט אויס, אז ער וויל בלייבן
אויפן דארף.

לוי יצחק: משמעות אזוי, און געוויס אזוי. וויל דארטן איז
סוף וועלט און דא איז פאר מיר דער אנהייב פון אלע אנהייבן. בראשית;
וואויל, אז מען שטייט נאך פאר בראשית. קום, מיין זון, כ'האב נאך
מיט דיר וועגן וואס זיך איבערשמועסן.

(ער גייט אין שטוב אריין, חיים גייט אים נאך.)

דוד נח: זאג מיר, מיין טאכטער, וואס איז דא דער מער? איך
האב פאר אים אזוי פיל אפשיי, אז איך קען ממש נישט רעדן צו אים.
האב נישט קיין פאריבל, קינד מיינס, איז דאס נישט חלילה עפעס צוליב
דבורה?

צינע: חלילה וחס. דאס האט מען זיך שוין ארויסגעשלאגן פון
קאפ. דו באדארפט פון דעם נישט האבן קיין עגמת נפש. חיים וועט
קריגן זיין זיווג און דבורה, איך זאג עס דיר, אברהם יעקב, דו זאלסט
זיך נישט נעמען צום הארצן, איז אן איין-און-איינציק קינד, א טייער
קינד, א טייער קינד. איר הארץ לאזט איר נישט, טא זיי חלילה נישט
אין פעס אויף איר. לוי יצחק האט אויך געזאגט דאס אייגענע.

אברהם יעקב: איך וועל עס פשוט ניט אריבערטראגן.

הערש בער: איך בין שוין אויס מענטש.

אלקנה: ר' לוי יצחק איז נישט רואיק. מען דערקענט, אז ער איז
אויפגעבראכט, און דאס איז א סכנה.

צינע: חלילה וחס. איצטער איז עפעס גאר אנדערש. ער וויל
דאך נישט פארן מער אין שטאט אריין. ער וויל זיין אליין. וויל מער
נישט זיין קיין רב.

דוד נח: אַט דאָס האָט ער געמיינט, מיין קינד?
אלקנה: איך בעט דיר איבער טויזנט מאָל. איך קלער, אַז דו
מאַכסט אַ טעות.

אברהם יעקב: אַט דאָס מיינט ער, און חיים איז אַקעגן.
הערש בער: מיר טוט וויי דער קאַפּ, אַזוי ווי מען וואַלט מיר
מיט אַ טעמפּער האַק דערלאַנגט איבערן קאַפּ. איך וויל מיט איר
רעדן. איך בין איר אַ בעלן צו זאָגן, וואָס מיר טוט זיך אויפן האַרצן.
צינע: גאָט איז מיט דיר, הערש בער. עס איז דאָך שוין אַלץ
נאָך אַלעמען. אַז חיים זאָגט ניין מוז דאָך שוין אַזוי בלייבן.

דוד נח: מען שמועסט דאָך איצטער פון לוי יצחק. איך קען
דאָך עס גאַרנישט באַנעמען. וואָס זאָגסטו, אלקנה? ער וויל נישט
זיין קיין רב. וואָס הייסט? אַדרבא, וואָס הייסט? מען וויל דאָך אים.
מען וועט דאָך אַן אים גאַרנישט אויסקומען.

אלקנה: ווי קען די וועלט אַן אַזוינס אויסקומען? מען וועט אים
נישט לאָזן.

צינע: ער האָט בדעה דאָ צו בלייבן און איך זאָל פאַרן ברענגען
די קינדער אַהער.

אלקנה: וואָס הייסט, די וועלט שלאָפט? די וועלט שלאָפט נישט.
מען וועט אַהער אויך טרעפן.

אברהם יעקב: נו, ווייסט, ווי דען. איך אַליין וועל אַהער אַריבער-
ציען. דאָ וועט ווערן אַ שטאַט.

צינע: ער וויל אַליין זיין מיט זיך, וויל זיך אַפּזונדערן.

אברהם יעקב: אַפּזונדערן פון דער וועלט הייסט עס.

אלקנה: אַזוי גאַר!

דוד נח: און דאָס האָט זיך מיר געמאַכט צו דער עלטער, נישטאָ
שוין קיין כוח דאָס איבערצוטראַגן, ווען די אויגן זעען שוין שוואַך
און די פּיס דינען נישט.

הערש בער: אַזוי, וואָס רעדט איר? דאָס קען נישט געמאַלט
זיין.

צינע: וואָס זאָגסטו, טאַטע, צו דער עלטער וועסטו זיין נישט
אַליין. איך וועל קענען אויף דיר אַכטונג געבן.

דוד נח: צוליב מיר, מיין טאכטער, וואָס דו רעדסט. חלילה, נאָר
נישט צוליב מיר.

צינע: איד ווייס אויך נישט וואָס צו זאָגן. מיר איז שווער אויפן
האַרצן און עס איז מיר אַזוי פול אין האַרצן אפשר...
(טרערן ווערן אירע רייד).

דוד נח: נו, ניטע, טאכטער מיינע. גאָט וועט רחמנות האָבן.
אברהם יעקב: אַוואו וועט איר וואוינען? אפשר צו מיר? אַ
גרעסערע שטוב.

צינע: איד ווייס נאָך גאָר נישט. אַלץ וואָס ער וועט זאָגן אַזוי
וועט דאָס זיין.

אלקנה: ער ווייס שוין וואָס ער טוט.
הערש בער: ניין, דאָס איז עפעס אַנדערש. מיר וועט מען נישט
איינריידן.

דבורה (קומט אָן). בלאָס. קוקט זיך אַרום. ווייזט אויס ניט אויס-
גערעכנט צו טרעפן אַלעמען דאָ פאַרן שטוב. ווי זי וואָלט וועלן אַוועק-
גיין, נאָר די אַלגעמיינע שטימונג פרעסט זי צונויף און זי בלייבט
ווי ניט אויף איר פלאַץ.

צינע: אָט איז דבורהלע. וואו ביסטו געווען אַ גאַנצן טאָג, קינד
מיינס?

דוד נח: געקומען צום זיידן, און דעם זיידן איז זיין קאַפּ אַזוי
פאַרדרייט. וואָס מאַכסטו, מיין אייניקל?

אברהם יעקב: וואו ביסטו טאַקע געווען, מיין טאכטער?
אלקנה: מסתמא אַרומגעגאַנגען, באַטראַכט אונדזער געגנט.
צינע: האָט נאָר היינט אפשר גאָר ניט געהאַט אין מויל.
אלקנה: זי איז ביי דיר אַן אויסגעבלייכטע, אברהם יעקב.

דבורה (פאַלט אויף צינעס ברוסט און כליפּעט. א געדריקטע
שטיקלייט. דער עולם מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ).

אלקנה: אַוועק די אַמאָליקע צייטן.
אברהם יעקב און הערש בער (זיצן אויף אַ קלאַץ מיט אַראַפּ-
געלאָזטע קעפּ).

דוד נח: נישטאַ די אַמאָליקע שמחות.

אלקנה: ער האָט געמיינט אויף קאַטאַוועס, בין איך משער.
דוד נח: איך קלער אויך, אז ער האָט געמיינט אויף קאַטאַוועס.
אלקנה: וואָס וועט ער דען דאָ טאָן? ווער באַדאַרף דאָ אַ דין
תורה אָדער פרעגן אַ שאלה?

דוד נח: וואָס זאָגסטו, אברהם יעקב?
אברהם יעקב: מיר גלייבט זיך שוין אַלצדינג.
אלקנה: חיימל איז אַ פלי, הערסט, צינע, זיי מוחל, אַזאָ זון איז
עפעס ניט קיין קלייניקייט.

אברהם יעקב: וואו ביסטו געווען, דבורה, דעם גאַנצן טאָג?
ווילסט אַפילו נישט זיין מיט אונדו.

אלקנה: אַז מען ווייסט נישט אַפילו וואָס צו ריידן מיט זיי. אַט
זענען זיי אַוועק אין שטוב אַריין. מוזן האָבן אַ שאַרפן שמועס.

הערש בער: אַז מען ווייס נישט אַפילו ווי צו עפענען אַ מויל,
אַז מען בלייבט מיט זיי. אַט אַפילו צינע, זי אויך, כאַטש אַ שוועס-
טער, אַבער ס'איז נישט שייך. מען ווערט עלטער פאַרשטייט מען
שוין עפעס אַנדערש.

אברהם יעקב (גייט צו נעענטער צו דבורה): נו, וואָס, מיין
טאַכטער, האָסט זיך אפשר מיט געווען?

אלקנה: פונדעסטוועגן האָט זיך דיין טאַכטער געדאַרפט איבער-
לייגן איידער זי האָט אַפגעטאַן אַזאָ זאָד.

דוד נח: וויין נישט, אייניקל מיינס. גאָט זאָל דיך נישט שטראַפן
פאַר דעם עגמת נפש, וואָס דו האָסט אונדו אַלעמען אַנגעטאַן.

צינע: זאָל מען שוין פון דעם מער נישט רעדן. זאָל שוין
זיין אַ סוף.

(קושט דבורה.)

הערש בער: לגבי זיי איז מען אַ בלינדער מענטש. מיר פאַטויפעט
זיך עס נישט אין קאַפּ.

אלקנה: אפשר צו דער עלטער ווערט מען עובר בטל, וואָס
זאָגסטו, דוד נח?

אברהם יעקב: אַדרבא, צינע, איך וויל דו זאָלסט רעדן מיט
איר — זי איז דאָך געקומען מיט פאַרוויינטע אויגן. אפשר האָט זי

עפעס צו זאגן. אפשר האָט זי זיך אַרומגעזען, אָז זי מאַכט אַ טעות.
הערש בער: איך בין פאַר עגמת נפש קראַנק געוואָרן און איך
ווייס גאַרנישט וואָס צו זאָגן. איך קוק אָן דיין טאַכטער, אברהם יעקב,
און מיר גלייבט זיך גאַרנישט, אָז זי איז דיין טאַכטער. איך זאָג
דיר דעם אמת, אַזוי ווי אַ פרעמדע גייט זי אַרום. איך בין שוין אין
פעס. אַזאַ זאַך איז נישט פאַרלאָפּן אין דער האַלבער וועלט.

אלקנה: ניטע, הערש בער, ס'איז נישט דיינע אַ זאַך. פאַראַן
עלטערע מענטשן, וויסן וואָס זיי טוען. אָז לוי יצחק רעדט ניט און
זאָגט גאַרנישט, טאָ באַדאַרפן מיר אויך שווייגן. מיר קריכט נישט
אַרויס פון קאַפּ, וואָס ער האָט געזאָגט, אָז ער וויל מער נישט זיין קיין
רב, און דער עיקר, אָז ער וועט דאָ זיך באַזעצן.

דוד נח: איך וואָלט שוין בעסער געפאַרן צו אים אין שטאָט
אַריין, הערסט, צינע. איך וואָלט בעסער געפאַרן צו דיר, דאַרטן וואָלט
איך נאָך צו דער עלטער עפעס געזען. עפעס אַ קלייניקייט. וואָס
זאָגסטו מיין טאַכטער?

הערש בער: מיר איז דאָ שווער. איך וועל זיך גיין צולייגן.
דוד נח: אַט לאָז געמאַכט, וואו איז סטערע? זאָל זי אים געבן
עפעס אין מויל אַריין.

הערש בער (צו דבורה): דבורה, וועסט פאַלגן דיין פעטער. ער
פאַרשטייט נאָך אַמאָל פון דאַנען אַהיין. איך וויל דיר זאָגן.
דבורה (אויפגערעגט): זאָגט מיר, נו, זאָגט מיר. איך וויל הערן,
וואָס איר האָט מיר צו זאָגן.

(אַלט שווייגן. קוקן זיך איבער.)

צינע: דאָס האַרץ איז איר, נעבעך, פאַרקלעמט, פונקט ווי אונדז
איז דאָס האַרץ פאַרקלעמט. נישט נייטיק, הערש בער. מען טאָר
נישט, איך האָב מורא פאַר לוי יצחק און חיימען. זי וועט זיך אים ירצה
השם פאַרן געזונטערהייט אַהיים, האָב קיין עגמת נפש נישט. קיינער
צווינגט דיר נישט. איך און מיין קינד אַוודאי נישט. לאַמיר אַלע
גאָר גיין אין שטוב אַריין. זיי זענען אויך אין שטוב. קומט אין שטוב
אַריין אַלע.

(מען מאַכט אַ באַוועגונג צו גיין.)

לוי יצחק און חיים (קומען אַרויס ביידע, האַלטן אין מיטן אַ
ויפּוח. ביידע אויפגערעגט.)

דבורה (גייט אָפּ אָן אַ דייט און זיצט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ).
חיים: עס איז דער חוב פון דעם, וואָס קען משפטן, אָו ער זאָל
משפטן. אַ חוב גמור. און ווער קען זיין אַ מסיח דעתו דערפון?
לוי יצחק: אַפילו אויף אַ שטויבעלע זאָל מען חס זיין, אָט דאָס
איז דער חוב אַפילו אויף דעם מינדסטן פון די בני אדם.
חיים: אלהים איז אַ דיינ אמת.

לוי יצחק: זאָל ער משפטן! זאָל ער, נישט איך. אין מיטן
פון דער וועלט וויל איך שטיין, אָבער נישט מיט קיין וואַגשאַל אין
דער האַנט. גיי דיר דיינ אייגענעם וועג. זיי אַ גבור אויף דיינ וועג,
זיי געבענטש אויף דיינ וועג. וואָס נאָך קען איך זאָגן? וואָס נאָך
באַדאַרף איך זאָגן? אַט-אַ-דאָ איז געווען דער אָנהייב, כמעט דער
אָנהייב פון מיינע טעג און ווידער דאָ... ווידער דאָ, טאַקע אַט-אַ-דאָ,
וויל עס ציטערט נישט די ערד אונטער דעם מענטשנס פיס איידער
דאָס האַרץ האָט אַ ציטער געטאַן. וואָס זאָגט איר, יידן?
חיים: מען איז מיר דאָ מבטל פון תורה, איך באַדאַרף פאַרן
אָהיים.

אברהם יעקב (פאַרלאָרן): אַלץ בעסער ווי גאַרנישט. איך וועל
הייסן שפּאַנען פּערד.

אלקנה: וויל גאַר פאַרן אַליין!

דוד נח: וואָס איז שייך? טאַכטער מיינע! וועט דער אַלטער
טאַטע שוין מער גאַר קיין נחת נישט האָבן?

לוי יצחק: נאָר אַן עצבות, שווער. דאָס איז אַסור ווי חזיר.

דוד נח: איך זע, אַז מיינע קינדערלעך וועלן מיר אַזוי גיך
נישט איבערלאָזן.

לוי יצחק: אַזוי איז מיין דעה מיט גאַטס חסד. מען וועט מיר
מיינע טעכטער אַריבערברענגען, יא, צינע? נאָר אַן עצבות. מיין
זון וועט זיך זיצן אויף זיין פּסא הרבנות.

(ווערט אָפּגעשוואַכט, זוכט אָן וואָס זיך אַנצושפּאַרן.)

חיים (גייט אום אויף און אָפּ).

לוי יצחק (באַמערט פון ווייטן דבורה): איך בין מבטל אייער
צייט. וואָס איז דער חילוק? אַזוי גוט ווי תורה, כאַטש מיין זון איז

ניט מספּים. דאָכט זיך דיין טאַכטער דאָרטן? האָ אברהם יעקב?
מסתמא באַגערסטו דאָך אַוועקצופאַרן, ווען פאַרסטו, אברהם יעקב?
אברהם יעקב: מען וועט זען פריער איך, איר און חימל זאָלן
פאַרן.

לוי יצחק: איך נישט. איך בלייב דאָ. פאַרוואָס גלייבט איר
מיר נישט. איך זאָג דאָך, אַז אַט-אַ-דאָ, מיט איך און מיט נאָך יידן
פשוטע, אָן טענות, אָן מענות, אָן דין תּורות... אפשר וועט מיך ר'
אלקנה אַרייננעמען צו זיך אין שטוב אַריין?

אלקנה: איך וואָלט טאַקע וועלן האָבן דעם פּבּוד, אפשר איינ-
שפּאַנען, אפשר טאַקע צופאַרן צו מיר, און אפשר צוגיין דורך די
פעלדער?

לוי יצחק: מען וועט גיין, מען וועט גיין, מיט גאַטס חסד, עס
לייטערט זיך אויס אַרום מיר. איך וועל וויסן יעדן טריט מיינעם
צוליב וואָס איך שטעל אים. דער ציל פון יעדער נסיעה וועט מיר
קלאַר זיין. וואו איז ער, דער תּלמיד מיינער? דער פּאַטער האָט אים
דען נישט איבערגעלאָזן?

אלקנה: ער קאַלאַטשעט זיך אַרום אין די גערטנער מסתמא.
ווייסט, ווי דען, ער האָט אים איבערגעלאָזן.

דוד נח: גיי אברהם יעקב, און טו אים אַ זוך.

לוי יצחק: נישט נייטיק, זיין רעכט אַזוי...

(דער עולם געפינט זיך ווי אין דער פינצטערניש. קוקן זיך דורך און
באַגרייפן נישט לוי יצחקס רייד. אַפילו צינע, זעט אויס, באַגרייפט נישט
קלאַר, וואָס דאָ קומט פאַר.)

אלקנה: כּא-כּא-כּא, אַנומלט דאָ דורכגעפאַרן אַ מענטש אין די
עלטערע יאָרן. געשטאַנען אַ ביסל ביי מיר אין שטוב, האָט ער מיר
דערציילט אַ מעשה, גערעדט, גערעדט און איך האָב נישט פאַר-
שטאַנען.

רבקה (קומט אָן, באַטראַכט פאַרוואונדערט אַלעמען אַרום, גייט אָן
ווערטער פאַרזיכטיק דורך צו דבורה, וואָס זיצט אָן אַ זייט און זעצט
זיך לעבן איר.)

לוי יצחק (צו דוד נח): שווער, זייט זשע מוחל.

(ער נעמט אים אונטערן אַרעם און שפּאַצירט מיט אים אַוועק.)

הערש בער (הייבט זיך אויף): איך בעט דיר, צינע, דער קאפ
האט זיך מיר פאָרדרייט. איך וויל וויסן וואָס טוט זיך ביי אונדז?
דו ביסט דאָך קליגער פון מיר. גיב עס מיר צו פאַרשטיין.

אלקנה: מאַך זיך ניט נאַריש. עגמת נפש און דאָס איז אַלץ.
אַ פינצטערע שמחה און דאָס איז גענוג.

צינע: פאַרוואָס זאָלט איר אַזוי ריידן, ר' אלקנה? איר זייט דאָך
אַ קלוגער ייד. איר זעט דאָך ווי לוי יצחק, ער נעמט זיך גאַרנישט
צום האַרצן. אַדרבא, ער וויל דאָ איבערבלייבן. און ער איז דאָך
אַזוי זיך משמח. איר קענט דאָך אים. פאַרוואָס מיינט איר, אַז ער
האַט עגמת נפש.

הערש בער: און ר' חיים?

צינע: אויך דאָס אייגענע.

הערש בער: איך וועל דיר אַפטרעטן די שטוב דו זאָלסט קענען
זיין דאָ מיטן טאַטן.

צינע: אפשר וועט מען זיין אַלע אין איינעם...

הערש בער (קינדיש): איז טאַקע אמת?

אלקנה: אמת, אמת, ניט דו פאַרשטייט און ניט איך פאַרשטיי
ווי אַזוי מען קען אַוועקוואַרפן אַ וועלט און פאַרזעצן זיך אין דאָרף מיט
דאַרפס־מענטשן. אפשר נאָך אַ טאַג וועל איך קליגער ווערן. וואָס
זאַגסטו, אברהם יעקב?

אברהם יעקב: מיין שמחה איז מיר אַ פאַרשטערטע.

(קוקט צו זיימען וואָס שפאַצירט אום הין און צוריק אין הינטער־
גרונט, ווי צו אַ ווייטן חלוט. ער גייט צו צו דבורהן און קוקט זי אָן קיין
וואָרט ניט זאָגנדיק. מען דערהערט אַ גערויש פון אַ אַנקומענדער פור.)

הערש בער (קוקט צווישן די ביימער): דאַכט מיר עמעצער פאַרט
אַהער. יא. אַ פולע פור יידן אַנגעקומען.

צינע: געלויבט איז דער אייבערשטער.

אלקנה: ווידער זיין אַ מנין.

הערש בער: נאָך אַ פור אַנגעקומען מיט אַ ווייסן פערד. און
מיט אַ גרויסן ראָבן הונט.

אלקנה: מיט אַ גרויסן הונט?

הערש בער: ווי א קאלב די גרייס.
אלקנה: טאקע א חידוש, יידן זאלן פארן מיט א גרויסן הונט.
הערש בער: דאכט מיר באקאנטע יידן.
(עס קומען אן עטלעכע יידן, א יידענע און די פירט ביים האנט א
מידל פון א יאר זיבעצן מיט א פרעמדער ראזיקייט אין די באקן און
מיט פארווירטע בליקן. מען גיט זיך א גאט-העלף.)
יידענע (מיט א ווינענדיקער שטימע): איך בעט אייך, יידן, וואו איז
דא דער רב?
ייד: מען שמועסט, און דא געפינט זיך איצטער א גרויסער רב.
צווייטער: יידן, וואס זיינען דא נעכטן דורכגעפארן האבן דער-
ציילט.
אלקנה: אמת, ר' לוי יצחק איז דא פאראן.
אברהם יעקב: וואס טאיר זאגן גוטס?
הערש בער: אט דער יונגערמאן וואס שטייט דארטן לעבן
בוים איז אויך א רב.
יידענע: ער איז צו יונג. מיר באדארפן דעם רב וואס מען האט
אונדו דערציילט — ער זאל מיר ראטעווען מיין קינד.
צינע: גאט איז מיט אייך.
יידענע: די רביצין אודאי. האט רחמנות אויף מיין קינד. לאזט
מיר צו צום רב.
ייד: לאזט זי צו. וואו איז ער, אין שטוב?
צינע: איך ווייס נישט צי מען זאל עס טאן. ער האט היינט עגמת
נפש.
אלקנה: וואס איז מיט אייער מידל?
א ייד: שטום געווארן פאר שרעק.
הערש בער: ווילט איר און ער זאל זי מאכן ריידעוודיק?
יידענע: איך בעט אייך, האט רחמנות אויף מיר, וואו איז ער?
לאזט מיך צו צו אים.
אלקנה: איך ווייס נישט צי ס'איז פדאי.
אברהם יעקב: וואס זאגסטו, צינע?

יידענע: גולנים מענטשן, וואָס האָט איר קיין רחמנות נישט
אויף מיין קינד?
אלקנה: וואָרט אַ ביסל, וויינט נישט, יידענע, ער וועט באַלד מסתמא
אַרויסקומען.

ייד: מילא, הער אויף צו וויינען. מען הייסט וואָרטן, באַדאַרף
מען וואָרטן.

לוי יצחק (באַווייזט זיך אין טיר, נאָך אים דוד נח).

יידענע: אָט דאָס איז דער צדיק!

ייד: שטיי אויף אַן אָרט. ער וועט צוקומען אַהער.

אלקנה: זאָל זי נישט קריכן צו אים אין די אויגן.

(אַלע אין דערוואָרטונג ביז לוי יצחק דערנענטערט זיך.)

לוי יצחק: יידן! אַ וועלט מיט יידן. שלום עליכם, יידן. וואוהיין
פאַרן עס יידן?

ייד: עליכם שלום, רבי, מען איז געקומען אַהער, צו אייך, רבי.
צווייטער: נעמט ניט פאַר אומגוט, רבי.

לוי יצחק: נו, וועט דאָך היינט ווידער זיין אַ מיין.

ייד: מיר האָבן זיך קוים דערשלאָגן אַהער. פאַרשמיסן די פערד.
מורא געהאַט מען זאָל זיך ניט אויסמיידן.

לוי יצחק: זייט ניט אַזוי שפלדיק, יידן. וואָס איז דער מער?

יידענע: אַ וויסטער אומגליק איז געשען מיט מיין קינד מיט אַ
וואָך צוריק. מיין טאַטע איז געשטאַרבן ביי אונדז אין שטוב, איז זי
אַליין געבליבן אין שטוב נאָך דער לוייה. געפירט אים אין שטאַט
אַריין. מיר האָבן זי איבערגעלאָזן געזונט און פריש. געשיינט ווי
די ליכטיקע זון און אַז מען איז געקומען אַהיים, איז שוין געווען
אַ חושכניש אויף מיין קאַפּ. מיין קינד האָט אָפּגענומען דאָס לשון,
געפונען זי אַ האַלב טויטע און אַן לשון. האָט נאָר קוים דערציילט,
אַ ווען מען איז אַרויס מיט דער לוייה פון שטוב אַרויס איז מיין
טאַטע אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, נאָכדעם ווי מען האָט אים אויפן
וואַגן אַוועקגעפירט אין שטאַט אַריין. דאָס אַלץ, און שטום גע-
וואָרן.

אלקנה: וואָס הייסט? דער בר מינן אַריינגעקומען אין שטוב?

ייד: פאר שרעק דאס לשון אָפגענומען.
 צווייטער: שטום ווי די וואַנט.
 דריטער: הערט וואָס מען רעדט, פאַרשטייט וואָס מען זאָגט, נאָר
 דאָס לשון איז אָפגענומען געוואָרן.
 יידענע (פאָלט צו צו לוי יצחק): הייליקער רב, האָט רחמנות און
 ראַטעוועט מיר מיין קינד. ווי די ליכטיקע זון האָט זי געשיינט און
 איצטער איז מיר מיין גאַנצע וועלט פינצטער געוואָרן.
 אַ ייד: איר זעט, זי קוקט אויפן רב, זי דערקענט, אַז דאָס איז
 דער רב.
 לוי יצחק (בלאָס): יידן, איר זייט זיך טועה. איך בין אַ ייד ווי
 אַלע יידן, אַ פשוטער ייד.
 ייד: רבי, מיר ווייסן ווער איר זייט.
 לוי יצחק: מופתים באַווייזן? דאָס נישט. דאָס קען איך נישט.
 יידן, איך קען נישט. איך בין מער קיין רב נישט.
 יידענע: איך וועל נישט אָפטרעטן ביז מיין קינד וועט נישט
 אָנהייבן צוריק צו רעדן.
 אַ ייד: אַז אַהער איז מען געקומען, מסתמא האָט מען געוואוסט
 וואוהיין מען פאַרט.
 לוי יצחק: אַדרבא, זאָגט מיר וואָס איר ווילט פון אַ פשוטן יידן?
 איך בין דאָך נישט מער ווי אַט דער ייד. יענער ייד. ווי אַזוי קען
 איך מופתים באַווייזן? ווי קען עס גאָר אַ ייד? און דער עיקר בימינו,
 אין אונדזערע צייטן. דאָס איז דאָך עבודה זרה. וואָס זאָגט איר, ר'
 אלקנה? און וואָס זאָגטו, אברהם יעקב?
 אַלקנה: אַז יידן זיינען געקומען האָבן זיי געוואוסט וואָס זיי טוען.
 יידענע (צו צינען): איר זייט דאָך די רביצין, מען דערקענט דאָך
 עס. מיט זיך פאַר מיר, בעט פאַר מיר, איך האָב נישט קיין פּוּח מער.
 אַלקנה: זינט די וועלט שטייט איז אַזוינס נישט געהערט געוואָרן.
 לוי יצחק: חיים, מיין זון, דערצייל די יידן ווער איך בין. זאָג
 זיי, אַז איך בין נישט קיין בעל מופת.
 חיים: אפשר מאַכן די יידן ניט קיין טעות.
 ייד: איר האָט געהערט?

צווייטער: זיין זון! ער זאגט, אפשר מאכן יידן נישט קיין טעות.

יידענע (ווינט אויפן הויכן קול).

דוד נח: זייט-זשע מוחל, יידן, הייסט זי נישט וויינען אזוי.

הערש בער: הערט אויף דארט צו קלאגן.

אברהם יעקב: פארט געזונטערהייט אהיים. גאט וועט העלפן

אייער טאכטער, איר הערט דאך וואס מען רעדט צו אייך.

לוי יצחק: אז עס קומט די צייט חלילה פאר איינעם, אז דאס

לשון זאל מען פון אים צונעמען, ווער קען דען יעמאלט מכריע זיין

אויף דער אנדערער זייט? א גור דין, מסתמא האט באדארפט אזוי

זיין. און א פשיטא שוין, אז איך קען נישט מכריע זיין. איך קען

נישט, יידן.

א ייד: זי האט נאך אבער געהאט דאס לשון מיט א וואך צוריק.

עס קען זיין, אז זי הערט אלצדינג וואס מיר רעדן דא. איר זעט, אז

זי פארשטייט און וויינט. זי בעט זיך מיט די אויגן, אז מ'זאל זי

ראטעווען און וואס קען מען מאכן?

צינע: אפשר, לוי יצחק.

לוי יצחק: א חידוש מיר אויף דיר, צינע (גייט אום אויף און

אפ אויפגערעגט און בלאט). א גרויסער חידוש אין גאנצן. א נסיון.

ווי קען איך עס? אט שטייען יידן. יעדער ייד האט דאך זיין מדרגה.

פארוואס דווקא איך? אפשר ווייס אט יענער ייד מער פון מיר. מער

בעל כוח פון מיר. פארוואס דווקא איך?

חיים: באפעל, דו ביסט דער מרא דאתרא.

לוי יצחק: איך בין נישט. איר טוט מיר אן ענויים. א פשוטער

בשר ודם. איך קען קיין מופת נישט באווייזן.

יידענע (צום מיידל): גיי צו נעענטער, בעט דעם הייליקן רבין, ער

זאל פון דיר די קללה אראפנעמען. גיי צו, מיין קינד.

ייד: זאל זי צוגיין.

צווייטער: האב קיין מורא נישט, גיי צו נעענטער.

מיידל (מאכט א פאר טריט נעענטער צו לוי יצחק). איר פנים איז

פול מיט פחד. קוקט צו אים מיט חנינה.

לוי יצחק (גאר אומגערעכט): האט זי געקענט מאכן א ברכה אויף

ברויט, אויף וואסער?

יידענע: געקענט, רבי.

ייד: אודאי, האט געקענט איבער אלצדינג מאכן א ברכה.
לוי יצחק (שעפט אן פון עמער א קווארט וואסער דערלאנגט דער
מיידל און זאגט צו איר פאטערלעך שטרענג): **נעם, מאך א ברכה שהכל
און טרינק!**

מיידל (נעמט די קווארט וואסער מיט ציטערנדיקע הענט, מאכט
הויך א ברכה שהכל און טרינקט דארשטיק, א ווילדע איבעראשונג אין
עולם, מען שמוצערט מיט די ליפן).

איינער: געמאכט א ברכה!

צווייטער: אויפן הויכן קול?

אלקנה: אין דער האלבער וועלט פארלויפט עס ניט.

דוד נח: גארנישט צו גלייבן.

לוי יצחק (שטייט בלאס און צעטומלט, ווי ער וואלט גאר נישט
באגריפן וואס דא איז געשען).

יידענע (כאפט איר טאכטער און האלדזט זי און קושט זי מיט ווילדער
שמוחה).

ייד: פלאי פלאים!

צווייטער: זי וועט שוין רעדן.

מיידל: קום, מאמע, פיר מיך אהיים.

ייד: א מופת! זי האט אנגעהויבן צו רעדן, הערט, הערט!

צווייטער: זאל דאס וויסן די גאנצע וועלט!

יידענע (פאלט צו לוי יצחקס פיס): ווי אזוי קען איך עס באדאנקען
דעם הייליקן רבין?

אברהם יעקב: גייט אוועק, יידענע, גייט געזונטערהייט.

הערש בער: זע ווי ער איז בלאס געווארן.

צינע: גייט אהיים, גייט געזונטערהייט.

לוי יצחק (ווערט זיך): נישט אמת! נישט איך, נישט צוליב מיין
באפעל, א טעות גמור.

חיים: דיין באפעל.

דוד נח: דו, וויסט, ווי דען?

אלקנה : ער האָט געהייסן, האָט זי געמוזט.

ייד : די גאַנצע וועלט זאָל עס וויסן !

לוי יצחק : יידן, רחמנים בני רחמנים, טוט עס נישט. פייניקט מיך נישט. נישט איך. איך בין אַ גרעזעלע און נישט מער. אַ שוואַך ריטעלע און נישט מער. ווי קען גאָר לוי יצחק? ווי איז ער גאָר בכוח? פאָרט געזונטערהייט. חלילה, יידן, טוט עס נישט. זאָג זיי, מיין זון — דערצייל זיי ווער איך בין. זאָג זיי, אַז איך בין נישט קיין בעל מופת. אַ טעות, אַ טעות.

אלקנה (אַ אַ זייט צו אַ יידן) : נעמט דאָס מיידל און פאָרט אַהיים. איר באַדאַרפט זיין צופרידן, וואָס אַזוינס איז געשען.

לוי יצחק : ווער בין איך, וואָס בין איך, אַ תולעת יעקב. וואָס ווילט איר פון מיר? וואָס ווילט איר פון אַ תולעת יעקב? ווען מיר איז געווען ליכטיק, טאָ פאַרוואָס פאַרשטעלט מען פון מיר די שיין? יידענע (פירט אָפּ אַן אַ זייט דאָס מיידל און ווינקט צו די יידן, אַז מען זאָל שוין פאַרן).

לוי יצחק : אַ טעות געווען. אפשר האָט מען זיך גענאַרט? אפשר גאָר...

ייד : זייט געזונט, רבי, גאָט זאָל אייך ממלא זיין.

צווייטער : זייט געזונט, רבי... די וועלט וועט וויסן ווער עס וואוינט אַט-אַדאָ-אַ. זייט געזונט, יידן...

(די פרעמדע יידן פאַרשווינדן ביטלעכווייז. די היימישע קוקן זיי נאָך פאַרחידושט.)

אלקנה : אַנטלויפט ניט, יידן. מען האָט געקענט האָבן אַ מנין. צינע : וואָס איז דאָ געווען מיט אונדז. וויי איז מיר, לוי יצחק, וואָס ביסטו אַזוי? לוי יצחק.

אברהם יעקב : נאַראַנים, יידן, האָבן זיך דערשראַקן און אַנט-לאָפן געוואָרן.

צינע : היימל, מיין קינד, גיי צו נעענטער... וויי איז מיר.

חיים : לוי יצחק וויל נישט זיין דאָס, וואָס ער איז! ער וויל נישט זיין דאָס וואָס ער מוז זיין! צי קען זיך דער לייב גלייכן צום וואָרעם? צי קען זיך דער טענענבוים גלייכן צום שוואַכן דאָרן-בוים אָדער צום שוואַך גרעזעלע?

לוי יצחק (שוואַך און מיד): התבודדות איז מיין באַגער. האָב איך נאָך דעם ערשטן טריט נישט געמאַכט, לאַזט מען מיר ניט דעם ערשטן טריט מאַכן. איך בין נישט קיין שופט, בין נישט קיין מוכיח, אַ פּשיטא שוין אַז איך בין ניט קיין בעל מופת. וואו זענען זיי? איך וויל אַליין איבערפּרעגן. צי האָט זי טאַקע ניט געקענט רעדן. לאַזט מען מיך ניט. לאַזט מען מיך נישט אַפילו אויפן ערשטן שטאַפּל... צום ערשטן שטאַפּל... צום...

(לאַזט זיך אַראָפּ לעבן ברונעס אין אוממאַכט. מען רינגלט אים אַרום.)

צינע: לוי יצחק, לוי יצחק... מינטערט אים!... חימל!

לוי יצחק (פאַרשאַרט די יאַרמעלקע אויף הינטן). עס פעלט אים לופט. קוים וואָס ער איז בכוח צו רעדן. ציט די הענט זיך אויפצורייבן און קען ניט. (שעפטשעט): אַ גסיון. איך קען אים ניט איבער-טראַגן. צו גידעריק אין דער גידער געפאַלן. אפשר וועל איך זיך דער-הייבן. אפשר...

(ער הייבט זיך אויף און מיט שוואַכע טריט לאַזט ער זיך צום שטוב. מ'פירט אים, ער ווערט אַלץ שוואַכער וואָס נענטער מען קומט צום טיר. גייענדיק קוקט ער מיט שטאַרע אויגן צו די ביימער אַרום, מען פירט אים אין שטוב אַריין.)

דבורה (איז געבליבן לעבן שטאַל זיצן, דער קאַפּ אַראָפּגעלאָזן.)

דאָס פרעמדע יינגל (קומט אַרויס פאַמעלעך פון הינטערן שטאַל אַרויס, ווי ער וואַלט געוואַלט גיין אין שטוב אַריין. פּלוצלונג הייבט אָן צו קומען צינעס געוויין פון שטוב אַרויס, וואָס וועקט און בעט: „לוי יצחק! לוי יצחק!“ דאָס פרעמדע יינגל בלייבט שטיין און קוקט פאַרוואַנדערט צום שטוב.)

געזעצט און געדרוקט אין דער
"אייבער" - דרוקעריי
225 וועריק-סטריט, ניו-יאָרק,
אונטער דער פּערזענלעכער
אויפזיכט פון א. שאָויל-וואָן